

Γνωστοποίηση Πνευματικής Ιδιοκτησίας: Ο αφιερωματικός τόμος περιέχει φωτογραφίες εκθεμάτων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου. Το Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού διατηρεί τα πνευματικά δικαιώματα (copyright) επί των απεικονιζόμενων αρχαίων και επί των φωτογραφιών και το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων εισπράττει τα τέλη δημοσίευσης αυτών

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Φωτογράφιση: ΠΑΝΝΗΣ ΠΑΤΡΙΚΙΑΝΟΣ

Σημείωση Πνευματικής Ιδιοκτησίας: Το Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού - Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων έχει πνευματική ιδιοκτησία επί των φωτογραφιών των αρχαιολογικών εκθιμάτων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου που περιέχονται στην παρούσα έκδοση και επί των αρχαίων που αποτελούν το οπτικό περιεχόμενο των φωτογραφιών (ν. 3028/2002).

© Τράπεζα EFG Eurobank Ergasias A.E. / Κοινοφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση
ISBN 978-960-89339-1-0

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΛΤΣΑΣ

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ
ΜΟΥΣΕΙΟ

Κοινοφελές Ίδρυμα
Ιωάννη Σ. Λάτση

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ	ΣΕΛ. 9
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ κ. ΜΑΡΙΑΝΝΑΣ ΛΑΤΣΗ	11
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ	13
ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΤΟΥ <i>Το χρονικό της ίδρυσης και της εξέλιξής του</i>	15
ΟΙ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	
<i>Η Νεολιθική Εποχή</i>	25
<i>Η Εποχή του Χαλκού</i>	
ΠΡΩΙΜΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ	
Πρωτοελλαδικός Πολιτισμός και το Βορειοανατολικό Αιγαίο	45
Πρωτοκυκλαδικός Πολιτισμός	58
ΜΕΣΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ	
Μεσοελλαδικός Πολιτισμός	80
Μεσοκυκλαδική περίοδος	81
ΥΣΤΕΡΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ	
Ο Μυκηναϊκός Κόσμος	95
Η ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	
<i>Από το ανάκτορο στην πόλη</i>	153
ΑΡΧΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	
<i>Οι επαφές με την Ανατολή — Ο Λόγος υποτάσσει το Μύθο</i>	175
<i>Η τέχνη της Ανατολίζουσας περιόδου — Η γνωριμία των Ελλήνων με την Ανατολή</i>	176
<i>Η ακμή της αρχαϊκής τέχνης</i>	185
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΑΥΜΑ ΤΗΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ	259
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ	
<i>Η οικουμενικότητα του ελληνικού πνεύματος</i>	359
ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ	
<i>Ο ελλητισμός υπό τη ρωμαϊκή κυριαρχία</i>	409
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ	447

Η φετινή έκδοση του Κοινοφιλούς Ιδρύματος Ιωάννη Σ. Λάτση και της Eurobank EFG περισσότερο ως ανάγκη παρά ως έκπληξη θα μπορούσε να νοηθεί, αφού είναι αφιερωμένη στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, το μεγαλύτερο και αρχαιότερο μουσείο της χώρας. Το πρώτο Μουσείο της πατρίδας μας, ιδωμένο μέσα από την υψηλή επιστημονική εποπτεία του Διευθυντή του, κ. Ν. Καλτσά, και την άριστη και καταξιωμένη εκδοτική ομάδα, παρουσιάζεται σε όλο του το μεγαλείο.

Η αναφορά στην ιστορία του Εθνικού Μουσείου, από τη θέσπιση της ίδρυσής του, στα 1834, έως σήμερα, αποδεικνύει την πάγια και διαρκή φροντίδα της σύγχρονης Ελλάδας για την πολιτιστική μας κληρονομιά. Η φωτογραφική παρουσίαση του κτιρίου, κηρυγμένου διατηρητέου μνημείου, προσθέτει έμφαση στη σημασία του. Τα επιλεγμένα έργα μας ξεναγούν στην ελληνική ιστορία και τέχνη διαχρονικά, από την έβδομη χιλιετία π.Χ. έως τα τέλη του αρχαίου κόσμου.

Στην καρδιά της πρωτεύουσας, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο συνεχίζει για ενάμιση αιώνα την πορεία του έχοντας αμείωτη την αρωγή της πολιτείας, με στόχο να καταστεί ένα διεθνές επιστημονικό και πολιτιστικό κέντρο.

Είμαι πεπεισμένος ότι η άριστη αυτή έκδοση θα αποτελέσει σημείο αναφοράς για τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό μέσα και έξω από την Ελλάδα.

Εκφράζω τα θερμά μου συγχαρητήρια στην εκδοτική ομάδα για το άριστο αυτό έργο.

Το Υπουργείο Πολιτισμού στηρίζει αυτή τη σημαντική προσπάθεια, η οποία προβάλλει την πολιτιστική μας κληρονομιά αλλά και τα μεγάλα περιθώρια προσφοράς της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στην ανάδειξη του ελληνικού πολιτισμού.

ΜΙΧΑΗΛΣ ΛΙΑΠΗΣ
Υπουργός Πολιτισμού

Στο άκουσμα της λέξης «εθνικό» τα αντανακλαστικά μας ευαισθητοποιούνται ιδιαίτερα και η ψυχή μας προσδιορίζει αυτόματα ένα διαφορετικό πλαίσιο για να κινηθεί ο νους. Καθετί εθνικό είναι ο κοινός μας τόπος, είναι το σημείο σύγκλισης και η τομή των κοινωνικών, των πολιτιστικών και των θρησκευτικών παραμέτρων που συνθέτουν το έθνος μας. Ιδωμένο υπό αυτό το πρίσμα, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο είναι το πρώτο των μουσείων μας. Και αυτό διότι πέραν του μεγέθους και της αρχαιότητας, είναι το μόνο μουσείο της πατρίδας μας στο οποίο εισήρυσαν συστηματικά και εκτίθενται με μοναδικό τρόπο μνημεία τέχνης και αριστουργήματα της καλλιτεχνικής δημιουργίας του αρχαίου ελληνικού κόσμου προερχόμενα από όλες τις ελληνικές περιοχές. Η περιήγηση στους χώρους του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου προσφέρει στον επισκέπτη μια μοναδική, μεστή και συνεκτική ιστορική και πολιτιστική διαδρομή, διάρκειας επτά χιλιτών, σε όλα τα μήκη και πλάτη του αρχαίου ελληνικού κόσμου.

Η φειτική επιλογή του Κοινοφελούς Ιδρύματος Ιωάννη Σ. Λάτση και της Eurobank EFG να εντάξουν στις εκδόσεις τους, μετά από έναν κύκλο επτά άλλων αρχαιολογικών μουσείων, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο είναι αυτοόλητη. Υψηλό αίσθημα ευθύνης και άοκνες προσπάθειες όλων των συντελεστών χαρακτήρισαν την περίοδο δημιουργίας της εκδόσεως αυτής. Αισθάνομαι προσωπικά μεγάλη τιμή, και αυτό αντανακλά τα συναισθήματα όλων μας, που μας δόθηκε η δυνατότητα να συμμετάσχουμε δημιουργικά στη σημαντική αυτή έκδοση.

Θερμές ευχαριστίες σε όλους τους συντελεστές του νέου αυτού τόμου. Εκφράζω ιδιαίτερα την ευγνωμοσύνη μου προς τον τέως Υπουργό Πολιτισμού κ. Γ. Βουλγαράκη που συνείνεσε στη δημιουργία αυτού του λεκώματος και προς τον Υπουργό Πολιτισμού κ. Μ. Λιάπη που το προλογίζει και το αγκαλιάζει θεσμικά, και φυσικά προς τον μεγάλο δημιουργό του, τον συγγραφέα, αρχαιολόγο και Διευθυντή του Μουσείου κ. Νίκο Καλτσά που εδώ και δεκαπέντε χρόνια ασταμάτητα μοχθεί για το καλύτερο αυτού του εθνικού μας θησαυρού.

ΜΑΡΙΑΝΝΑ Ι. ΛΑΤΣΗ

Τοποθετήθηκε στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο το 1992, αρχικά ως αρχαιολόγος της Συλλογής Γλυπτών. Γνώριζα καλά ότι είχα κληθεί να προσφέρω τις υπηρεσίες μου στο πρώτο και αρχαιότερο Μουσείο της χώρας. Δεν είχα όμως επίγνωση της πολυδιάστατης σημασίας του, η οποία μου ανοιγόταν σταδιακά και την οποία βιώνω πλέον ως διευθυντής του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου. Το μέγεθος, η «πρωτιά», ο πρώτος επιθετικός προσδιορισμός του είναι προφανώς τα ειδοποιά και βαρύνοντα χαρακτηριστικά που σηματοδοτούν τη μοναδικότητα του Μουσείου, μοναδικότητα η οποία, όπως εισπράττουμε, είναι αποδεκτή από όλους. Υπηρετώντας το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, στα γνωρίσματα αυτά προστίθενται και άλλα. Είναι η γνώση που χιτίζεται μέσα σου από τις κτιριακές προσθήκες που το μόρφωσαν πέτρα πέτρα, από τις καταγραφές των έργων που καθένα κουβαλάει τη δική του ιστορία, από τις επάλληλες επανεκθέσεις, πίσω από τις οποίες μπορεί να γραφεί ολόκληρη ιστορία, από την αύρα που πλανάται στα αρχαία του, από την ανάγκη για βελτιώσεις χωρίς απεμπόληση της παράδοσης, από την απαίτηση να προσφέρει μόνον το άριστο και τίποτε λιγότερο. Είναι ακόμη, σε προσωπικό επίπεδο, η σχέση της αγάπης, της φροντίδας και της αφοσίωσης, όπου το «λαβείν» δεν αναμειγνύεται ούτε ζητείται.

Όταν, λοιπόν, μου προτάθηκε από το Κοινωνιολογικό Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση και την Eurobank EFG να παρουσιάσω το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, έκρινα πως είχα καθήκον να το κάνω, προσφέροντάς του μια έκδοση άριστη σε όλα τα επίπεδα. Θεώρησα, μάλιστα, ότι η επιλογή θα ήταν εύκολη, εφόσον ο αριθμός των έργων ήταν καθορισμένος. Όμως η επιλογή αυτή κατέληξε βασιαντική, σαν του γονιού που δεν μπορεί να ξεχωρίσει τα παιδιά του. Γιατί το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο κατέχει κι αυτή την πρωτιά, να στεγάζει στο μεγαλύτερο ποσοστό του τα σημαντικότερα έργα της αρχαίας ελληνικής τέχνης και ιστορίας διαχρονικά.

Σε όλη την πορεία της συγγραφής προσπάθησα να συνδυάσω την επιστημονική ακρίβεια με την απλότητα στο λόγο, αλλά χωρίς λογοτεχνικές εξάρσεις. Δεν φιλοδοξώ να γράφω ποιητικά, από την άλλη, όμως, ως αρχαιολόγος έχω επίγνωση ότι η ανελαστική επιστημονική ορολογία είναι «βαριά» για τον μη ειδικό. Πιστεύω, άλλωστε, ότι τα αριστουργήματα δεν έχουν την ανάγκη του περίτεχνου λόγου. Επιπλέον, η διαρκής εμπειρία μας από τα σχολικά εγχειρίδια, εμπλουτισμένα σε μεγάλο ποσοστό με έργα από το Μουσείο, και κυρίως η πείρα μας από τις σχολικές ομάδες, που τους χειμερινούς μήνες δίνουν ζωή στις εκθέσεις του, μας έχει καθοδηγήσει θετικά προς αυτή την κατεύθυνση, να παρουσιάζουμε με απλό τρόπο τα περίτεχνα αλλά και τα καθημερινά δημιουργήματα του ελληνικού πολιτισμού. Κατά τη γνώμη μου αυτό είναι και το βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου: το πανόραμα της Τέχνης και της Ιστορίας της Ελλάδας από τη νεολιθική εποχή έως τα ρωμαϊκά χρόνια.

Θεωρώ υποχρέωσή μου να ευχαριστήσω εδώ όλους τους συντελεστές της έκδοσης. Το Κοινωνιολογικό Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση, την Eurobank EFG, και ξεχωριστά την κ. Μαριάννα Λάτση, που με συνέπεια συνεχίζει έμπρακτα την προσφορά της στον πολιτισμό. Ειδικά ευχαριστώ τον κ. Ευάγγελο Χρόνη, Γενικό Διευθυντή του Ομίλου Λάτση, για τη συνεχή υποστήριξη σε όλη τη διάρκεια του έργου· την κ. Ειρήνη Λούβρου, που προσέγγισε με άψογο επαγγελματισμό την έκδοση· τον κ. Δημήτρη Καλοκύρη, που πέρασε μέσα στις σελίδες την καλλιτεχνική του ευαισθησία· τον φωτογράφο κ. Γιάννη Πατρικίανο, που αποτύπωσε τα έργα ζωντανά, αντιμετωπίζοντας με επιτυχία τις ιδιαιτερότητες υλικών και μορφών. Για την αγγλική μετάφραση των κειμένων μου ευχαριστώ την κ. Τζούντυ Γιαννακοπούλου. Τίλος ευχαριστώ όλους όσοι υποστήριξαν και συνέβαλαν στην πραγματοποίηση αυτού του βιβλίου.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΛΙΤΣΑΣ

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΤΟΥ

Το χρονικό της ίδρυσης και της εξέλιξής του

Η ΑΠΟΓΥΜΝΩΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΙΕΡΩΝ από τους θησαυρούς και τα μνημεία τους από τους Ρωμαίους στρατηγούς και αυτοκράτορες με την προσάρτηση της Ελλάδας στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, ως επαρχία της Μακεδονίας η βόρεια Ελλάδα και ως επαρχία της Αχαΐας η νότια, δεν ήταν η μόνη και η τελευταία που συνέβη στην ιστορία αυτού του τόπου.

Ό,τι είχε απομείνει στο διάβα των αιώνων της ρωμαϊκής κατάκτησης αρχικά, της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας αργότερα και τέλος της οθωμανικής κυριαρχίας, είχε αρχίσει να γίνεται στόχος των Ευρωπαϊκών περιηγητών. Σε μια χώρα για το παρελθόν και την ιστορία της οποίας η οθωμανική κυβέρνηση δεν ενδιαφερόταν, οι Ευρωπαίοι περιηγητές από τον 17ο αιώνα είχαν αρχίσει τις αρπαγές και τις λεηλασίες των μνημείων, με αποτέλεσμα ένας μεγάλος αριθμός αρχαίων έργων τέχνης να συγκεντρώνεται σε ιδιωτικές συλλογές στις πρωτεύουσες της Ευρώπης.

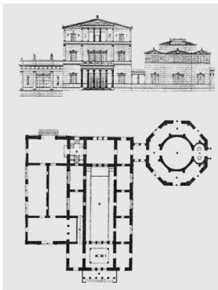
Μετά την απειλευθέρωση και την ίδρυση του Νέου Ελληνικού Κράτους, ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας, ο Ιωάννης Καποδίστριας, θέσπισε μέτρα που απέβλεπαν στον περιορισμό της λαθραίας εξαγωγής αρχαιοτήτων και το καλοκαίρι του 1829 η Δ' Εθνική Συνέλευση θα επικυρώσει το άρθρο ΙΗ της Γ' Εθνικής Συνέλευσης της Τροιζήνας που απαγόρευε την πώληση και εξαγωγή αρχαιοτήτων.

Το ενδιαφέρον του φωτισμένου αυτού άνδρα για τη διάσωση και τη φύλαξη των αρχαίων κορυφώνεται με την ίδρυση στις 21 Οκτωβρίου του 1829 στην Αίγινα, την τότε πρωτεύουσα του κράτους, του πρώτου Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, στο οποίο ορίζεται διευθυντής ο Κερκυραίος λόγιος Ανδρέας Μουσταφίδης, ενώ τον Ιούνιο του 1830 εκδίδεται εγκύκλιος με την οποία ορίζονται τα μέτρα «επί των οποίων το δημόσιον τούτο κατάστημα ημπορεί να πλουτισθή βοθηρῶν με τα πολύτιμα της αρχαιότητος λείψανα, τα οποία καλύπτει η κλασική γη της Ελλάδος». Στο μουσείο της Αίγινας συγκεντρώθηκαν διάσπαρτα μνημεία, κυρίως γλυπτά, από τις ελεύθερες τότε περιοχές της νότιας Ελλάδας, για τα οποία μάλιστα είχε συνταχθεί και ένας κατάλογος από τον αρχιμανδρίτη Λ. Καμπάνη.

Με τη δολοφονία του Καποδίστρια η «αρχαιολογική δραστηριότητα» παρουσιάζει μια μικρή κάμψη. Τον Σεπτέμβριο του 1832 η Διοικητική Επιτροπή, που είχε στο μεταξύ αναλάβει τη διακυβέρνηση του κράτους, διορίζει τον Κυριακό Πιπτάκη επιστάτη των Αρχαιοτήτων στην Αθήνα, η οποία προσελκύει το ενδιαφέρον χάρη στα μνημεία της. Την ίδια εποχή η Επιτροπή αναθέτει στον Σταμάτιο Κλεάνθη και στον Eduard Schaubert να συντάξουν το πολεοδομικό σχέδιο των Αθηνών, το οποίο όφειλε να είναι «εφάμιλλον της αρχαίας δόξης και λαμπρότητας της πόλεως ταύτης και άξιον του αιώνος εις τον οποίον ζώμεν».

Με τη συγκέντρωση των διάσπαρτων κινητών μνημείων από τον Πιπτάκη κυρίως αρχίζει η δημιουργία των πρώτων δημόσιων συλλογών αρχαιοτήτων της Αθήνας. Τα αρχαία στεγάζονται σε αρχαία κτίρια, όπως το Θησαύρι, η Στοά του Αδριανού, ο Πύργος των Ανέμων, καθώς επίσης στην Ακρόπολη, στην εκκλησία της Μεγάλης Παναγιάς και στα γραφεία της Γενικής Εφορείας. Με την ίδρυση της Αρχαιολογικής Εταιρείας και την αναστατική της δραστηριότητα, ο αριθμός των αρχαίων αυξάνεται συνεχώς και το 1858 δημιουργείται η Αρχαιολογική Συλλογή της Εταιρείας, αρχικά στο Πανεπιστήμιο και αργότερα στο Βαρβάκειο και στο Πολυτεχνείο.

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο όπως ήταν το 1889, με τη χαρακτηριστική αδόμητη τότε περιχίτη γύρω από το λόφο του Λικαβηττού.

Το πρώτο σχέδιο για το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο από τον Γερμανό αρχιτέκτονα Leon von Klenze (1836).

Ο πρώτος αρχαιολογικός Νόμος του 1834 στο άρθρο 1 ορίζει ρητά την ίδρυση και ανέγερση στην Αθήνα Κεντρικού Δημόσιου Μουσείου «εἰς τὰς ἀρχαιότητας». Το πρώτο σχέδιο εκπονείται από τον Γερμανό αρχιτέκτονα Leon von Klenze, ο οποίος αφού σχεδίασε τη Γλυπτοθήκη του Μονάχου, έφτασε στην Ελλάδα ως απεσταλμένος του βασιλιά της Βαυαρίας Λουδοβίκου προκειμένου να τροποποιήσει το παλαιοδομικό σχέδιο της Αθήνας που είχαν εκπονήσει ο Κλεάνθης και ο Schaubert. Στο πλαίσιο αυτής της αποστολής, ο Klenze συντάσσει το 1834 ένα σχέδιο για μια Εθνική Γλυπτοθήκη στο νοτιοανατολικό άκρο της Ακρόπολης, στο χώρο όπου χτίστηκε αργότερα το μουσείο. Το 1836, ωστόσο, ετοίμασε ένα δεύτερο σχέδιο για το μουσείο, το οποίο ονόμασε Παντεχνεῖον, σε πιο επιβλητική μορφή, και για το λόγο αυτό πρότεινε ως θέση το λόφο του Αγίου Αθανασίου στον Κεραμεικό, στο σημείο όπου είχε προτείνει να χτιστούν τα ανάκτορα. Σύμφωνα με το σχέδιο αυτό, που σημειωτέον θεωρείται από τα καλύτερα του αρχιτέκτονα, το μουσείο το αποτελούσαν δύο κτίρια, ένα ορθογώνιο επίμηκες και ένα οκταγωνικό, τα οποία συνδέονταν με μια στοά. Τόσο στην κάτοψη όσο και στα ύψη των κτισμάτων υπήρχε μια ασυμμετρία εμπνευσμένη από τα μνημεία της αρχαιότητας και κυρίως από το Ερέχθειο και τα Προπύλαια στην Ακρόπολη, μια ασυμμετρία που ο ίδιος τη θεωρούσε ύψιστο καλλιτεχνικό επίτευγμα της αρχιτεκτονικής. Λόγω της κακής οικονομικής κατάστασης του κράτους και παρά τη γενικότερη επιθυμία να αποκτήσει η Αθήνα ένα μεγάλο μουσείο, τελικά το σχέδιο αυτό δεν υλοποιήθηκε.

Από το 1854 η κυβέρνηση αρχίζει να εγγράφει στον κρατικό προϋπολογισμό 10.000 δρχ. το χρόνο για την ανέγερση μουσείου, ένα ποσόν το οποίο βεβαίως με κανέναν τρόπο δεν καθιστούσε υλοποιήσιμο οποιοδήποτε σχέδιο. Με την πρωτοβουλία όμως του μεγάλου ευεργέτη από την Αγία Πετρούπολη, του Δημήτριου Μπερναρδάκη, ο οποίος προσέφερε στα τέλη του 1856 το ποσό των 200.000 δραχμών, φάνηκε ότι έφτασε επιτέλους η στιγμή για την ανέγερση του πολυπόθητου μουσείου.

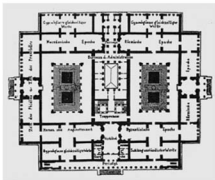
Με διάταγμα του Όθωνα στις 30 Ιουνίου 1858 οριζόταν η ίδρυση Μουσείου Αρχαιοτήτων και ταυτόχρονα προκηρυσσόταν αρχιτεκτονικός διαγωνισμός για τα σχέδιά του, τα οποία οι αρχιτέκτονες όφειλαν να καταθέσουν μέσα σε ένα χρόνο από την έκδοση του διατάγματος. Παρότι στο διαγωνισμό συμμετείχαν δεκατρία αρχιτέκτονες, η Βασιλική Ακαδημία του Μονάχου, στην κρίση της

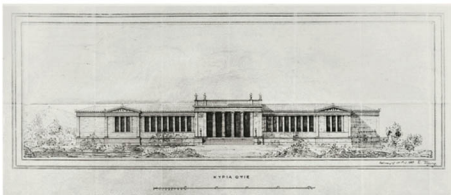
οποίας τέθηκαν τα σχέδια, δεν θεωρήσε κανένα ικανοποιητικό και τα απέρριψε όλα, καθώς δεν ανταποκρίνονταν στις ανάγκες του μουσείου και παρουσίαζαν σοβαρές ελλείψεις. Με την παρουσίαση των σχεδίων σε μια έκθεση για το κοινό το 1861 ξεχωρίζει το σχέδιο του Arturo Conti, αρχιτέκτονα από το Λιβόρνο της Τοσκάνης, ο οποίος τιμήθηκε με τον αργυρό σταυρό του Σωτήρος.

Μετά την αποτυχία του διαγωνισμού αναλαμβάνει με δική του πρωτοβουλία να συντάξει σχέδιο για το Εθνικό Μουσείο της Ελλάδας ο καθηγητής στην Ακαδημία του Μονάχου Γερμανός αρχιτέκτονας Ludwig Lange, που είχε σχεδιάσει με επιτυχία το Μουσείο της Λειψίας το 1855. Όπως φαίνεται στη δημοσιευμένη στη *Leipziger illustrirte Zeitung* κάτοψη –τα πρωτότυπα σχέδια δεν έχουν διασωθεί– το κτίσμα έχει κάτοψη σε σχήμα σταυρού με πολύ κοντές κεραιές και οι αίθουσές του διατάσσονται γύρω από δύο εσωτερικές αιθρές. Στους χώρους αυτούς προέβλεπε να εκθεθούν κυρίως γλυπτά και πάντως ευρήματα από την «Ηρωική Εποχή» ως και τους βυζαντινούς χρόνους. Στις εξωτερικές του όψεις, το κτίριο παρουσιάζοταν σχετικώς απλό, εκτός από την πρόσοψη την οποία είχε σχεδιάσει μνημειώδη με μια μεγάλη κιονοστοιχία να καταλαμβάνει ολόκληρο το μήκος της, κατά το παράδειγμα του *Altes Museum* του Βερολίνου.

Τα πολιτικά προβλήματα στη χώρα, με αποκορύφωμα την έξωση του Όθωνα το 1862, αλλά και το πρόβλημα της εξεύρεσης της κατάλληλης θέσης, είχαν ως αποτέλεσμα το σχέδιο του Lange να μην υλοποιηθεί για μερικά χρόνια και σχεδόν να

Τα σχέδια που εκπόνησε ο Γερμανός αρχιτέκτονας Ludwig Lange και με βάση τα οποία άρχισε να οικοδομείται το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο το 1886 (κάτοψη και προοπτικό σχέδιο της βυτικής όψης).

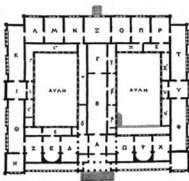

Η κάτοψη και η πρόσοψη του Μουσείου, όπως τροποποιήθηκαν από τον Ernst Ziller.

ξεχαστεί. Όμως η ανάγκη για ένα μουσείο ήταν πάντοτε έντονη και το 1864, μετά από σχετικά άρθρα στις εφημερίδες, αλλά και τις συνεχείς παρουσιάσεις του Στέφανου Κουμανούδη και άλλων λογίων, μια ειδική επιτροπή αναλαμβάνει να μελετήσει το βραβευμένο σχέδιο του Ιταλού αρχιτέκτονα Α. Conti και να προτείνει κατάλληλη θέση για το μουσείο. Στη βιβλιοθήκη των ανακτόρων, ωστόσο, η επιτροπή θα ανακαλύψει τα σχέδια του Lange και θεωρώντας τα πολύ καλύτερα από αυτά του Conti προτείνει την άμεση εφαρμογή τους με μικρές μόνο αλλαγές. Στις 24 Φεβρουαρίου 1865 εκδίδεται Προεδρικό Διάταγμα «Περί ανεγέρσεως Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου» στο λόφο του Αγίου Αθανασίου σύμφωνα με τα σχέδια του Lange. Αμέσως διορίζεται αρχιτέκτονας της οικοδομής ο Παναγιώτης Κάλκος και πέντε επιμελητές: Αλ. Ρίζος Ραγκαβής, Γ. Μεταξάς, Εμμ. Μανιτάκης, Γ. Σκουζής και Π. Ευστρατιάδης. Με το παραπάνω Διάταγμα για πρώτη φορά αναφέρεται το μουσείο ως Εθνικό Αρχαιολογικό, ενώ με άλλο Διάταγμα του επόμενου έτους ορίζεται ότι αυτό θα φέρει την επωνυμία Μπερναρδάκη προς τιμήν του μεγάλου ευεργέτη. Όμως, παρότι όλα έδειχναν να είναι έτοιμα και παρά το γεγονός ότι η κοίτη θεμελίωσης είχε ήδη αρχίσει να σκάβεται από τον φύλακα αρχαιοτήτων Ζήση Σωτηρίου, το μουσείο δεν θεμελιώθηκε γιατί διατυπώθηκαν και πάλι αντιρρήσεις για τη θέση του.

Τη λύση στο πρόβλημα θα δώσει λίγο πριν από το θάνατό της η Ελένη Τσοτίσα, η οποία δωρίζει στο κράτος το οικόπεδο της στην οδό Πατησίων εκτάσεως 62.056,42 τετραγωνικών μέτρων, δίπλα στο οικόπεδο που η ίδια είχε δωρίσει το 1860 για την ανέγερση του Πολυτεχνείου, «παρέχουσα εις το έθνος οικόπεδον ανάλογον και όξιον, όπως πλησίον του Πολυτεχνείου εγερθεί και το Μουσείον και ούτως εις εν μέρος της πόλεως συγκεντρωώσθαι τα δύο ταύτα διά τας υφαιρέσις τέχνας αναγκαία Καταστήματα». Με Βασιλικό Διάταγμα της 23ης Μαρτίου του 1866 ορίζεται επίσημα η ανέγερση του Μουσείου στο οικόπεδο που δωρίσει η Ελένη Τσοτίσα πάνω στα σχέδια των αρχιτεκτόνων Lange και Κάλκου.

Τελικώς, στις 3 Οκτωβρίου 1866, παρουσιάζει ο βασιλέας Γεώργιος, υπουργών, βουλευτών και μελών της Ιεράς Συνόδου, τοποθετείται ο θεμέλιος λίθος του μουσείου μαζί με ένα ασημένιο μετάλλιο διαμέτρου 8 εκ. που είχε φιλοτεχνήσει ο γλύπτης Δ. Κόσσης στη μια πλευρά του έφερε την προτομή του

Μία από τις αίθουσες της έκθεσης των γλυπτών στις αρχές του 20ού αιώνα.

βασιλιά με την επιγραφή *Γεώργιος Α΄ Βασιλεύς των Ελλήνων* και στην άλλη την επιγραφή *Τον θεμέλιον λίθον του αρχαιολογικού μουσείου της Ελλάδος την γ' Οκτωβρίου αωστ' κατέβαλεν.*

Το 1874 είχε σχεδόν ολοκληρωθεί η δυτική πτέρυγα αλλά χωρίς τη μεγαλειώδη στοά με την κιονοστοιχία, καθώς είχε αποφασιστεί να γίνει αποδεκτή η αλλαγή που είχε προτείνει ο Κάλκου. Με το πρόβλημα της εξεύρισης χρημάτων και με το θάνατο του Κάλκου, η οικοδομή καθυστέρει *έως* ότου διορίζεται αρχιτέκτων ο Αρμόδιος Βλάχος και προσφέρει οικονομική βοήθεια η Αρχαιολογική Εταιρεία και ο Νικόλαος Μπερναρδάκης, γιος του αποθανόντος Δημητρίου, προσφέροντας το ποσό των 100.000 φράγκων. Στην πρόταση του ελληνικού κράτους προς τον Hansen να αναλάβει την αποπεράτωση του μουσείου, εκείνος αρνείται γιατί δεν του άρεσαν τα σχέδια του Lange και υποβάλλει νέα πρόταση για ένα μουσείο στα νότια της Ακρόπολης, η οποία φυσικά δεν έγινε αποδεκτή τόσο γιατί η θέση αυτή ήταν εντελώς ακατάλληλη, όσο και γιατί ο προϋπολογισμός του έργου ανερχόταν στο αστρονομικό για την εποχή εκείνη ποσό των επτά εκατομμυρίων δραχμών.

Τη συνέχιση και αποπεράτωση του Εθνικού Μουσείου θα αναλάβει ο Ernst Ziller, μαθητής και συνεργάτης του Hansen, ο οποίος εργάστηκε πολλά χρόνια στην Ελλάδα και έχτισε πολλά κτίρια, όχι μόνο στην Αθήνα αλλά και σε πολλές άλλες πόλεις. Ο Ziller επέφερε αρκετές αλλαγές στο σχέδιο του Lange, με σημαντικότερη εκείνη της πρόσοψης του κτιρίου, εφαρμόζοντας ένα σχέδιο που είχε ήδη εκπονήσει για το μουσείο της Ολυμπίας. Στην θέση της ήδη καταργηθείσας κιονοστοιχίας σχεδίασε ένα μνημειώδες πρόπυλο με τέσσερις ιωνικούς κίονες μπροστά και δύο άλλους πιο πίσω προς την είσοδο, ενώ δεξιά και αριστερά δημιούργησε δύο στοές με μεγάλα ανοίγματα, οι οποίες απολήγουν σε δύο βωμάτια με αυτοματική στέγη. Η διακόσμηση της σχετικά λιτής πρόσοψης συμπληρώθηκε με την τοποθέτηση πάνω από το πρόπυλο πηλίνων αγαλμάτων, στοιχεία που χαρακτηρίζει τα κτίρια του αρχιτέκτονα. Το 1889 το κτίριο είχε πλέον ολοκληρωθεί, εικοσιτρία χρόνια μετά τη θεμελίωσή του.

Από το 1874, πριν ολοκληρωθούν οι οικοδομικές εργασίες, είχε αρχίσει η μεταφορά αρχαίων στο Εθνικό Μουσείο από τις συλλογές του Θησαυρίου, της Στοάς του Αδριανού και του Πύργου των Ανέμων και δέκα χρόνια αργότερα, στα 1884, αρχίζει την παράδοση των αρχαίων της η Αρχαιολογική Εταιρεία. Σταδιακά

παραδίδονται τα ευρήματα από τις ανασκαφές στο Ασκληπιείο της Αθήνας, επιλεγμένα έργα από την επαρχία, ενώ μερικοί συλλέκτες δωρίζουν στο μουσείο τις συλλογές τους, όπως η Ελένη Σταθάτου, ο Κωνσταντίνος Καραπάνος, ο Γρηγόριος Εμπειράκης, ο Ιωάννης Δημητρίου, κ.ά. Στις αρχές του 20ού αιώνα έχει συγκεντρωθεί στο μουσείο ένας μεγάλος αριθμός αρχαίων, τα οποία βεβαίως έπρεπε να μελετηθούν, να τακτοποιηθούν και μέρος αυτών να εκτεθεί. Για την κατάταξη των γλυπτών ορίζεται από το 1885 υπεύθυνος ο Γενικός Έφορος Π. Καββαδίας, για τα Προϊστορικά μεγάλη ήταν η συμβολή του Χρήστου Τσούντα και για τα έργα μικροτεχνίας του Βασιλίου Στάη. Στην έκθεση του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα, τα αρχαία ήταν πυκνά τοποθετημένα, πολλά ανάγλυφα κρεμασμένα στους τοίχους εν είδει πινακών, πλήθος άλλων ήταν συσσωρευμένα στις εσωτερικές αυλές, ενώ η αλόενα αυξανόμενη συγκέντρωση έργων έκανε γρήγορα αισθητή την ανάγκη για απόκτηση νέων χώρων για την έκθεση και αποθήκευσή τους.

Η πρώτη μικρή επέκταση πραγματοποιήθηκε από το 1903 ως το 1906 από τον αρχιτέκτονα Α. Μεταξά, με την προσθήκη τριών αιθουσών κατά μήκος του κεντρικού άξονα του κτιρίου, στην πίσω πλευρά του, δηλαδή την ανατολική, μια επέκταση που σύντομα αποδείχτηκε ανεπαρκής. Αποφασίζεται αργότερα η επέκταση του μουσείου προς το ανατολικό τμήμα του οικοπέδου και στην επταετία 1932-1939 προστίθεται στο παλιό κτίριο ένα νέο οικοδόμημα με δύο εσωτερικές αυλές σε σχέδια του αρχιτέκτονα Γ. Νομικού. Η προσθήκη αυτή προσέφερε στο μουσείο αρκετούς νέους εκθεσιακούς χώρους αλλά και αποθηκευτικούς στα υπόγεια, καθώς και χώρους διαφόρων λειτουργιών, όπως γραφεία και εργαστήρια. Και ενώ όλα ήταν έτοιμα για τη μεγάλη αλλαγή και τη νέα διευθέτηση των εκθέσεων ξέσπασε ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος. Για την ασφάλειά τους τα αρχαία μεταφέρθηκαν άλλα σε κρησφύγετα σε σπηλιές των λόφων της Αθήνας, τα παλύντια στα υπόγεια της Τράπεζας της Ελλάδος και τα υπόλοιπα στα υπόγεια του νέου κτιρίου, όπου καλύφθηκαν με άμμο. Για την απόκρυψη των μεγάλων γλυπτών σκάφτηκαν τα δάπεδα πολλών αιθουσών του παλιού κτιρίου και δημιουργήθηκαν υπόγειες κρυψώνες, στις οποίες αυτά καταχώθηκαν επί τόπου.

Το κτίριο κατά τη διάρκεια της Κατοχής δεν θύμιζε κατά κανέναν τρόπο μουσείο, καθώς στους χώρους του εγκαταστάθηκαν διάφορες δημόσιες υπηρεσίες, στην κεντρική μεγάλη αίθουσα η Κρατική Ορχήστρα, το Ταχυδρομείο και υπηρεσίες του Υπουργείου Υγιεινής, ενώ στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου στον όροφο της νέας πτέρυγας είχαν διαμορφωθεί με εσωτερικά χωρίσματα και χώροι κρατούμενων. Βομβαρδισμοί κατά τη διάρκεια του ίδιου εμφυλίου προκάλεσαν μεγάλες ζημιές κυρίως στη στέγη και όταν πλέον όλα αυτά τα δεινά των πολέμων είχαν τελειώσει, μια γενική επισκευή ήταν αναγκαία σε ολόκληρο σχεδόν το κτίριο.

Αφού όλα έδειχναν να μπαίνουν σε μια τάξη, άρχισε το δύσκολο έργο της αποκάλυψης των κρυμμένων αρχαίων και η σταδιακή συντήρησή τους. Το 1946 μαζί με του εορτασμό των εκατό χρόνων

Αποψη της μεγάλης κεντρικής αίθουσας των μικηναϊκών με την περίτεχνη διακόσμηση των τοίχων και της οροφής, όπως ήταν στην πρώτη προπολεμική έκθεση του Μουσείου.

Εικόνες από τις εργασίες απόκρυψης των γλυπτών στα υπόγεια του μουσείου με το ξίστασμα του Β' Παγκοσμίου πολέμου το 1940.

της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής στην Ελλάδα, παρουσιάστηκε μια μικρή έκθεση σε τρεις αίθουσες του μουσείου. Το υπόλοιπο κτίριο βρισκόταν υπό επίσκεψη με χρήματα που δόθηκαν από το ελληνικό κράτος και από το σχέδιο Marshall, σε σχέδια του αρχιτέκτονα Πάτροκλου Καραντινού. Εκτός από την αντικατάσταση της στέγης και των παραθύρων της βόρειας πλευράς, τροποποιήθηκε και ο χώρος της εισόδου με την αλλαγή της θέσης των μεγάλων ιωνικών κιόνων. Τα δάπεδα, που είχαν καταστραφεί και από τις εργασίες κατάχωσης των αρχαίων, αντικαταστάθηκαν με μωσαϊκά της εποχής, ενώ οι χώροι απόκρυμψης στα υπόγεια διαμορφώθηκαν σε αποθήκες αρχαίων.

Παράλληλα με την επιδιόρθωση του κτιρίου προχωρούσαν και οι εργασίες συντήρησης και επανέκτησης των αρχαίων κατά συλλογές. Η μεταπολεμική έκθεση του Εθνικού Μουσείου, έργο του Χρήστου και της Σέμνης Καρούζου από το 1947 ως το 1964, είχε θεωρηθεί σχεδόν πρωτοποριακή, καθώς εφαρμόστηκε μια νέα αντίληψη στον τρόπο έκθεσης, διαφορετική από αυτήν που ίσχυε σε όλα τα μουσεία εκείνης της εποχής.

Από το 1964 ως το τέλος του 20ού αιώνα κρατήθηκε η έκθεση αυτή, αν και από τη δικαιοσύνη του 1980, όταν τα ευρωπαϊκά μουσεία εφάρμοζαν καινούργιους τρόπους έκθεσης σύμφωνα με τις νέες μουσειολογικές αντιλήψεις, είχε αρχίσει να γίνεται αισθητή η ανάγκη ανανέωσης της. Αρχικώς, μικρής κλίμακας, επανεκθετικές εργασίες και επαμβάσεις που έγιναν σε όλες σχεδόν τις συλλογές, βελτιώνων προσωρινά την εικόνα, αλλά δεν θέρπευαν το πρόβλημα, το οποίο έπρεπε να αντιμετωπιστεί συνολικά.

Το 2001 υποβλήθηκε στο Υπουργείο Πολιτισμού πρόταση για την ανακίνηση του μουσείου και την επανέκθεση των συλλογών του. Με τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας του 2004 προ των πυλών, το τέρασιτο αυτό έργο υλοποιήθηκε μετά από έναν αγώνα δρόμου. Μέσα σε τρία χρόνια το κτίριο είχε ανακαινιστεί με έργα υποδομής απαραίτητα για τη λειτουργία ενός σύγχρονου μουσείου, όπως συνθήκες ευκρασίας των εκθεσιακών χώρων, φωτισμός, ανεκυστήρες, προσβάσεις για ΑΜΕΑ κ.ά. Το καλοκαίρι του 2004 εγκαινιάστηκαν οι νέες εκθέσεις της Συλλογής Προϊστορικών και όλων των γλυπτών και το καλοκαίρι του 2005 παραδόθηκαν στο κοινό και οι Συλλογές Αγγείων και Χαλκών. Οι υπόλοιπες μικρότερες συλλογές, όπως αυτές των Αιγυπτιακών και της Σταβάτου, θα ανοίξουν ανανεωμένες το 2008 μαζί με νέα σύνολα που ποτέ δεν είχαν εκτεθεί ως τώρα, όπως τα πήλινα ειδώλια, η Συλλογή Βλαστού, τα χρυσά κοσμήματα και τα αργυρά σκεύη, τα γυάλινα και τα κυπριακά, τα οποία θα εκθεθούν στους χώρους που απειλευρώθηκαν με την αποχώρηση του Νομισματικού Μουσείου στον όροφο του κτιρίου.

Η Νεολιθική εποχή

ΒΑΣΙΜΕΝΗ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ στα υλικά κατάλοιπα του ανθρώπου, η αρχαιολογική έρευνα προσπάθησε να αναπαραστήσει και να ανασυνθέσει την «ιστορία» της Προϊστορίας, της διαδρομής θηλαστή του ανθρώπου από την εποχή που αυτός άρχισε να κατασκευάζει εργαλεία ως την εποχή των μεγάλων πολιτισμών και ως τους ιστορικούς χρόνους, οπότε οι πηγές άντλησης γνώσεων είναι πιο ασφαλείς με τα γραπτά μνημεία. Αυτό βεβαίως δεν σημαίνει ότι η εικόνα που έχουμε για τον πολιτισμό των ιστορικών χρόνων θα ήταν το ίδιο ικανοποιητική αν εξείλειπαν τα αρχαιολογικά ευρήματα, τα οποία έρχονται να συμπληρώσουν τις γραπτές μαρτυρίες. Στην περίπτωση, ωστόσο, της Προϊστορίας τα συμπεράσματα εξάγονται έμμεσα, καθώς λείπει η άμεση πληροφόρηση και οι άμεσες αναφορές σχετικά με την κοινωνική οργάνωση των ανθρώπων, τη θρησκεία, την ιδεολογία τους και τις δραστηριότητές τους.

Αργώα στην έρευνα της αρχαιολογίας υπήρξαν και υπάρχουν οι επιστήμες της παλαιανθρωπολογίας, της παλαιοντολογίας και της γεωλογίας, ιδιαίτερα για τις περιόδους της απώτατης προϊστορίας, από την εποχή του Homo Erectus ως την εποχή του Homo Sapiens, αυτού του ανθρώπου που αντιτάχτηκε στη φύση και προσπάθησε να τη δαμάσει με τη σοφία του και τον εργαλείο εξοπλισμό που κατασκεύαζε ο ίδιος.

Όπως έχει διαπιστωθεί από τη μελέτη των ανασκαφικών δεδομένων, μετά τη μακρόχρονη Παλαιολιθική περίοδο, ο άνθρωπος-κυνηγός εγκαταλείποντας το τροφολυκτικό και θηρευτικό στάδιο, περνάει στον παραγωγικό τρόπο ζωής εξημερώνοντας τα ζώα, καλλιεργώντας τη γη και δημιουργώντας μόνιμες εγκαταστάσεις. Αυτή η «παραγωγική επανάσταση» σηματοδοτεί την αρχή μιας νέας εποχής, ιδιαίτερα σημαντικής για την εξέλιξη του ανθρώπου, της Νεολιθικής εποχής, η οποία στο Αιγαίο και στον ελλαδικό χώρο διαρκεί από το 6800 π.Χ. ως το 3300 π.Χ. Τα στοιχεία που προέκυψαν από τις ανασκαφές σχετικά με την εξέλιξη του τρόπου διαβίωσης και της κατασκευής των διαφόρων τέχνιχων οδήγησαν στη διαίρεση της Νεολιθικής εποχής σε τρεις κύριες περιόδους: την ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΗ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ (6800-5800 π.Χ.), τη ΜΕΣΗ (5800-5300 π.Χ.) και τη ΝΕΟΤΕΡΗ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ (5300-3300 π.Χ.).

Ο άνθρωπος της Νεολιθικής εποχής ήταν κατά βάση γεωργός. Έχει διαπιστωθεί ότι καλλιεργούσαν τα δημητριακά, όπως το σιτάρι, το κριθάρι, τη βρώμη, τη σίκαλη και το κεκρι, αλλά και ορισμένα όσπρια, όπως τις φακές, τα μπιζέλια, τα κουκιά και τα ρεβίθια. Βελανίδια, ελιές, φιστίκια, αμύγδαλα, κερσάσια, κορόμηλα, μήλα, σταφύλια, μούρα και αχλάδια, που υπήρχαν αυτοφυή, συμπλήρωναν τη διατροφή τους. Η δεύτερη μετά τη γεωργία παραγωγή ήταν η κτηνοτροφία, η οποία βασιζόταν στα εξημερωμένα βοειδή και αιγοπρόβατα, στους χοίρους και τους σκύλους. Εκτός από το κρέας, ο νεολιθικός άνθρωπος έπαιρνε από τα ζώα το γάλα για τη διατροφή, το μαλλί και το δέρμα για την ένδυση και τα οστά για την κατασκευή εργαλείων και κοσμημάτων. Παρόλληλα βεβαίως με την κτηνοτροφία, η τροφή συμπληρωνόταν και με το κυνήγι των άγριων ζώων, όπως ελάφια, ζαρκαδία, αγριόχοιροι, λαγοί, πάπιες και χήνες, αλλά και από την αλιεία ψαριών και μαλακίων.

Ο άνθρωπος της Νεολιθικής εποχής κατοικούσε είτε σε σπήλαια είτε σε οικισμούς. Κατοίκηση και μάλιστα σε μεγάλες περιόδους έχει διαπιστωθεί στα σπήλαια στο Φράγγχι της Αργολίδας, της Θεοπέτρας των Τρικάλων, της Αλεπότρυπας Διρού Λακωνίας κ.ά. Από την Αρχαιότερη ακόμα Νεολιθική έχουν διαπιστωθεί οικισμοί σε πολλά μέρη του ελληνικού χώρου, κυρίως στην Κεντρική Ελλάδα και την Ανατολική Πελοπόννησο, αλλά και στη Μακεδονία και τη Θράκη. Στον ηπειρωτικό χώρο λίγες είναι οι διαπιστωμένες νεολιθικές θέσεις, όπως στην Εύβοια, τις Σποράδες, τη Χίο, τη Σάμο και την Κρήτη. Οι οικισμοί

Πήλινη φιάλη με χαμηλό πόδι. Νεολιθικός οικισμός Σίσκλου Μογγησίας. Αρχαιότερη Νεολιθική περίοδος (6500-5800 π.Χ.). Αρ. ευρ. P16027

Θεοχάρης ανέσκαψε τον οικισμό που εκτείνεται δυτικά του λόφου. Ο τόπος είναι ιδανικός για μόνιμη εγκατάσταση καθώς προσφέρει ασφάλεια με το φυσικό οχυρωμένο ύψωμα, νερό με τα δύο μικρά ποτάμια που διασχίζουν τη μικρή κοιλάδα και εύφορη γη για καλλιέργεια. Η θέση κατοικήθηκε από τα μέσα της 7ης χιλιετίας ως το τέλος της Νεολιθικής εποχής γύρω στα 3200 π.Χ. Μία στην ακρόπολη που καταλαμβάνει τον επίπεδο λόφο, τειχισμένη κατά τη Μέση Νεολιθική περίοδο με έναν οχυρωματικό περίβολο πάχους 1 μ., βρίσκονται μεταξύ των άλλων κτισμάτων το «μπαγανό», που πιθανόν ήταν η κατοικία του άρχοντα, και το λεγόμενο «εργαστήριο του Κεραμέα», όπως το ονόμασε ο Χρήστος Τσουάντας, από τα πολλά αγγεία που βρέθηκαν μέσα στο χώρο.

Ο οικισμός του Διμηνίου, που φαίνεται να ιδρύθηκε στις αρχές της Νεότερης Νεολιθικής περιόδου γύρω στο 5300 π.Χ. και να έφτασε στη μεγάλη του ακμή από το 4800 ως το 4500 π.Χ., βρίσκεται και αυτός πολύ κοντά στον Βάλο, σε απόσταση 4 περίπου χιλιομέτρων, σε έναν φυσικό σχιστολιθικό λόφο. Ο οικισμός απλωνόταν στην κορυφή του λόφου και περιμετρικά σε άνδρα που σχηματιζόταν κυκλικά με τη βοήθεια έξι επάλληλων περιβόλων.

Η κεραμική είναι το σημαντικότερο και πολυπληθέστερο είδος της Νεολιθικής εποχής. Τα αγγεία της Αρχαιότερης Νεολιθικής έχουν συνήθως το σχήμα της ανοιχτής φιάλης με παχιά τοιχώματα. Στην πρώιμη περίοδο η επιφάνεια είναι καστανόχρωμη. Σταδιακά βελτιώνονται τεχνικά και τα αγγεία, που γίνονται καλύτερα, κατασκευάζονται με καθαρότερο πηλό, με περισσότερο λεπτά τοιχώματα αλλά και το χρώμα τους ποικίλλει από μελανό ως κόκκινο. Αργότερα αρχίζει και η γραπτή διακόσμηση με χρώματα γαιώδη και σχέδια που αντιγράφονται από την υφαντική ή την πλεκτική, αλλά και η εγχάροκτη διακόσμηση.

Στη Μέση Νεολιθική περίοδο οι τεχνικές της κατασκευής και της όπτησης εξελίσσονται περισσότερο, με αποτέλεσμα τα αγγεία να έχουν πολύ λεπτά τοιχώματα και να είναι πιο σκληρά και καλοψημένα. Η επιφάνεια των αγγείων αυτής της περιόδου διακοσμείται με πολλά θέματα, όπως τα τρίγωνα, οι ρόμβοι, τα βαθμιδωτά, φλογωτά ή οδοντωτά κοσμήματα, με τη χρήση λευκής βαφής στην κόκκινη επιφάνεια του αγγείου ή της κόκκινης πάνω σε ανοιχτόχρωμη επιφάνεια. Η «ξιστή τεχνική» που αντιπροσωπεύεται στη Θεσσαλία και την Κεντρική Ελλάδα, είναι η τεχνική κατά την οποία ολόκληρη η λευκή επιφάνεια του αγγείου καλύπτεται με κόκκινο χρώμα, το οποίο στη συνέχεια αποξείζεται κατά τόπους έτσι ώστε να δημιουργείται διχρωμία.

Από το Σίσκλο προέρχονται αγγεία της Μέσης Νεολιθικής με διακόσμηση, όπως είναι η φιάλη αριθ. 5919 που φέρει οδοντωτά κοσμήματα, ρόμβους και στο χείλος τρίγωνα, όλα με κόκκινο στιλπνό χρώμα και το σφαιρικό αγγείο αριθ. 6034 με θελασμένες γραμμές.

Η κεραμική της Νεότερης Νεολιθικής παρουσιάζει μεγαλύτερη ποικιλία στα σχήματα των αγγείων αλλά και στη διακόσμηση, η οποία στην πρώτη φάση είναι πολύχρωμη. Ξεχωρίζουν ο ρυθμός της Λάρισσας, ο ρυθμός Αράπης, Οτζάκι και Αγ. Σοφίας. Στη Νεότερη Νεολιθική II (4800-4300 π.Χ.) επικρατεί

χτίζονται σε πεδιάδες, λόφους, αλλά και παράλια, πάντοτε κοντά σε ποτάμια ή πηγές για την εξασφάλιση του νερού. Οι κατοικίες στην αρχή είναι πασσαλόπηχτες καλύβες και αργότερα χτίζονται με λίθινα θεμέλια και πλιθόχτιστους τοίχους.

Τα περισσότερα ευρήματα της Νεολιθικής περιόδου, που εκτίθενται στο Εθνικό Μουσείο, προέρχονται από τους δύο σημαντικότερους οικισμούς αυτής της εποχής που ανακαλύφθηκαν στη θεσσαλική πεδιάδα, το Σίσκλο και το Διμήνι, ενώ ολιγάριθμα, αλλά εξίσου σημαντικά, από άλλες νεολιθικές θέσεις, όπως το Λιανοκλάδι Φθιώτιδας, οι Αλές, η Νέα Μάκρη Αττικής.

Σε έναν χαμηλό επίπεδο λόφο σε μικρή απόσταση από το σημερινό χωριό Σίσκλο, κοντά στον Βάλο, ο Χρήστος Τσουάντας ανέσκαψε στις αρχές του 20ού αιώνα την ακρόπολη και στη Θεσσαλία του 1960 ο Δ.

Βαθιάς φιάλης, από τα ερασιώτερα τυπικά δείγματα της ξηστής κέραμης. Λαονοκλάδι Φθιώτιδας. Μέση Νεολιθική περίοδος (5800-5300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π18052, Π18051

ο ρυθμός του «κλασικού Διμηνίου» με αγγεία διακοσμημένα με μαύρα κοσμήματα πάνω σε ανοιχτόχρωμο βάθος, παράλληλα με την εγχάρακτη διακόσμηση. Τα μονόχρωμα αγγεία με πολύ καλή επεξεργασία και γυάλισμα της επιφάνειας συνυπάρχουν με τα ζωγραφιστά. Η προτίμηση σε αυτά είναι περισσότερο φανερή κατά την Τελική ή Χαλκολιθική περίοδο, με μια μεγάλη ποικιλία σχημάτων, από τα οποία επικρατούν οι ανοιχτές φιάλες και οι σέσουλες.

Ο νεολιθικός άνθρωπος, πέρα από την καλλιτεχνική έκφραση και τις δεξιότητες του, που παρατηρούμε στη διακόσμηση των αγγείων, αποτύπωσε και το θαυμασμό για το υπέρτατο δημιούργημα της φύσης, τον ίδιο τον άνθρωπο, στα ειδώλια, το μοναδικό αυτό είδος πλαστικής της Νεολιθικής εποχής. Καυωμένα κυρίως από πηλό αλλά και από πέτρα και μάρμαρο, τα νεολιθικά ειδώλια, μικρά κατά κανόνα σε μέγεθος, παριστάνουν ως επί το πλείστον γυναικείες μορφές, συνήθως καθιστές, ενώ τα ανδρικά είναι λιγότερα και ακόμα λιγότερα τα ζωόμορφα. Η πράξη της δημιουργίας, η γέννηση, ανεξήγητο και θαυμαστό γεγονός, δεν άφησε ασυγκίνητο τον άνθρωπο ο οποίος το αποτύπωσε στα ομοιώματα της γυναίκας, τονίζοντας μάλιστα τα σημεία που συνδέονται με τον γενετήσιο χαρακτήρα της.

Οι μορφές παριστάνονται γυμνές, άλλοτε φυσιοκρατικά και άλλοτε σχηματικά, και τα ανατομικά χαρακτηριστικά αποδίδονται πλαστικά, με χάρωση και με χρώμα. Στην Αρχαιότερη και τη Μέση Νεολιθική περίοδο

Πήλινο σφαιρικό αγγείο. Αριστούργημα του κεραμικού ρυθμού Διμηνίου. Διμήνη Μογγησιός. Πρώιμες φάσεις Νεότερης Νεολιθικής περιόδου (5300-4800 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π15922

η απόδοση είναι φυσιοκρατική με έντονη πλαστική διαμόρφωση των μερών του σώματος και ιδιαίτερα των γυναικείων γλυτών. Στα σχηματικά ειδώλια δηλώνεται με σαφήνεια το φύλο, στα ανδρικά προεξέχει ο φαλλός. Στη Νεότερη Νεολιθική περίοδο τα ειδώλια χαρακτηρίζονται από την αφαίρεση και μερικές φορές αποκόπτον μνημειακότητα, όπως ο «Στοχαστής» και η «Κουροτρόφος».

Μικρότερες τυπολογικές ομάδες αποτελούν τα σανιδόμορφα, με μια τριμερή διαίριση για υποτυπώδη δήλωση του κεφαλιού, του σώματος με δύο προεξοχές για να δηλωθούν τα άνω άκρα, ενώ το κάτω μέρος αποδίδεται συμπαγές. Η αφαίρεση είναι ακόμα πιο έκδηλη στα λεγόμενα ακρόλιθα στα οποία δεν υπάρχει απόδοση των ανατομικών λεπτομερειών, ενώ στο πάνω μέρος του πήλινου σχηματοποιημένου κορμού προστίθεται ένα τριγωνικό λίθινο ή μαρμαρίνο στοιχείο το οποίο υποκαθιστά το κεφάλι.

Το αποκορώφωμα της σχηματισμένης της ανθρώπινης μορφής παρατηρείται στα λεγόμενα δοκτυλιόσχημα αντικείμενα, τα οποία πρέπει να φοριούνταν ως κοσμήματα, γι' αυτό στην κατασκευή τους χρησιμοποιείται και ο χρυσός, παράλληλα με το λίθο και το μάρμαρο. Πρόκειται για κυκλικά αντικείμενα με μια προεξοχή στο πάνω μέρος, συνήθως τραπεζιόσχημη, και κάτω από αυτήν έκτυπα μαστίδια. Τα δοκτυλιόσχημα αυτά αντικείμενα, εκείνα τουλάχιστον που φέρουν έκτυπα μαστίδια, θεωρείται, προς το παρόν, ότι απεικονίζουν με τρόπο σχηματικό ανθρώπινες μορφές, κυρίως γυναικές.

Ο άνθρωπος της Νεολιθικής εποχής, εκτός από τα είδη ανάγκης, καθημερινής χρήσης και πιθανότατα λατρείας, κατασκεύασε και χρησιμοποίησε αντικείμενα για το στολισμό του σώματος. Σε μια κατηγορία κοσμημάτων, ίσως των πρωιμότερων, ανήκουν ορισμένα αντικείμενα τα οποία είχαν από τη φύση τους ένα δεδομένο σχήμα και μορφή, όπως τα όστρεα και τα δόντια ζώων. Αυτά χρησιμοποιούνταν αυτούσια με μόνη τεχνική παρέμβαση τη διάνοξη μιας οπής για την ανάρτηση. Τη δεύτερη κατηγορία αποτελούν αντικείμενα τα οποία κατασκευάζονται από τον άνθρωπο με διάφορα υλικά. Τα συνήθετα σχήματα που τους δίνονται είναι η ανθρώπινη μορφή, ανθρώπινα μέλη, άγρια ζώα, μισηθείς καρπών και επίπλων κ.ά.

Η χρήση σφραγίδων δηλώνει την ύπαρξη οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης των νεολιθικών οικισμών. Οι σφραγίδες είναι πήλινες ή λίθινες και η σφραγιδοτική τους επιφάνεια φέρει διάφορα θέματα, όπως κυματοειδείς γραμμές, ομόκεντους κύκλους ή μαιανδροειδή σχήματα.

Τα μέταλλα, όπως ο χρυσός, ο άργυρος και ο χαλκός, αν και σπάνια, δεν ήταν άγνωστα στη Νεολιθική εποχή και χρησιμοποιούνταν για την κατασκευή κοσμημάτων και εργαλείων. Ο χρυσός που υπάρχει αυτούσιος στη φύση είναι από τα πρώτα μέταλλα που χρησιμοποίησε ο άνθρωπος για την κατασκευή κοσμημάτων. Στην Τελική Νεολιθική εποχή ο άνθρωπος ήταν σε θέση να κατασκευάσει αντικείμενα τόσο με τη σφυρηλάτηση όσο και με τη χύτευση. Η κατάκτηση αυτή είναι η τελευταία του νεολιθικού ανθρώπου, σηματοδοτεί το τέλος της Νεολιθικής εποχής και προοικονομεί τις οικονομικές και κοινωνικές τομές της Εποχής του Χαλκού που ακολουθεί.

Πήλινες Γαυροσπίτες φύλλες του κεραικού ραβδού Δυμνίου. Προέρχονται από τον νεολιθικό οικισμό του Δυμνίου Μαγνησίας και χρονολογούνται στη Νεότερη Νεολιθική περίοδο (4800-4500 π.Χ.).
Αρ. υπ. Π5920, Π12497

Πήλινα σκεύη σε σχήμα σάουλας με εγχάρκτη διακόσμηση. Προέρχονται από τον νεολιθικό οικισμό του Σίσκλου Μαγνησίας και χρονολογούνται στην Τελική Νεολιθική περίοδο (3700-3300 π.Χ.).
Αρ. ευρ. Π5928, Π6046

Πήλινα αγγεία με εγχάρκτη διακόσμηση. Τα αιάκια των χαραγμάτων ήταν αρχικά γεμισμένα με λιμνή ουσία που θα τόνιζε τα κοσμήματα. Νεολιθικός οικισμός Δυτικού Μαγνησίας. Νεότερη Νεολιθική περίοδος (4800-4500 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π5929, Π5927

Μεγάλη ζωγραφιστή λεκάνη με κωσματού χείλος του κεραμικού ρυθμού Διμητίου. Βρέθηκε στο δάπεδο του Θαλάμου 3 του διπλού μεγάρου του Σέσκλου. Νεότερη Νεολιθική I (5300-4800 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π15932

Πήλινα σκεύη σε σχήμα κώσας/κη πυραμίδας. Κατά την άποψη του πρωτοπόρου ανασκαφέα Χρήστου Τσιόντα, τα σκεύη αυτά ίσως χρησιμοποιούν ως στήριγματα των αββλών (σούβλες) στο τελετουργικό γήσιμο των κρέστων στις θυσίες. Νεολιθικός οικισμός Σέσκλου Μαγνησίας. Τελική Νεολιθική περίοδος (3700-3300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π5935, Π5934

Πήλινο σφαιρικό αγγείο. Νεολιθικός οικισμός Σέσκλου Μαγνησίας, εργαστήριο του κεραμίστη. Τελευταία φάση Μίσης Νεολιθικής περιόδου (5800-5300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π6034

Μαρμάρινο γυναικείο αββόλο (αγαλματίδιο). Η θέση των χεριών και το κάλυμμα του κεφαλιού σε συνδυασμό με την ουστηρότητα που αποπνέει η μορφή, φανερώνουν την πρόθεση του δημιουργού να αποδώσει μια εγχωριστή γυναικεία μορφή, ίσως μια θεότητα. Περίχωρα Σπάρτης. Νεολιθική περίοδος. Αρ. ευρ. Π3928

Μαρμάρινα γυναικεία ειδώλια από τη Σπάρτη. Η κεφαλή δηλώνεται σχηματικά και δίνεται έμφαση στο εύταρκο κάτω μισό του σώματος. Νεολιθική περίοδος. Αρ. ευρ. Π13932, Π13929, Π13930, Π13931

*Τμήμα πήλινου γυναικείου φυσιοκρατικού ειδωλίου
από τις Αλές Λοκρίδος. Μέση Νεολιθική περίοδος
(5800-5300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π8010*

*Τμήματα δύο σκέδη πήλινων γυναικείων ειδωλίων.
Οι εγχάρσες συμπληρώνουν την τοσιμήνη
πλαστικότητα των μορφών. Σέσκολο Μαγνησίας.
Μέση Νεολιθική περίοδος (5800-5300 π.Χ.).
Αρ. ευρ. Π5941, Π5940*

*Πήλινα φυσιοκρατικά γυναικεία
ειδώλια σε ποικίλες στάσεις.
Από τη Θεσσαλία. Αρχαιότερη
και Μίση Νεολιθική περίοδος
(6800-4800 π.Χ.).*

Η «Κουροτρόφος». Πηλινο ειδώλιο γυναίκας καθιστής σε σκαμνί με βράχος στην αγκαλιά, στην ύστατη φάση της προτομοασίας για το θηλασμό. Μοναδικό δείγμα πλαστικής της Νεότερης Νεολιθικής περιόδου (4800-4500 π.Χ.). Από το Σίσκιο. Αρ. ευρ. Π19937

Πήλινα γυναικεία κεφάλια από ειδήλια. Τα ποικίλα χτενίσματα φανερώνουν την εγγενή διάθεση εκτέλιψης του ωραίου φύλου. Από τη Θεσσαλία. Αρχαιότερη και Μίση Νεολιθική περιόδους (6800-4800 π.Χ.).

Μαρμάρινο κεφάλι
ακρόλεβου ειδωλίου,
με ζωγραφιστά
αμφιρά κοσμήματα.
Από το Δαίμη. Τελική
Νεολιθική περίοδος
(4500-3300 π.Χ.).
Αρ. ευρ. Π15989

Λίθινα και μαρμάρινα ειδώλια που αποδίδουν σχηματικά την ανθρώπινη μορφή. Στη διαμήρη διαμόρφωση ιδιαίτερα τονισμένο είναι το κεφάλι πάνω σε ασύμμετρο ψηλό λαγύ. Στην τριμερή απόδοση γίνονται βελδοχέρια. Νέότερη Νεολιθική περίοδος (4800-4500 π.Χ.). Από το Σιάκκο και το Δαίμη. Αρ. ευρ. Π15983, Π15991, Π15984, Π15985

Μαρμάρινο σχηματοποιημένο
ανθρωπάκιμορο ειδώλιο, ζωγραφιστό
με κόκκινο κυρίως αλλά
και μαύρο χρώμα. Τα γεωμετρικά
θήματα μπορεί να ήσαν διακοσμητικά,
να συμπληρώνουν πληροφορίες στην
απόδοση της ανθρώπινης μορφής ή να
σήμαιναν κάτι ως σύμβολα. Από
το Δαίμη. Νέότερη-Τελική
Νεολιθική περίοδος (4800-3300
π.Χ.).
Αρ. ευρ. Π15936

Ο «Στοχαστής». Μοναδικό, μεγάλο συμπαγές ειδώλιο καθιστού άνδρα της Τελευταίας Νεολιθικής περιόδου (4500-3300 π.Χ.) από την περιοχή της Καρδίτσας Θεσσαλίας. Το μεγαλύτερο ως τώρα έργο της Νεολιθικής εποχής που αγγίζει τα όρια της μη-μακλής πλαστικής. Αρ. υπρ. Π5894

Χρυσά περιπίπτα από σφαιρήλατο έλασμα, που παριστάνουν σχηματικά κλαδί ή κέρατο, φαλλό και γυναικεία μορφή. Αγνωστή προέλευση. Τα τελευταία δύο κοσμήματα μπορούν να θεωρηθούν παραλλαγές του τύπου του δακτυλιόσχημου περιπίπτου, με τη διαφορά ότι αντί για ένα δακτύλιο έχουν δύο, ενωμένους και εξαρτημένους από ένα στίλβος με μαν σπή ανάρτησης. Τελική Νεολιθική περίοδος (4500-3300 π.Χ.). Αρ. ευρ. P197.35, P197.34, P197.30

Χρυσό δακτυλιόσχημο περιπίπτα από έλασμα σφαιρήλατο, της Τελικής Νεολιθικής περιόδου (4500-3300 π.Χ.). Η προέλευσή του είναι άγνωστη. Είναι το μεγαλύτερο του τύπου του, που έχει βρεθεί έως σήμερα σε ελληνικό έδαφος. Αρ. ευρ. P197.1

ΣΤΙΣ ΕΠΟΜΕΝΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ: Τριάντα πέντε από τα χρυσά δακτυλιόσχημα περιπίπτα του «Νεολιθικού Θησαυρού» του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, του μεγαλύτερου ανάλογου συνόλου σε ελληνικό μωσαίο, με άγνωστη, όμως, την προέλευσή τους. Διακρίνονται οι παραλλαγές του τύπου με λεπτό ή πλατύ έλασμα και μία ή δύο σπής ανάρτησης. Τελική Νεολιθική περίοδος (4500-3300 π.Χ.).

Λίθινο ανθρωπόμορφο περίπτεο από μαύρο στυατίτη. Φορά πρόσωπο ή κροσφόρο δίδυμα. Από το Σικόλο. Νώτερη Νεολιθική περίοδος (5300-4500 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π5980

Λίθινο πλακίδιο από στυατίτη, πιθανότατα περίπτεο. Και στις δύο όψεις αποδίδεται με πέντε καίριες εγκάρσιες ανθρωπίνη μορφή σε συντολαμίνη στάση. Από το Δαιμόνε. Νώτερη ή Τελική Νεολιθική περίοδος (5300-3300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π6004.33

Πήλινη σφραγίδα με γεωμετρικό θέμα. Η παρουσία των σφραγίδων στους νεολιθικούς οικισμούς προϋποθέτει ένα εξελιγμένο πλέγμα κοινωνικών και κοινοτικών θεσμών. Από το Σέσκλο. Μέση Νεολιθική περίοδος (5800-5300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π6613

Λιθινή χειροπέλεκτος (αξίνες), ο ένας εκ των οποίων βρέθηκε προσαρτημένος σε λαβή από κόκαλο ζώου. Τα λιθινά εργαλεία ήταν τα κατεξοχήν τεχνολογικά μέσα της Νεολιθικής εποχής. Από το Σέσκλο και το Δαμίνι της Μαγνησίας. Μέση Νεολιθική περίοδος (5800-5300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π6602, Π6608

Δύο χάλκινοι πέλεκτες (αξίνες) που βρέθηκαν μαζί στο κέντρο περίπου της ακρόπολης του νεολιθικού οικισμού του Σέσκλου Μαγνησίας, δίπλα σε έναν τοίχο σπητιού. Αποτελούν έναν «θησαυρό», βάρησαν δηλαδή σκόπιμα από κάποιον που ήθελε να τους κρύψει και κατόπιν τους βρήκανε ή δεν μπόρεσε να τους βγάλει. Η μεταλλουργία αποτέλεσε το κίονιο δομα των επιτευγμάτων της Νεολιθικής εποχής. Χρονολογούνται στην Τελική Νεολιθική περίοδο (4500-3300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π66021

Η Εποχή του Χαλκού

Η περίοδος από το 3300 ως το 1100 π.Χ. ονομάζεται Εποχή του Χαλκού. Είναι μια νέα περίοδος στον ελλαδικό χώρο που χαρακτηρίζεται από την εισαγωγή, τη διάδοση και τη γενικευμένη χρήση των μετάλλων και κυρίως του χαλκού. Η περίοδος αυτή χωρίζεται σε Πρώιμη (3300-2000 π.Χ.), Μέση (2000-1600 π.Χ.) και Ύστερη Εποχή του Χαλκού (1600-1100 π.Χ.).

ΠΡΩΙΜΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ

Κατά την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού αναπτύσσονται τέσσερις πολιτιστικές ενότητες: στην κυρίως Ελλάδα (Πρωτοελλαδικός Πολιτισμός), στο Βορειοανατολικό Αιγαίο, στις Κυκλάδες (Πρωτοκυκλαδικός Πολιτισμός) και στην Κρήτη (Πρωτομινωικός ή Προανακτορικός Μινωικός Πολιτισμός).

Πρωτοελλαδικός Πολιτισμός και το Βορειοανατολικό Αιγαίο

Η πρώτη φάση της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού (3300-2700 π.Χ.) αποτελεί ομαλή συνέχεια της Νεολιθικής με την οικονομία να βασίζεται στη γεωργία. Στον κυρίως ελλαδικό χώρο, νεολιθικές θέσεις εξακολουθούν να κατοικούνται, ενώ ιδρύονται και νέοι οικισμοί.

Στη δεύτερη φάση (2700-2200 π.Χ.) οι αλλαγές είναι αλματώδεις. Παρατηρείται μεγάλη ανάπτυξη της νασιπλοΐας και συνεπώς της επικοινωνίας των οικισμών, οι οποίοι είναι πιο οργανωμένοι με μνημειακά κτίρια. Η διακίνηση των μετάλλων, του σφαινού της Μήλου και των αγγείων είναι αυξημένη, η οικονομία είναι ελεγχόμενη και φανερά πλέον στους οικισμούς η αστικοποίηση. Στους σημαντικότερους οικισμούς συγκαταλέγονται αυτοί της Λέρνας στην Αργολίδα, του Ορχομενού στη Βοιωτία, της Ραφίνας, του Ασκητορίου και του Αγίου Κοσμά στην Αττική και της Αίγινας. Από τα ευρήματα των ανασκαφών στις θέσεις αυτές διαπιστώνεται ότι η κεραμική είναι μονόχρωμη πολύ καλής ποιότητας. Τα σχήματα των αγγείων, που συχνά βγαίνουν μεταλλικά πρότυπα, παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία, με χαρακτηριστικότερα τις σαλτιέρες. Μαζί με αυτά, αντικείμενα εισαγόμενα, όπως τα τηγανόσχημα αγγεία, ειδώλια κ.ά., δείχνουν τις σχέσεις των οικισμών αυτών με τις Κυκλάδες.

Στο χώρο του Βορειοανατολικού Αιγαίου αναπτύχθηκε ένας σημαντικός πολιτισμός του οποίου δύο κέντρα μάς είναι γνωστά από τις ανασκαφές: η Πολιόχνη της Λήμνου και η Τροία. Οι ανασκαφές στην Πολιόχνη έφεραν στο φως έναν οικισμό στον οποίο διαπιστώθηκαν πέντε φάσεις (I-V), με βοτσαλωτούς δρόμους, αποχετευτικό σύστημα και πλακόστρωτες πλατείες, ενώ η ανεύρεση μεγάλων δημόσιων οικοδομημάτων και σφραγίδων μαρτυρεί την ύπαρξη μιας κεντρικής εξουσίας και ελεγχόμενης οικονομίας. Τον πλούτο και την ευημερία της πόλης έρχονται να επιβεβαιώσουν τα χρυσά και χάλκινα αντικείμενα από τη φάση V. Ο «θησαυρός» που βρέθηκε στο δωμάτιο 643 με τα περίτεχνα χρυσά σκουλαρίκια, περιβέρα, περόνες και βραχιόλια περιλαμβάνει εξαιρία δείγματα χρυσοχοΐας με την εφαρμογή της κοκκιδωτής, της συρματερής και της έκτυπης τεχνικής. Οι συνηθέστεροι τύποι αγγείων είναι οι πρόχοι, οι φιάλες με πόδι, το αμφικύπελλο δέπας, αλλά και πλαστικά αγγεία.

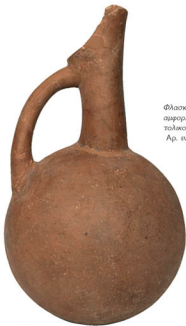
Ανάλογα της Πολιόχνης είναι και τα ευρήματα από την Τροία (φάσεις I-V), ένα σύνολο των οποίων έχει διαρθεί στο Εθνικό Μουσείο από τη Σοφία Σλήμαν, σύζυγο του Ερρίκου Σλήμαν που ανακάλυψε και ανέσκαψε τη θέση αυτή. Πρόκειται για κεραμική χαρακτηριστική του Βορειοανατολικού Αιγαίου με δέπας αμφικύπελλα, πρόχους και ανθρωπόμορφα αγγεία, ειδώλια τρωικού τύπου, μαρμάρινα σχηματικά ειδώλια, χάλκινα, οστέινα και λίθινα εργαλεία και κοσμήματα από τη φάση Τροία ΙΙg.

Χρυσή περόνη με αντανάκτο πτερόν στην κεφαλή. Εξαμερικό δείγμα χρυσοχοΐας που συνδυάζει τη συρματερή και την έκτυπη τεχνική. Πολιόχνη Λήμνου. (Μέση 3ης χιλιετίας π.Χ.) Αρ. ευρ. Π7185

Αγγείο με δύο κατακάρυφες λαβές, δύο άντονα υπερυψωμένες περιγυρόσχημες αποφύξεις και υψηλό κωδωνόσχημο πώμα. Χαρακτηριστικός τύπος κεραμικής της Πρώτης Εποχής του Χαλκού στο Βορειοανατολικό Αιγαίο και ιδίως στην Τραία. Πολύχρηνη V. Κίτρινη περίοδος. (Β' μισό 3ης χιλιετίας π.Χ.) Αρ. ευρ. Π7151

Φλασκοειδής πρόχεις, πλαστικό αγγείο σε σχήμα χείρου και τριποδώς σφαιρικός, χαρακτηριστικό έργο κεραμικής του Πολιτισμού του Βορειοανατολικού Αιγαίου, Πολύχρηνη V. Κίτρινη περίοδος. (Β' μισό 3ης χιλιετίας π.Χ.) Αρ. ευρ. Π7130, Π7131, Π7132

Τα λεπτά, ψηλά, χροασόχρωμα κύπελλα με τις δύο μεγάλες, συμμετρικές λαβές εκατέρωθεν –«δέπτα αμφικύπελλα», όπως τα ονόμασε ο Ερρίκος Σλήμαν– ήταν ιδιαίτερα δημοφιλή στους οικισμούς του Βορειοανατολικού Αιγαίου, με διάδοση ως την Κεντρική Ανατολία και τις θρακικές ακτές της Μαύρης Θάλασσας. Πολύχρηνη και Τροία, β' μισό της τρίτης χιλιετίας π.Χ. Αρ. ευρ. Π4452, Π4425, Π7127, Π4400

Ιδιόμορφο πήλινο σκεύος σε μορφή γυναίκας που κρατά αγγείο.
Τροία, β' μισό της 3ης χιλιετίας π.Χ. Διαμέτ. Σοφίας Σλήμαν.
Αρ. ευρ. Π1668

Ασφρωπόμορφο αγγείο από την Τροία,
β' μισό της 3ης χιλιετίας π.Χ. Αρ. ευρ. 4437

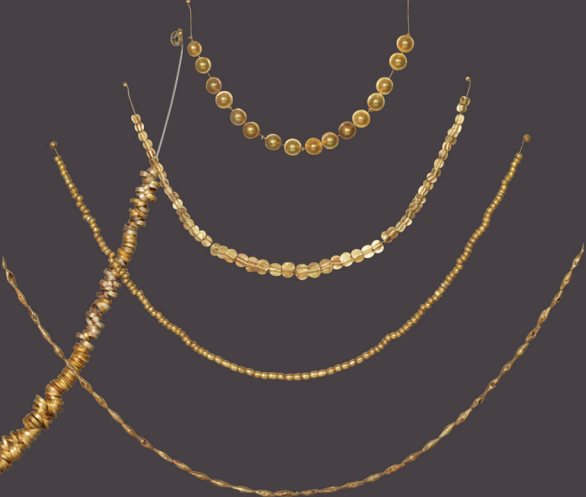

Μικρά ιδιότυπα ανθρωπόμορφα αγγεία. Ο πλαστικός διάκοσμος αποδίδει γυναικεία χαρακτηριστικά, πρόσωπο, μαστούς και σε μία περίπτωση το γυναικείο φύλο. Τροία, β' μισό της 3ης χιλιετίας π.Χ. Δωρική Σοφία Σάληων. Αρ. ευρ. Π4436, Π4438, Π667

ΣΤΙΣ ΕΠΟΜΕΝΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ: Περιδέραια και βροχιόλια υψηλής αισθητικής και τεχνικής καταγωγής από τον ίδιο θρησκευτικό χώρο των κοιμημάτων. Πολύχρημη Λίμνη, Δωριάντα 643, Κίτρινη Περίοδος. (Μέσα της 3ης χιλιετίας π.Χ.) Αρ. ευρ. Π7171, Π7172, Π7175, Π7176, Π7177, Π7180, Π7182, Π7187

Θησαυρός χρυσών κοσμημάτων: χρυσά, περίτεχνα ενώτια (σκουλαρίκια) διαφόρων τύπων, δείγματα εξελιγμένης χρυσοχοΐας που χρησιμοποιεί την κοκκιωτή, τη συρματηρή και την όστραχη τεχνική. Ανάλογα είναι τα κοσμήματα από τους θησαυρούς της πόλης της Τροίας II. Πολύχρηνη Λίμανου, Δωμάτιο 643, Κιτρινή Περίοδος. (Μέσα της 3ης χιλιετίας π.Χ.) Αρ. ευρ. Π7159-Π7161, Π7163, Π7164, Π7167

ΣΤΙΣ ΕΠΟΜΕΝΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ: Χρυσά περιδέραια από χάντρες διαφόρων σχημάτων (δισκώδεις, τετράπλευρες, σωληνωτές, σχήματος οδοντωτού τροχού) και δύο θαυμάσια ζεύγη ενωτιών σε σχήμα ημισελήνου από τον «Θησαυρό του Πράξιου» και από μερικούς άλλους μικρότερους «θησαυρούς», όπως ονόμασε ο ανασκαφέας της Τροίας Ερρίκος Σλήμαν το μοναδικό σύνολο των κοσμημάτων και άλλων ευρημάτων, που αποκαλύφθηκαν κυρίως στη δεύτερη πόλη της Τροίας (Hf). (Περί το 2300 π.Χ.) Δωρεά Σοφίας Σλήμαν. Αρ. ευρ. Π4331, Π4332, Π4333

Καιψά πήλινα αγγεία με ανοιχτές γωνιώδεις προχοές
«σαλτούμερ» και μία πρόχου με περίτεχνα
διακοσμημένη λαβή από το Ασηταριό της Ραφίνας
(Αττική). Χαρακτηριστικά σχήματα του κεραμικού
ρεπερτορίου της Πρωτοελλαδικής II περιόδου (2300-
2100 π.Χ.).
Αρ. ευρ. Π8858, Π8859, Π8861, Π8862, Π8863

Πρωτοκυκλαδικός Πολιτισμός

Ο πολιτισμός που αναπτύχθηκε στις Κυκλάδες ονομάζεται Κυκλαδικός και διακρίνεται σε τρεις περιόδους, την Πρωτοκυκλαδική (3200-2000 π.Χ.), τη Μεσοκυκλαδική (2000-1600 π.Χ.) και την Υστεροκυκλαδική (1600-1100 π.Χ.).

Η Πρωτοκυκλαδική περίοδος, που είναι και η μεγαλύτερη, διαιρείται σε τρεις φάσεις που ονομάστηκαν συμβατικά από τις θέσεις όπου ανακαλύφθηκαν για πρώτη φορά ευρήματα στα οποία διακρίνονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.

Στην Πρωτοκυκλαδική I (φάση Γκρόττας-Πηλού) (3200-2800 π.Χ.) συνεχίζεται με ολόγιοι η νεολιθική παράδοση με μικρούς οικισμούς και κατοικίες από ευτελή υλικά. Ελάχιστα είναι τα υφαντά υπολείμματα οικισμών της φάσης αυτής και οι γνώσεις μας πλουτίζονται κυρίως από τα κτερίσματα των τάφων, ενώ πρόσφατες ανασκαφές, όπως στο Στρόφιλα της Ανδρού, έδωσαν πλούσια στοιχεία και για την οικιστική αυτή της περιόδου. Τα πήλινα αγγεία, με συνθηχότερα σχήματα τις κλινοβρικές ή σφαιρικές πυξίδες και τους κρατήρες, είναι σκουρόχρωμα με γυαλισμένη την επιφάνεια και φέρουν εγχάρκτη διακόσμηση.

Αυτό όμως που χαρακτηρίζει τον Κυκλαδικό Πολιτισμό είναι τα μαρμάρινα αγγεία και ειδώλια. Το άφθονο κυκλαδικό μάρμαρο έδωσε στους κατοίκους των νησιών την δυνατότητα να δημιουργήσουν εξαιρετικά έργα τα οποία παραμένουν αξιολάμβαστα στο χρόνο. Χαρακτηριστικά μαρμάρινα αγγεία της φάσης αυτής είναι τα κωνικά ποτήρια και οι μεγάλοι κρατήρες, που ονομάστηκαν «καντήλες» λόγω του σχήματός που μοιάζει με καντήλα. Τα ειδώλια είναι το χαρακτηριστικότερο είδος της κυκλαδικής τέχνης. Στην Πρωτοκυκλαδική I φάση επικρατούν τρεις τύποι ειδωλίων.

Στον πρώτο ανήκουν τα σχηματικά ειδώλια που είναι μικρά σε μέγεθος και απλά διαμορφωμένα, έτσι ώστε να αποκοτούν ένα αφαιρετικό ανθρωπόμορφο περίγραμμα. Από τις πολλές υποκατηγορίες χαρακτηριστικότερα είναι τα «βιολόσχημα», που αποτελούν εξέλιξη των νεολιθικών βιολοειδών και ονομάζονται έτσι επειδή το σχήμα τους μοιάζει με βιολί.

Ο δεύτερος τύπος, ο λεγόμενος «Πλαστηράς» από το νεκροταφείο στη θέση Πλαστηράς της Πάρου, ανήκει στα φυσιοκρατικά ειδώλια. Εδώ γίνεται προσπάθεια να αποδοθούν φυσιοκρατικά οι μορφές που είναι κυρίως γυναικείες, ενώ οι ανδρικές είναι σπανιότερες. Παριστάνονται όρθιες με πλαστικότητα και τα χαρακτηριστικά του προσώπου αποδίδονται ανάγλυφα ή εγχάρκτα.

Στα τέλη της φάσης χρονολογείται ο τρίτος τύπος, ο λεγόμενος «τύπος Λούρου» από τη θέση Λούρος στη Νάξο. Και στον τύπο αυτό επικρατούν οι γυναικείες μορφές, στις οποίες παρατηρείται μια τάση για αφαίρεση καθώς τα χέρια αποδίδονται σαν απλές οριζόντιες αποφύσεις στο ύψος των ώμων, ενώ τα χαρακτηριστικά του προσώπου δεν δηλώνονται.

Η Πρωτοκυκλαδική II φάση ή Φάση Κέρου-Σύρου (2800-2300 π.Χ.) είναι η περίοδος ακμής του Πρωτοκυκλαδικού Πολιτισμού. Η κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη είναι πολύ μεγάλη καθώς αντίστοιχα αναπτύσσονται ραγδαία η ναυσιπλοία και το εμπόριο. Ο πληθυσμός αυξάνεται και οι οικισμοί πληθαίνουν, όπως δείχνουν και τα εκτεταμένα νεκροταφεία με τους κιβωτιόσχημους ή κτιστούς τάφους. Η αστικοποίηση είναι φανερή, ιδιαίτερα προς το τέλος της φάσης, και οι κατοικίες, που μερικές φορές έχουν και όροφο, είναι λιθόκτιστες με προσεγμένη τοιχοποιία.

Στην κεραμική εμφανίζονται νέα σχήματα αγγείων, όπως οι ρομφόστομες φιάλες, οι λεγόμενες «σαλταίρες», οι πρόχοι, οι κύλικες και τα χαρακτηριστικά και ιδιόμορφα τηγανόσχημα σκεύη, των οποίων η χρήση παραμένει ακόμα άγνωστη και προβληματική. Παράλληλα με την παραγωγή μαύρων γυαλισμένων αγγείων, η εγχάρκτη και η εμπίεστη διακόσμηση κατατάσσεται στα κενά που δημιουργούνται στα κοσμήματα, που είναι συνήθως στείρες και τρίγωνα, γυμίζουν με λευκή ουσία. Στα τηγανόσχημα σκεύη χαρακτηριστικές είναι οι παραστάσεις πλοίων που δηλώνουν τη σημασία και την ανάπτυξη της ναυσιπλοίας και δίνουν στοιχεία για τη μορφή του πρωτοκυκλαδικού πλοίου. Τώρα εμφανίζεται και η γραπτή διακόσμηση με γεωμετρικά κυρίως θέματα που αποδίδονται με σκούρο χρώμα πάνω σε υπόλευκο βόθος. Μαζί με τα πήλινα αγγεία συνεχίζεται η παραγωγή μαρμάρινων σκευών, με επικρατέστερα σχήματα τις φιάλες και τις κύλικες.

Στην Πρωτοκυκλαδική II φάση η κατασκευή μαρμάρινων ειδωλίων φτάνει στη μεγάλη της ακμή τόσο αριθμητικά όσο και ποιοτικά. Ο κυριότερος τύπος είναι αυτός της όρθιας γυναικείας μορφής με διπλωμένα τα χέρια κάτω από το στήθος. Το κεφάλι γέρνει ελαφρά προς τα πίσω και τα πέλματα των ποδιών προς τα κάτω, δίνοντας την αίσθηση ότι η μορφή πατάει στα ακροδάχτυλα. Ο τύπος αυτός είναι

ο περισσότερο διαδεδομένος στον αιγαιακό χώρο. Το μέγεθος των ειδωλίων ποικίλλει φτάνοντας ορισμένες φορές σχεδόν στο φυσικό, με αποτέλεσμα να έχουμε μνημειακά έργα γλυπτικής των οποίων, ωστόσο, η ερμηνεία, η σημασία και το περιεχόμενο παραμένουν άγνωστα. Οι παραλλαγές αυτού του τύπου ανάλογα με την πλαστική διατύπωση είναι τέσσερις και ονομάζονται, αντίστοιχα, από τον τόπο εύρεσης των πρώτων παραδειγμάτων, παραλλαγή Καψάλων, Σπειδού, Δεκαοσιμάτων και Χαλανδριανής.

Τη δεξιοτεχνία των καλλιτεχνών της Πρωτοκυκλαδικής περιόδου διαπιστώνουμε περισσότερο στα ανδρικά ειδώλια, τα οποία είναι σπανιότερα και παριστάνουν συνήθως μορφές σε δράση. Η κατάκτηση της τρίτης διάστασης με την ανάπτυξη των μορφών στο χώρο είναι μοναδική και αξιολογούμενη στα ειδώλια των αυλητών, των αρπιστών, των μορφών που πίνουν ή απλώς κάθονται. Ο συμβολισμός και η χρήση των ειδωλίων γυνικά του Πρωτοκυκλαδικού κόσμου αποτελεί πεδίο προβληματισμού και αντιπαράθεσεων και ένα από τα διαρκή αινίγματα της αρχαιολογίας.

Κατά την Πρωτοκυκλαδική III φάση η παραγωγή μαρμάρινων ειδωλίων περιορίζεται αισθητά. Υπάρχουν μόνο λίγα σχηματικά με κωνικό σώμα και οριζόντιες αποφύσεις στους ώμους που υποδηλώνουν τα χέρια. Στην κεραμική συνεχίζονται οι τεχνικές των προηγούμενων φάσεων, δηλαδή σκοτεινόχρωμα αγγεία γυαλισμένα ή με εγχάρακτη διακόσμηση, καθώς και τα ζωγραφιστά με σκούρο χρώμα σε ανοιχτόχρωμο βάθος. Από τα νέα σχήματα χαρακτηριστικότερα είναι οι κέρνοι και οι πτηνόμορφοι ασκοί. Η ανάπτυξη των παραλιακών οικισμών, όπως της Φυλακωπής στη Μήλο, της Παροικιάς στην Πάρο και της Αγίας Ειρήνης στην Κέα, χαρακτηρίζει την τελευταία αυτή φάση του Πρωτοκυκλαδικού Πολιτισμού.

Πήλινο πολλαπλό αγγείο (κέρνος) από τη Σύρο,
Πρωτοκυκλαδική II περίοδος, φάση Κίρου-Σύρου (2800-2300 π.Χ.). Αρ. ευρ. P16185

Πήλινο σφαιρικό αγγείο που έκλεινε με πάμα (πιξίδα) με χαρακτηριστική διακόσμηση. Νεκροταφείο στη θέση Λιβάδι Δασοτικού, τάφος 124. Πρωτοκυκλαδική I περίοδος, φάση Γκρόττας-Πηλού (3200-2800 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π14866

Πήλινο κύπελλο με πόδι και τρεις ραφώσιμες προχοές. Πρωτοκυκλαδικό νεκροταφείο της Καλανθριανής Σύρου. Πρωτοκυκλαδική II περίοδος, φάση Κίρου-Σύρου (2800-2300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π16153

ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΣΕΛΙΔΑ:

Κυλινδρικό και σφαιρικό αγγείο με πόμα από πηλό (πυξίβες). Από τα ωραιότερα δείγματα της εκτέλεσης στην κεραμική της περιόδου αυτής. Πρωτοκυκλαδικό νεκροταφείο της Χαλανδριανής Σύρου. Πρωτοκυκλαδική II περίοδος, φάση Κέρου-Σύρου (2800-2300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π5225, Π5170

Πήλινα κρατηφόρα αγγεία με
χαρακτή διακόσμηση. Νεκροταφείο στη
θέση Ζουμπάρια του Δισποτικού, τάφοι
134 και 135. Πρωτοκυκλαδική I περίοδος,
φάση Γκρόττας-Πηλού (3200-2800 π.Χ.).
Αρ. ευρ. Π4880, Π4881

Πήλινα αγγεία με πλούσιο εγχάρακτο διάκοσμο συμπληρωμένο με λευκή ύλη. Νεκροταφείο Χαλανδριανής Σύρου.
Πρωτοκυκλαδική II περίοδος, φάση Κίρου-Σύρου (2800-2300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π5130, Π5137, Π5034

Πήλινη ρομφόσχη φιάλη «καλοτήρα» με ζωγραφιστό διάκοσμο και περίτεχνο πήλινο αγγείο, που προήλθε από τη σύνθεση τριών μικρογεωμετρικών και συγκοινωνουσών ρομφόσχητων φιαλών με ψηλό στέργημα. Από τον τάφο 10 του νεκροταφείου Σπιερού Νάξου, Πρωτοκυκλαδική II περίοδος, φάση Κέρου-Σύρου (2800-2300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π16107, Π16108

Μαρμάρινα αγγεία με πόδι («καυτήλες») από τα νεκροταφεία Γλυφών και Παναγίας της Πάρου, Πρωτοκυκλαδική I περίοδος, φάση Γκρόττας-Πηλού (3200-2800 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π14791, Π14759

Αριστοτεχνικά έργα σε διαγυές μάρμαρο: δύο κύλικες και μία μοναδική, για την απόδοση του σχήματός αυτού σε μάρμαρο, ραυρόστομη «σαλτούρα». Αμωργός και Νάξος. Πρωτοκυκλαδική I και II περίοδοι (3200-2300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π13965, Π16192, Π16292

Κύλικα από φλεβωτό μάρμαρο. Στο αγγείο αυτό, ο καλλιτέχνης χειρίστηκε με θαυμάσιο τρόπο τις γκριζογάλανες φλέβες του μαρμάρου σαν άλλο έργο ζωγραφικής. Σύρος, Πρωτοκυκλαδική I και II περίοδοι (3200-2300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π16154

Πυξίδα από γκριζοπράσινο στεατίτη με σμαραγτώ πώμα και χαρακτηριστική διακόσμηση συνδεδεμένων σπειρών. Ανήκει στην ολιγάριθμη κατηγορία των πυξίδων που αποδίδουν οικίσκους, ανά η σταπαθήρας. Από τη Νόξο. Πρωτοκυκλαδική I και II περίοδοι (3200-2300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π15358

Μαριμάρινη φιάλη, κομμάτι από συμπαγή κόκκινη χρώμα και κωνική πυρήνας οφθαλμού, που χρησιμοποιούνταν για το τρίψιμο του χρώματος. Νεκροταφείο Παναγίας Πάρου. Πρωτοκυκλαδική I περιόδος (3200-2800 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π4774, Π4778.3

Ορθογώνιο μαριμάρινο τριβείο με τριπτήρα. Νεκροταφείο Παναγίας Πάρου. Πρωτοκυκλαδική I περιόδος (3200-2800 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π4772

Πήλινο πλαστικό αγγείο. Έχει μορφή ζώου καθιστού στα πίσω του πόδια, που κρατάει με τα μπροστινά βαθιά φάλη, η οποία συγχωνώνει με το κοίλο σώμα του. Σύρος. Πρωτοκυκλαδική II περίοδος (2800-2300 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π6176

Ασημένιο διάδημα από ταινιωτό θάλασμα με οδοντωτή επίστεψη. Τρεις μικρές τριγωνικές σπές σε κάθε άκρο του χρησιμοποιούν για την πρόσδεσή του στο κεφάλι. Αιγυπτός, νεκροταφείο Δωκαθησιμάτων. Πρωτοκυκλαδική II περίοδος (2800-2300 π.Χ.).
Αρ. ευρ. Π14729

Αιχμές από λόγχες και σφυριδιά (βραχία βίφη), όλα από χαλκό. Οι σπές ανοίχτηκαν για τη στερέωσή τους στο κεντρικό ή στη λαβή από ξύλο και η κεντρική εντύπωση συνβάλει στην αιτοχή τους. Πρωτοκυκλαδική II περίοδος, τάση Κίρου-Σύρου (2800-2300 π.Χ.).
Αρ. ευρ. Π14755, Π16028, Π9337, Π16027

Πήλινα τηγανόσχημα σκεύη. Στις εγχάρακτες συνθέσεις απεικονίζονται κωπήλατα πλοία στην αφρισμένη θάλασσα, σπείρες πάνω στον ηλιακό δίσκο ή γύρω από αυτόν και ιχθύες. Στο στενό μέρος της επιφάνειας σχηματίζεται ηθικό τρίγωνο και το κάθε σκεύος απολήγει σε δύο κοντά πόδια. Σύροι, νεκροταφείο Χαλανδριανής, Νάξος, νεκροταφείο Λαύρου Αθαλάσσιου. Πρωτοκυκλαδική II περίοδος, φάση Κίρου-Σύρου (2800-2300 π.Χ.). Αρ. ενρ. Π15058, Π14974, Π6140.1, Π6184

Μαρμάρινο βιολόχοιο ειδώλιο, που αποδίδει την ανθρώπινη μορφή με αυτόν τον ιδιότυπο σχηματικό τρόπο, χαρακτηριστικό της πρώτης περιόδου της κικλαδικής γλυπτικής. Κίμωλος. Πρωτοκικλαδική I περίοδος (3200-2800 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π3927

Δύο μαρμάρινα ειδώλια του φυσιοκρατικού τύπου Λαύρου. Αιγυργές. Πρωτοκικλαδική I περίοδος (3200-2800 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π3911, Π3919

Δύο μαρμάρινα εδάλια από τη Νάβο και από άγνωστη προέλευση αντίστοιχα. Αποδίδουν τον χαρακτηριστικό τύπο της γυναικείας μορφής με τα χέρια διπλωμένα κάτω από το στήθος σε κατάσταση εγκλωσμένης (παραλλαγές Σπέθου και Δωκαθημέτων). Πρωτοκυκλαδική II περίοδος (2800-2300 π.Χ.). Αρ. ευρ. P16140.21, P19096

Μαρμάρινο άγαλμα από την Αιγυγό, το μεγαλύτερο ίσως τώρα της πρωτοκυκλαδικής γλυπτικής. Αποδίδει τον χαρακτηριστικό τύπο της γυναικείας μορφής με τα χέρια διπλωμένα κάτω από το στήθος (παραλλαγή Σπέθου). Πρωτοκυκλαδική II περίοδος (2800-2300 π.Χ.). Αρ. ευρ. P13978

Μαρμάρινο εδάλιο ανδρικής μορφής, πολεμιστής ή κλητήρας, με τα χέρια διπλωμένα κάτω από το στήθος και ταλαιώνας. Είδωλος τύπος, Σύρος. Πρωτοκυκλαδική II περίοδος (2800-2300 π.Χ.). Αρ. ευρ. P15380

Το μοναδικό για το θέμα του μαριμάρο ειδώλιο του αληθινή ανήκη, όπως και το καθατό ειδώλιο του αρπιστή, στην ειδική κατηγορία των πρωτοκυκλαδικών ειδωλίων που παρουσιάζουν τρισδιάστατη ανάπτυξη στο χώρο.

Βρέθηκαν μαζί σε τάφο στην Κέρο. Πρωτοκυκλαδική II περίοδος (2800-2300 π.Χ.).

Αρ. ευρ. Π3910

ΔΕΣΙΑ: Κεφάλι από κυκλαδικό άγαλμα με πλαστική απόδοση της μύτης, του στόματος και των αυτιών. Ζωγραφικά αποδίδονται τα μάτια, ενώ υπάρχουν και άλλα ίχνη ζωγραφικής στο πρόσωπο. Παριανό μάρμαρο. Βρέθηκε στην

Λιουγιά. Πρωτοκυκλαδική II περίοδος (2800- 2300 π.Χ.).

Αρ. ευρ. Π3909

ΣΤΙΣ ΕΠΙΘΟΜΕΝΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ:

Μαρμάρινο ειδώλιο αρτιστή.
Κάθεται σε ιδιαίτερα περίτεχνο
θρόνο και κρατά με το δεξιό χέρι
πάνω στο μηρό τριγωνικό
μουσικό όργανο (άρπα ή λύρα),
που διαφέρει από ανάλογα
σύγχρονα όργανα (π.χ. της
Μεσοποταμίας) και αποτελεί
κυκλαδική δημιουργία. Κίβωρος,
Πρωτοκυκλαδική II περίοδος
(2800-2300 π.Χ.).
Αρ. υπ. Π3908

Μεσοελλαδικός Πολιτισμός

Η Μίαση Εποχή του Χαλκού καλύπτει την περίοδο από το 2000 έως το 1600 π.Χ. Στην κυρίως Ελλάδα ο πολιτισμός αυτής της περιόδου ονομάζεται Μεσοελλαδικός Πολιτισμός. Ο πολιτισμός της Μεσοελλαδικής εποχής είναι αγροτικός και η οικονομία κατά την περίοδο αυτή βασίζεται στη γεωργία και την κτηνοτροφία. Η αύξηση του πληθυσμού σε σχέση με την Πρωτοελλαδική περίοδο είχε ως συνέπεια τη δημιουργία νέων οικισμών, πολλοί από τους οποίους έχουν ερευνηθεί κυρίως από την κοιλάδα του Πηνειού και νοτιότερα ως και την Πελοπόννησο. Η εικόνα που έχουμε για τους οικισμούς αυτής της εποχής είναι αρκετά ικανοποιητική, αν και η καταστροφή των οικιστικών καταλοίπων είναι συχνό φαινόμενο, καθώς πολλοί από αυτούς κατοικήθηκαν και κατά την Ύστερη Χαλκοκρατία. Στην αρχή της περιόδου, όπου φαίνεται να έλαβε χώρα και η μετανάστευση των πρώτων ελληνοφώνων πληθυσμών στον ελλαδικό χώρο, οι οικισμοί είναι μικροί και τα οικήματα φτωχά και ευτελή. Μόνο προς το τέλος της περιόδου παρουσιάζεται μια αξιοσημείωτη ευημερία που θα πρέπει να οφείλεται και στην ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων με τα νησιά, καθώς και κοινωνική διαστρωμάτωση με την εμφάνιση ισχυρά τειχισμένων οικισμών (Μάλη, Αίγινα-Κολώνα) και της κλάσης των πολεμιστών ηγεμόνων.

Σημαντικότεροι οικισμοί είναι στη Βοιωτία η Θήβα, ο Ορχομενός και η Εύρτησις, στην Αττική η Αθήνα, ο Μαραθών και η Ελευσίνα, στην Πελοπόννησο η θέση Κοράκου, οι Μυκήνες, η Λίρινα, η Τίρυνθα, η Ασίνη, η Ολυμπία και η Μάλη στη Μεσηνία. Τα κτίρια είναι μακρόστενα με ένα κύριο δωμάτιο, άλλοτε τετράπλευρο και άλλοτε ελλειπτικό, προβάλεο και ανοιχτή ή κλειστή στοά μπροστά. Σχετικά τα θεμέλια ήταν χαμηλά από ακατέργαστες πέτρες και πηλό και η ανωδομή από ωμές πλίνθους.

Αρκετά στοιχεία προκύπτουν από τις ανασκαφές των νεκροταφείων της Μεσοελλαδικής περιόδου. Οι νεκροί ενταφιάζονται σε στενές τάφους ανάμεσα στα οικήματα ή κάτω από τα δάπεδα, ενώ τα νήπια σε πιάθρα. Σε οργανωμένα νεκροταφεία, όπως αυτά της Ελευσίνας, οι τάφοι είναι μικροί κβιτωσάχρημοι, κατασκευασμένοι με τέσσερις πλάκες τοποθετημένες κάθετα στο έδαφος. Το δάπεδό τους είναι στρωμένο με χαλίκια και καλύπτονται από μεγάλες πλάκες. Στην αρχή της περιόδου τα κτερίσματα απουσιάζουν αλλά αργότερα αρχίζουν να τοποθετούν στους τάφους από ένα πλήλιο αγγείο και σταδιακά τα κτερίσματα πολλαπλασιάζονται προς το τέλος της περιόδου με την εμφάνιση μεταλλικών αγγείων και όπλων.

Τα αγγεία της Μεσοελλαδικής εποχής είναι μονόχρωμα και τα περισσότερα κατασκευάζονται με τον τροχό. Τα ονομάζουμε μινωικά, ονομασία που δόθηκε από τον Σλήμαν, ο οποίος τα είχε συσχετίσει με τους Μινούς της Βοιωτίας, επειδή τα πρώτα αγγεία αυτού του τύπου ανακαλύφθηκαν στον Ορχομενό. Τα συνήθιστα σχήματα είναι τα κύπελλα με ψηλό πόδι και οι καθαυρόσχημοι σκύφοι με ψηλές ταινιωτές λαβές και γωνιώδη περιγράμματα, πράμα που δείχνει ότι μιμούνται μεταλλικά πρότυπα. Αρχικά έχουν χρώμα τεφρό στιλπνό, αλλά κατά τα μέσα της περιόδου κάνουν την εμφάνισή τους τα κίτρινα. Παράλληλα υπάρχουν και τα γραπτά αγγεία, τα λεγόμενα αιμαυρόχρωμα, που είναι συνήθως μεγάλα πίδαχρημα αγγεία, πρόχοι και φιάλες. Το πάνω μέρος του αγγείου διακοσμείται αρχικά με ευθύγραμμα σχήματα και αργότερα με καμπύλα και ομοκέντρους κύκλους.

Οι επαφές με τα νησιά και την Κρήτη, η άνοδος της οικονομίας και οι κοινωνικές αλλαγές προς το τέλος της περιόδου θα αποτελέσουν τις προϋποθέσεις για τη νέα εποχή και την ανάπτυξη του Μυκηναϊκού Πολιτισμού.

Πλήλιο κρατήρας. Τυπικό δείγμα μινωικής τροχίλατης κεραμικής με γωνιώδη περιγράμματα και στιλπνή εμφάνιση. Τάφος 28, Στέπλο Θεσσαλίας (17ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π6010.9

Μεσοκυκλαδική περίοδος

Κατά τη Μεσοκυκλαδική περίοδο (2000-1600 π.Χ.) παρουσιάζουν μεγάλη ανάπτυξη οι παράλαιο οικισμοί που είναι και σημαντικά λιμάνια. Για την προστασία και την ασφάλειά τους χτίζονται τείχη, ενώ η διάταξη των σπιτιών είναι πυκνότερη και χωρίζονται σε οικοδομικά τετράγωνα με δρόμους. Τα μεγαλύτερα οικιστικά κέντρα της εποχής αυτής είναι η Φυλακωπή της Μήλου, η Αγία Ειρήνη στην Κέα και το Ακρωτήρι στη Θήρα. Η επίδραση της Κρήτης στον πολιτισμό των Κυκλάδων αυτής της περιόδου είναι ιδιαίτερα εμφανής. Οι επαφές και η επικοινωνία των Κυκλάδων με το νησί αυτό αλλά και με την ηπειρωτική Ελλάδα υποδηλώνονται από την παρουσία άφθονης εισηγμένης μεσομινωικής και μεσοελλαδικής κεραμικής. Η χαρακτηριστική κεραμική της Μεσοκυκλαδικής περιόδου είναι η γραπτή, με μαύρο χρώμα σε λευκό βάθος και αργότερα προς το τέλος γίνεται χρήση και του κόκκινου. Στα καμπυλόγραμμα σχέδια προστίθενται και εικονιστικά θέματα, όπως φυτά, ζώα, πουλιά, αλλά και ο άνθρωπος. Το χαρακτηριστικότερο σχήμα αγγείου είναι η μαστοπράχους με ανάγλυφες αποφύσεις.

Κύλικα, κύπελλο και κώνηροι από στυλινό γκρίζο πηλό. Τυπικά μινωικά τροχήλατα αγγεία. Ορχομενός, Μίση Εποχή του Χαλκού (2000-1600 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π5862, Π3274, Π5865, Π12504

Πίθος και πολλαπλό αγγείο (κέρνος) από
πηλό με ζωγραφιστή γεωμετρική διακόσμηση.
Ο κέρμος αποτελείται από 17 σφρακισμένα
σκληρωτά κύπελλα με κοπή καιτεποδοχημη
βάση και αν δεν είχε άλλη τελετουργική χρήση
θα μπορούσε να χρησιμεύει ως πολλαπλός
λόγχης. Φυλακιστή Μήλου, πύλη Ι, Πρωτο-
κυκλαδική ΙΙΙ περίοδος (2300-2000 π.Χ.).
Αρ. υπ. Π5827, Π1833

Πήλινη σφαιρική πρόχους με φυτική και σπειροειδή ζωγραφική σύνθεση σε ζώνες και ραμφίστους πρόχει με ζωγραφιστούς κρόκους. Φυλακωτή Μήλου, τέλος Μεσοκλαδικής- αρχές Υστεροκλαδικής περιόδου (16ος αι. π.Χ.). Αρ. ευρ. Π15818, Π15769, Π15949

Τμήμα από το πόδι πήλινου σκάφους. Στην εξωτερική επιφάνειά του είναι ζωγραφισμένη με κόκκινο και μαύρο χρώμα πάνω σε λευκό βάθος πομπή ψαράδων στραμμένων προς τα δεξιά. Η παράσταση αυτή είναι μοναδική σε έργο κεραμικής και είναι εμπνευσμένη πιθανόν από τοιχογραφίες. Φυλακιστή Μήλου. Υστεροκλασική I περίοδος (περίπου 1600 π.Χ.). Αρ. ευρ. Π15782

Μεγάλη πήλινη πρόχους με γραπτή διακόσμηση σταφυλιών.
Εικονίζονται τέσσερα τοιαυτά στοαφίδια, συμμετρικά τοποθετημένα,
ένα σε κάθε όψη του αγγείου. Η απεικόνιση σταφυλιών είναι ένα
χαρακτηριστικό θέμα της θηραϊκής κεραμικής. Ακρωτήρι Θήρας.
Υστεροκυκλαδική I περίοδος (περίπου 1600 π.Χ.). Αρ. ευρ. Θ673

Πήλινη ραμφόστειη μαστοπόρχειος με ανθρωπόμορφα και
πτηνόμορφα στοιχεία που αποδίδονται γραπτά ή πλαστικά. Στο
λαπό οι στιγμές δηλώνουν περιδέραια. Χαρακτηριστικός τύπος της
θηραϊκής κεραμικής με σπονδική χρήση. Ακρωτήρι Θήρας.
Υστεροκυκλαδική I περίοδος (περίπου 1600 π.Χ.). Αρ. ευρ. Θ877

Πήλινο πιάσχυμο αγγείο με προχοή και διακόσμηση κώλων
στο σώμα και ραμφοστομιά πρόχους με διακόσμηση από στίγματα κριθαριού.
Ακρωτήρι Θήρας. Υστερακλαδική I περίοδος (περίπου 1600 π.Χ.).
Αρ. ευρ. 01296, 0928

Πήλινη κύβη (μακρόστενο ανοιχτό αγγείο) με γραπτή πολύχρωμη διακόσμηση αιγώνων σε τοπίο, με πλοόστια →

Μεγάλη πήλινη οφθαλμοπύρρος με γραπτή πολύχρωμη διακόσμηση πτηνών. Οι σχηματικές μορφές των πτηνών είναι γωσάτες κίνηση και ζωστήρια, ενώ εντυπωσιάζει η διακοσμητική αντίληψη στην όλη σύνθεση του Θηραίου αγγειογράφου. Ακρωτήρι Θήρας. Υστεροκυκλαδική I περίοδος (περίπου 1600 π.Χ.). Αρ. ευρ. Θ1838

Βλάστηση στη μία όψη και δελφινιών σε θαλάσσιο τοπίο στη δεύτερη. Ακρωτήρι Θήρας. Υστεροκυκλαδική I περίοδος (περίπου 1600 π.Χ.). Αρ. ευρ. Θ3266

Πήλινη ηέλωπιξίδα (αγγείο με ανσωματωμένο ηέλω-σουρωτήρι- στο εσωτερικό) με διακόσμηση λευκών κρίνων σε σκούρο βάζος. Ακρωτήρι Θήρας. Υστεροκυκλαδική I περίοδος (περίπου 1600 π.Χ.). Αρ. ευρ. Θ562

«Τοιχογραφία της Λινοξέρας». Πρόκειται για τη μοναδική τοιχογραφία του Ακρωτηρίου Θήρας που βρέθηκε ολόκληρη στη θέση της να κοσμεί τρεις τοίχους του ίδιου δωματίου. Εικανίζεται βραχώδες τοπίο της Θήρας πριν από την έκρηξη του ηφαιστείου. Οι κορυφές και οι πλαγιές των βράχων καλύπτονται από ερυθρούς, ασημένιους ή μωσαγοειμένους κρίνους με κίτρινους στήμονες. Οι κρίνοι φέρονται ανά τρεις από τα κόκκινα ή γκριζα ηφαιστειογενή βράχια. Παιχνιδιάρικα, γεράτα ζωή χελιδόνα μόνα ή σε ζύγη που ερωτοτροπούν στον αέρα, δίνουν κίνηση στο ταπιά και απεικονίζουν συμβολικά την αναγέννηση της φύσης. Δωμάτιο Δ2, Συγκρότημα Δ. Ακρωτηρί Θήρας, Υστεροκυκλαδική Ι περίοδος (περίπου 1600 π.Χ.).

«Τοιχογραφία των Πυγμαίων». Απεικονίζονται δύο έφηβοι, γυμνοί με ζώνη στη μέση και γόνατα πυγμαχίας. Τα κεφάλια τους είναι ξυρισμένα, με πλοκάμιους μαλλιών στην κορυφή της κεφαλής και στο πίσω μέρος. Η σκουρόχρωμη επιδερμίδα τους είναι δηλωτική του ανδρικού φύλου. Το αριστερό αγέρι εσχαρίζει με τη συγκρατημένη στάση και φορά κοσμήματα, περιβραίο, περισφύριο και περιβραχιόλιο, ενδεικτικά σημεία της υψηλής κοινωνικής του θέσης. Στο ίδιο δωμάτιο οι τοιχογραφίες των αντιλοπών, έργο του ίδιου καλλιτέχνη. Δωμάτιο Β1, Κτήριο Β. Ακρωτήρι Θήρας. Υστεροκλασική I περίοδος (περ. 1600 π.Χ.).

«Τοιχογραφία των αντιλοπών». Ζεύγος αντιλοπών αποδίδεται σε περίγυρμα, με δυνατές μαύρες γραμμές, πάνω στο λευκό βάθος του κονιάματος. Ζεύγος αντιλοπών ή μεμονωμένες αντιλόπες κοσμούσαν και τους άλλους τοίχους του δωματίου. Το άνω τμήμα του περιέτρεχε διακοσμητική ζώνη με κλάδο και φύλλα κισσού. Δωμάτιο Β1, κτήριο Β. Ακρωτήρι Θήρας. Υστεροκλασική I περίοδος (περ. 1600 π.Χ.).

Χρυσή νεκρική προσωπίδα, γνωστή με τη συμβατική ονομασία «προσωπίδα του Αγαμέμνονα». Αποδίδεται η επιβλητική μορφή γενναίου άνδρα. Η προσωπίδα είναι κατασκευασμένη από έλασμα με τα χαρακτηριστικά του προσώπου άντρα. Οι σπές στην περιοχή των αυτιών υποδεικνύουν ότι η προσωπίδα στερεωνόταν στο πρόσωπο με τη βοήθεια νήματος. Μυκήνες, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος V. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π624α

Ο Μυκηναϊκός Κόσμος

Οι κοινωνίες του ελλαδικού χώρου, αγροτικού κατεχοχόν χαρακτήρα, γύρω στα μέσα του 16ου αι. π.Χ. αρχίζουν να παίρνουν νέα μορφή. Η τομή με το παρελθόν είναι αποφασιστική καθώς η αγάτη για το κλητήρι και τον πόλεμο με την εισαγωγή του πολεμικού όπλου επιφέρει σημαντικές κοινωνικές αλλαγές. Πάνω από το στρώμα των απλών πολιτών εμφανίζεται μια αριστοκρατική τάξη, που ζει μέσα σε δυνατές ακροπόλεις, μακριά από τον αγροτικό πληθυσμό και έχει ως ιδανικό τους πρωικούς αγώνες και την πλοίαση ζωή μέσα στην αυλή. Η τάξη αυτή των ηγεμόνων, που πιθανότατα προέρχεται από πληθυσμούς οι οποίοι θεωρείται ότι μετανάστευσαν στον ελληνικό χώρο γύρω στο 2000 π.Χ. και αποκαλούνται στα έπη του Ομήρου Αχαιοί, αναπτύσσει σχέσεις με την Κρήτη, επηρεάζεται από τον μινωικό τρόπο ζωής (θηρακεία, διοίκηση, μόδα), εισάγει προϊόντα, νέες τεχνικές, αλλά και ιδέες στη νέα κοινωνική και οικιστική οργάνωση του ελλαδικού χώρου.

Στον πολιτισμό αυτό, που αναπτύχθηκε κυρίως στην Κεντρική Ελλάδα και στην Πελοπόννησο, δόθηκε το όνομα Μυκηναϊκός από τις κραταιές Μυκήνες, την ακρόπολη που βρίσκεται στο μυχώ της Αργολίδας και που αποτελούσε κατά την παράδοση την έβρα των Ατρείδων βασιλείων. Ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός αναπτύσσεται στην τελευταία φάση της Εποχής του Χαλκού, την Υστεροελλαδική εποχή, που διαρκεί από το 1600 ως το 1100 π.Χ.

Οι ανασκαφές στις Μυκήνες και τα ευρήματα των βασιλικών κύκλους Α και Β έδειξαν ότι οι βασιλείς αυτού του «κράτους» είχαν μεγάλη δύναμη και πλούτο που τον απέκτησαν πιθανότατα από πολεμικές επιχειρήσεις, αλλά και από εμπορικές σχέσεις και συναλλαγές που ανέπτυξαν με την Ανατολή και την Ευρώπη για την προμήθεια μετάλλων. Οι μεγάλες ποσότητες ήλεκτρου (κεχριμπαριού) που βρέθηκαν στις Μυκήνες και στη Μεσσηνία αποτελούν μάρτυρες αυτών των σχέσεων.

Αναμφίβολα, όπως ήδη αναφέρθηκε, ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τον Μινωικό. Αντικείμενα μινωικής τέχνης ή μινωικής επιδρασης που βρέθηκαν σε πολλούς μινωικούς τάφους και ακροπόλεις φανερώνουν την εγκατάσταση Μινωικών τεχνιτών στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στις Μυκήνες.

Με την έκρηξη του ηφαιστίου της Θήρας γύρω στα 1600 π.Χ. και τις καταστροφές που υπέστη η Κρήτη, οι Μυκηναίοι επωφελούνται από την εξασθένηση της Κρήτης, κυριαρχούν στο Αιγαίο και γύρω στα μέσα του 15ου αιώνα εγκαθίστανται στην Κνωσό. Από την εποχή αυτή αρχίζει η μεγάλη ακμή των μινωαϊκών ανακτόρων, που φτάνει στο απόγειό της κατά τον 14ο και τον 13ο αι. π.Χ. και η ακτινοβολία του Μυκηναϊκού Πολιτισμού απλώνεται σε ολόκληρη την Κεντρική και την Ανατολική Μεσόγειο. Η μεγάλη εμπορική δραστηριότητα με την Εγγύς Ανατολή για την προμήθεια πρώτων υλών, χαλκού, χρυσού, ελεφαντόδοντου και ημιπολύτιμων λίθων, αλλά και οι ανταλλαγές βασιλικών δώρων με τις εκεί αυλές, μαρτυρείται από την ανεύρεση μινωαϊκής κεραμικής στα παράλια της Μ. Ασίας, στην Κύπρο, την Παλαιστίνη, την Αιγύπτω ως και την Ιορδανία, καθώς και από αντικείμενα ανατολικής προέλευσης που βρέθηκαν στην Ελλάδα, όπως σφραγιδοκίβληδρο, χαναιϊκό αμφορέα και αιγυπτιακά λίθινα και φαγεντιανά αγγεία.

Κύριο χαρακτηριστικό του Μυκηναϊκού Πολιτισμού είναι οι τειχιωμένες ακροπόλεις με τις υπόγειες κρήνες και τα ανάκτορα, μέσα στα οποία ενσωματώνεται ολόκληρη η διοικητική, θρησκευτική και καλλιτεχνική ζωή γύρω από τον άνακτα. Η γεωργική και η κτηνοτροφική παραγωγή, οι βιοτεχνικές και οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες, αλλά και το εμπόριο με τα κέντρα της Ανατολής και της Αιγύπτου, βρίσκονται υπό την εποπτεία και τον έλεγχο των ανακτόρων. Η άρτια διοικητική οργάνωση δημιουργεί την ανάγκη καταγραφής των δραστηριοτήτων των ανακτόρων, όπως μαρτυρούν οι πολυάριθμοι πλήρεις πινακίδες της Γραμμικής Β που μας πληροφορούν για διοικητικές και οικονομικές δραστηριότητες, γραμμένες σε πρώιμη ελληνική γλώσσα.

Τα μινωαϊκά ανάκτορα, τα οποία, σε αντίθεση με τα μινωικά, σχεδόν πάντα περιβάλλονται από μη-μειώδη κυκλώπεια τείχη, αποτελούνται από ένα σύνολο κτιρίων, όπως εργαστήρια, αποθήκες, κατοικίες αξιωματούχων και ιερέων. Πυρήνας αυτών των συγκροτημάτων είναι το μέγαρο, η έβρα του βασιλιά, με την εστία στον κεντρικό χώρο και μια στοά εν παραστάσει στην είσοδο. Γύρω από το μέγαρο διατάσσονται τα διαμερίσματα και οι χώροι διαμονής της βασιλικής οικογένειας, αλλά και του πολυάριθμου προσωπικού. Τα σημαντικότερα κτίρια διακοσμούνται με πλούσιες τοιχογραφίες κατά το παράδειγμα των

μινωικών ανακτόρων.

Στα εργαστήρια των ανακτόρων εξειδικευμένοι τεχνίτες κατασκευάζουν πλήθος έργων τέχνης, όπως πήλινα, μεταλλικά και λίθινα αγγεία, κοσμήματα και άλλα έργα χρυσοχόας και ελεφαντουργίας. Τα εργαστήρια της εικονιστικής κεραμικής παράγουν αγγεία που γίνονται ανάρπαστα στις αγορές της Κύπρου και της Εγγύς Ανατολής. Το πλούσιο και ευρύταστο ρεπερτόριο της μινωαϊκής λιθοτεχνίας ενσωματώνει μινωικές και άλλες εξωτικές επιρροές και οι τεχνίτες φιλοτεχνούν αγγεία που βρέθηκαν σε πλούσιους τάφους και οικίες των ακροπόλεων. Η υαλοργία, η ελεφαντουργία και η κοσμηματική αγγίζουν την εκδήτηση και την τελειότητα με θαυμαστά παραδείγματα.

Προς τα τέλη του 13ου αιώνα οι ισχυρές μινωαϊκές ακροπόλεις εξασθενούν λόγω της διακοπής των εμπορικών σχέσεων με την Ανατολή που προέκυψε με τις καταστροφές οι οποίες συντελέστηκαν στα μεγάλα εμπορικά κέντρα από τις επιδρομές των «λαών της ξηράς και της θάλασσας», σύμφωνα με τη μεταγενέστερη παράδοση. Μετά την Τρωική εκστρατεία, στα τέλη του ίδιου αιώνα, πολλές ακροπόλεις έχουν καταστραφεί από φωτιά ή από σεισμούς ή και από εχθρικές ενέργειες και εγκαταλείπονται, ενώ άλλες εξακολουθούν να κατοικούνται σε μια προσπάθεια σύντομης αναβίωσης του ανακτορικού μεγαλείου.

Τον 12ο αιώνα παρατηρείται σταδιακή μετακίνηση των πληθυσμών προς τα παράλια, τα Δωδεκάνησα και την Κύπρο και τα άλλοτε κραταία διοικητικά κέντρα εξασθενούν. Η ενδοχώρα σχεδόν εγκαταλείπεται, τα μεγάλα κέντρα συρρικνώνονται και ετοιμάζεται το έδαφος για τις μεγάλες αλλαγές του ελληνικού κόσμου στην αυγή της νέας εποχής.

Χρυσό περιβραίο από δύο ελάσματα σε σχήμα ζύγους αντιθετικών αετάν, πιθανότατα σιαβόλου εξουσίας. Μικήες, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος V. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. P1689

Επιτύμβια στήλη από εύθροπτο πωρόλιθο με ανέγλυφη παράσταση άρματος. Οι σπείρες στο άνω τμήμα έχει υποστραχηθεί επί δηλώνουν κόμματα, δηλωτικό του χώρου. Ο αρματολάτης, όρθιος στο άρμα, νεντώνει τα χαλιάρια ενώ μια δεύτερη μορφή που κρατάει όπλο (ξίφος;) στο αριστερό χέρι στίβεται μπροστά στο άρμα. Μικήες, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος V. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. P11428

Χάλκινα εγχειρίδια διακοσμημένα κατά την επιπέστη τεχνική με παραστάσεις Νεολιθικού τοπίου (αίλουροειδή κυνηγού υδρόβια πτηνά ανάμεσα σε άνη παπύρου), σπειροειδών θιαμάτων και κρίνων αντίστοιχα. Η τεχνική αυτή, γνωστή και ως «εωγραφική» σε μέταλλοι, συνίσταται στην τοποθέτηση περιτμητων ελασμάτων από χρυσό και άργυρο στη χάλκινη λεπίδα με τη συνδυαστική χρήση κρμάτων χρυσού, αργύρου, χαλκού. Το εγχειρίδιο Π764 φέρει επιπλέον χρυσή επικάλυψη στη λαβή και τους άμους, διακοσμημένα με έτυπους κρίνους. Μυκίνες, Ταρικός Κύκλος Α, Τάφος V. (16ος αι. π.Χ.)
Αρ. υπρ. Π765, Π744, Π764

Δύο χαλκίνα ξίφη τύπου Α, το πρώτο με χρυσή επικάλυψη στη λαβή και στο επίμηλο και το δεύτερο με χρυσή επικάλυψη στη λαβή και χρυσά ελάσματα από την επικάλυψη (ξύλινη) θήκη. Μουσείον, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος V. (16ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π763, Π723

Ξελλην εξαγωνική πυξίδα με χρυσά ελάσματα στα τοιχώματα που διακοσμούνται με επαναλαμβανόμενα θέματα: κινήγι ελαφιού ή ζαρκαδιού από λιοντάρι μέσα σε τοπίο με φοινικόδεντρα, και σπέρτες. Η μορφή του βοσκράνου (κεφαλής ταύρου) με τα μεγάλα μάτια κυριαρχεί στην παράσταση. Πρόκειται για μοναδικό έργο, τόσο για τη φύση του υλικού (ξύλου), το οποίο σπανίως σώζεται από τη Μικραϊκή εποχή, όσο και για τον εμβληματικό χαρακτήρα της παράστασης. Μικηίνες, Ταφικός Κύδος Α, Τάφος V. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π811

Χρυσές ιερικές προσωπίδες ανδρών από έλασμα με τα χαρακτηριστικά του προσώπου έκτυπα. Τα μάτια αποδίδονται κλειστά. Οι σπές στην περιοχή των αυτιών υποδεικνύουν ότι οι προσωπίδες στερεώνονταν στο πρόσωπο με τη βοήθεια νήματος. Μικήνες, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος IV. (16ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π253, Π254

Χρυσό κύπελλο και χρυσή κώλικα με έντυπη διακόσμηση σπειρών και λιονταριών που τρέχουν, αντίστοιχα. Μικήνες, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος V. (16ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π629, Π656

Χάλκινο εγχερτίδιο διακοσμημένο κατά την εμπύστη τεχνική, γνωστή και ως «ζωγραφική σε μέταλλο». Απεικονίζεται σκηνή κυνηγιού λιονταριών από άνδρες οπλισμένους με δόρατα και τόξα, που καλύπτονται από δύο μεγάλες πυργόσχημες και μία οκτώσχημη ασπίδα. Ένα λιοντάρι έχει ήδη πληγωθεί και ένας άνδρας κείτεται στο έδαφος, ενώ δύο άλλα λιοντάρια τρέπονται σε φυγή. Στην πίσω όψη λιοντάρι κυνηγιά ζαρκάδια. Μυκήνες, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος IV. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π394

Τμήμα χάλκινου ξίφους με λαβή διακοσμημένη κατά την περίεστη τεχνική, η οποία συνίσταται στη θημοσυργία φολιδωτών διαχωρών που περιελκύουν ένθεση από λαζουρίτη λίθο και ορεία κρύσταλλο. Η περίεχη λαβή απολήγει σε κεφαλές αυτών ή γρυπιών. Μυκήνες, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος IV. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π294

Χάλκινο εγχερτίδιο διακοσμημένο κατά την εμπύστη τεχνική με παράσταση λιονταριών σε πτόταμο καλπασιά. Μυκήνες, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος IV. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π395

Αργυρό ριτό σε σχήμα κεφαλής ταύρου με χρυσά κέρατα και ρόδακα στο μέτωπο. Το ρύγχος, με σπή εκροής, είναι επιχρυσω, όπως αρχικά ήταν τα μάτια και το εσωτερικό των αυτιών. Μυκήνες, Ταρικός Κύκλος Α, Τάφος IV. (16ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π384

Αργυρό αγγείο σε σχήμα ελαφιού με κέρατα. Στη ράχη φέρει άνοιγμα για την εισαγή υγρού, ενώ η προσπάθεια διαμόρφωσης σπής στο ρύγχος (σε δεύτερη χρήση) για τη μετατροπή του σε ριτό είναι αποτυχημένη. Χεττιτικό έργο. Μυκήνες, Ταρικός Κύκλος Α, Τάφος IV. (16ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π388

Μαρμάρινο τελετουργικό αγγείο με περίτεχνες λαβές. Μικρή σπή στη βάση υποδεικνύει τη χρήση του ως ριτού. Μυκήνες, Ταρικός Κύκλος Α, Τάφος IV. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π389

Χρυσό αφυρήλατο ριτό σε σχήμα επιβλητικής κεφαλής λιονταριού με τοισμένα τα χαρακτηριστικά όπως το ρύγχος, με σπή εκροής, και τη γαίτη. Μυκήνες, Ταρικός Κύκλος Α, Τάφος IV. (16ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π273

Κύπελλος και κώλικα από χρυσό. Μικήνες,
Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος IV. (16ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π440, Π427

Χρυσή κώλικα διακοσμημένη με όκτυπα άνθη.
Η περίτεχνη λαβή στήριζεται με χρυσό κορμό
στις απολήξεις. Μικήνες, Ταφικός Κύκλος Α,
Τάφος IV. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π351

Χρυσή κούφα με πρόσθετα ελασμάτια από τις λαβές προς τη βάση. Στο χείλος δύο περιμήτριά. Έχει ονομαστί συμβολικά κούφωμα του Νέστορα, από την περιγραφή του κούφου του βασιλιά της Πύλου Νέστορα στην Ιλιάδα. Μορφές, Ταρκός Κίρκος Α, Τάφος IV. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π412

Εντυπωσιακό χρυσό διάδημα με φυλλόσχημα ελάσματα στην κορυφή, διακοσμημένο με έντυπους κύκλους. Μικητές, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος III. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π03

Εντυπωσιακό χρυσό διάδημα με έντυπους ρόδακες και επικαλλημένα λεπτά φύλλα στην κορυφή. Μικητές, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος III. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π01

Χρυσά ενώτια (σκουλιάρισσα) με περίτεχνη διακόσμηση σιμαστοπλακτικής και κοκκιδοσπης. Θεωρούνται μινωικής ύφανσης. Είναι εντυπωσιακό ότι ακριβώς ο ίδιος τύπος απεικονίζεται σε τοιχογραφία του Ακρωτηρίου της Θήρας του 16ου αι. π.Χ., στις λεγόμενες «Κροκοσυλλέκτριες», τις ιερές γυναίκες που συλλέγουν το άνθος του κρίκου. Το σχήμα τους αναβαλίζει πιθανόν τον ηλιακό δίσκο. Μωσής, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος III. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π61

Αργυρή περόνη με χρυσή κεφαλή, γυναικωτική γυναικεία βύθρητα που φορά το γνωστό μινωικό φόρεμα με τις επάλληλες πτυχώσεις και επιστέφεται από κλαδιά και άνθη παπύρου. Μωσής, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος III. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π75
ΣΕΛΙΔΑ 112: Αντιτύμωρα

Χρυσό περίγυφο έλασμα σε σχήμα τριμορού μισού που στέφεται από κέρατα καθοδονόμου πίνου στα οποία κάνονται πτηνά. Πρόκειται για την αναπαράσταση ενός κούσχημου οικοδομήματος, το οποίο εντασσόταν στα ανακτορικά συγκροτήματα, αλλά και στα υπαίθρια μισά. Η μορφή του τριμορού μισού κυριαρχεί στην κρητομινωική λατρευτική θεματογραφία. Μυκήνη, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος III. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π26

Χάλκινες περάνες με κεφαλή από ορεία κρύσταλλα. Μυκήνη, Ταφικός Κύκλος Α, Τάφος III. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π102, Π103

Μοναδική χρυσή επένδυση βρόφους που αποτελείται από πολλά μεμονωμένα ελάσματα τα οποία κάλυπταν το πρόσωπο και ολόκληρο το σώμα. Χαρακτηριστική λεπτομέρεια, τα κρωσθη ενώτια που κρέμονται από τα αυτιά. Η δεύτερη παρόμοια επένδυση είναι απλούστερη. Μυκίνες, Ταρκός Κύκλος Α, Τάφος III. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π146

Χρυσοί ζυγοί ψυχαστασίαρα, που συμβόλιζαν το ζύγισμα της ψυχής μετά θάνατο.
Στους δίσκους εικόνα πεταλούδας (ψυχής). Μυκίνες, Ταρκός Κύκλος Α, Τάφος III.
(16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π181, Π182, Π191

Χρυσά διακόσμια με όνυχη διακόσμηση:
πεταλούδα, σταγόδι, φύλλο, ρόδακας,
στεφές και στρόβιλος. Οι μικροσκοπικές
σπές στην περιφέρεια υποδεικνύουν
ότι τουλάχιστον τα περισσότερα ήταν
επιφράττα σε ειδικά. Μικήνες, Ταρικός
Κυκλος Α, Τάφος III. (16ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π02, Π08, Π10, Π18, Π20

Χρυσό κύπελλο με έκτυπη διακοσμητική σύνθεση χταποδιών σε θαλάσσιο τοπίο. Θαλασσό τάφος Δενδρών Αργολίδας. (Τέλος 15ου-αρχές 14ου αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π17341

Χρυσό ακόσμητο κύπελλο από τον θαλασσό τάφο του Μαραθώνα. (15ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π6441

Ριγτό από κίλυρος σιγρού στρωθοκαμήλου στο οποίο προσαρμόστηκαν αργυρό στόμιο και διακοσμητικές χρυσές και χαλκένιες ταινίες. Θαλασσό τάφος Δενδρών Αργολίδας. (Τέλος 15ου-αρχές 14ου αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π17337

Χρυσό κύπελλο με έκτυπη σύνθεση κασσόφυλλων σε ζώη. Τάφος 10 μυκηναϊκού νεκροταφείου Δενδρών Αργολίδας. Αρ. ευρ. Π18743

Πολυτελές σκάφος (κύβη) από ανιαίο κομμάτι ορείας κρυστάλλου σε σχήμα πέπας, εξαιρετο δείγμα της μυκηναϊκής λεθοτεχνίας για καλλωπιστική χρήση. Μυκήνες, Ταφικός Κύκλος Β, τάφος Ο. (16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π18638

Σύνθεση χρυσών σκευών από το «θησαυρό της Ακρόπολης των Μυκηνών» και τους πλούσιους τάφους των Δειφρών Αργολίδας. (Τέλος 15ου-αρχές 14ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π1957-Π1960, Π18743, Π17341

Χρυσή κούρα από σφινγίλατο έλασμα. Οι δύο χυτές λαβές αποδέχονται σε ολόγλυφες κεφαλές σκύλων, αποδοσιμένες με ψευδοκρατική διάθεση, που δογκώνουν το χέλιος. «Θησαυρός της Ακρόπολης των Μυκηνών». (Τέλος του 15ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π1960

Φωτογραφικό αντίτυπο και πλάγια όψη του πρώτου από τα δύο χρυσά κύπελλα από το Βασιό της Λακωνίας. Εκτιμητή τεχνική. Εικονίζεται σκηνή αιχμαλωσίας ταύρου με τρόπο αφηγηματικό, που όπως έχει υποστηριχθεί, παρουσιάζεται σε τρεις πράξεις, κατά την κανόνα της ζωόφρου από τα δεξιά προς τα αριστερά. Αν και το έργο διασπάζεται από τη μινωική παράδοση της μεταλλοτεχνίας, είναι πολύ πιθανό να έχει κατασκευαστεί στην Πελοπόννησο. Βασιό Λακωνίας, θολωτός τάφος. (Αρχές 15ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 1759

Το δεύτερο από τα αριστουργηματικά χρυσά κύπελλα, που βρέθηκαν σε ασύλητο ταρμικό λάκκο, στον βασιλικό θολωτό τάφο του Βασιλείου Λακωνίας, κατά τις ανασκαφές του Χρήστου Τσοτόνα το 1888. Από την πρώτη στιγμή της ανακάλυψής τους και έως σήμερα, τα δύο κύπελλα θεωρούνται τα κορυφαία αριστουργήματα της μεταλλοτεχνίας του προϊστορικού Αιγαίου. Στο δεύτερο κύπελλο απεικονίζεται η απόπειρα σιχαλωσίας τριών ταύρων και ο τραυματισμός των δύο βαρβαλίων κτηνηών τους. (Αρχές 15ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 1758

Χάλκινο εγχειρίδιο με επιπίστη διακόσμηση από χρυσό, άργυρο και ένα κράμα από χαλκό, μάλυβδο και άργυρο, με διακόσμηση νουτίλων σε θαλάσσιο τοπίο. Βαφειό Λακωνίας, Βολιωτός τάφος. (15ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 8339

Χάλκινα ξίφη με περίτεχνη διακόσμηση στις λαβές που καλύπτονται με χρυσό, φέρουν χρυσοί ήλους (καρφιά) και επίμηλα (όμοιο της λαβής) από ελεφαντόδοντο ή αγάθη. Βολιωτός τάφος Δευθρών Αργολίδας. (Τέλος 15ου-αρχές 14ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π7316, Π7326, Π7325

Χάλκινο εγχειρίδιο με χρυσή λαβή, διακοσμημένο στη λεπίδα με επιίσιστα περίγραμμα χρυσά και αργυρά ελάσματα που απεικονίζουν αιλουροειδή σε θαινώδες τοπίο. Βορείο Λακωνίας, θαλασμός τάφος. (15ος αι. π.Χ.)

Χάλκινο μακρό ξίφος με περίτεχνη χρυσή επένδυση στη λαβή που διακοσμείται με σπείρες και απολλύγει στον ώμο σε κεφαλή λιονταριών. Στη λεπίδα, εγχάρακτοι γρύπες (φανταστικά ζώα με κεφάλι και φτερά αυτού και σώμα λιονταριού) σε κίνηση. Μυκήνες. Τάφος Δ, Ταρκώς Κύκλος Β. (17ος-16ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π8710

Χάλκινα ξίφη από τον θολωτό τάφο Διθερών Αργολίδας (Λεπτομέρειες).
Αρ. ευρ. Π7325, Π7326, Π7316

Χρυσή επένδυση λαβής και μήλου (άκρο λαβής) μεγάλου ξίφους διακοσμημένη με έκτυπες σφίρες και οριζόντιους κύκλους. Τα χρυσά ελάσματα της λαβής είναι δωρεά της Εταιρείας των Φίλων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου (1938), ενώ η χρυσή επένδυση του μήλου βρέθηκε κατά την έρευνα στον τάφο Σάπτελος, τάφος «του Σταφύλιου» (15ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π6444

Χρυσό σφραγιστικό δακτυλίδι, το μεγαλύτερο γνωστό στον μυκηναϊκό κόσμο. Απεικονίζεται πομπή λιοντοκόρφων δαμώνων του κρατούν σπονδικής πρόχους και προχωρούν προς καθιστή σε θρόνο γυναίκαία θεότητα.

Η θεά φορά μακρύ χιτώνα και υφώνει τελετουργικό κύπελλο. Πίσω από το θρόνο διακρίνεται αστός, σύμβολο εξουσίας, ενώ στον ουρανό εικονίζονται ο «τροχός» του ήλιου και η ημισέληνος. «Θησαυρός Τίρυνθας». (15ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. P6208

Χρυσό σφραγιστικό δακτυλίδι με σύνθετη θρησκευτική σκηνή. Απεικονίζεται καθιστή γυναίκαία θεότητα κάτω από δέντρο, η οποία δέχεται τις προσφορές δύο γυναικών, άνθη κρίνων και μίμκων (παπαρούνας). Σε μικρότερο μέγεθος αποδίδονται δύο άλλες γυναίκες, οι ακόλουθοι της θεότητας. Από τον ουρανό, όπου λάμπουν ο ήλιος και η σελήνη, κατέρχεται άλλη θεϊκή μορφή καλυμμένη από οκτώωχημη ασπίδα και στην περιφέρεια σχηματίζεις κεφαλές λιονταριών. «Θησαυρός της Ακρόπολης των Μυκηνών». (15ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. P1992

Χρυσό σφραγιστικό δακτυλίδι με θρησκευτική σκηνή πομπής γυναικών προς ιερό. Μυκίνες, θαλασσοτόι τάφοι. (15ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. P2853

Δύο χρυσά σφραγιστικά δακτυλίδια με παράσταση θρησκευτικών τελετών και εσωτερικών χώρων σε υπαίθρια ιερά. Μυκίνες, θαλασσοτόι τάφοι. (15ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. P3180, P3179

Δύο χρυσά σφραγιστικά δακτυλίδια με θρησκευτικές σκηνές. «Εκρά συνομιλία» θεοτήτων και προετοιμασία θυσίας ζώου. Μυκίνες, θαλαμηγού τάφοι. (15ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π2971, Π3148

Τρία χρυσά σφραγιστικά δακτυλίδια με φανταστικά όντα (γρύπες και σφίγγες) και ζώα (αίγαγροι) σε αντιπαρατιθέμενη διάταξη. Μυκίνες, θαλαμηγού τάφοι. (15ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π2970, Π2854, Π6513

Χρυσό δακτυλίδι με αφενδύθη διακοσμημένη κατά την περίοδο της τεχνηκής. Παρόσταση φανταστικού ζώου (γρύπας) με ανοιγμένα φτερά. Καπακλή (Νέα Ιωνία) Βόλου, θαλαμώτος τάφος. (15ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π5606

Χρυσή σφραγίδα. Στην κίρια όψη παριστάνεται γρόπας (φανταστικό ον με κεφάλι, φτερά και ισχία αυτού και σώμα λιονταριού) με τα φτερά ανασηκωμένα και το κεφάλι, που φέρει κάλυμμα από κλαδιά, στραμμένο προς τα πίσω. Από τα αυτιά του κρέονται σκουλαρίκια σε σχήμα κισσού. Η πίσω όψη της σφραγιτικής επιράνιας (σφειδάνης) είναι διακοσμημένη με ρομβοειδή ανάγλυφα σχήματα. Πύλος Μισσηνίας, θαλαττός τάφος Δ. (Β' μισό 16ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π17986

Τρεις φακοειδείς και ένας ελλειψοειδής χρυσόδετος σφραγιδίσκος από ημιπαλτιμύες λίθους, με σκηνής Πότινας Θηρών (Κυρίας των ζώων) με δύο λιοντάρια, λέοντων που πατούν πάνω σε βωμό, ιερατικής μορφής με γρόπας και μειονικωμένου γρόπας. Θαλασσινοί τάφοι Μυκηναίων, θαλαττός τάφος Βαριού και θαλαττός τάφος στο Μυρσηνεχώρι (Ρούση) Μισσηνίας. (15ος-14ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π16442, Π2316, Π1761, Π8327

Φαεινή: σφραγιδολίθος με σκηνή άρματός και δύο άσκους με σκηνές ήρωα που χορεύει και ανεβρόχτητο μαρμάρινο. Ημιπολύτιμο λίθος και χρυσός. Βασιλικός τάφος Βαρσού και θάλαμφοι τάφου Μυκηνών. (15ος-14ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π11770, Π11789, Π2446

Χρυσά περιβέρανα με χάντρες σε σχήμα ρόδακα και φύλλων κισσού. Θολωτός τάφος στα Δειρά Αργολίδας.
(15ος-14ος αι.π.Χ.) Αρ. ευρ. Π7342, Π7354

Χρυσά ενώτια (σκουλαρίκια) σε μορφή ρόδακα εξαρτημένοι από κρίκο και χρυσό περιθώριο με χάντρες σε σχήμα κριστοπάπυρου εναλλασσόμενου με ημικόκλια. Δένδρα Αργολίδας, θαλαμητός τάφος 10. (15ος-14ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π18745, Π18748

ΣΤΙΣ ΕΠΟΜΕΝΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ: Εντυπωσιακά χρυσά περιθώρια με χάντρες σε σχήμα ρόδακα, άνθους κρίνου, άνθους παπύρου και φύλλων κισσού. Θαλαμητοί τάφοι Μυκηνών. (14ος-13ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π12791, Π13087, Π12291, Π12847, Π13194, Π13186

Χρυσό περίπλοτο διακοσμημένο με κοκκίδωση σε σχήμα γυναικας που κρατά πιξίδα (κοσμηματοθήκη) στα χέρια της. Θαλασινός τάφος 68 Μυκηνών. (14ος-13ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π2946

Χρυσό ειδώλο ταύρου με δισκάρια που κρέμονται από τα κέρατα. Θαλασινός τάφος 68 Μυκηνών. (14ος-13ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π2947

Περιβρανα από κρέτα κρόσταλλο και αμβθροτο.
Θολωτός τάρος Βαρσίου και θολωτός τάρος Δ Πόλου.
(15ος-14ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π11886, Π17892, Π17893

Ελεφάντινο αλόγυφο σύμπλεγμα, δύο γυναικείων καθιστών γιγασκίαν θωπέτων και υερού θεού που ακουμπά στα γόνατά τους, η λεγόμενη ελεφάντινη τριάδα. Στην πίσω όψη κοινό μάτσο περιβάλλει τις δύο γυναίκες. Ακρόπολη των Μυκηνών, περιοχή του ανακτόρου. (15ος-14ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π7711

Ελεφάντινο πλακίδιο με ανάγλυφη γυναικεία μορφή, ίσως θύκη, καθισμένη με χάρη σε βράχο. Ακρόπολη των Μικηνών. (15ος-14ος αι. π.Χ.) Αρ. υπ. Π5897

Κεφαλή πολέμοι με οδοντόφρακτο κράνος από ελεφαντόδοντο ή δόντι ιπποπόταμου. Θαλαμωτός τάφος 27, Μικήνες.
(14ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π2468

Οδοντόφρακτο κράνος με παραγονιθίδες, αποτελούμενο από δόντια κίτρου και αστέριο διπλό άγκιστρο στην κορυφή. Θρακισμός τάφος 515, Μοκίνας. (14ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π6568

Ανδράλιπη κεφαλή πολεμιστή με οδοντόφρακτο κράνος. Η οπή στο ύψος του κράνους υποδηλώνει την προσήλωσή του πλακιδίου σε ξύλινο ή άλλο αντικείμενο, ως διακόσμησης. Θρακισμός τάφος Σπέτων. (14ος-13ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π2055

Ελεφάντινα πλακίδια με παράσταση καθιστής σφίγγας και λιονταριού που επιτίθεται σε ταύρο. Θαλαμωτός τάφος Σπάτων. (14ος-13ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π2054, Π2046

Ελεφάντινο πλακίδιο με αντιμετώπιση σφίγγας, φανταστικά όντα με σώμα λιονταριού και κεφαλή γυναίκας. Πθάνότατα ήταν διακοσμητικά έθνημα σε πολυτελές έπιπλο ή άλλο αντικείμενο. Μοκίης, οικία των Σφργγίων». (13ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π17525

Ελεφάντινο πίδαλο σφίγγας από την Ακρόπολη των Αθηνών. (14ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π16533

Ελεφάντινη κτίνα με παράσταση σφιγγών σε δύο ζώνες και ρόδακα στο μέσον. Θαλαμιστός τάφος Σπάτων.
(14ος-13ος αι. π.Χ.) Αρ. υπ. Π2044

Μαρμάρινος λύχνος με ανύγλυφα πέταλα στο χείλος και μικρό διαμέτρο λύχνος από τερροπράσινο σκαπίτη με ανύγλυφες σπείρες. Μολύνες, θαλασσιός τάφος Λούτων και θαλασσιός τάφος 102. (15ος-14ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π12921, Π14924

Αλαβήστρινη πρόχους, που προήλθε από μετατροπή ενός αγγειοπλάστού αλαβήστρου σε εργαστήριο της μυωικής Κρήτης και λίθινο γυφιδόστομο αγγείο, μυωικού εργαστηρίου. Μολύνες, θαλασσιός τάφοι 68 και 102. (15ος-14ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π13080, Π14922

Πήλινος τρίτοτος ανακτορικός αμφορέας με διακόσμηση υψηλών φοινίκων συμμετρικά τοποθετημένων στη όψη του αγγείου, με μικρότερους φοίνικες και άλλα φυτικά θέματα στα ενδιάμεσα. Διακρίνεται για την ποιότητα του πήλου και της βαφής καθώς και τη φυσιοκρατική διάθεση στην απόδοση των θεμάτων. Από το μυκηναϊκό νεκροταφείο στη Δεσφίδα Αργούς. (15ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π17107

Πήλινος τρίτοτος ανακτορικός αμφορέας με παράσταση τριών μεγάλων χταποδιών που αγκαλιάζουν το σώμα του αγγείου, μέσα σε θαλάσσιο τοπίο από βράχους και φύκια. Έργο Μυκηναίου τεχνίτη που ερμύζεται με βάση τα πρότυπα του θαλάσσιου ρυθμού της μυκηναϊκής Κρήτης. Από το μυκηναϊκό νεκροταφείο της Πρόουμινας Αργούς, τάφος 2. (15ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π6725

Μεγάλος πήλινος κρα-
τήρας με παράσταση
οπλιζομένων ανδρών, με πλήρη
εξάρτιση (περικεφαλαία, θώρακα,
κνημίδες, ασπίδα, δόρυ) που φαίνε-
ται ότι αναχωρούν για τον πόλεμο με
τους σάκους τους δεμένους στην άκρη
του δόρατος. Στην άκρη μια γυναίκα υψώνει το
χέρι της σε χειρονομία αποχαιρετισμού
ή πένθους. Στην πίσω όψη πολεμιστής με
ανάλογη εξάρτιση και διαφορετική περικε-
φαλαία κρατούν τα δόρατα υψωμένα. Στο χώρο των
λαβών απεικονίζονται πτηνά και ανάγλυφο βου-
κρίσιο (σχηματική κεφαλή ταύρου). Εξαιρετο
δείγμα του μυκηναϊκού εικονοθηκού ρεβμού. Από την
οικία του εκρατήρα των πολεμιστών στην
Ακρόπολη των Μυκηνών. (12ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π1426

Πήλινος τρίτονος ανατολικός αιωρητός. Διακοσμείται με εντυπωσιακά
υδρόβια πτηνά στον ώμο. Ένα από τα πρώτα δείγματα της εικονοθηκής
κεραμικής που δημιουργείται υπό την επήρση της μινωικής Κρήτης.
Από το μυκηναϊκό νεκροταφείο στη Δεσφάρα Αργούς. (15ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π1650

Δύο πήλινοι ψευδοστάμια αιωρητός, ο πρώτος με παράσταση
χταποδιού ψαριών και πτηνών και ο δεύτερος με εικονοθηκή
σύνθεση αινιγμάτων και πτηνών σε πλαίσιο φυτικό περιβάλλον.
Νεκροταφείο της Περατής Αττικής. (Τέλος 13ου-12ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Π19151, Π19170

Πήλινο ιδιότυπο ρυτό (αγγείο με δύο σπές, μια για το γίψισμα και μια μικρότερη για την εκροή των υγρών προσφορών στις τελετουργίες) σε σχήμα υποδήματος. Νεκροταφείο θαλασσιών τάφων στη Βούλα της Αττικής. (Τέλος 14ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π8557

Πήλινο σύμπλεγμα δύο γυναικείων και μιας παιδικής μορφής και ειδώλιο έθρονης κουροτρόφου. Νεκροταφείο θαλασσιών τάφων στη Βούλα της Αττικής. (14ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π11771, Π12224

«Αγγείο των θρηνοδών», κερυκοκίνη με τέσσερα γυναικεία εδάλια που φέρουν τα χέρια στο κεφάλι σε ένδειξη πένθους και δύο σύμμετρα κύπελλα για τις προσφορές. Θαλασσιός τάφος 5, Πιρατή Αττικής. (12ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π9143-Π9147

Ταίχογραφία της «Μυκηναϊκής». Η σοβαρή και μεγαλοπρεπής έκφραση του προσώπου φανερώνει την επιστηρότητα της στιγμής και το κύρος της θέασης που δίδεται τις προσφορές των ποτών, με ελαφρύ μειδίαμα στη θία του περιδερσίου που κρατά. Το ένδυμά της αποτελείται από δύο μέρη: ένα διάφανο ποικίμοιο που αφήνει να διακρίνεται το στήθος και ένα περιδέρσιο με κοντά μανίκια. Εντυπωσιάζει η περίτεχνη κόμωση και ο πλούτος των κοσμημάτων (περιδέρσια και βραχιόλια). Μυκήνες, Θρησκευτικό Κέντρο. (13ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π11670

Τμήμα ουφοροειδούς κρατήρα με παράσταση άρματος που φέρει δύο επιβάτες. Μπροστά από το άρμα βαδίζει ανδρική μορφή που κρατά ράβδο. Χαρακτηριστικό δείγμα της ευρένταστης εικονιστικής κεραμικής του Μυκηναϊκού Κόσμου που ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής στις αγορές της Ιταλικής χερσονήσου και της Ανατολικής Μεσογείου κατά τον 14ο και τον 13ο αι. π.Χ. Ακρόπολη των Μυκηνών. (13ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Π17387

Πήλινη φυλλάσχημη πινακίδα Γραμμικής Β γραφής. Καταγράφονται μαγικικά σκέυη, όπως φαίνεται από τα ιδιογράμματα αγγέλων: φιάλη (ri-je-ra), τρίπους (ti-ti-ro), εσχάρα (e-ka-ra), πύρωτρο (ru-ra-u-to-ro), χω(σ)τήριον (ko-te-ri-ja). Ανάκτορο Πύλου. (13ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Τα 709-712, Τα 721

Χάλκινος τρίπους με πόδια που απολήγουν άνω σε αντιθετικές στήρες, συνδέονται με κυκλική στεφάνη και εξωτερικά φέρουν προτομές κερασφόρων ζώων (ταύρου και αγών). Από τη μεγάλη στερνή κρήνη των περιλάπτα σε σχήμα ροβιού και πτηνού. Χαρακτηριστικό κυπριακό έργο του 12ου αι. π.Χ. Αρ. ευρ. P6225

Μοναδική πλαστική γυναικεία κεφαλή από σφραγιστικό πλάσμα, μορφή θεάς ή σφίγγας, από τα ελάχιστα δείγματα της μυκηναϊκής μεγάλης πλαστικής. Τα χαρακτηριστικά του επιβλητικού προσώπου, με την έντονη έκφραση, τονίζονται με ζωφόρο κόκκινο ή μαύρο χρώμα και διακρίνονται στιγματώδεις στα μάγουλα και το πηγούνι. Η μορφή φέρει πόλο (κάλυμμα κεφαλής) και στο μέτωπο διακρίνονται οι βόστρυχοι της κόμμωσης. Από την περιοχή του Θρησκευτικού Κέντρου της ακρόπολης των Μυκηνών. (13ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. P4575

Από το ανάκτορο στην πόλη

ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΠΕΡΙΠΟΥ ΑΙΩΝΩΝ που ακολούθησαν την κατάρρευση των μυκηναϊκών βασιλείων, κατά τα τέλη του 12ου αιώνα π.Χ., σημαντικά γεγονότα διαμορφώνουν μια νέα κατάσταση πραγμάτων, η οποία εισάγει στους ιστορικούς χρόνους.

Σημαντικότερο φαινόμενο από το 1125 έως το 800 π.Χ. είναι οι μετακινήσεις πληθυσμών, που ζούσαν ως τότε στην περιφέρεια του Μυκηναϊκού Κόσμου, προς τις περιοχές των άλλων ακμαζόντων βασιλείων στην ηπειρωτική Ελλάδα, αλλά και προς τα παράλια της Μ. Ασίας και την Κύπρο.

Από τις διαδοχικές μετακινήσεις ινδοευρωπαϊκών φύλων στις περιοχές των Βαλκανίων προκλήθηκαν μεταναστεύσεις των ελληνικών γενών από τα ορεινά και άγονα μέρη της Βορειοδυτικής κυρίως Ελλάδας προς Νότο, προς τις πεδινές και εύφορες περιοχές. Στις μετακινήσεις αυτές έλαβαν μέρος τουλάχιστον περί τα δεκαπέντε από τα τριάντα δύο γνωστά ελληνικά φύλα, κυριότερα από τα οποία ήταν οι Θησαλλοί, οι Μάγνητες, οι Αιιάνες, οι Λοκροί, οι Αιτωλοί και φυσικά οι Δωριείς, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν κατά κύριο λόγο στην Πελοπόννησο. Συνέπεια αυτών των μεταναστευτικών ρευμάτων ήταν η απώθηση και η μετακίνηση μεγάλων τμημάτων των παλαιών πληθυσμών, Αχαιών, Ιώνων και Αιολοφώνων, αλλά και η ανακατανομή εσφών σε όλο τον ελληνικό κόσμο. Οι μόνες περιοχές που δεν επηρεάστηκαν από τις μεταναστεύσεις των βόρειων φύλων ήταν η Αρκαδία και η Αττική.

Το φαινόμενο των μεταναστεύσεων των ελληνικών φύλων με την τόσο μεγάλη διάρκεια μπορεί να θεωρηθεί σύνθετο και με πολλές πτυχές φαινόμενο. Γενικά μπορούμε να μιλάμε για τρεις κατηγορίες μεταναστεύσεων και μετακινήσεων πληθυσμών. Η πρώτη κατηγορία είναι αυτή της μετανάστευσης ελληνικών φύλων από τον περίγυρο του ελληνικού χώρου, από τα ορεινά, προς τις περιοχές του άλλοτε ακμάζοντος Μυκηναϊκού Πολιτισμού. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν τα ρεύματα των «προσφύγων» που δημιουργήθηκαν από τις εισβολές των βόρειων φύλων, ενώ οι μετακινήσεις της τρίτης κατηγορίας, προς το Αιγαίο και τα παράλια της Μ. Ασίας, μπερδεύουν το χαρακτήρα του αποικισμού.

Με βάση τα αρχαιολογικά ευρήματα και σε συνδυασμό με τη γραπτή παράδοση, η έρευνα έχει καταλήξει σε σχετικά ασφαλή συμπεράσματα για τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στη διάρκεια των τεσσάρων περίπου αιώνων (11ος-8ος), οι οποίοι παλαιότερα είχαν ονομαστεί σκοτεινοί αιώνες ακριβώς εξαιτίας της έλλειψης ασφαλών στοιχείων.

Κατά τον 8ο αιώνα πάντως η κατάσταση αναφορικά με τις μεταναστεύσεις έχει σχεδόν παγιωθεί. Όλα τα ελληνικά φύλα με την εγκατάστασή τους στα νέα εδάφη δημιούργησαν ένα πλήθος μικρών αυτόνομων κρατικών φυλετικών ομάδων, έναν τύπο «φυλετικού κράτους» που αποτέλεσε το κύτταρο της πόλεως κράτους της Αρχαϊκής και της Κλασικής εποχής. Κάθε φύλο αποτελούσε ένα είδος κράτους με έναν αρχηγό και εθιμικό δημόσιο δικαίο.

Δεν θα πρέπει να παραλείψουμε να αναφέρουμε ορισμένα μεγάλα δημιουργήματα του ελληνικού πνεύματος κατά τον 8ο αι. π.Χ., όπως είναι η σύνθεση των Ομηρικών επών, η δημιουργία του ελληνικού Πανθέου και της μυθολογίας από τον Ησίοδο και η επιινόηση της ελληνικής γραφής.

Το γεγονός της αποδοχής από τους Έλληνες του φοινικικού συμφωνικού συστήματος γραφής αποτέλεσε σημαντικό σταθμό στην πολιτιστική ιστορία ολόκληρης της Ευρώπης. Κάπου στον 9ο αι. π.Χ., πιθανότατα από την έμπνευση μιας μεγαλοφυούς προσωπικότητας, δημιουργήθηκε το ελληνικό αλφάβητο,

*Μεγάλος αττικός γεωμετρικός κρατήρας του Ζωγράφου του Hirschfeld. Εκτός από την τυπική γεωμετρική διακόσμηση, φέρει και ακριβή εκφοράς του μικρού ανάμμο στις λαβές. Πιο κάτω μια ζώνη με πομπή διακράτητος με έντολους ημίκοιλιους. Το αγγείο, ύψους 1,23 μ., όπως και άλλα αυτού του μεγέθους «κρατήρες ή αμφωρείς» ήταν τοποθετημένο ως σήμα στον τάφο κάποιου Αθηναίου ευγενούς στον Κεραμικό της Αθήνας, όπου και βρέθηκε. Χρονολογείται στο 745-740 π.Χ.
Αρ. υπ. 990*

ένα πλήρες φθογογραφικό αλφάβητο, με το δανεισμό ορισμένων συμφώνων από το φοινικικό συμφωνικό σύστημα. Από τα αρχαιολογικά ευρήματα, όπως η οιορχόη του Διπύλου και μερικά όστρακα από τον Υμηττό, δείχνουν ότι η ελληνική γραφή είχε διαδοθεί ήδη κατά τον 8ο αι. π.Χ. Αρχίζει έτσι η καταγραφή κηκτών στους Ολυμπιακούς Αγώνες, που θεσπίζονται το 776 π.Χ., οι καλλιτέχνες υπογράφουν έργα τους, οι άνθρωποι γράφουν τα ονόματά τους.

Ιαζόιο γεγονός με αυτό της επινόησης της αλφαριθμητικής γραφής ήταν και η σύνθεση των Ομηρικών επών, που αποτελούν την πρωταρχή της ελληνικής λογοτεχνίας. Τα δύο κορυφαία έργα της επικής ποίησης, η *Ιλιάδα* και η *Οδύσσεια*, που έθεσαν τις βάσεις για την εθνική συνείδηση των αρχαίων Ελλήνων, μας παρουσιάζουν τον κόσμο της αριστοκρατίας, η οποία είναι περήφανη για τους προγόνους της και έχει ως ιδανικά τη δόξα, τον αγώνα και την πολεμική ανδρεία. Το ότι ήταν ένα από τα ύμια επιτεύγματα της ελληνικής δημιουργίας το αποδεικνύει η σημαντικότητα θέση τους στον πνευματικό βίο και στην αγωγή των Ελλήνων από την αρχαϊκή εποχή ως τους βυζαντινούς χρόνους. Ο Όμηρος και ο Ησίοδος, όπως αναφέρει ο Ηρόδοτος (II 53), διαμόρφωσαν και διέπλεσαν τον θρησκευτικό κόσμο των Ελλήνων.

Πάνω σε αυτό το υπόβαθρο, της κοινής εθνικής συνείδησης, της κοινής θρησκείας, της κοινής γλώσσας και γραφής, διαμορφώνεται στην Ελλάδα του 8ου αι. π.Χ. η πόλη κράτος. Στα πολυδύριμα αυτά φυλετικά κρατίδια, που προήλθαν από τη διάσπαση των μεγάλων φυλετικών ομάδων, η οποία ευνοήθηκε και από τη γεωμορφολογία της χώρας, υπάρχει πάντα μια πόλη που δίνει το όνομά της σε ολόκληρη την περιοχή, δηλαδή στο κράτος. Η Πόλις και η ύπαιθρος χώρα της αποτελούν το πρώτο κράτος δικαίου στην ιστορία της Ευρώπης, καθώς είναι ένας κοινωνικός οργανισμός που λειτουργεί με βάση το δίκαιο, την ανάγκη για οικονομική αυτόρεια και την πίστη στο θείο, που αποτελεί την ουσία της συνοχής των πολιτών.

Την περίοδο από το 1125 π.Χ. ως το 700 π.Χ. την ονομάζουμε σήμερα *Γεωμετρική περίοδο*, από τη διακόσμηση των αγγείων που αποτελείται από καθαρά γεωμετρικά σχήματα. Η διαίρεση των χρόνων αυτών σε μικρότερες περιόδους έγινε από τους αρχαιολόγους με βάση την εξέλιξη της κεραμικής ως εξής:

Υπομυκηναϊκή περίοδος, 1125-1050 π.Χ.

Πρωτογεωμετρική περίοδος, 1050-900 π.Χ.

Γεωμετρική περίοδος, 900-700 π.Χ.

Η Γεωμετρική περίοδος υποδιαιρείται σε *Πρώιμη* (900-850 π.Χ.), *Μέση* (850-760 π.Χ.) και *Υστερή Γεωμετρική* (760-700 π.Χ.).

Τα πολιτιστικά κατάλοιπα της Γεωμετρικής περιόδου είναι κυρίως τα πήλινα αγγεία. Κοντά σε αυτά σημαντικά στοιχεία μάς δίνουν επίσης τα μικρά πήλινα και χάλκινα ειδώλια, αφιερώματα κυρίως σε ιερά, ενώ λείπουν τα έργα της μεγάλης γλυπτικής και τα αρχιτεκτονικά λείψανα είναι ελάχιστα.

Οι αλλαγές που συντελούνται στην τέχνη συνθέτουν και την εικόνα της εποχής και αντικατοπτρίζουν το πνεύμα της και τη στάση του ανθρώπου στον κόσμο που τον περιβάλλει. Στη διακόσμηση των αγγείων τα θέματα είναι λιτά, αυστηρά και καθαρά γεωμετρικά, σχεδιασμένα με τον κανόνα και τον διαβήτη. Κατά την Πρωτογεωμετρική περίοδο είναι σχετικά περιορισμένα, όπως ομοκεντροί κύκλοι και ημικύκλια, αβρακωτά, διαγραμμισμένα τρίγωνα και τετράγωνα και τετράφυλλα ή οκτάφυλλα, καταλαμβάνουν το πάνω μέρος των αγγείων. Οι ζωϊκές και οι ανθρώπινες μορφές είναι σπάνιες.

Στη Γεωμετρική περίοδο (900-700 π.Χ.) τα αγγεία έχουν περισσότερο σαφή τεκτονική άρθρωση και η διακόσμηση περιλαμβάνει πλήθος γεωμετρικών θεμάτων, όπως μαϊανθροί, τετράφυλλα ή οκτάφυλλα μοτίβα, ακτινωτοί ρόδοι, σβράστιες κ.λπ. Οι ζωϊκές και οι ανθρώπινες μορφές εμφανίζονται όλο και πιο συχνά, και σε ορισμένες περιπτώσεις έχουμε πιθανόν και μυθολογικές σκηνές.

Η ανθρώπινη μορφή, τόσο στις παραστάσεις των αγγείων όσο και στα ειδώλια, παρουσιάζει μια τεκτονική δομή. Τα γωνιώδη σώματα, τα ψηλόγινα σκέλη και τα μικρά κεφάλια είναι σύνολο μελών και όχι μια ενότητα. Την πρώτη θέση στην κεραμική της Γεωμετρικής περιόδου κατέχει η Αθήνα. Ιδιαίτερα κατά την ώριμη φάση της παρατηρείται η τάση για μνημειακές δημιουργίες με αμφορείς και κρατήρες μεγάλου μεγέθους, που τοποθετούνται ως σήματα σε τάφους. Μαζί με τα γεωμετρικά μοτίβα στη διακόσμηση αισθητή είναι η παρουσία των εικονιστικών παραστάσεων με ζωφόρους ζώων και κυρίως με τις μοναδικές σκηνές που απεικονίζουν την πρόθεση και την εκφορά του νεκρού, θέμα το οποίο σχετίζεται άμεσα με τον προορισμό των αγγείων. Αξιοσημείωτες είναι επίσης οι παραστάσεις με πομπές αρμάτων και

πολιμιστών, με μάχες και πλοία, ενώ οι καθαρά μυθολογικές σκηνές εμφανίζονται στην τελευταία φάση, την Ύστερη Γεωμετρική περίοδο. Τον 8ο αιώνα ο γεωμετρικός ρυθμός έχει διαδοθεί στο παλαιλλήνιο. Εκτός από την Αττική, άλλα σημαντικά κέντρα παραγωγής αγγείων είναι το Άργος, η Κόρινθος, η Σπάρτη, η Βοιωτία, η Εύβοια και η Κρήτη.

Σε αντίθεση με την κεραμική που συνεχίζει μια μακρά παράδοση, η πλαστική περιορίζεται στην κατασκευή μικρών χάλκινων και πήλινων ειδωλίων, τα οποία ανατίθενται σε ιερά ή αποτελούν εξορτήματα διαφόρων σκευών. Κατά τον 8ο αιώνα η Πελοπόννησος κατέχει την πρώτη θέση στην παραγωγή χάλκινων έργων. Σημαντικότερα εργαστήρια είναι αυτά του Άργους, της Κορίνθου και της Λακωνίας. Η Αθήνα δεν παρουσιάζει αρχικά τον πλούτο που είχε παρουσιάσει στην κεραμική, αλλά σύντομα κατακτά μια ξεχωριστή θέση και στη μεταλλοτεχνία. Κοινά στα μεγάλα αυτά εργαστήρια με την παλαιλλήνια αίγλη, υπάρχουν άλλα μικρότερα σε όλα τα σημεία της Ελλάδας που παράγουν έργα εξίσου σημαντικά, στη Βοιωτία, τη Θεσσαλία, την Αρκαδία, τα νησιά και κυρίως στην Κρήτη.

Τα ειδώλια της Γεωμετρικής εποχής παριστάνουν ανθρώπινες μορφές και ζώα, ενώ σπανιότερες είναι οι μυθολογικές μορφές, όπως οι Κένταυροι. Ανάμεσα σε αυτά κυρίαρχη θέση κατέχει η ανδρική μορφή και ο Ίππος, που συμβολίζει τη δύναμη, τον πλούτο και την κοινωνική επιφάνεια. Ο κόσμος της τέχνης της Γεωμετρικής περιόδου του 8ου αι. π.Χ. είναι ο ηρωικός κόσμος του Ομήρου. Ο τεχνίτης γοητεύεται από την κίνηση των μορφών και απεικονίζει τον άνθρωπο σε στιγμές δράσης, την ώρα που πολεμά, οδηγεί το άρμα, χορεύει ή κυνηγά.

Την ικανότητα των τεχνιτών της Γεωμετρικής εποχής τη διαπιστώνουμε και σε άλλα έργα μεταλλοτεχνίας, εκτός από τη μικροπλαστική. Αναφέρθηκε ήδη ότι πολλά από τα χάλκινα ειδώλια ήταν εξορτήματα μεγάλων αγγείων, που διακοσμούσαν τα χείλη ή τις λαβές τους. Τέτοια αγγεία, κυρίως λέβητες τριποδικά που μαρτυρούν οικονομική ευμάρεια αλλά και υψηλό καλλιτεχνικό επίπεδο, έχουν βρεθεί στα μεγάλα παλαιλλήνια ιερά των Δελφών, της Ολυμπίας κ.ά. Ορισμένες φορές τα πόδια τους έφεραν ανάγλυφη ή εγχάρακτη διακόσμηση.

Τα κοσμήματα της εποχής αυτής δεν είναι πολυάριθμα. Τα περισσότερα είναι καμωμένα από χαλκό, ενώ υπάρχουν και αρκετά χρυσά με έκτυπη ή εγχάρακτη διακόσμηση. Από τα χάλκινα ξεχωρίζουν οι όρπες του λεγόμενου βοιωτικού τύπου, το κύριο τμήμα των οποίων αποτελεί μια επίπεδη πλάκα όπου υπάρχουν εγχάρακτα κοσμήματα και σπάνια μυθολογικές παραστάσεις.

Πήλινο κωδωνόσχημο γυναικείο ειδώλιο με κινητά πόδια από τη Θήβα, Βοιωτικό εργαστήριο. (Αρχές του 7ου αι. π.Χ.)

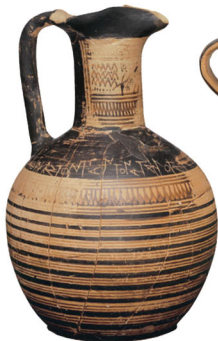
Αιφώρας της Πρώτης Γεωμετρικής εποχής από την Αθήνα.
(900-850 π.Χ.) Αρ. ευρ. 18121

Αιφώρας από τον Κεραμικό του Ζωγράφου των Αθηνών 216.
Μίση Γεωμετρική περίοδος (850-800 π.Χ.). Αρ. ευρ. 216

Μεγάλη αττική οinoχόη με ψηλό λαμίο
και ομοίωμα πτηνού στο πάμα, του
Ζαγράφου του Διπίλου. Από την
Αθήνα. (760-750 π.Χ.) Αρ. ευρ. 811

Κρατηρίσκος με πόδι. (760-735 π.Χ.)

Αρ. ευρ. 18020

Τριφυλλόσταυτη αινοχή με γραμμική διακόσμηση. Στον ώμο είναι χαραγμένη μια από τις αρχαιότερες ελληνικές επιγραφές. Βρέθηκε στον Κεραμικό της Αθήνας κοντά στο Δίπλω. (Τρίτο τέταρτο του 8ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 192

Κάνθαρος με ψηλές λαβές. (760-735 π.Χ.)

Αρ. ευρ. 18480

Δύο γεωμετρικές οινοχόες αττικού εργαστηρίου με πώματα των οποίων οι λαβές είναι στη μια ένα σκυρίδιο και στην άλλη καλαθάκιμα αγγείο. (735-720 π.Χ.) Αρ. ευρ. 189, 14412

Αττικός γεωμετρικός σκύφος με παράσταση στο εσωτερικό κυκλικό χορό με τέσσερις άνδρες και εννέα γυναίκες. Ένας μουσικός δίνει το ρυθμό παίζοντας φόρμιγγα, δύο άλλοι άνδρες κρατούν λύρες, ενώ τέσσερις ακόμα γυναίκες παρακολουθούν. Στην εξωτερική πλευρά απεικονίζονται τρίποδες, στοιχείο που συνδέει το αγγείο με την αθηναϊκή γιορτή των Θοργηλιών που γινόταν το μήνα Θοργηλιώνα (σημερινό Μάιο). Σύμφωνα με την παράδοση, οι νικητές στον κύκλιο χορό έπαιρναν έπαθλα τρίποδες, τους οποίους αφιέρωναν στο ιερό του Πυθίου Απόλλωνος. Βρέθηκε στην Αθήνα και χρονολογείται στο τελευταίο τέταρτο του 8ου αι. π.Χ. Αρ. ευρ. 874

Αιφορέας της Υστερης Γεωμετρικής περιόδου με παράσταση πομπής αριμάτων. (720-700 π.Χ.) Αρ. ευρ. 184

Αιφορέας της Υστερης Γεωμετρικής περιόδου με παράσταση πομπής αριμάτων και πολεμιστών με ασπίδες. Του ώμου, τις λαβές και το χείλος του αγγείου διακοσμούν πλαστικά αποδοσμένα φίδια, χθόνια σύμβολα. Του εργαστηρίου των Αθηνών 894. (720-700 π.Χ.) Αρ. ευρ. 894

Μεγάλος μινωαϊκός αμφορέας του λεγόμενου Ζωγράφου του Διπίλου, από τον Κεραμικό της Αθήνας. Αποτελούσε σήμα τάφου. Ανάμεσα στις λαβές του αγγείου υπάρχει παράσταση πρόβατου και θηρίου του νεκρού. Υστερογεωμετρικής περιόδου (760-750 π.Χ.). Αρ. ευρ. 804

Κρατήρας με ψηλό πόδι και τέσσερις λαβές, χαρακτηριστικό δείγμα της γεωμετρικής κεραμικής της Θεσσαλίας.
Βρέθηκε στο ιερόταφείο στη θέση Μαριόρανη. (850-800 π.Χ.) Αρ. ευρ. 13747

Υπερογκωμετρικός κρατήρας από τις Μικήδες, Αργίτικου εργαστηρίου. (729-719 π.Χ.) Αρ. ευρ. 230

Υπερογκωμετρικός κρατήρας από τη Μήλο του Ζωγράφου των Αθηνών 877, με παράσταση άνδρα που κρατεί από τα χελεύδρια δύο άλογα. (730-700 π.Χ.) Αρ. ευρ. 877

Βοιωτικός κρατήρας από τη Θήβα. Και στις δύο όψεις του αγγείου παρατάσσεται σκηνή πυγμαχίας. (690-670 π.Χ.) Αρ. ευρ. 12896

Χάλκινο ειδώλο αλόγου από το κρό του Διός στην Ολυμπία. Αιτωλικού εργαστηρίου. (Γύρω στα μέσα του 8ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 16319

Χάλκινο ειδώλο φορέδας που θηλάζει πουλάρι από το κρό του Διός στην Ολυμπία. (8ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 6199

Χάλκινο ειδώλο φορέδας που θηλάζει πουλάρι. Αργείο εργαστήριο των μέσων του 8ου αι. π.Χ. Αρ. ευρ. 7647

Χάλκινο ειδώλο αλόγου. Κορινθιακού εργαστηρίου του τέλους του 8ου αι. π.Χ. Αρ. ευρ. 15079

Χάλκινη οκτώγωνα πέρπη από τη Μακεδονία. (8ος-7ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 20226

Χάλκινη πέρπη «ελλαδικού τύπου» με σχάρακτη διακόσμηση σφόνδεστρον κύκλων στο πλακίδιο. Βρέθηκε στο Δασί της Φθιώτιδας. (Τέλη 8ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 16465

Κυκλική λαβή μεγάλου χάλκινου λήβητα με αλογάκι. Μεγάλοι χάλκινοι τριποδικοί λήβητες, που έφεραν περίτεχνη λαβή, ήταν συνηθή αφιρώματα στα μεγάλα πανελλήνια κρέα κατά τη Γεωμετρική εποχή. Από την Πελοπόννησο. Πιθανότατα αργίτικου εργαστηρίου. (Γύρω στα μέσα του 8ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 7842

Χάλκινο σμοκάκι επτά γυναικών μορφών που πλένονται από τους ώμους σχηματίζοντας κύκλο, σε ένα χωρό (τελετουργικό). Βρέθηκε στην Ολυμπία. Πιθανότατα ηλιακού εργαστηρίου. (9ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 6236

Χάλκινο εδώλιο πολεμιστή από το μρό του Διός στην Ολυμπία. Φορεί κράνος και ζωστήρα, ενώ στο δεξί χέρι θα πρέπει να κρατούσε δόρυ. Αργίτικου εργαστηρίου. (Άρχες του 7ου αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. 6178α

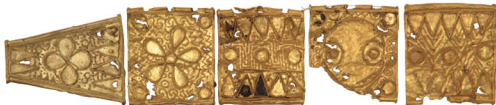
Χάλκινο εδώλιο πολεμιστή από την Καρδίτσα. Φορεί κωνικό κράνος και ζωστήρα, ενώ στην πλάτη έχει κρεμασμένη ακτώσχημη ασπίδα βωστικού τύπου. Κατά μία άποψη παριστάνει τον αιμιρικό ήρωα Αχιλλέα. (Γύρω στο 700 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 12831

Χάλκινο ανθρωπόμο εδώλιο από τη διακόσμηση λαβής τριποδοκού λήβητα. (725-700 π.Χ.) Αρ. ευρ. 7729

Δύο χρυσά ταινιωτά διαδέρματα διακοσμημένα με έντυπη διακόσμηση που απεικονίζει εναλλάξ ελόφια και λείανες.
Από τον Κεραμικό της Αθήνας. (Γύρω στο 750 π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 1 και Χρ. 1048

Πέντε πλακίδια από περιβέραο (ένα τραπεζοειδές και τέσσερα ορθογώνια) από την Ελευσίνα Αττικής.
Αποτελούνται από χρυσά ελάσματα και φέρουν διακόσμηση από κοκκίδωση και στριφτά σώματα που σχηματίζουν
θήκες για την ένθεση λίθων από ήλεκτρο (κωκρημπάρι). (Γύρω στο 750 π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 147 (3534-3538)

Χρυσό περιβέραο από τα Σπάρτα της Αττικής. Αποτελείται από πέντε πλακίδια με θήκες για ένθετο υλικό, σωληνωτά
χάντρες και κρεμαστές αλυσίδες που απολήγουν σε σωληνωτά στοιχεία, που υποδηλώνουν σχηματοποιημένα ρόδια.
(Γύρω στο 730 π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 1041

Χρυσή πλεχτή αλυσίδα-περιδέραιο που απολήγει σε κεφαλές φιδιών. Από την Ανάβυσσο Αττικής. (Γύρω στο 800 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 1517· χρυσά ενώτια Γεωμετρικής εποχής. Αρ. ευρ. Στ. 257, 296, 297, 559

ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ: Χρυσή τοξωτή πόρπη από την Ανάβυσσο. Στο πλακίδιο φέρει εγχάρακτη διακόσμηση, στη μια πλευρά πτηνό και στην άλλη αγκυλωτό σταυρό. (Γύρω στο 800 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1514

Δύο χρυσές τοξωτές πόρπες, που πιθανόν αποτελούν ζευγάρι, από την Ανάβυσσο. Φέρουν στο πλακίδιο όμοια εγχάρακτη διακόσμηση, στη μια πλευρά σκορπιό και στην άλλη πτηνό. (Γύρω στο 800 π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 1515, 1516

Ζεύγος χρυσών ενώτιων από την Ανάβυσσο. Έχουν σχήμα ημισελήνου και φέρουν συρματερή και κοκκινωτή διακόσμηση. (Γύρω στο 800 π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 1519

Ζεύγος χρυσών ενώτιων από τη Βοιωτία, με μορφή κρίκου από του οποίου κρέμονται έξι ταινιοσχήμα στελέχη με συρματερή διακόσμηση που απολήγουν σε ρόδια. Αρ. ευρ. Χρ. 80

Δύο ζεύγη χρυσών ενωτιών από την Ελευσίνα. Έχουν σχήμα μηνίσκου με κοκαδιωτή και σφραγιστή διακόσμηση που σχηματίζει θήκες στις οποίες θα υπήρχαν ένθετοι λίθοι, ενώ από κάθε μηνίσκο κρέμονται στρωφτές αλυσίδες. (Αρχές του 8ου αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Α 10960, 10961

Χρυσό περιάντιο από την Ανάβυσσο της Αττικής που αποτελείται από μια επιμήκη κυλινδρική χάντρα, στην οποία είναι προσαρμωσμένα δύο ζεύγη σπειρών από σύρμα. (Γύρω στο 800 π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 1520

Οι επαφές με την Ανατολή – Ο Λόγος υποτάσσει το Μύθο

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΝΕΩΣ ΤΟΠΟΣΣ και νέους κόσμους προς τη μυθική Ανατολή και τη μυστηριώδη Δύση, ήδη από τα τέλη του 8ου αι. π.Χ. ο ελληνικός κόσμος έχει αρχίσει να απλώνεται στα δυτικά με τις αποικίες που ιδρύσει στη Νότια Ιταλία και τη Σικελία, ενώ στα ανατολικά εμπορευόταν με λιμάνια και πόλεις της Συρίας, της Παλαιστίνης, της Μεσοποταμίας και της Κιλικίας. Στους δύο επόμενους αιώνες, οι ελληνικές πόλεις θα έχουν ιδρύσει αποικίες σε όλα τα παράλια της Μεσογείου ως την Ιβηρική χερσόνησο δυτικά και ως τη Λιβύη και την Αίγυπτο νότια, ενώ τα παράλια του Ευξείνου Πόντου και την Προποντιίδα θα αποικίσει μία μόνο πόλη, η Μίλητος, όπου θα ιδρύσει περί τις ενενήντα αποικίες.

Από τον πρωτόφαντο για την εποχή εκείνη «παγκόσμιο» αποικισμό ενοήθηκε ιδιαίτερα η οικονομία με την ανάπτυξη του εμπορίου και της βιοτεχνίας. Οι άποικοι έστελναν στις μητροπόλεις και σε άλλες πόλεις πρώτες ύλες και εισήγαγαν γεωργικά και βιοτεχνικά προϊόντα. Πόλεις όπως η Κόρινθος, η Ερίτρια, η Χαλκίδα, η Σάμος, η Εφεσος, η Αθήνα και η Μίλητος αναπτύχθηκαν σε σπουδαία εμπορικά κέντρα. Στον 7ο και τον 6ο αιώνα π.Χ. εδραϊώνεται ο θιαμός της πόλεως κράτους σε όλη την Ελλάδα.

Σε πολιτικό επίπεδο οι εξελίξεις είναι σημαντικές. Εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις, σε ολόκληρο τον ελληνικό κόσμο κατά τον 8ο αι. π.Χ. την παραδοσιακή βασιλεία διαδέχτηκαν στην εξουσία τα ευγενή γένη. Στο αριστοκρατικό αυτό πολίτευμα, η εξουσία συγκεντρωνόταν στα χέρια μιας μικρής ομάδας με προνοιακή κοινωνική και οικονομική θέση, καθώς είχε στην κατοχή της το μεγαλύτερο μέρος της γηγενούς ιδιοκτησίας. Σημαντικό στοιχείο της άρχουσας αυτής τάξεως ήταν η «επιτροπεία», η δυνατότητα δηλαδή της κατοχής και συντήρησης ίππων, και τούτο διότι την εποχή αυτή το ιππικό ήταν κατά βάση εκείνο που διεξήγε τους πολέμους. Η ευρύτερη κοινωνική μάζα δεν συμμετείχε στον πόλεμο και συνεπώς όσον στην πολιτεία, με αποτέλεσμα οι μικροκαλλιεργητές να καθίστανται δουλοπάροικοι των μεγάλων γαιοκτημόνων.

Οι μεγάλες κοινωνικές αντιθέσεις στο εσωτερικό, που χαρακτηριστικά είχε στιγματίσει ο Ησίοδος στα ποιήματά του, καθώς και οι αυξανόμενες στρατιωτικές ανάγκες μετά την καθιέρωση της φάλαγγας ως τρόπου μάχης, έκαναν όλο και πιο επιτακτική την ανάγκη συμμετοχής περισσότερων πολιτών στη στρατιωτική υπηρεσία. Έτσι το αριστοκρατικό πολίτευμα μεταβάλλεται σταδιακά σε τιμοκρατικό.

Τα πολιτικά δικαιώματα πλέον δεν παρέχονταν λόγω «ευγενείας» αλλά ήταν συνάρτηση του «τιμημάτου», δηλαδή του πλούτου και των εισοδημάτων των υποψηφίων πολιτών, καθώς και αυτών που είχαν την δυνατότητα να διαθέτουν όπλα.

Τόσο τα αριστοκρατικά όσο και τα τιμοκρατικά καθεστώτα, ως ολιγαρχικά, διέτρεχαν πάντοτε τον κίνδυνο μιας επανάστασης ή της ανάληψης της εξουσίας από τυράννους. Δεν ήταν λίγες οι πόλεις στις οποίες εγκαταστάθηκε η τυραννία κατά τον 6ο αιώνα π.Χ. Οι τυράννοι, άτομα κατά κανόνα ευγενικής καταγωγής που είχαν αναπτύξει κάποια πολιτική δραστηριότητα, καταλάμβαναν την εξουσία συνήθως με κάποιο πραξικόπημα. Από τους γνωστούς τυράννους, λίγοι είναι αυτοί που επιδόθηκαν σε έργα κοινωνικής ωφελείας, όπως οι Κυμελίδες στην Κόρινθο, ο Πολυκράτης στη Σάμο, ο Πεισίστρατος στην Αθήνα, κ.ά. Εκτός από την κατασκευή οχυρώσεων, λιμανιών, υδραγωγείων, κρηνών και άλλων δημοσίων έργων, μερικές φορές ενλόησαν και τις τέχνες, ενώ σπάνια έλαβαν μέτρα κοινωνικής πρόνοιας ή περιορίσαν τη σπατάλη και την επίδειξη πλούτου. Ο Αριστοτέλης λέει χαρακτηριστικά ότι η τυραννίς «πρός οὐδέν ἀποβλέπει κοινόν εἰ μὴ τῆς ἰδίας ὠφελείας χάριν».

Χάλκινο έλασμα από επένδυση κάποιου αντικειμένου, ίσως μεγάλου ξύλινου τρίποδα, από το κρό του Διός στην Ολυμπία. Στις έντονες παραστάσεις με γρόπες, Πότνια Θηρών και Κενταυρομαχία είναι φανερός οι ανατολικές επιδράσεις. Πιθανόντα ασμακό εργαστήριο. (Τέλη του 7ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 6444

Μολαταύτα, και παρά το γεγονός ότι η δημοκρατία εβραϊώθηκε στην Αθήνα τον 5ου αιώνα, σε ορισμένες πόλεις, ιδιαίτερα στις δύο μεγαλύτερες, την Αθήνα και τη Σπάρτη, όπου κυρίαρχο σώμα ήταν η εκκλησία του δήμου, υπήρχαν ορισμένα χαρακτηριστικά της ήδη από την Αρχαϊκή εποχή. Στη Σπάρτη, παραδείγματος χάριν, είχε δοθεί το κατώτατο όριο δημοκρατικότητας, με την παροχή του δικαιώματος του εκλογείς και της συμμετοχής στην εκκλησία του δήμου σε όλους τους ενήλικους ελεύθερους πολίτες. Στην Αθήνα επίσης με το σύνταγμα του Σόλωνα το 594/3 π.Χ., πλην των άλλων ευεργεσιών, δόθηκαν πολιτικά δικαιώματα σε πολλούς πολίτες και σε ακόμα περισσότερους από τον Κλεισθώνη.

Η όλη πολιτική και κοινωνική κατάσταση πάντως, το άνοιγμα των ελληνικών πόλεων προς τα έξω με τις αποικίες, η ανάπτυξη του εμπορίου και η απόκτηση πλούτου είχαν, όπως είναι φυσικό, επίδραση και στην τέχνη και γενικότερα στην πνευματική ζωή.

Το ανθρώπινο, το ατομικό ή κοινό συναίσθημα, η πολιτική, ο πόνος, η εμπύχωση της εθνικής συνείδησης, ο ύμνος στην ομορφιά και στον αγώνα, εκφράστηκαν κατά την αρχαϊκή περίοδο με τον καλύτερο τρόπο μέσα από τη λυρική ποίηση. Ιδιαίτερες σημασίες στην ιστορία της ελληνικής ποιήσεως ήταν οι Ίαμβοι και οι ελεγείες του Αρχίλοχου από την Πάρο, με τον προσωπικό ρεαλισμό και με θέματα από την καθημερινή ζωή. Ο Αθηναίος ποιητής και νομοθέτης Σόλων χρησιμοποίησε τους ελεγειακούς του στίχους για να εκφράσει την πολιτική του σκέψη, αλλά και το μέτρο και την ηθική τάξη, προοιωνίζοντας την αττική τραγωδία της Κλασικής εποχής. Πολιτικού περιεχομένου ήταν και τα περισσότερα ποιήματα του Αλκαίου από τη Λέσβο, ενώ η συμπατριωτισιά του Σαπφώ ύμνησε τον κόσμο της γυναικής. Ο Σιμωνίδης ο Κέος είναι ο πρώτος που ύμνησε με τις ωδές του τους νικητές των πανελληνίων αγώνων και ο Στήσιχορος από την Ίμρα, με τις καινοτομίες του στο μέτρο και τα επικά του ποιήματα, θα επηρεάσει αργότερα το ελληνικό δράμα.

Τεράστιες σημασίες ήταν η συμβολή του σπαιοκικού ελλητισμού, ιδιαίτερα της Ιωνίας, στο πνευματικό γίγνεσθαι της Αρχαϊκής εποχής με τους προσωκρατικούς φιλόσοφους. Από την Ιωνία και ιδιαίτερα τη Μίλητο ξεκινούν οι πρώτες ανησυχίες και οι πρώτες φιλοσοφικές σκέψεις για την αρχή του κόσμου και τις μεταβολές που υφίσταται. Εκεί γεννώνται οι έννοιες της ύλης, του αριθμού, του μεγέθους, της δύναμης, του χρόνου και του είναι, έννοιες που θα αποτελέσουν το σύστημα της φιλοσοφίας και των επιστημών. Με τον ιδρυτή της Φιλοσοφίας, τον Θαλή τον Μιλήσιο, έναν από τους επτά σοφούς, και τους μαθητές του Αναξίμανδρο και Αναξίμανη από την ίδια πόλη δημιουργείται η πρώτη φιλοσοφική σχολή των Μιλησίων. Τη σχολή των Πυθαγορείων ιδρύει ο Πυθαγόρας ο Σάμιος, ενώ ο Ξενοφάνης ο Κολοφώνιος την Ελεατική σχολή που ακολούθησε αργότερα ο Παρμενίδης ο Ελεάτης και ο Ζήνων. Κοντά σε αυτές τις σχολές ανεξάρτητοι φιλόσοφοι διατυπώνουν τις δικές τους θεωρίες, όπως ο Ηράκλειτος από την Εφεσό, ο Εμπεδοκλής ο Ακραγαυνίσιος και ο Αναξαγόρας ο Κλαζομίνσιος. Αυτές οι εκρήξεις και το άνοιγμα των οριζώντων από τις αρχές του 6ου αι. π.Χ. θα οδηγήσουν με ταχείς ρυθμούς τον ελλητισμό προς το μεγαλείο της Κλασικής εποχής.

Το τέλος της Αρχαϊκής εποχής σηματοδοτούν οι Περσικοί πόλεμοι, οι αμυντικοί αγώνες των ελληνικών πόλεων κατά των Περσών που έληξαν με το θρίαμβο των Ελλήνων στη μάχη του Μαραθώνα (480 π.Χ.), στη ναυμαχία της Σαλαμίνας και στη μάχη των Πλαταιών (479 π.Χ.) και την ταπεινωτική ήττα των Περσών.

Η Τέχνη της Ανατολίζουσας περιόδου – Η γυναιμία των Ελλήνων με την Ανατολή

Οι επαφές των Ελλήνων με τους λαούς της Ανατολής είχαν έντονη επίδραση στην τέχνη του 7ου αι. π.Χ. Για το λόγο αυτό η χρονική περίοδος από το 700 ως το 630 π.Χ. περίπου ονομάζεται ΑΝΑΤΟΛΙΖΟΥΣΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ. Μαζί με την ανάγκη να γνωρίσουν νέους κόσμους, οι Έλληνες άπαικτοι ή έμπροσθεν αναζητούν ουσιαστικά νέους δρόμους και νέες καλλιτεχνικές μορφές, οι οποίες στο εξής θα παίξουν σημαντικό ρόλο στη διαδρομή της αρχαίας ελληνικής τέχνης.

Από τους λαούς αυτούς, οι Έλληνες καταρχάς διδάσκονται ορισμένες τεχνικές που τους ήταν άγνωστες ως τότε, όπως την τεχνική της κατασκευής ειδωλίων με τη χρήση της μήτρας και την τεχνική της γλυπτικής σε ελεφαντόδοντο. Στα έργα των λαών της Ανατολής βλέπουν καινούργιες ζωικές και φυτικές μορφές, όπως η φερωτή θεά των ζώων, το λιοντάρι, η σφίγγα, ο γρύλλος, τα άνθη λωτού, οι ελικοσχημοί βλαστοί, τα ανέμια, ο πλοχμός κ.ά. Όλα αυτά τα στοιχεία, οι Έλληνες καλλιτέχνες τα δανείζονται και τα χρησιμοποιούν στα έργα τους, προσαρμόζοντάς τα στις δικές τους καλλιτεχνικές ανάγκες και στις κατα-

βολές, τις γνώσεις και τη γεωμετρική παράδοση. Πέρα όμως από τα δάνεια των συγκεκριμένων μορφών, η επίδραση του κόσμου της Ανατολής είναι γενικότερη στον τρόπο έκφρασης των καλλιτεχνικών. Τα αυστηρά γεωμετρικά σχήματα που επικρατούσαν ως τώρα, αρχίζουν να αντικαθίστανται από φόρμες πιο ελεύθερες, καμπύλες και χωμάδες, και από μοτίβα που τοποθετούνται ελεύθερα στο χώρο, χωρίς την αυστηρή γεωμετρική νομοτέλεια.

Εκεί όπου η ανατολική επίδραση είναι περισσότερο εμφανής, είναι η κεραμική. Η δημιουργία του ανατολίζοντος ρυθμού αποδίδεται από τους περισσότερους στους Κορινθίους κεραμείς, οι οποίοι ήδη από τα τέλη του 8ου αι. π.Χ. χρησιμοποιούν γεωμετρικά στοιχεία, όπως η τεχνική των περιγράμματος για τη διακόσμηση των αγγείων τους. Τα προϊόντα των κορινθιακών εργαστηρίων, με τον χαρακτηριστικό κίτρινο πηλό τους, κατακλύζουν τις αγορές όλων των ελληνικών πόλεων. Η παρουσία κορινθιακών αγγείων στις αποικίες της Δύσης υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική για την έρευνα καθώς τα αγγεία αυτά χρονολογήθηκαν σε σχέση με τη χρονολογία της ίδρυσης των αποικιών και αυτό βοήθησε στη χρονολόγηση και των υπόλοιπων αγγείων αλλά και των έργων πλαστικής.

Τα κορινθιακά αγγεία, πραγματικά κομφοτεχνήματα, είναι κατά κανόνα μικρά σε μέγεθος και διακοσμούνται συνήθως με ζωφόρους ζώων που περιτρέχουν όλη την περίμετρο του αγγείου και χωρίζονται μεταξύ τους με μαύρες ταινίες. Οι εικονιστικές παραστάσεις είναι σπάνιες. Χαρακτηριστικότερα σχήματα είναι οι αρύβαλλοι, οι οποίοι αρχικά είναι σφαιρικοί και αργότερα ωοειδείς, τα αλάβαστρα, οι κοτύλες, οι οιοχόες και οι όλπες.

Οι Κορινθίοι τεχνίτες είναι εξειδικευμένοι στην τέχνη της μικρογραφίας, καθώς η διαθίσιμη ζωγραφική επιφάνεια είναι πολύ μικρή και οι απαιτήσεις για τη λεπτομερειακή απόδοση των μορφών μεγάλες. Γύρω στο 660 π.Χ. οι μελανόμορφες παραστάσεις γίνονται πολύχρωμες, με τη χρήση επιθετων χρωμάτων όπως το κόκκινο, το λευκό και το καφέ, δίνοντας μια εξαιρετική εντύπωση στα αγγεία, πολλά από τα οποία αναμφίβολα ήταν έργα μεγάλων ζωγράφων. Από το 630 π.Χ., παρότι η παραγωγή κορινθιακών αγγείων εξακολουθεί να είναι μεγάλη, επικρατεί έντονη τυποποίηση στη διακόσμηση τους. Όντας μια τέχνη μάλλον διακοσμητική η κορινθιακή αγγειογραφία, και μη βρίσκοντας πλέον άλλα διέξοδα, θα οδηγηθεί στο μαρσάσι και τέλος της εξασφάλισής. Η συμβολή της ωστόσο στην ελληνική αγγειογραφία ήταν τεράστια, αφού στα εργαστήρια των Κορινθίων κεραμικών δημιουργήθηκε ο μελανόμορφος ρυθμός, τον οποίο δανειζόμαστε οι Αθηναίοι αγγειογράφοι για να μεγαλοουργήσουν τον 6ο αι. π.Χ.

Οι ανατολικές επιδράσεις και τα νέα ρεύματα επηρέασαν και την τέχνη της Αττικής. Σε αντίθεση με την Κόρινθο όμως, εδώ η Γεωμετρική παραγωγή και η παράδοση ήταν τόσο μεγάλες που οι νέες τάσεις δεν εκτόπισαν τα παλαιά στοιχεία της αττικής αγγειογραφίας. Στην Αθήνα συντελείται με τον καλύτερο τρόπο η συγχώνευση και η αφομοίωση των ανατολικών στοιχείων με τα υπάρχοντα. Το όλο, η ανθρώπινη μορφή και οι πομπές των αριστών θα συνεχίσουν να κατέχουν την κυρίαρχη θέση στη διακόσμηση των αγγείων, όπως και στη Γεωμετρική περίοδο, αλλά με διαφορετική υπόσταση και περιεχόμενο. Απέναντι στα μικύλια κορινθιακά αγγεία, οι Αθηναίοι αγγειοπλάστες θα αντιπαροδέσουν αγγεία μεγάλου μεγέθους, όπως οι λουτροφόροι, οι αμφορείς, οι υδρίες, οι λικανίδες και οι μεγάλοι σκυφοειδείς κρατήρες, χαρακτηριστικό του νεκροταφείου της Βάρης, με πώμα και ψήλο κοινού υποστατό.

Τα αττικά αγγεία της Ανατολίζουσας περιόδου συμβατικά ονομάζονται πρωταστικά. Στις μεγάλες επιφανείες τους, οι ζωγράφοι έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν με άνεση τη μορφή οι οποίες αποδίδονται με καμπύλα περιγράμματα και όχι ως σύνθεση γεωμετρικών σχημάτων. Οι μυθολογικές σκηνές είναι πλέον αναγνωρίσιμες με σαφήνεια και τα ανατολικής προέλευσης στοιχεία χρησιμοποιούνται ως παραπληρωματικά κομμάτια. Στην περίοδο αυτή αναδεικνύονται μεγάλοι ζωγράφοι, στους οποίους οι ερευνητές ίδωσαν συμβατικά ονόματα, καθώς δεν γνωρίζουμε τα πραγματικά τους. Ξεχωρίζουν ο Ζωγράφος του Αναλάτου, ο Ζωγράφος του Πολυψήμου και ο Ζωγράφος των Κριών.

Τη δική τους πορεία χάραξαν και τα εργαστήρια άλλων ελληνικών περιοχών που επηρεάστηκαν από τα ανατολικά ρεύματα. Στην Ανατολική Ελλάδα, στις ιωνικές περιοχές της Μιλήτου, της Εφέσου, της Σάμου, της Χίου, αλλά και στην Αιολία και τη Ρόδο, αναπτύσσεται ένα διακοσμητικό στυλ κυρίως με ζωφόρους ζώων και τεράτων, που ονομάζεται «στυλ των αιγάρων» από το συνθεσιότερα απεικονιζόμενο ζώο στα αγγεία αυτά. Χαρακτηριστικότερα αγγεία είναι οι οιοχόη, η φρουτιέρα, ο λίβητας, το πινάκιο και ο χιότικος κάλυκας. Μια άλλη ομάδα χαρακτηριστική των περιοχών αυτών είναι οι κύλικες με χαμηλό πόδι που διακοσμούνται με πουλιά (bird bowls). Τόσο αγγεία του ρυθμού των αιγάρων όσο και κύλικες με πουλιά έχουν βρεθεί σε πολλά μέρη του αρχαίου ελληνικού κόσμου, στην Ανατολική Μεσόγειο, στον Εύξεινο Πόντο και στις αποικίες της Δύσης.

Στα νησιά των Κυκλάδων τον 7ο αιώνα επικρατεί ένας εντυπωσιακός ρυθμός με πλούσια διακόσμηση που επηρέασε και άλλες περιοχές, όπως την Αθήνα και τη Μεγάλη Ελλάδα. Τα πιο εντυπωσιακά αγγεία είναι οι λεγόμενοι «μηλιακοί» πιθαμορφείς, που η νεότερη έρευνα έδειξε ότι κατασκευάζονταν στην Πάρο. Πάνω σε κεντρικό επιχρίσμα αναπτύσσεται ένα πλούσιο θεματολόγιο από σπείρες, ανθέμια, ζώα και τέρατα, οπλίτες και μυθολογικές παραστάσεις, που αποδίδονται με περίγραμμα και χάραξη ταυτόχρονα με τη χρήση λευκού και ιώδους χρώματος.

Στην Εύβοια, και ειδικότερα στα εργαστήρια της Ερέτριας, επικρατεί ένα πιο επαρχιακό στυλ ζωγραφικής. Τα αγγεία είναι συνήθως πιθαμορφείς και διακοσμούνται με ανθρώπιες μορφές και ζώα ή τέρατα, με την τεχνική του περιγράμματος και έντονη χρήση του ιώδους χρώματος. Επαρχιακό είναι και το στυλ της βοιωτικής αγγειογραφίας, όπου εκτός των γραπτών αγγείων παρατηρείται και σημαντική παραγωγή μεγάλων αγγείων, κυρίως αμφορέων, με ανάγλυφη διακόσμηση.

Μπορεί στην αγγειογραφία οι επιδράσεις της Ανατολής να είναι πιο έντονες, δεν λείπουν όμως και από τις άλλες μορφές της τέχνης. Η γλυπτική στην Ελλάδα ως τον 6ο αιώνα π.Χ. περιοριζόταν στην κατασκευή μικρών χάλκινων και πήλινων ειδωλίων. Η γνωριμία των Ελλήνων με τα μνημειώδη γλυπτά των ανατολικών λαών και ειδικότερα της Αιγύπτου θα πρέπει να τους εντυπωσίασε και να τους ώθησε στην κατασκευή μεγάλων έργων γλυπτικής. Έτσι γύρω στα μέσα του 7ου αι. π.Χ. γεννιέται η μεγάλη, η μνημειακή πλαστική στην Ελλάδα. Η πρώτη φάση της ονομάζεται «Δαιδαλική» από τον μυθικό Δαίδαλο, που σύμφωνα με την παράδοση ήταν ο πρώτος που έφτιαξε αγάλματα με πόδια ανοιχτά σαν να περπατούσαν, χέρια ελεύθερα και μάτια ανοιχτά. Βεβαίως οι μορφές στα έργα της δαιδαλικής τεχνοτροπίας που γνωρίζουμε σήμερα παρουσιάζονται αρκετά στατικές, χωρίς καμία κίνηση. Χαρακτηρίζονται από αυστηρή μετωπικότητα και έλλειψη βάθους, τα κεφάλια είναι μικρά με τριγωνικό πρόσωπο και τα πλούσια μαλλιά είναι χτενισμένα σε οριζόντιες υποδιαίρεσεις, σχηματίζοντας οροφωτή κόμμωση, όπως η αιγυπτιακή περούκα. Τα αγάλματα της δαιδαλικής περιόδου είναι στη συντριπτική τους πλειονότητα γυναικεία με πλούσια διακόσμηση των ενδυμάτων, ενώ η ανδρική μορφή υπάρχει κυρίως σε χάλκινα ειδώλια. Τα ολιγάριθμα έργα πλαστικής που γνωρίζουμε από αυτήν την περίοδο, επιτρέπουν, προς το παρόν, να διαπιστώσουμε ότι σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι Κυκλάδες, η Κρήτη και η Πελοπόννησος.

Η ανατολίζουσα τεχνοτροπία είναι φανερή και στα έργα τέχνης της καθημερινής ζωής, κυρίως σε έργα μικροτεχνίας, όπως κοσμήματα, σκεύη, όπλα, ειδώλια και άλλα έργα, κυρίως μεταλλοτεχνίας. Χαρακτηριστικές είναι οι χάλκινες προτομές γρυπών και σειρήνων που διακοσμούσαν τους χάλκινους λέβητες οι οποίοι είχαν ανατεθεί σε μεγάλα ιερά μαζί με τρίποδες. Ασπίδες και θώρακες με εγχάρακτη ή έκτυπη διακόσμηση με παραστάσεις ζώων, τερμάτων, αλλά και μυθολογικών σκηνών, κοσμήματα χρυσά και χάλκινα, ελάσματα από επενδύσεις κιβωτιών και επίπλων με ανάγλυφες παραστάσεις και διάφορα μικροτεχνήματα από ελεφαντόδοντο, αποτελούν ένα πλούσιο υλικό στο οποίο μπορούμε να διαπιστώσουμε την ικανότητα των τεχνιτών στην εξεργασία του υλικού και το πλούσιο θεματολόγιο κάτω από την επιδραση της Ανατολής.

Αμφορέας ιασηακού εργαστηρίου από τη Θήρα, με παραστάσεις γρυπών και στο λαϊκό δύο λιονταριών σε εραλδική σύνθεση. (Αρχές του 7ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 11708

Λαφρός από τη Θήρα με περίτεχνες διάτρητες λαβές και γεωμετρική και φυτική διακόσμηση. (Γύρω στα μέσα του 7ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 11707

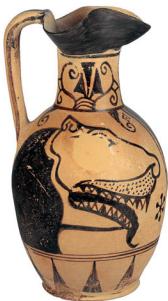

Βοιωτικός πθλαφορέας από τη Θήβα με παράσταση Πότνιας Θηρών ανάμεσα σε δύο λιοντάρια. (680-670 π.Χ.) Αρ. ευρ. 220

Βοιωτικός πθλαφορέας από τη Θήβα με παράσταση λιονταριού. (670-660 π.Χ.) Αρ. ευρ. 228

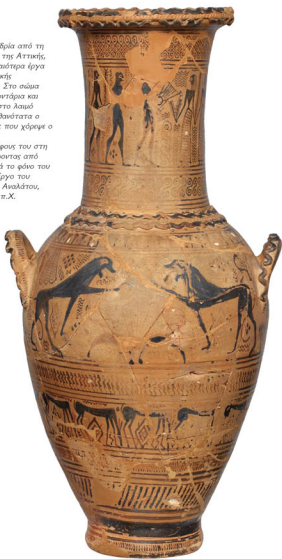

Κυκλαδικός κρατήρας από τη Μήλο. Στο λαμό του αγγείου απεικονίζεται ομηρική μονομαχία και στο σώμα η επιστροφή του Απόλλωνα από τη χώρα των Υπερβωρείων. Η Αρτεμη υποδέχεται τον αδελφό της που φτάνει πάνω σε άρμα, το οποίο σέρνουν φτερωτά άλογα, συνοδευόμενος από δύο Υπερβόρειους Παρθένες ή Μούσες. Χαρακτηριστικό αγγείο της κυκλαδικής τέχνης του 7ου αι. π.Χ., πιθανότατα παριανού εργαστηρίου. (640-630 π.Χ.) Αρ. ευρ. 911

Λιουτροφόρος-υδρία από τη θέση Αναλάτου της Αττικής, από τα σπουδαιότερα έργα της πρωτοαττικής αγγειογραφίας. Στο σώμα εκκινούνται λιοντάρια και άλλα ζώα και στο λαμβό χορός νέων, πιθανότατα ο μυθικός Γέρανος που χόρευε ο Θησέας μαζί με τους συντρόφους του στη Δίλλο, επιστρέφοντας από την Κρήτη μετά το φόντο του Μινώταυρου. Έργο του Ζωγράφου του Αναλάτου, γύρω στο 700 π.Χ.
Αρ. ευρ. 313

Πρωτοαττική τριφυλλόσταμη αινοχή, (Μίαα του 7ου αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. 322

Τριφυλλόσταμη αινοχή από τη Ρόδο. Η διακόσμηση της με ελάφι, πουλιά, αγάγρους και άνθη λατών είναι χαρακτηριστική της Ανατολικίσιας περιόδου και του λεγόμενου κρησίου των αγάγγρων. (Γύρω στο 625 π.Χ.) Αρ. ευρ. 12717

Προτομή γρύπα που κοσμούν τον ώμο χάλκινου αφιερωματικού λήθρα. Βρέθηκε στην Ολυμπία. (7ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 6159

Δύο χάλκινα ειδώλια γρυπών σε βηματισμό από την Ολυμπία. (Γύρω στα μέσα του 7ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 6186, 6187

Μεγάλη χάλκινη πέρη «αττικοβουναϊκού τύπου» από το Ιβαίο Αντρο της Κρήτης. Το πλακίδιο (λεπτομέρεια) φέρει στη μία όψη παράσταση πλοίου με δύο τοξότες και στην άλλη μια από τις παλαιότερες μυθολογικές παραστάσεις, τον Ηρακλή εναντίον των σαραιών αδελφών, των Μολιόνων, ή των Ακτοριόνων. (Πρώτο τέταρτο του 7ου αιώνα π.Χ.) Αρ. ευρ. 11765

Ζεύγος χρυσών ενωτιών σε σχήμα αναστραμμένου κώνου στον οποίο στέκεται Πότνια Θηρών με δύο Λιοντάρια και όμοιο κρεμαστό κόσμημα με δύο αντιώπες σφίγγες. Χαρακτηριστικά δείγματα της Ανατολικούσας περιόδου. Βρέθηκαν σε τάφο στο Αργόο. (Τρίτο τέταρτο του 7ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Στ. 309, 310

Χρυσό κρεμαστό κόσμημα (περίπτεο) από το Ιβαίο Αντρο της Κρήτης. Αποτελείται από δύο μέρη: πάνω ένα ορθογώνιο πλακίδιο στο οποίο παριστάνονται ανάγλυφα τρεις γυναικείες μορφές και αιλουροειδή και κάτω ένα φίδι που σχηματίζει κύκλο και διακοσμεί την οπή του. Κρητικό έργο με έντονες ανατολικές επιδράσεις των αρχών του 7ου αι. π.Χ. Αρ. ευρ. Χρ. 674

Ζεύγος χρυσών ενωτιών από τη Μήλο. (Δεύτερο μισό 7ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 746

Πέντε χρυσοί εξάφυλλοι ρόδακες που πιθανότατα ήταν προορασμοί σε ταινία από κάποιο οργανικό υλικό, ίσως δέρμα, ως ένα είδος διαδήματος. Αποτελούνται από περίπτετα ελάσματα με συμμετρική και κοκκοειδή διακόσμηση. Τα τρία από αυτά φέρουν στο κέντρο κοφάλη ταύρου και λεοντοκεφαλές και στα πέταλα του ρόδακα μικρότερους ρόδακες, ενώ τα άλλα δύο φέρουν στο κέντρο μέλισσα και γρύπη και στα πέταλα του ρόδακα μέλισσες που αναλλάσσονται με γρύπες. Από τη Μήλο. (Δεύτερο μισό του 7ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 1177-1181

Η ακμή της αρχαϊκής τέχνης

Η εισοχή των ανατολικών στοιχείων στην ελληνική τέχνη του 7ου αιώνα π.Χ. αποδείχτηκε ιδιαίτερα γόνιμη καθώς οι τεχνίτες αφοσίωσαν πολύ σύντομα όλα αυτά τα στοιχεία και τα έφεραν στα δικά τους μέτρα και στις απαιτήσεις της ελληνικής πραγματικότητας της εποχής αυτής. Οι μορφές αυτές που στην Ανατολή υπηρέτούσαν το Μύθο και το εξωπραγματικό, στην ελληνική πραγματικότητα όφειλαν να υπηρέτησουν το Λόγο και την αντίληψη κατά την οποία το θείο ήταν κατ' εικόνα και ομοίωση του ανθρώπου.

Στο τελευταίο τέταρτο του 7ου αιώνα π.Χ. οι εξελίξεις είναι ιδιαίτερα σημαντικές. Οι αρχιτέκτονες δημιουργούν τους πρώτους μνημειακούς περίπτερος ναούς στους οποίους στήνονται τα λατρευτικά αγάλματα των θεών που έχουν καθαρά ανθρώπινη μορφή. Από τις αρχές του 6ου αιώνα οι ναοί αυτοί αρχίζουν να κατακλύζουν τα ιερά σε όλες τις ελληνικές πόλεις και στις αποικίες και διακοσμούνται με μνημειακές γλυπτικές συνθέσεις στα αιώματα και στις μετόπες. Οι Αθηναίοι αγγειογράφοι δανειζόμενοι τη μελανόμορφη τεχνική από την Κόρινθο, δημιουργούν τον αττικό μελανόμορφο ρυθμό και εξιστορούν στα σώματα των αγγείων τους μύθους και τα κατορθώματα των ηρώων του επικού παρελθόντος. Ηδη έγινε λόγος για τη συμβολή της Κορίνθου στην κεραμική του 7ου αι. π.Χ. Εκτός από τη δημιουργία της μελανόμορφης τεχνικής, στα κορινθιακά εργαστήρια θα κατασκευαστεί ο κιοντώος κρατήρας, ένα σχήμα που θα επηρεάσει επίσης τους Αθηναίους κεραμείς.

Τα πρώτα πραγματικά μελανόμορφα αγγεία δημιουργούνται ακριβώς στα τέλη του 7ου αιώνα, με σημαντικότερο εκπρόσωπο τον Ζωγράφο του Νέσσου, ο οποίος ονομάστηκε έτσι από τη σκηνή της πάλης του Ηρακλή με τον Κένταυρο Νέσσο που ζωγράφισε στο λαιμό ενός μνημειακού αμοφορέα του Εθνικού Μουσείου. Στο έργο αυτό έχουμε όλα τα χαρακτηριστικά του μελανόμορφου ρυθμού: τη χρήση του έντονου ιώδους χρώματος και της χάραξης για την απόδοση των λεπτομερειών. Στα βήματα του ζωγράφου αυτού συνεχίζει ο Ζωγράφος των Γοργόνων και ο Σοφίλος (580-570 π.Χ.), ο πρώτος ζωγράφος που υπογράφει τα έργα του με τη φράση «Σοφίλος έγραψεν». Στο δεύτερο τέταρτο του αιώνα αναδεικνύονται τέσσερις μεγάλοι ζωγράφοι: ο Κλειτίας, ο Ζωγράφος της Ακροπόλεως 606, ο Νίαρχος και ο Λυδός. Το όνομα του Κλειτία είναι γνωστό από την υπογραφή του στον μεγάλο ελικωτό κρατήρα, γνωστό ως αγγείο François, τον οποίο υπογράφει και ο Εργότιμος ως αγγειοπλάστης. Ο Νίαρχος διακρίνεται για το καθαρό σχέδιο και την αγάπη για τη λεπτομέρεια, ενώ ο Λυδός, από τους πιο παραγωγικούς συγχρόνους του, διακρίνεται για τις εντυπωσιακές κινήσεις και χειρωνακίες των μορφών. Την ίδια εποχή ένα νέο σχήμα αγγείου γίνεται της μόδας, η κύλικα τύπου Σιάνας, με ψηλό πόδι και χείλος και παραστάσεις στο σώμα εξωτερικά και στον πυθμένα εσωτερικά. Μερικοί ζωγράφοι μάλιστα ασχολούνται σχεδόν αποκλειστικά με τη διακόσμηση κύλικων.

Το δεύτερο τέταρτο του 6ου αιώνα π.Χ. καλύπτουν με τη δραστηριότητά τους δύο κορυφαίοι δημιουργοί του μελανόμορφου ρυθμού, ο Ζωγράφος του Άμισα και ο Εξηκίας. Τα έργα του πρώτου διακρίνονται για την κομψότητα και την ακρίβεια του σχεδίου, με προτίμηση στα διονυσιακά θέματα και σε εκείνα από την καθημερινή ζωή. Με τον Εξηκία η αττική μελανόμορφη αγγειογραφία φτάνει στην κορυφαία της στιγμή. Είναι ο μεγαλύτερος ζωγράφος του μελανόμορφου ρυθμού ο οποίος, εκτός από την ικανότητα στο σχέδιο και στη σύνθεση των σκηνών, δίνει στις μορφές και τις παραστάσεις του εσωτερικό περιεχόμενο και συναίσθημα. Τεχνικά η μελανόμορφη τεχνική με τον Εξηκία έχει εξελιχτεί σε τέτοιο βαθμό που δεν μπορεί να προχωρήσει περισσότερο. Ο ίδιος εισάγει το νέο σχήμα του καλυκωτού κρατήρα και της κύλικας τύπου Α, που χαρακτηριστικά διακοσμείται με δύο σφαιλισμούς εξωτερικά. Για πρώτη φορά σε αγγεία του Εξηκία συναντάμε τις επιγραφές των «Καλών» με τις οποίες υμνείται η ομορφιά των νέων της αθηναϊκής αριστοκρατίας, μια συνήθεια που θα συνεχιστεί και τον 5ο αιώνα π.Χ.

Με την καθιέρωση των Μεγάλων Παναθηναίων, πιθανότατα από τον Πεισιπάτρο, γύρω στο 560 π.Χ., ως επίσημης εορτής της Αθήνας προς τιμήν της πολιούχου θεάς, καθιερώνεται και ένα είδος αγγείου, ο παναθηναϊκός αμοφορέας, που βινόταν γεμάτος λάδι ως έπαλλο σε νικητές των αγώνων που τελούνταν κατά τη διάρκειά των Παναθηναίων. Πρόκειται για μεγάλα αγγεία που χωρούσαν περίπου 38 κιλά λάδι,

είχαν δε ένα συγκεκριμένο σχήμα και τυπική διακόσμηση. Στη μία πλευρά εικονίζονταν η θεά Αθηνά στον τύπο της Προιάχου, ανάμεσα σε δύο κίονες, και υπήρχε επιγραφή ΤΩΝ ΑΘΗΝΗΘΕΩΝ ΑΒΑΘΩΝ. Στην άλλη όψη του αγγείου εικονίζονταν παράσταση σχετική με το αγώνισμα στο νικητή του οποίου δινόταν ο αμφορέας. Για θρησκευτικούς λόγους, οι παναθηναϊκοί αμφορείς συνέχισαν να διακοσμούνται με τη μελανόμορφη τεχνική ως το τέλος. Από τον 4ο αιώνα αναγράφεται και το όνομα του επωνύμου άρχοντος του έτους της κατασκευής τους και έτσι έχουμε ακριβείς χρονολογήσεις για τα αγγεία αυτά.

Ενδιαφέρουσα ήταν η παραγωγή μελανόμορφων αγγείων στη Λακωνία. Η λακωνική κεραμική του 6ου αιώνα είναι πολύ καλής ποιότητας και διακρίνεται για την έντονη διακοσμητικότητα και αφηγηματικότητα. Συνήθως η ζωγραφική γινόταν πάνω σε επίχρυσια υπόλευκου χρώματος. Το χαρακτηριστικότερο σχήμα αγγείου είναι η κύλικα με ψηλό πόδι που διακομίζεται εξωτερικά με φυτικά κοσμήματα ενώ ολόκληρο το εσωτερικό καταλαμβάνουν οι παραστάσεις που, σε ορισμένες περιπτώσεις, προκαλούν το θαυμασμό με την τολμηρή σύνθεση και τη ζωντάνια τους.

Η μελανόμορφη κεραμική της Βοιωτίας και της Εύβοιας χαρακτηρίζεται από έντονη αττική επίδραση και είναι πολύ πιθανό Αθηναίοι αγγειογράφοι να εργάστηκαν τόσο στη Βοιωτία όσο και στην Εύβοια. Το σημαντικότερο ευβοϊκό κέντρο, η Ερέτρια, έχει αξιόλογη παραγωγή κυρίως μεγάλων αγγείων, πιθαμοφόρων και γαϊδικών λιβήτων.

Στην ανατολική Ελλάδα σημαντικά κέντρα παραγωγής μελανόμορφων αγγείων, πάντως όχι μεγάλων αξιώσεων, είναι η Σάμος, η Ρόδος με τα χαρακτηριστικά αγγεία τύπου «βρουλλιάς», η Χίος. Στις Κλαζομενές, εκτός από τα αγγεία με την ιδιότυπη διακόσμηση με αρκετό επίθετο λευκό χρώμα, παράγονται και οι πήλινες ζωγραφιστές σαρκοφόροι, οι οποίες εξάγονται σε πολλά μέρη. Το ειδος αυτό στα τέλη του 6ου αιώνα γίνεται αντικείμενο παραγωγής και άλλων γειτονικών πόλεων της Ανατολικής Ελλάδος.

Στην Ετρούρια της Ιταλίας φαίνεται πως εγκαταστάθηκαν κεραμείς από την Ελλάδα, ίσως από τις ανατολικές περιοχές, και εργάστηκαν παράγοντας έναν συγκεκριμένο τύπο αγγείου, πολύ υψηλής ποιότητας, τις λεγόμενες καρπειάτες υβρίες, που ονομάστηκαν έτσι από την πόλη Caere στην οποία βρέθηκαν τα περισσότερα δείγματα.

Γύρω στο 530 π.Χ. στα εργαστήρια του αθηναϊκού κεραμικού φευρίσκεται ο ερυθρόμορφος ρυθμός, αφού ο μελανόμορφος είχε πλέον εξαντλήσει όλες τις δυνατότητες του και αφού οι ζωγράφοι πειραματίστηκαν με διάφορες τεχνικές. Η νέα ανακάλυψη αποδίδεται συνήθως στον Ζωγράφο του Ανδοκίδη, αφού τα παλαιότερα ερυθρόμορφα αγγεία που έχουν ως τώρα βρεθεί είναι έργα του ζωγράφου αυτού, ο οποίος μάλιστα έχει ζωγραφίσει και δίγλωσσα αγγεία, δηλαδή διακοσμημένα στη μια όψη με τη μελανόμορφη τεχνική και στην άλλη με την ερυθρόμορφη.

Στην ερυθρόμορφη τεχνική ο ζωγράφος κάνει το αντίθετο της μελανόμορφης, δηλαδή αντί να ζωγραφίζει με μαύρο χρώμα τις μορφές, τις αφήνει στο χρώμα του πηλού και γυμνεί με μαύρο γάμμα την υπόλοιπη επιφάνεια του αγγείου. Η χάραξη αντικαθίσταται με λεπτές γραμμές, είτε ανάγλυφες από στυλιπνό μαύρο χρώμα είτε επιπέδες από αραιότερο καστανό. Τα επιθέτα χρώματα που χρησιμοποιούνταν στον μελανόμορφο ρυθμό, το ιώδες και το λευκό, χρησιμοποιούνται ελάχιστα ή και καθόλου. Ο ερυθρόμορφος ρυθμός είναι δημιουργία καθαρά αττική και στην Αθήνα θα παραχθούν τα περισσότερα και τα καλύτερα δείγματά του. Πολύ αργότερα, και πάντα κάτω από την επίδραση της Αττικής, θα κατασκευάσουν ερυθρόμορφα αγγεία τα εργαστήρια και άλλων περιοχών σε πιο περιορισμένη παραγωγή, όπως της Μεγάλης Ελλάδος, της Κορίνθου, της Βοιωτίας, της Λακωνίας, της Εύβοιας, της Κρήτης κ.ά. Στην Αθήνα η ερυθρόμορφη αγγειογραφία είχε μια ζωή περίπου δύο αιώνων, από το 530 π.Χ. ως το 320 π.Χ., και διακρίνονται πολλά στάδια ως προς την εξέλιξή της.

Η πρώτη περίοδος του ερυθρόμορφου ρυθμού (530-500 π.Χ.) αρχίζει, όπως είπαμε, με τον Ζωγράφο του Ανδοκίδη, στα έργα του οποίου διακρίνονται οι πειραματισμοί χωρίς να έχουν κατακτηθεί και εμφανιστεί όλες οι δυνατότητες της νέας τεχνικής. Στις δύο τελευταίες δεκαετίες του 6ου αιώνα, μια ομάδα αξιόλογων ζωγράφων θα προχωρήσει πολύ γρήγορα σε νέους εκφραστικούς τρόπους. Πρόκειται για την Ομάδα των Πρωτοπόρων (Pioneer Group), όπως τους ονόμασαν οι ερευνητές, στην οποία συγκαταλέγονται μερικά από τα σημαντικότερα ονόματα της αττικής αγγειογραφίας, όπως ο Ευφρόνιος, ο Ευθυμίδης, ο Φυντίας, ο Σμίρκος, ο Ζωγράφος του Ξωσία κ.ά. Η απόδοση των ανθρώπινων σωμάτων από διαφορετικές οπτικές γωνίες, όπως παραδείγματός χάριν από μπροστά ή από πίσω ή με συστοργή του κορμού, η απόδοση των ανατομικών λεπτομερειών αναλυτικά και με ακρίβεια, η αίσθηση του όγκου των μορφών και το εξαιρετικό σχέδιο είναι τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τα έργα των Πρωτοπόρων. Ζωγραφίζουν

συνήθως μεγάλα αγγεία, όπως αμοφορείς τύπου Α, κρατήρες και στάμνος, ενώ από τα μικρά αγγεία παρατηρείται μια προτίμηση στις κύλικες, το κατεχόνιο αγγείο πάσους των συμποσίων.

Κατά την ύστερη αρχαϊκή περίοδο της αττικής αγγειογραφίας (500-480 π.Χ.), η ερυθρόμορφη τεχνική έχει κερδίσει έδαφος κυρίως ως προς τη φυσιοκρατικότερη απόδοση των μορφών και των ενδυμάτων. Στις ενιαίες καμπύλες γραμμές διακρίνεται η ευχέρεια στο σχέδιο, ενώ έχουν αυξηθεί οι δυνατότητες απεικόνισης των μορφών σε όλες τις στάσεις. Από τους ζωγράφους της εποχής ξεχωρίζουν δύο ζωγράφοι μεγάλων αγγείων: ο Ζωγράφος του Κλειοφράδη, οι μορφές του οποίου διακρίνονται για την ορθική κίνηση, την ένταση και το πάθος, και ο Ζωγράφος του Βερολίου, που ζωγραφίζει μορφές γεμάτες κομψότητα και χάρη. Αξιόλογοι ζωγράφοι που ζωγραφίζουν κυρίως κύλικες είναι ο Ονήσιμος, ο Ζωγράφος του Βρύλου και ο Μάρκου.

Σε κανέναν άλλο τομέα της τέχνης δεν εκφράστηκε με τόση δύναμη το πνεύμα της Αρχαϊκής εποχής από ό,τι στη γλυπτική. Για πρώτη φορά, στα τέλη του 7ου αιώνα η ελληνική τέχνη θα δώσει στην ανθρώπινη και συνάμα στη θεϊκή μορφή τέτοιο μέγεθος. Επίκεντρο της γλυπτικής είναι ο άνθρωπος και η εξουθροπωσιμική θεϊκή μορφή. Ο θαυμασμός για το ανθρώπινο σώμα θα δώσει νέα ερεθίσματα στους καλλιτέχνες, οι οποίοι θα δημιουργήσουν έργα γεμάτα ανθρώπινη υπόσταση και θεϊκό μεγαλείο και ομορφιά. Η αρχαϊκή πλαστική διαιρείται σε τρεις φάσεις, την *Πρώιμη Αρχαϊκή* (620-580 π.Χ.), την *Ωριμή* (580-530 π.Χ.) και την *Υστερή* (530-480 π.Χ.).

Δύο είναι οι βασικοί τύποι γλυπτών της Αρχαϊκής εποχής, ο κύβος και η κόρη. Μαζί με αυτούς καθιστά αγάλματα, μυθικά όντα, όπως λιοντάρια και σφίγγες, αλλά και τα αρχιτεκτονικά γλυπτά και τα επιτύμβια μνημεία συνθέτουν ένα μοναδικό σύνολο.

Ο παλαιότερος τύπος αγάλματος της μνημειακής πλαστικής είναι ίσως η καθιστή γυναικεία μορφή. Καθιστές γυναικείες μορφές είχαν χρησιμοποιηθεί ήδη από τον 7ο αιώνα στην Κρήτη για τη διακόσμηση ιερών οικοδομημάτων και είναι πιθανόν να παριστάουν θεότητες, όπως αυτές της Γόρτυνας και του Πριηνί στο Μουσείο του Ηρακλείου. Γενικά πάντως το κάθισμα, είτε είναι θρόνος είτε έχει μια απλούστερη μορφή, δηλώνει εξουσία, δύναμη, κύρος και ιερότητα και γενικότερα κάποια ξεχωριστή κοινωνική θέση. Κατά την Αρχαϊκή εποχή ηγεμόνες της Ιωνίας, όπως οι μορφές των λεγόμενων Βραγχιδών στην ιερά οδό που οδηγούσε από τη Μίλητο στο ιερό του Απόλλωνα στα Δίδυμα, ο Αιάκης ο πατέρας του Πολυκράτη στη Σάμο, θεότητες όπως η Αθηνά του Ευβοίου στην Ακρόπολη και ο Διόνυσος του Εθνικού Μουσείου, αλλά και οι γραφείς της Ακρόπολης, ως άτομα με εξουσία, παριστάνονται καθιστοί.

Η εικόνα το νέου άνδρα γεμάτου δύναμη και ομορφιά αποδίδεται με τον κύβου που παριστάνεται όρθιος, γυμνός, σε μετωπική στάση, με τα χέρια τεντωμένα ή ελαφρά λυγισμένα κατά μήκος των πλευρών. Δεν είναι όμως ακίνητος και αδρανής, αλλά προβάλλει το ένα του πόδι, συνήθως το αριστερό, έτοιμος να βηματίσει και να ξεκινήσει το μεγάλο χαρούμενο ταξίδι της ζωής. Απέναντι στον κύβου στέκεται η κόρη, το απαύγασμα της γυναικείας ομορφιάς, της σεμνότητας και της χάρης, που αντικατοπτρίζει το γυναικείο κοινωνικό πρότυπο της εποχής. Φορώντας άλλοτε το βαρύ δωρικό πέπλο κι άλλοτε, κατά την ιωνική μόδα, τον λεπτό χιτώνα και το ιμάτιο, θα δώσει στους καλλιτέχνες την ευκαιρία να δοκιμάσουν τις ικανότητές τους στην απόδοση του πολύπτυχου ενδυματος και της διακόσμησης του.

Τόσο οι κύβου όσο και οι κόρες ήταν σημεία σε τάφους ή αποτελούσαν αφιερώματα σε ιερά. Ως επιτύμβια μνημεία, τα αγάλματα αυτά ήταν σήματα των τάφων μελών αριστοκρατικών οικογενειών, ιδιαίτερα στην Αττική, για να θυμίζουν στους περαστικούς την ομορφιά του νεκρού όταν ήταν στη ζωή. Σε ορισμένες περιπτώσεις επιτύμβια επιγράμματα είχαν χαραχθεί στη βάση τους, μερικά από τα οποία μας έχουν διασωθεί. Το επιγράμμα του Κροίσου μνηνεί την ανδρεία του νέου που έπεσε στη μάχη, ενώ το επιγράμμα της Φρασκίλειας ξεχειλιίζει από θλίψη για τον πρόωρο χαμό της και από το παράπονό της που οι θεοί της όρισαν να πεθάνει προτού γευτεί τη χαρά του γάμου.

Ο γλύπτης της Αρχαϊκής εποχής έχει επίγνωση της δημιουργίας του και περιήφανα υπογράφει τα έργα του. Συμβάλλει στην αθανασία του νεκρού με την όμορφη εικόνα που του έφτιαξε, αλλά ταυτόχρονα επιδιώκει και την αθανασία του έργου του και του ονόματός του: *‘Αριστίων Πάριος έποίησε ή Φίλαργος έποίησε ή έργον ‘Αριστοκλέους, Εϋθυκρατίδης μ’ άνιθηκε ό Νάξιος ποιήσας κ.ά.* Πολλά είναι τα ονόματα γλυπτών της Αρχαϊκής εποχής που γνωρίζουμε, είτε από τη γραπτή παράδοση είτε από τις υπογραφές τους σε βάσεις έργων. Από την Ανατολική Ελλάδα από όπου προέρχονται πολλά και αξιόλογα γλυπτά, γνωρίζουμε τα ονόματα του Άρχερμου από τη Χίο, του Εϋδημου και του Τερψικλή που εργάστηκαν στα Δίδυμα της Μίλητου, του Γενίλου από το περίφημο σύνταγμα από ξέλι μορφές, αφέρωμα στο ιερό της Ηρας στη Σάμο. Γνωστότερος από όλους είναι ο Θεόδωρος ο Σάμιος που συνεργάστηκε με τον Ροίκο στην

κατασκευή του ναού της Ηρας και που, σύμφωνα με την πληροφορία του Παισαανία, είναι ο πρώτος που έφτιαξε χυτό χάλκινο άγαλμα, ενώ κατά τον Διόδωρο είναι αυτός που μαζί με τον Τηλεκλή χρησιμοποίησε τον αιγυπτιακό κανόνα για την κατασκευή των αγαλμάτων.

Στην Αττική παρουσιάζεται μεγάλη ανάπτυξη της γλυπτικής σε όλο τον 6ο αιώνα, ενώ από τα μέσα και μετά φαίνεται να προηγείται όλων των άλλων περιοχών. Μάλιστα στο τελευταίο τέταρτο του αιώνα, πολλοί γλύπτες από την Ανατολική Ελλάδα και τα νησιά, κυρίως τις Κυκλάδες, εγκαθίστανται στην πόλη της Παλλάδος και εργάζονται εδώ. Πολλά από τα γνωστά ονόματα των πηγών τα γνωρίζουμε πλέον και από τις υπογραφές των καλλιτεχνών σε βάσεις, όπως του Ενδοίου, του Φαίδιμου, του Αριστίωνα του Πάριου, του Φιλεργου, του Αριστοκλή, του Αριτήωρα κ.ά. Σπουδαία κέντρα παραγωγής έργων γλυπτικής στην αρχαϊκή περίοδο, το καθένα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, ήταν επίσης η Σάμος, η Μίλητος, η Νάξος, η Πάρος, η Πελοπόννησος και η Βοιωτία.

Οι πρώιμοι κούροι είχαν υπερφυσικό μέγεθος, όπως ο κολοσσός των Ναξίων στη Δήλο, οι κούροι από το ιερό του Ποσειδώνα στο Σούνιο ή ο κούρος της Σάμου, αλλά αργότερα κατασκευάζονται σε φυσικό μέγεθος ή σε μικρότερο, πάντοτε όμως με την ίδια μορφή και στην ίδια στάση. Η εξέλιξη, εκτός από την πλαστικότητα που αντικαθιστά τη γραμμική απόδοση των μυών και της ανατομίας, παρατηρείται στην κίνηση των χεριών που λυγίζουν με τον καιρό περισσότερο και απελευθερώνονται από τα πλευρά. Την εξέλιξη του κούρου μπορεί κανείς να την παρακολουθήσει καθαρά στους αττικούς κούρους, αφενός γιατί η Αττική ήταν ένα από τα σημαντικότερα κέντρα παραγωγής έργων πλαστικής της Αρχαϊκής εποχής και αφετέρου γιατί από την Αττική έχουμε μια πλήρη σειρά κούρων που καλύπτουν όλη την Αρχαϊκή περίοδο, από τα τέλη του 7ου αιώνα με τους κούρους του Διπύλου και του Σουνίου ως και τα τέλη του 6ου αι. π.Χ. με τον Αριστόδικο, με τον οποίο κλείνει η σειρά των αττικών κούρων.

Σε αντίθεση με τους κούρους, ο τύπος της κόρης δεν είναι καθορισμένος με μεγάλη αυστηρότητα. Εκτός από την τυπική όρθια και μετωπική στάση και την προβολή του ενός χεριού με το οποίο κρατούν μια προσφορά, οι κόρες παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία, κυρίως ως προς τη μορφή του ενδύματος και τον τρόπο που το φορούν, ως προς τα κοσμήματα και τις κινήσεις των χεριών, άλλοτε μπροστά στο στήθος, άλλοτε προτεταμένα με την προσφορά και άλλοτε ανασύροντας το ένδυμα.

Ο βαρύς δωρικός πέπλος και το επίσης βαρύ επίβλημα εγκαταλείπονται από τα πρώτα χρόνια του 6ου αιώνα και αντικαθίστανται από τον λεπτό ιωνικό χιτώνα, ενώ γύρω στο 560 π.Χ. προστίθεται και το μικρό λοξό ιωνικό ιμάτιο. Οι διαφοροποιήσεις στην απόδοση των πτυχώσεων αυτών των ενδυμάτων, μαζί με τις

εξεζητημένες κομώσεις και τα κοσμήματα που φορούν οι κόρες (στεφάνες, περιδέροι, σκουλαρική, φέλια κ.λπ.), θα δώσουν μια πολύ ευδιαφέρουσα μορφολογική ποικιλία στα αγάλματα αυτά. Την ποικιλία αυτή αλλά και την εξέλιξη των κορών μπορούμε να την παρακολουθήσουμε καλύτερα από τους κούρους, τόσο χρονολογικά όσο και γεωγραφικά, καθώς τα παραδείγματα που διαθέτουμε από τον 7ο αιώνα ως και το πρώτο τέταρτο του 5ου αι. π.Χ. είναι περισσότερα και προέρχονται από πολλές περιοχές. Εκτός από τα αγάλματα κορών και κούρων, υπάρχουν γλυπτά τα οποία παρουσιάζουν ανθρώπινες μορφές σε άλλους τύπους, δείχνοντας ότι οι γλύπτες δεν εξαντλούσαν τις δυνατότητές τους μόνο σε αυτούς τους δύο αγαλαμιακούς τύπους. Εκτός από τις καθιστές μορφές που αναφέρθηκαν πιο πάνω, υπήρχαν τα αγάλματα των αναθετών που κουβαλούσαν την προσφορά τους προς τους θεούς όπως αυτά των μοσχοφόρων και των κριοφόρων, οι όρθιες ντυμένες ανδρικές μορφές, οι ανακλιμένες μορφές, οι πολεμιστές και οι ιππείς. Κοντά στις ανθρώπινες μορφές άλλα όντα, όπως οι σφίγγες, τα λιοντάρια, οι σειρήνες, οι Νίκες κ.ά., από τα οποία σώζονται μερικά έξοχα δείγματα, απασχολήσαν τους γλύπτες της Αρχαϊκής εποχής.

Από τα ανασκαφικά στοιχεία δεν προκύπτει αν τα λατρευτικά αγάλματα είχαν τη μορφή του κούρου ή της κόρης. Λατρευτικά αγάλματα υπήρχαν στους μεγάλους λίθινους ναούς που ήδη χτιζόνταν, αλλά δεν γνωρίζουμε ποια μορφή είχαν, αν και οι μεταγενέστεροι συγγραφείς τα περιγράφουν συνήθως ως ξόανα. Είναι πιθανόν να ήταν ξύλινα ανεικονικά, ντυμένα με πολυτελή ρούχα, και ίσως διατήρησαν τη μορφή αυτή για πολλά χρόνια λόγω της ιερότητάς τους, αφού πίστευαν ότι ήταν *διπτερά*, ότι δηλαδή τα είχαν στείλει οι θεοί. Μπορεί να μην έχουν σωθεί μαρμάρια λατρευτικά αγάλματα από τους αρχαϊκούς χρόνους, υπάρχουν όμως έξοχα μαρμάρια ή πώρινα γλυπτά που στόλιζαν τους επιβλητικούς λίθινους ναούς. Λεωτοματικές συνθέσεις, ζωφόροι και ανάγλυφες μετόπες έχουν βρεθεί από την Ανατολική Ελλάδα ως τη Σικελία και τη Νότια Ιταλία, απεικονίζοντας μύθους του ολυμπιακού δωδεκάθεου, κατορθώματα ηρώων ή μυθικά τέρατα.

Αναφέρθηκε ήδη ότι κάποια από τα αγάλματα κούρων και κορών ήταν επιτύμβια. Η σήμανση του τάφου ήταν μια συνήθεια γνωστή ήδη από τη Μυκηναϊκή εποχή με τις στήλες από τον ταφικό κύκλο Α των Μυκηνών, ενώ στη Γεωμετρική εποχή στην Αττική μεγάλα αγγεία, αμφορέες και κρατήρες στήνονταν ως σήματα πάνω στους τάφους. Από τις αρχές του 6ου αιώνα π.Χ., με την ανάπτυξη δηλαδή της μνημειακής πλαστικής, καθιερώνεται η επιτύμβια στήλη ως μνήμα του νεκρού. Την εξέλιξη της επιτύμβιας στήλης μπορούμε να την παρακολουθήσουμε καλύτερα από οπουδήποτε αλλού στην Αττική, όπου τα έργα αυτά κοσμούσαν τους τάφους της αθηναϊκής αριστοκρατίας. Οι πρώιμες στήλες είναι ψηλές, με ύψος που φτάνει τα 4 μέτρα, ορθογώνιες, που στενεύουν προς τα πάνω και φέρουν ως επίσημη ένα επικράνο, αρχικά σε σχήμα αιγυπτιαζόντος κωματίου και αργότερα σε σχήμα ανεστραμμένης λύρας, στο οποίο κάθεται μια σφίγγα. Από το

Σελ.188: Μαρμάρينو άγαλμα Αρτίωνδος από τη Δήλο, από τα πρώτα λίθινα αγάλματα φυσικού μεγέθους, αντιπροσωπευτικό της βαϊβαλικής περιόδου. Όπως μας πληροφορεί η επιγραφή, που είναι χαρομένη βουστροφρεσίδ στον αριστοκό υμρό, το έργο αφιέρωθηκε στον Απώλλωνα από τη Ναξία Νικάνθηρ, κόρη του Διωνοδικου και σύζυγο του Φράδου. (Γύρω στο 650 π.Χ.) Αρ. υπ. 1

530 π.Χ. και μετά, κάτω από την επίδραση της Ιωνίας, η στήλη μικραίνει σε μέγεθος και στην επίτευξη τη σφίγγα την αντικαθιστά ένα ανθέμιο. Στον κορμό της στήλης υπάρχει ανάγλυφη παράσταση με τη μορφή του νεκρού σε προφίλ, κατά κύριο λόγο προς τα δεξιά. Ο νεκρός εικονίζεται συνήθως νύκ, ως οπλίτης ή αθλητής, που κρατάει κάποιο αντικείμενο σχετικό με την άθληση (δίσκος, ακόντιο, αρίβαλλο). Στην Ύστερη Αρχαϊκή εποχή έχουμε και παραστάσεις εγχάρακτες ή ζωγραφιστές. Οι επιβλητικές επιτύμβιες στήλες στην Αττική ήταν πολυτελή και συνεπώς πολυδάπανα μνημεία και γι' αυτό το λόγο ο Κλεισθένης, με νόμο που θέσπισε, απαγόρευσε τη χρήση τους, σύμφωνα με την πληροφορία του Κικέρωνα. Έτσι από τα τέλη του δού αιώνα π.Χ. διακόπτεται η παραγωγή επιτύμβιων στήλών στην Αττική, όμως άλλες περιοχές εξακολουθούν να παράγουν τέτοια μνημεία.

Στην Αρχαϊκή εποχή πληθαίνει και η παραγωγή έργων μεταλλοτεχνίας, τα περισσότερα από τα οποία ήταν αφιερώματα των πιστών σε ιερά. Εξακολουθεί η κατασκευή μεγάλων χάλκινων αγγείων που συνήθως διακοσμούνται με ανθρωπίνες μορφές ή ζώα και τέρατα (πολιμιστές, γρύπτες, σειρήνες κ.ά.), τοποθετημένα κυρίως στις λαβές κατά το παράδειγμα των γεωμετρικών αγγείων. Παράγονται επίσης εξαιρετικής τέχνης ιδιώλια θεών, θνητών και ζώων, τα οποία ήταν αποκλειστικά για αφιρωματική χρήση, αλλά και σκεύη που είχαν σχέση με την καθημερινή ζωή, όπως τα μικρότερα αγγεία, υβρίες, αγγεία πόσεως, καθήρτες και άλλα.

Σπουδαία κέντρα παραγωγής χάλκινων έργων είναι η Σάμος, η Αθήνα, η Σπάρτη, η Κόρινθος, η Αρκαδία, καθώς και η Βόρεια Ελλάδα. Κάθε περιοχή έχει τα δικά της χαρακτηριστικά που οδηγούν στη διάκριση επιμέρους εργαστηρίων. Πολλά χάλκινα αντικείμενα έχουν βρεθεί μακριά από τον τόπο παραγωγής τους, καθώς είχαν μεταφερθεί από τους πιστούς σε πανελλήνια και τοπικά ιερά. Εκεί οι επισκέπτες τοποθετούσαν τα αφιερωματά τους, που συχνά έφεραν και επιγραφές όπου αναγράφονταν το όνομα του αναθέτη και της θεότητας στην οποία προσφερόταν το ανθήμιο.

Χαμηλότερου κόστους, και για το λόγο αυτό προστάς στον περισσότερο κόσμο, ήταν τα πήλινα ιδιώλια, τα οποία παριστάνουν συνήθως θεότητες αλλά και τύπους της καθημερινής ζωής. Πλήθος ιδωλίων έχει βρεθεί τόσο σε ανασκαφές ιερών όσο και σε τάφους στους οποίους τοποθετούνταν ως κτερίσματα. Το αττικό, το κορινθιακό και το βοιωτικό εργαστήριο ήταν τα πιο σημαντικά, χωρίς να στερούνται της παραγωγής τέτοιων έργων και άλλες περιοχές.

Η διαχρονικότητα της γυναικείας κυρίως φιλαρέσκειας εκφράζεται με το κόσμημα και στην Αρχαϊκή εποχή. Για την κατασκευή κοσμημάτων, εκτός από τον χαλκό, χρησιμοποιείται κυρίως ο χρυσός και σε πιο περιορισμένη κλίμακα ο άργυρος, υλικά που δείχνουν και την ανάλογη οικονομική επιφάνεια και την κοινωνική θέση αυτού που τα φορεί. Τα συνθηχότερα χρυσά κοσμήματα της Αρχαϊκής εποχής είναι οι πόρτες, τα περιδέραια, τα ψέλια, τα σκουλαρίκια και τα δαχτυλίδια. Στη συντριπτική τους πλειονότητα τα κοσμήματα που έχουμε σήμερα στα μουσεία, προέρχονται από τάφους, καθώς το κόσμημα, σύμβολο πλούτου, φιλαρέσκειας αλλά και ματαιοδοξίας, συνόδευε συχνά και στον Κάτω Κόσμο του πλουσία, κατά κύριο λόγο, κάτοχο του. Οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή των χρυσών κοσμημάτων είναι οι γνωστές και από την Προϊστορική εποχή, αλλά προστίθεται πλέον και η τεχνική της χύτευσης.

Βράσιμα αναγλύρου από παρθέλιθο. Βρέθηκε στην ακρόπολη των Μικηνών και παριστάνει μια γυναικεία μορφή, πιθανότατα θεά. Έργο της τελευταίας φάσης της δαιδαλικής τεχνοτροπίας, ίσως κορινθιακού εργαστηρίου. Η χρήση του αναγλύρου παραμένει προβληματική. Μαζί με αυτό βρέθηκαν και άλλα κοσμήματα αναγλύρου και εκάστης ότι ορισμένα ίσως αποτελούσαν μετόπες του ναού της Αθηνάς, ενώ άλλα ανήκαν στη διακόσμηση κάποιου άλλου οικοδομήματος. (Γύρω στο 630-620 π.Χ.) Αρ. ευρ. 2869

Ο κοίρος του Σούνιου. Κλαστικό έργο (ύψος 3,05 μ.) της Πρώτης Αρχαϊκής περιόδου που είχε αφαιρεθεί στο ιερό του Ποσειδώνα στο ακρωτήριο Σούνιο της Αττικής. (Γύρω στο 600 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 2720

Αγαλμα κοίρου από τη Θήρα.
(590-570 π.Χ.) Αρ. ευρ. 8+5295

Κεφαλή κούρου υπερφυσικού μεγέθους. Βρέθηκε στον Κεραμικό, κοντά στο Δίπυλο. (Τέλη του 7ου αι. π.Χ.) Λφ. ευρ. 33720

Πρώμος μελανόμορφος αμφορέας από την Αθήνα ή τον Περαία με παράσταση δύο αρμάτων με ημάχους. Του Ζωγράφου του Περαϊώς. (640-620 π.Χ.) Αρ. υπρ. 353

Πρώμος μελανόμορφος αμφορέας από τον τύμβο Α του νεκροταφείου του αρχαίου δήμου Αναγυρούτσος, που βρίσκεται κοντά στη σημερινή Βάρη. Στη μια όψη εικονίζεται ο Βαλλερμόντης με τον Πήγασο και στην άλλη μια Χίμαιρα. Του Ζωγράφου του Βαλλερμόντη. (625-600 π.Χ.) Αρ. ευρ. 16391

Μεγάλος αττικός μελανόμορφος αμφιάρος του Ζωγράφου του Νίσσου. Στο λαμό εικονίζεται η συμπλοκή του Ηρακλή με τον Κίνταυρο Νίσσο και στο σώμα η καταδίωξη του Περσέα από την αποκεφαλισμένη Μέδουσα και τις αδελφές της. Βρέθηκε στον Κεραμικό της Αθήνας. (620-610 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1002

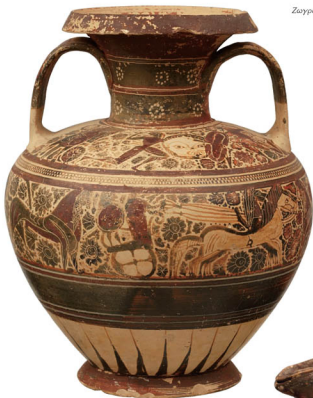

Μελάνιοι ομοχόη από το ιερατάριο των τύμβων του αρχαίου δήμου Αναγιρούντος κοντά στη Βάρη Αττικής.
Ο Περσείας ανάμεσα σε σφιγγες, πάνθηρα και λιοντάρι. Του Ζωγράφου της Γοργούς (600-590 π.Χ.) Αρ. ευρ. 19159

Μελανόμορφος κορινθιακός αμφορέας με
παράσταση άρματος και μοιμαχίας. Του
Ζωγράφου των Αθηνών 931. Από τον Κεραμικό.
(600-575 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 317

Μελανόμορφη κορινθιακή τριφυλλόστομη οιοχόη
από την Κόρινθο. Του Ζωγράφου του Dodwell.
(600-575 π.Χ.) Αρ. ευρ. 262

Αττικός μελανόμορφος αμφόρας με παράσταση φτερωτού δαίμονα, ίσως Βορέαδη.
Από την Αθήνα, περιοχή της Ακαδημίας Πλάτωνος. (Γύρω στο 570 π.Χ.) Αρ. ευρ. 21032

Αττικός μελανόμορφος αμφόρας με παράσταση κράνους στεφαιωμένου με κλαδιά μυρτιάς.
Από το Φάληρο. (575-550 π.Χ.) Αρ. ευρ. 558

Ο κύκος της Βολανόρφος (ΑΡΙΣΤΕΡΑ),
(560-550 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1906

Αγαλακί κύκου. Βρέθηκε στο μινώ του
Απόλλωνος στο όρος Πγάω της Βοιωτίας.
Έργα κυκλοδικού εργαστηρίου, στα μέσα
του 6ου αι. π.Χ. Αρ. ευρ. 10

Μελανόμορφος σκύφος με κωμωδίες. Της «Οιδάδος ΚΧ».
(Γύρω στο 575 π.Χ.) Αρ. ευρ. 22609

Θραύσμα αττικού μελανόμορφου
δίνου ζωγραφισμένου από τον Σοφίλο.
Παριστόνται σκηνή ιπποδρομίας και θεατές
σε κερκίδες. Η επιγραφή προσδιορίζει ότι πρόκειται
για τα άθλα που έλαβαν χώρα προς τιμήν του νεκρού
Πατρόκλου, από το Παλαιόκαστρο Φαρσάλων.
(580-570 π.Χ.) Αρ. ευρ. 15499κ

Ο κορσός της Μερίντας και η κάρη Φρασίκληα. Τα αγάλματα βρέθηκαν θαμμένα μαζί σε έναν ρηχό αποθήκη στο νεκροταφείο του αρχαίου δήμου του Μυρρινούσιος (σημερινή Μερτίνα της Αττικής). Τα άνα ήταν στημένο στον τάφο της νεαρής Φρασίκληας, που πέθανε ανύπαντρα, όπως μας πληροφορεί η επιγραφή που είναι χαραγμένη στη βάση. Έργο του γλύπτη Αριστίωνος από την Πάρο, γύρω στα 550-540 π.Χ. Ο κορσός θα αποτελούσε σήμα του τάφου κάποιου γένου αριστοκρατικής οικογένειας και ίσως είναι έργο επίσης του Αριστίωνος. Λίγο νεότερο από τη Φρασίκληα. (Γύρω στο 540-530 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 4890

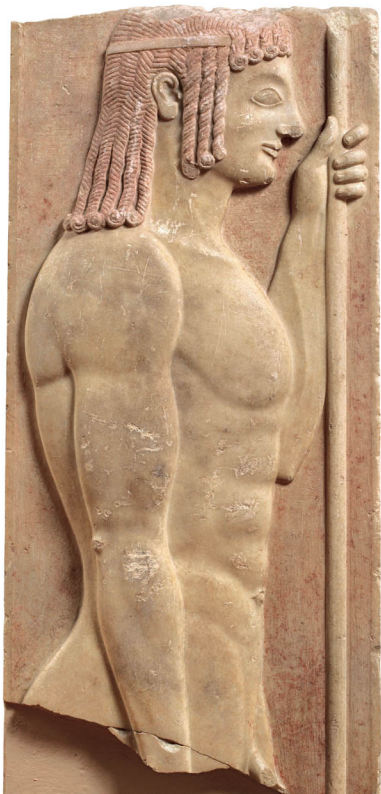

Αγαλα επιτύχιας σφίγγας από
τα Σπάρτα της Αττικής. (570-550 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 28

Αγαλα κούρου, χαρακτηριστικό έργο κυλαδικού εργαστηρίου
και συγκαταρκμένα του μηλιακού. Βρέθηκε στη Μήλο
και χρονολογείται γύρω στο 550 π.Χ. Αρ. ευρ. 1558

Αγαλα Νίκης από τη Δήλο.
(Γύρω στα μέσα του 6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 21

Τμήμα επιτύμβιας στήλης. Βρέθηκε εντοιχισμένη στο Θεμιστόκλειο τείχος. Από την παράσταση διατηρείται το πρόσωπο ενός νέου που κρατά δίσκο. (Γύρω στο 550 π.Χ.) Αρ. ευρ. 38

ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΣΕΛΙΔΑ: Τμήμα μεγάλης επιτύμβιας στήλης στην οποία εικονίζεται η μορφή ενός νέου ακοντιστή. Από την Αθήνα. (550-540 π.Χ.) Αρ. ευρ. 7901

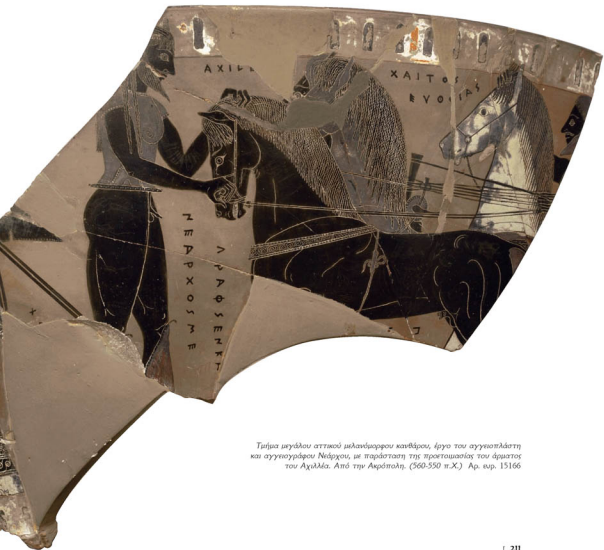

Αττική μελανόμορφη κίλικα τύπου Σιδώνων με παράσταση ιππέων. Από την Κόρινθο. Του Ζωγράφου του Τάραντα. (560-550 π.Χ.) Αρ. ευρ. 530

Αττική μελανόμορφη χαλιωτή κίλικα από την Κόρινθο με παράσταση πετεινών και ορνίθων. Του Ζωγράφου του Γρηγόριου Πουλιού. (560-550 π.Χ.) Αρ. ευρ. 535

Τμήμα μεγάλου αττικού μελανόμορφου κανθάρου, έργο του αγγειοπλάστη και αγγειογράφου Νείρχου, με παράσταση της προτομασίας του άρματος του Αχιλλέα. Από την Ακρόπολη. (560-550 π.Χ.) Αρ. υπ. 15166

Μελανόμορφος αττικός κινωτός κρατήρας του Ζωγράφου του Λούβρου F6 με παράσταση της πάλης του Ηρακλή με το λιοντάρι της Νισίας. Βρήθηκε στις Θασπές της Βοιωτίας. (550-540 π.Χ.) Αρ. ευρ. 440

Αττική μελανόμορφη ταινιωτή κύλικα από τη Ρόδο με σκηνή μονομαχίας.
Του ζωγράφου της Villa Giulia. (Γύρω στο 540 π.Χ.) Αρ. ευρ. 12708

Μελανόμορφη κύλικα τύπου Dröser από τη Λάριμνα Ασκριδας. Και στις δύο όψεις παριστάνεται η πάλη
του Ηρακλή με το λιοντάρι της Νηαίας. (540-530 π.Χ.) Αρ. ευρ. 9711

Μελανόμορφος αττικός καλυκωτός κρατήρας με σκηνή ομηρικής μάχης γύρω από το σώμα νεκρού άνδρα, πιθανότατα του Πατρόκλου. Ζωγραφισμένος με την τεχνιστοπία του Εξηκία. Από τα Φάρσαλα της Θεσσαλίας. (Γύρω στο 530 π.Χ.) Αρ. ευρ. 26746

Αττική μελανόμορφη λίκυθος με παράσταση της μάχης του Ηρακλή με τον Κύκλω.
Από την Αττική, (550-525 π.Χ.) Αρ. ευρ. 497

Τμήμα μελανόμορφου πήλινου πιάνακα ζωγραφισμένο από τον ζωγράφο Λυδύ. Εικονίζονται δύο γενειοφόροι άνδρες προς τα δεξιά. Από τα Σπάτα Αττικής. (550-540 π.Χ.)
Αρ. υπ. ΒΣ 512

Ἑλληνὸς πίνακας ἀπὸ τοῦ στήλακος Πεταύ Κορινθίος. Πρόκειται γιὰ τὸν καλύτερα διατηρημένο πίνακα με παράσταση ποιητῆς γιὰ θεοῖα. Μία γυναίκα ποὺ κρατᾷ ἀνοχήν καὶ ἓνα ἀγρὸν ποὺ ὀδηγεῖ τὸ ἀρνὶ φτάνουν στο βωμὸ. Ἀκολουθοῦν ἓνας λιρῶν καὶ ἓνας αὐλητῆς καὶ τέλος ἄλλες τρεῖς μορφές με ταινίες καὶ κλαδιά. Ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς μαθαίνουμε ὅτι ἦταν ἀφιέρωμα στὴ Χάρτις. (540-530 π.Χ.) Ἀρ. ἐμρ. 16464

Τμήμα ξύλινου πίνακα από το σπήλαιο Πετόα Κορινθίας.
Διατηρείται το κάτω μέρος τριών γυναικείων μορφών και
αιλουροειδούς, καθώς και επιγραφή *ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΤΑΙΣ ΝΥΜΦΑΙΣ*.
(540-530 π.Χ.) Αρ. ευρ. 16465

Τμήμα ξύλινου πίνακα από το σπήλαιο Πετόα Κορινθίας
που σώζει πλούσια πτηχωμένο ένθεμα, ίσως γυναικείας μορφής.
(525-500 π.Χ.) Αρ. ευρ. 16466

Ἑλλῆνος πίνακας. Βρέθηκε στο σπήλαιο Πτεοῦ
στην Κορινθία. Από την παράσταση
διατηρείται ἕνα τμήμα μόνο με κυκλικό χαραὶ
γυναικῶν. (Τέλη του δού αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 16467

Πήλινο εδάλιο ιππεία από την Τανφύρα της
Βοιωτίας. (Μίσα του 6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 4017

Πήλινο ειδώλιο έθρονης θεάς με πόλο.
Ίσως παριστάει τη Δήμητρα ή την Ήρα.
Βοιωτικού εργαστηρίου. (Πρώτο μισό του
6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 13257

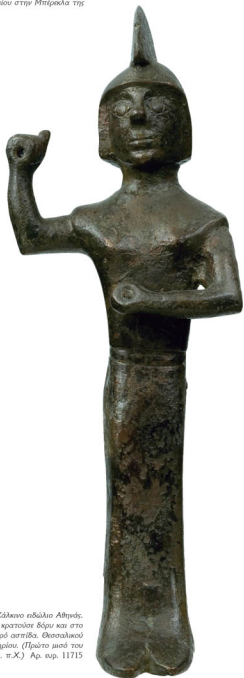
Δύο πήλινα σανδύμορφα ειδώλια που πιθανότατα παριστάουν θεότητες.
Φορούν πλούσια διακοσμημένο ποδήρες ένδυμα και πύλο στο κεφάλι.
Από την Τανέγρα της Βαυτίας. (575-550 π.Χ.) Αρ. υπ. 4009, 4010

Πήλινο γυλακείο ειδώλιο του δού αι. π.Χ. που
παριστάει θρησκώδη. Βοιωτικού εργατηρίου.
Αρ. υπ. 4157

Χάλκινο εδάλιο βοσκού. Βρέθηκε στο ιερό του Πανός Νοτίου στην Μπέρνικα της Αρκαδίας. (540-520 π.Χ.) Αρ. ευρ. 13053

Χάλκινο εδάλιο Αθηνάς.
Στο δεξί χέρι κρατούσε δόρυ και στο
αριστερό ασπίδα. Θεσσαλικού
εργαστηρίου. (Πρώτο μισό του
6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 11715

Χάλκινο εἶδωλο ἵππια ἀπὸ τὴ Δωδώνη. Ἐνὸς δευτέρου παρόμοιο ἀλογάρι ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἴδιο μῦθ
καὶ βρισκῆται στὸ Λούβρο ἀδηγεί στο συμπέρασμα ὅτι τὰ δύο μαζί ἀποτελοῦσαν ἕνα σύνταγμα καὶ ἀπικονίζαν
κατὰ πάντα πιθανότητα τοὺς Διόσκουρους. (575-550 π.Χ.) Ἀρ. αἰρ. Καρ. 27+16447

Χάλκινο ειδώλιο σφίγγας, πιθανόν από τη διακόσμηση κάποιου σκεύους. Βρέθηκε στο Ιβαίο Αντρο της Κρήτης. (Δεύτερο μισό του βου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 11770

Χάλκινο ειδώλιο έθρονου Διός από το κρό του Διός Λυκαίου στο όρος Λύκαιο της Αρκαδίας. (550-525 π.Χ.) Αρ. ευρ. 13209

Χάλκινο ειδώλιο άνδρα με πετινέο από το κρό του Πανός Νομίου στην Μπίρκελα της Αρκαδίας. (Γύρω στο 530 π.Χ.) Αρ. ευρ. 13056

Χάλκινο ειδώλιο ταύρου από το κρό των Καθίρων στη Θήβα. (Πρώτο μισό του βου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 10555

Χάλκινο πιδάλιο σφίγγας από τη διακόσμηση σκευών. Βρέθηκε στο Ιβαίο Αντρο στην Κρήτη.
(Γύρω στο 540 π.Χ.) Αρ. ευρ. 11769

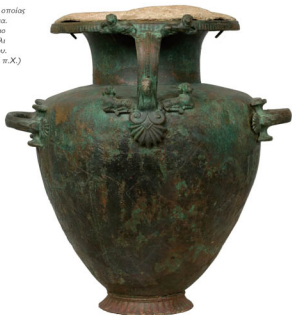

Χάλκινο πιδάλιο Διός με αστρατόβροντο
στο δεξί χέρι. Θεσσαλικού εργαστηρίου.
(Δεύτερο μισό του 6ου αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. 18771

Χάλκινο πιδάλιο αθητή από τη Δωδώνη.
(550-525 π.Χ.) Αρ. ευρ. Καρ. 25

Χάλκινη τετραδόχος υβρία (κάλπη), της οποίας το στόμιο καλύπτεται με μολύβδινο πάμα. Η πρόσφυση της κάθετης λαβής στον ώμο αποτελείται από ανθήμιο, γυναικείο κεφάλι και δύο κριάρια. Κορινθιακού εργαστηρίου. Βρέθηκε σε τάφο στην Ερέτρια. (540-520 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 15137

Χάλκινη τετραδόχος υβρία (κάλπη). Η κάθετη λαβή έχει τη μορφή γυνικού νέου (κούρου) και η πρόσφυση της στον ώμο του αγγείου αποτελείται από ένα ανθήμιο και δύο κριάρια, ενώ στο χείλος έχει σφίγγες. Βρέθηκε στο Παλαογαρδικό Τριβάσιον. Κορινθιακού εργαστηρίου. (540-530 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 18232

Χάλκινο ενδάλιο εθροαλικού στυλήνου από τη
Δαδιάνη, (540-530 π.Χ.) Αρ. ευρ. Καρ. 22

Χάλκινο γιδώλιο Αμαζόνος
από το Παιδικαστρο Τρικάλων
(550-525 π.Χ.) Αρ. ευρ. 13230

Αττική μελανόμορφη λήκυθος του Ζωγράφου της
Φανυλλίδος από την Ερίτρια, με παράσταση του Διονύσου.
(510-490 π.Χ.) Αρ. υπ. 12274

Μελανόμορφη πιφίδα ικασθενικού τύπου με πόδια.
Στο σώμα του αγγείου περιτάσσεται γαμήλια ποιητή
με κούταρους τον Πηλέα και τη Θέτιδα πάνω σε όρμα,
συνουδούμενους από τον Δία, την Αθηνά και τον Ερμή.
Βρέθηκε στην Αττική στην περιοχή των Καλυβίων.
(Γύρω στο 500 π.Χ.) Αρ. ευρ. Β2 55

Μελανόμορφος σκύφος του Ζωγράφου της Φιλαδέλφειας 5481, από την Τανάγρα, με παράσταση ποιητής γυρόντιω.
(Γύρω στο 500 π.Χ.) Αρ. ευρ. 362

Μελανόμορφος σκύφος του Ζαγράφου της Φιλαδέλφειας 5481 από την Εύβοια με παράσταση του Ηρακλή να παίζει λάρνα ανθρακίμνος σε βήμα. Πλαισιώνεται από την Αθηνά και τον Ερμή. (Γύρω στο 500 π.Χ.) Αρ. ευρ. 635

Επιφράδαση αττική κύλικα υπογυρωμένη από τον κρατάει Παιραίο. Στο εσωτερικό στον πυθμένα παριστάνεται γηραιός νέος να πλένεται σε λουτήριο. Βρέθηκε στην Καρδίτσα της Βοιωτίας. (500-490 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1409

Ερυθρόμορφη αττική κώλκα από την Κόρινθο. Στον πυθμένα παραστάται γυμνός κωμαστής να χερσύνει μπροστά σε έναν οξύγυθμο αμφορέα. (500-490 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1431

Αττικός μελανόμορφος αμφόρας
από τον Εξαρχο Λοκρίδος,
ζωγραφισμένος με την τεχνειρασία
του Ζωγράφου του Ευχαρίδη. Στη
μία όψη παραστάεται ο Απόλλων
με κithάρα ανάμεσα στον Διόνυσο και
την Αρτέμη. Στην άλλη όψη
εικονίζεται αναχώρηση πολμιστή.
(Γύρω στο 490 π.Χ.) Αρ. ευρ. 448

Μελανόμορφη λήκυθος λευκού βάζου από την Αίγινα με παράσταση ιπτάμενου Ερωτά που κρατά λύρα και φιάλη. Του εργαστηρίου του Ζωγράφου του Bowdoin. (500-475 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1809

Ερυθρόμορφη ψαλτήρας του Ζωγράφου του Tyszkiewicz. Στη μία όψη παριστάεται ο Διόνυσος και στην άλλη σκηνή Γιγαντομαχίας. Βρέθηκε στο Κορωπί της Αττικής. (490-480 π.Χ.) Αρ. ευρ. ΒΣ 192

Αναθηματικός κούρος. Βρέθηκε στο μρό του Απόλλωνος στο όρος Πτώο της Βοιωτίας. (Γύρω στο 520 π.Χ.) Αρ. ευρ. 12

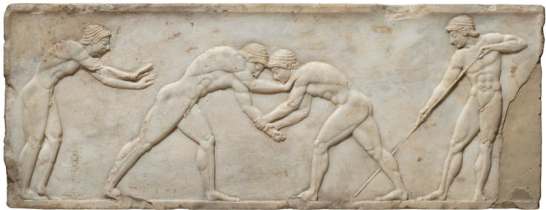

Ο κούρος της Κίας. (Γύρω στο 530 π.Χ.)

Αρ. ευρ. 3086

ΔΕΞΙΑ: Επιτάφιος κούρος ο οποίος είχε στηθεί στον τάφο του Κροίσου που έπαιε στη μάχη. Βρέθηκε στην Ανάβλυσο. (Γύρω στο 530 π.Χ.)

Αρ. ευρ. 3851

ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΣΕΛΙΔΑ: Οι τρεις ανδρικές πλευρές μιας μαρμαρίνης βίβης αγάλματος που βρέθηκε εντοιχισμένη στο Θεμιστόκλειο τείχος της Αθήνας. Στην μπροστινή όψη σε μια σκηνή από την παλαιότερα εικονίζονται δύο παλαστές, ένας ακουατίστης και ένας δρομίας. Στη μία πλευρά αγωνίζονται στο ομαδικό παιχνίδι της επισκόρου σφαίρας και στην άλλη, σε μια σκηνή από την καθημερινή ζωή, δύο νέοι βάζουν σε συμπλοκή έναν σκύλο και μια γάτα. (Γύρω στο 510 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 3476

Αγαλμα επιτύμβιου κοίρου που ήταν στημένο στον τάφο του νεκρού Αριστοβίου. Βρέθηκε στα Μισόγεια της Αττικής. (Γύρω στο 510-500 π.Χ.) Αρ. ευρ. 3938

Επιτάφιος στήλη πολυμοστή που αποτελεί σήμα του τάφου του Αρωπείωνος. Έργο του γλύπτη Αριστοκλέους. Βρέθηκε στη Βιτανιδίτσα της Αττικής. (Γύρω στο 510 π.Χ.) Αρ. ευρ. 29

Οι τρεις πλευρές μιας βάσης αγάλματος με ανάγλυφη διακόσμηση. Στην μπροστινή πλευρά έξι νέοι της αθηναϊκής αριστοκρατίας επιδίδονται σε ένα παιχνίδι που μοιάζει με το σημερινό χόκεϊ. Στην πλαϊνές πλευρές πομπή αρμάτων και οπλίτες. Βρέθηκε εντοιχισμένη στο Θμιστάκλειο τείχος της Αθήνας μαζί με τη βάση αριθ. 3476. (Γύρω στο 500 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 3477

Ανάγλυφη τραπεζόδοχη πλάκα, ο προορισμός της οποίας δεν είναι εξακριβωμένος. Εκτός από την πιθανότητα να ήταν επιτύμβια στήλη, έχει υποστηριχθεί και η άποψη ότι αποτελούσε επένδυση της στενής πλευράς κάποιου ταρμακού κτίσματος. Μεγαλειώδης η απεικόνιση ενός γυμνού νέου με κράνος να τρέχει (οπλιτοδρόμος). Βρέθηκε στην Αθήνα. (Γύρω στο 500 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 1959

Τρεις κεφαλές από μαρμάρια αγάλματα πολεμιστών. Βρέθηκαν στο ιερό της Αφραίς στην Αίγινα. Οι οπές στο μέτωπο και στο πηγούνι δηλώνουν ότι εκεί προσαρμόζονταν πρόσθετοι βύστραχοι μαλλιών και γίνια από άλλο υλικό, ίσως χάλκινα. Προβληματική είναι η σχέση τους με τα γλυπτά των αετωμάτων του ναού της Αφραίς, με τα οποία έχουν στενές τεχνοτροπικές ομοιότητες. Κατά μία άποψη ήταν ανασήματα σημεία γύρω από το ναό. Το επάνω (Αρ. ευρ. 1938) χρονολογείται γύρω στο 480 π.Χ. Τα άλλα δύο (Αρ. ευρ. 1933 και 1934) είναι λίγο παλαιότερα, γύρω στο 490 π.Χ.

Κεφαλή από χάλκινο αγαλμάτιο Διός.
 Η ιδιαίτερα φροντισμένη κόμη του θεού
 σχηματίζει μπροστά πάνω από το μέτωπο
 δύο σειρές κοχλιοειδών βουτρούχων και
 πίσω μαζεύεται στον αυχένα δεμένη με
 ταινία. Τα γένη αποδίδονται εγχάρακτα.
 Τα μάτια ήταν ήθητα από άλλο υλικό.
 Βρέθηκε στο ιερό του Διός στην Ολυμπία
 και είναι προϊόν κάποιου εργαστηρίου
 της ΒΑ Πελοποννήσου. (520-510 π.Χ.)
 Αρ. ευρ. 6440

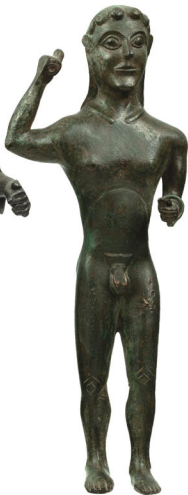

Χάλκινο αγαλμάτιο Διός στεφανωμένου που φορεί μίθρο. Στα χέρια του θα κρατούσε
 τη σάββαλο ξυλοκίας του, δηλαδή κεραυλό ή δόρυ και σκήπτρο. Πθανότατα κορινθιακού
 εργαστηρίου. Βρέθηκε στο ιερό του Διός στην Ολυμπία. (510-500 π.Χ.) Αρ. ευρ. 6163

Χάλκινο αγαλμάτιο Αθηνάς στον τύπο της Προμάχου. Βρέθηκε στο κρό της Αθηνάς στην Αντίκωρα της Βοιωτίας. (Αρχές του 5ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 16768

Χάλκινο επώλιο σπλίτη ή Διός θεσσαλικού εργαστηρίου. (Τελευταίο τέταρτο του 6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 15182

Χάλκινο ειδώλιο Απόλλωνος στον τύπο του κούρου, αφάρωμα κάποιου Ευγενία στο Πτώο, σύμφωνα με την επιγραφή που είναι χαραγμένη στον αριστερό μηρό. Βρέθηκε στο ιερό του Απόλλωνος στο όρος Πτώο της Βοιωτίας και αποδίδεται σε ιαζιακό εργαστήριο. (Γύρω στο 510 π.Χ.)

Αρ. ευρ. 7381

ΣΤΗ ΔΕΞΙΑ ΣΕΛΙΔΑ: Κεφαλή από χάλκινο άγαλμα φυσικού μεγέθους, που παρίστανε γυναικόφορο σπλίτη. Από τον τρόπο διαμόρφωσής του κεφαλαίου και της κόμης συμπεραίνεται ότι φορούσε κράνος. Βρέθηκε στην Ακρόπολη της Αθήνας. (490-480 π.Χ.) Αρ. ευρ. 6446

Χάλκινο ειδώλιο σπλίτη με ασπίδα και κράνος από το ιερό του Απόλλωνος στο Πτώο της Βοιωτίας. Πιθανότατα λακωνικού εργαστηρίου. (Γύρω στο 480 π.Χ.) Αρ. ευρ. 7388

Χάλκινο φιαλόσχημο σκάφος
με λαβή που έχει τη μορφή
γυμνού άνδρα στον τύπο
του κούρου. Βρέθηκε στο ιερό
του Διός στη Διωδώνη.
(Τέλη του 6ου αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Καρ. 557

Χάλκινη ραμφόσχημη πρόχους από το Τεστύλι Κοζάνης. Εγχώριου
εργαστηρίου της ΒΔ Ελλάδας. (525-500 π.Χ.) Αρ. ευρ. 15244

Δύο χάλκινα ειδώλια που ποριστήσανον
φτερωτές Νίκες σε έντονο βηματισμό.
Βρέθηκαν μαζί με άλλες παρόμοιες
στην Ακρόπολη της Αθήνας και θα πρέπει
να διακοσμούσαν μεγάλα χάλκινα σκεύη.
(Τέλη του 6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 6476, 6480

Τέσσερα χάλκινα ειδώλια ταύρων, αφηρώματα στο κρό των Καβείρων στη Θήβα, όπου και βρέθηκαν. Χρονολογούνται από τα μέσα ως τα τέλη του βου αι. π.Χ.
Αρ. ευρ. 10551, 10552, 10572, 7648

Χάλκινο ειδώλιο τράγου θησαυλικού εργαστηρίου. (Τέλη του βου αι. π.Χ.)

Χάλκινο ειδώλιο τράγου από το κρό των Καβείρων στη Θήβα. (Τέλη του βου αι. π.Χ.)

Χρυσό ταινιωτό διάδημα με έκτυπη διακόσμηση που παριστάνει σφίγγες, ζώα και πτηνά. Από το κάτω μέρος κρέμονται μικρές αλυσίδες που απαλίζουν σε καρπούς. Από την Ερέτρια. (Τέλευταίο τέταρτο του 6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 732

Χρυσά λειψοειδή ενώτια από τα Στάγια Αττικής, με διακόσμηση από στρατηγικά σύμβολα και κοκκιώση καθώς και ομοίωμα Ιπποκλετριδούς (μυθικού όντος με σώμα πουλιού και κεφάλι αλόγου). (Τέλη 6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Στ. 237

Χρυσό ταινιωτό ενώτιο με συμπαγή και κοκκιωστή διακόσμηση πλοχμών και σπειρών. Από τη Μακεδονία. (Δεύτερο μισό του 6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Στ. 175

Χρυσό ταινιωτό ενώτιο με συμπαγή και κοκκιωστή διακόσμηση από τη Χαλκιδική. (Τέλη του 6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Στ. 169

Χρυσό περιβέραο από τάφο της Ερέτριας. Αποτελείται από ψήφους σε σχήμα βελανιδιών και καρπών δάφνης εναλλάξ και ανάμεσα τους σφαιρικές χάντρες. Το κεντρικό περίπτεο έχει σχήμα λεοντακεφαλής. (Τέλη δου-αρχής 5ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 731α

Χρυσό περιβέραο από τον ίδιο τάφο με το προηγούμενο, από το οποίο διαφέρει μόνο ως προς το κεντρικό κόσμημα που έχει σχήμα κρηαλής ταύρου, στο πάνω μέρος της οποίας υπάρχουν δύο ανθρώπινες προτομές. (Τέλη δου-αρχής 5ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 731

Χρυσό περιβραίο από τάφο στην Εφέτρια. Αποτελείται από 25 ψήφους σε σχήμα βελανιδιού που συνδέονται με μικρότερες σε σχήμα καρπού βάνης. Το κέντρο του περιβραίου το στολίζει κεφαλή ταύρου, στο πάνω μέρος της οποίας υπάρχουν δύο μικροσκοπικές γυναικείες κεφαλές. (Πρώτο τέταρτο του 5ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 10

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΑΥΜΑ ΤΗΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ, με την ευνοϊκή για όλους τους Έλληνες έκβαση μετά τις νίκες στη Σαλαμίνα και τις Πλαταιές, σηματοδοτεί την αρχή μιας νέας εποχής για ολόκληρο τον ελληνισμό, κυρίως όμως για τις δύο μεγάλες πόλεις κράτη, την Αθήνα και τη Σπάρτη, οι οποίες θα ισχυροποιήσουν τη θέση τους, θα επιχειρήσουν να γίνουν ρυθμιστές των ελληνικών πραγμάτων και θα οδηγηθούν σε έναν ανταγωνισμό που θα καταλήξει σε μια σχεδόν πανελλήνια σύρραξη, με τον Πελοποννησιακό πόλεμο.

Η μεταπερσική πολιτική και κοινωνική κατάσταση στην Ελλάδα καθορίζεται πλέον από τους δύο μεγάλους ομοσπονδιακούς συνασπισμούς, από την Πελοποννησιακή Συμμαχία και τη Δηλιακή-Αθηναϊκή. Και ενώ η Σπάρτη, μια σημαντική στρατιωτική δύναμη, θα περιοριστεί στα εσωτερικά της πολιτικά προβλήματα και θα αναλώσει όλες τις τις δυνάμεις στις στρατιωτικές υποθέσεις και ζητήματα, η Αθήνα θα παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στις τέχνες και στα γράμματα, θα καταστεί πανελλήνιο πνευματικό κέντρο και θα παραμείνει τέτοιο ως το τέλος της αρχαιότητας.

Με την ανάληψη της ηγεσίας της Αθηναϊκής-Δηλιακής Συμμαχίας για την αντιμετώπιση μιας πιθανής μελλοντικής επιδρομής των Περσών, η Αθήνα δεν θεωρεί απλώς τον εαυτό της αδιαμφισβήτητο κυρίαρχο του παιχνιδιού, αλλά επιδιώκει και να το δείξει.

Οι μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη στο πολίτευμα της Αθήνας στα τέλη του δού αιώνα π.Χ. ήταν η ισχυρή βάση πάνω στην οποία δύο μεγάλοι πολιτικοί άνθρωποι, ο Εφιάλτης και ο Περικλής, θα χτίσουν και θα δημιουργήσουν τη ριζοσπαστική αθηναϊκή δημοκρατία με την απόλυτη πολιτική ισότητα των πολιτών. Κυρίαρχη μορφή της αθηναϊκής πολιτείας είναι ο Περικλής, με την ηγεσία του οποίου η Αθήνα θα δώσει στον κόσμο ό,τι πιο ωραίο, άφθαρτο και αιώνιο μπορεί να δημιουργήσει μια ευνομούμενη κοινότητα, τον κλασικό πολιτισμό, όπου ο κυρίαρχος Λόγος συνυπάρχει αρμονικά με το ιδεατό.

Θεμελιώδης αρχή της Κλασικής εποχής είναι η ανάγκη για καθολική παιδεία και στα πλατύτερα στρώματα της κοινωνίας. Οι σοφιστές και οι φιλόσοφοι θα αναλάβουν το έργο της μόρφωσης των νέων. Ο Σωκράτης, ο Πλάτων, ο Αριστοτέλης και άλλοι μεγάλοι διδάσκαλοι θα σφυρηλατήσουν το πνεύμα των μαθητών τους διδάσκοντας και αναλύοντας τις έννοιες της αλήθειας, της ηθικής, της λογικής, των αισθήσεων, της μουσικής και της τέχνης.

Ύψιστη έκφραση της Δημοκρατίας, της ελευθερίας και της παιδείας είναι το θέατρο. Όλοι οι πολίτες πλέον μπορούν να παρακολουθήσουν μια παράσταση τραγωδίας ή κωμωδίας και είναι σε θέση να διακρίνουν την εκτέλεση της δραματουργικής τεχνικής και την ποιότητα του δραματικού λόγου. Το πόσο σημαντικό ήταν αυτό το είδος στην κλασική αρχαιότητα το αποδεικνύει η ύπαρξη θεατρικού οικοδομήματος σε κάθε πόλη, από την πιο πλούσια και μεγάλη ως την πιο φτωχή και ολιγαύβημη.

Με οδηγό την περικλείει Αθήνα, οι εικαστικές τέχνες θα φτάσουν τον 5ο αιώνα π.Χ. στο ύψιστο σημείο εσωτερικής έκφρασης και ιδεατής ομορφιάς. Το μεγάλο οικοδομικό πρόγραμμα στην Ακρόπολη, όπου οι καλύτεροι αρχιτέκτονες και γλύπτες έβρισαν στο σύνολο των οικοδομημάτων μια μοναδική μνημειακή μορφή, με εσωτερική συνοχή και ολοκληρωμένη αρμονία, αποτελεί μοναδικό φαινόμενο συνδυασμού πολιτικών επιδιώξεων και πολιτιστικής αποστολής που απέκτησε μια σχεδόν θεϊκή αίγλη.

Δεν είναι εύκολο να καθοριστεί αυστηρά χρονολογικά το πλαίσιο της Κλασικής εποχής. Όπως αναφέρθηκε ήδη, αρχίζει με το τέλος των Περσικών πολέμων, γύρω στο 480 π.Χ. Το τέλος της τοποθετείται συμβατικά από άλλους στο 330 π.Χ. και από άλλους στο 320 π.Χ. Οι χρονολογίες αυτές

βεβαίως χρησιμοποιούνται εντελώς συμβατικά, καθώς τεχνοτροπικά δεν υπάρχουν απότομες μεταβολές, αλλά η εξέλιξη και οι μεταβάσεις από τη μια μορφή στην άλλη γίνονται ομαλά και σταδιακά, υπαγορεύονται όμως από σημαντικά ιστορικά γεγονότα και κοινωνικές αλλαγές. Έτσι θα μπορούσαμε να πούμε εν ολίγοις ότι η Κλασική εποχή τελειώνει με την εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου στην Ανατολή.

Η τέχνη σε αυτά τα 150 χρόνια παρουσίασε σημαντική εξέλιξη και γι' αυτό το λόγο διαίρεται σε μικρότερες φάσεις: την *Πρώιμη Κλασική εποχή* ή *περίοδο του Αυστηρού Ρυθμού* (480-450 π.Χ.), την *Ωριμη Κλασική* (450-425 π.Χ.), την *περίοδο του Πλούσιου Ρυθμού* (425-380 π.Χ.) και την *Ύστερη Κλασική* (380-330/20 π.Χ.).

Με τον αυστηρό ρυθμό εκφράζεται η νέα ιδεολογία που διαμορφώνουν οι νέες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες μετά τους εθνικούς πολέμους κατά των Περσών. Το αίσθημα της ελευθερίας, της δύναμης, της ευθύνης και του ήθους αποτυπώνονται σε μορφές λιτές και αυστηρές, με κινήσεις που κατακτούν την τρίτη διάσταση, όπως στο παιδί του Κριτίου και στον Δία του Αρτεμισίου, ενώ στις υμνικές γυναικείες μορφές το ένδυμα αλλάζει ριζικά και την πολύπτυχη ιωνική και πλούσια ενδυμασία των αρχαϊκών χρόνων αντικαθιστά ο δωρικός πέπλος με τη λιτή και αυστηρή δομή και πτύχωση.

Θα πρέπει να αναφερθεί εδώ ότι οι γνώσεις μας για τη γλυπτική της Κλασικής εποχής γενικά, εκτός από τα ανάγλυφα, αρχιτεκτονικά, αναθηματικά ή επιτύμβια, συμπληρώνονται με τα αντίγραφα των περίοπτων γλυπτών της Ρωμαϊκής περιόδου. Ένας μεγάλος αριθμός αγαλμάτων της Κλασικής αλλά και της Ελληνιστικής εποχής είχαν αρπαχτεί από τους Ρωμαίους με την κατάκτηση των ελληνικών εδαφών. Εκεί αυτά αντιγράφτηκαν, ενώ τα χάλκινα γλυπτά, που ήταν και τα περισσότερα, χρησιμοποιήθηκαν σε μεταγενέστερες εποχές ως πηγή μετάλλου.

Από τις πηγές γνωρίζουμε σχετικά λίγα ονόματα γλυπτών που εργάστηκαν κατά την Πρώιμη Κλασική εποχή. Ο Κρήσιος και ο Νησιώτης στην Αθήνα είναι γνωστοί από το σύνταγμα των Τυραννοκτόνων που κατασκεύασαν σε αντικατάσταση του παλαιότερου έργου του Αντήνορα, το οποίο είχαν αρπάξει οι Πέρσες όταν κατέλαβαν την Αθήνα. Φημισμένοι γλύπτες ήταν επίσης ο Πυθαγόρας που γεννήθηκε στη Σάμο, αλλά μετανάστευσε στο Ρήγιο της Κάτω Ιταλίας, ο Κάλαμος που εργάστηκε στην Αθήνα και ίσως ήταν Αθηναίος, ο Μύρων και ο Ονάτας από την Αίγινα. Η απόδοση κάποιων από τα σωζόμενα έργα σε αυτούς είναι δύσκολη. Πολλοί αποδίδουν στον Κάλαμο το θουμίσιο χάλκινο άγαλμα που ανασύρθηκε από τη θάλασσα του Αρτεμισίου της Εύβοιας και παριστάνει μάλλον τον Δία παρά τον Ποσειδώνα. Τα ανώνυμα γλυπτά του αυστηρού ρυθμού είναι αρκετά και αξιόλογα. Αναφέρονται, εκτός από τον Δία του Αρτεμισίου, ο Ηνίοχος των Δελφών, ανάθημα του Πολυζώλου, τυρνάνου της Γέλας, που νίκησε σε αρματοδρομία το 478 ή το 474 π.Χ., ο λεγόμενος Λεωνίδας από τη Σπάρτη, ο Ποσειδώνας της Κρείσιδος της Βοιωτίας κ.ά.

Μια ομάδα καλλιτεχνών εργάστηκε για την κατασκευή του γλυπτού διακόσμου του ναού του Διός στην Ολυμπία. Πρόκειται για το σημαντικότερο σύνολο μαρμάρινων γλυπτών του αυστηρού ρυθμού, το οποίο μας επιτρέπει να μελετήσουμε τη γλυπτική αυτής της εποχής πληρέστερα και όχι μόνο από τα μεμονωμένα έργα, και κυρίως μας περιοχίζει εκτός της Αττικής, της Πελοποννήσου. Για τη χρονολόγηση των γλυπτών αυτών έχουμε ένα σημαντικό γεγονός από τις πηγές: την τοποθέτηση στο αέτωμα του ναού μιας ασπίδας από τους Σπαρτιάτες το 457 π.Χ. μετά τη νίκη τους εναντίον των Αργείων, πρόγμα που σημαίνει ότι τουλάχιστον το 456 π.Χ. οι εργασίες στο κτίριο είχαν ολοκληρωθεί. Στο ανατολικό αέτωμα παριστάνεται η αρματοδρομία του Πέλοπα και του Οινόμαου και στο δυτικό η μάχη Λαπιθίων και Κενταύρων, με τη μορφή του Απόλλωνα να δεσπόζει στο κέντρο, ως τηρητής του νόμου και της τάξης. Στις δώδεκα μετόπες, από έξι στον πρόναο και τον οπισθόδομο, απεικονίζονται οι ισραήμιμοί θλητοί του Ηρακλή.

Τα αναθηματικά ανάγλυφα είναι λίγα αλλά πολύ διαφωτιστικά και σημαντικά για την κατανόηση της τεχνοτροπίας καθώς, εκτός από την Αττική από όπου προέρχεται το ανάγλυφο της σκεπτομένης Αθηνάς από την Ακρόπολη και του λεγόμενου αυτοστειφανομένου από το Σούνιο, έχουμε δείγματα και από άλλες περιοχές, όπως τις Κυκλάδες με το δίσκο της Μήλου, και τη Θάσο, την οποία είχαν αποικίσει οι Πάριοι, όπου έχουν βρεθεί τα ανάγλυφα των Θεωρών και το ανάγλυφο με παράσταση νεκροδείπνου.

Στην Αττική δεν υπάρχουν επιτύμβια ανάγλυφα την εποχή αυτή. Η απαγόρευση τους στα τέλη του 6ου αιώνα π.Χ. κράτησε ως το 430 π.Χ. Σε άλλες όμως περιοχές, κυρίως στα ιωνικά και την Ιωνία αλλά και την κυρίως Ελλάδα, όπως στη Θεσσαλία, όπου δεν ίσχυσε κανένας περιοριστικός νόμος, η κατασκευή τους συνεχίστηκε, με αποτέλεσμα να έχουμε σήμερα ορισμένα εξαιρετικά δείγματα.

Με την υπογραφή της συνθήκης του Καλλία στα Σούσα, το 449 π.Χ., και την επίτευξη του στόχου

της Δηλιακής Συμμαχίας, οι Αθηναίοι όχι μόνο δεν τη διέλυσαν αλλά τη μετέφεραν σε ηγεμονία έχοντας μεταφέρει και το ταμείο των συμμαχικών φόρων από τη Δήλο στην Ακρόπολη ήδη από το 454 π.Χ.

Ο Περικλής, προκειμένου να πραγματοποιήσει το οικοδομικό του πρόγραμμα στην Αθήνα, σκέφτηκε τη σύγκληση πανελληνίου συνεδρίου με στόχους τη διατήρηση της ειρήνης, την ασφάλεια των θαλασσών και την ανοικοδόμηση των κατεστραμμένων από τους Πέρσες ιερών. Το συνέδριο δεν έγινε, αλλά ο άρχων της αθηναϊκής δημοκρατίας προχώρησε στο σχέδιό του χρησιμοποιώντας τις εισοδήματα των συμμάχων στο συμμαχικό ταμείο. Όποιος και αν μπορεί να είναι οι κριτικές στις ενέργειες αυτές, που από ένα σημείο και μετά ήταν ίσως εις βάρος της ίδιας της Αθήνας, ένα είναι γεγονός: ο Περικλής μέσα από τον φθαρτό πλούτο των τολάντων δημιούργησε έργα άφθαρτα και αιώνια.

Αφού ολοκληρώθηκαν τα χρωματικά έργα με την ανίγερση των Μακρών Τειχών, αρκετοί ναοί χτίστηκαν στην Αττική, οι περισσότεροι από τον ίδιο αρχιτέκτονα, όπως το Θησείο, ο ναός του Ποσειδώνα στο Σούνιο, της Νέμεσης στον Ραμνούνα, του Άρη στην Αγορά, ενώ η Ακρόπολη ανοικοδομείται εξ ολοκλήρου. Κατασκευάζονται τα μνημειακά προπύλαια από τον Μνησικλή, προγραμματίζεται η ανίγερση του Ερεχθείου και του ναού της Αθηνάς Νίκης και ανοικοδομείται ο ναός της πολιούχου Αθηνάς, ο Παρθενώνας, ολόκληρος από λευκό πεντελικό μάρμαρο. Πλήθος κομμιτευτών και τεχνιτών επιστρατεύεται για την κατασκευή τους, όπως μας τους αναφέρει ο Πλούταρχος (*Βίος Περικλείου*, 12, 6-7): αρχιτέκτονες, γλύπτες, ζωγράφοι, βαφείς, χρυσοσχοί, χαλκουργοί, ελεφαντουργοί, τραπεζίτες, χορδικοί, μαρμαροτεχνίτες. Στην Αγορά, το χώρο της δημόσιας ζωής και της λειτουργίας του αθηναϊκού πολιτεύματος, ανοικοδομείται γύρω στο 465 π.Χ. η πυρπολημένη από τους Πέρσες Θόλος, όπου διέμεναν οι πρυτάνεις, και χτίζεται η Ποικιλία Στοά, ένα από τα σημαντικότερα κτίρια της Αγοράς.

Σύμβολο της πόλεως ήταν ο Παρθενώνας, έργο του Ικτίνου και του Καλλικράτη, που άρχισε να χτίζεται το 449 π.Χ., αμέσως μετά την υπογραφή της ειρήνης του Καλλία. Μέσα σε δέκα μόλις χρόνια, ο ναός είχε ολοκληρωθεί και το 438 π.Χ. τοποθετήθηκε στο άδυτο το χρυσεόφειδο άγαλμα της Αθηνάς Παρθένου, έργο του Φειδία. Στα αετώματά του απεικονίστηκε η γέννηση της Αθηνάς και η διαμάχη της με τον Ποσειδώνα για την κατοχή και την προστασία της πόλης, ενώ η ζωφόρος, ένα μοναδικό έργο γλυπτικής που περιέφερε τον τοίχο του σκού, με την παράσταση της ποιητής των Παναθηναίων, διατρέχοντα το οικομνημείο μεγαλείο και τη δόξα της Αθήνας. Ολόκληρος ο γλυπτός δίσκοςσμος του Παρθενώνα ήταν γεμάτος συμβολισμούς και αναφορές στη δύναμη της Αθήνας και στη συμβολή της στη λαμπρή ιστορία των Ελλήνων. Οι μετόπες της δυτικής πλευράς του ναού με την Αμωζονομαχία και της βόρειας με την άλωση της Τροίας αποτελούν σαφείς αναφορές στη συμβολή των Αθηναίων στους Περσικούς πολέμους. Οι Αμαζόνες προέρχονται από την Ανατολή και ποριστάνονται με περσική ενδυμασία και η άλωση της Τροίας ίσως παραλληλίζεται με την καταστροφή της Αθήνας, της μόνης πόλης που καταστράφηκε σε τέτοιο βαθμό από την περσική επιδρομή, ενώ η Κενταυρομαχία στις μετόπες της νότιας πλευράς συμβολίζει το θρίαμβο του πολιτισμού ενάντια στο πρωτόγονο και το ζωώδες που αντιπροσώπευαν οι Πέρσες. Τι σημασία που είχαν για τους Έλληνες γενικότερα και ιδιαίτερα για τους Αθηναίους τα θέματα αυτά τονίζει και το γεγονός ότι παριστάνονται επίσης στα σαυδάλια και στην ασπίδα της Αθηνάς Παρθένου, στο ναό της Αθηνάς Νίκης, στο Θησείο, στο ναό του Άρη και στο Σούνιο.

Εκτός από τη διακόσμηση των ναών, ένα πλήθος ελεύθερων γλυπτών, λατρευτικών αγαλμάτων, ανασθηματικών συνταγμάτων κατασκευάστηκαν για να στηθούν στην Ακρόπολη και την Αγορά των Αθηνών, αλλά και στα μεγάλα πανελλήνια ιερά, όπως των Δελφών και της Ολυμπίας.

Ο Φειδίας, που όπως αναφέρει ο Πλούταρχος (*Βίος Περικλείου*, 13,3) «πάντα δὲ διείπε καὶ πάντων ἐπισκοπῶν ἦν» στην Ακρόπολη, συγκέντρωσε γύρω του τα μεγαλύτερα ονόματα γλυπτών των χρόνων του για να δημιουργήσουν τη σημαντικότερη τεχνοτροπία γλυπτικής στην αρχαιότητα. Αφήνοντας στην άκρη τις τάσεις του καλλιτέχνη της Ολυμπίας για ρεαλισμό, η αθηναϊκή σχολή κινήθηκε σε διαφορετικές κατευθύνσεις και σφαίρες, σε αυτές του ιδεαλισμού των θείων μορφών, όπως όξίζει στους πόλιτες που αντιμimetώπιαν την Περσική Αυτοκρατορία. Ο Μύρων από τις Ελευθέρες στα σύνορα της Αττικής με τη Βοιωτία, ο Αργείος Πολύκλειτος, ο Κρησίλας από τις Κυδωνίες της Κρήτης, ο Αλκαμένης από την Αθήνα, ο Αγοράκριτος από την Πάρο είναι αυτοί που μαζί με τον Φειδία θα μεγαλοουργήσουν στη γλυπτική την εποχή του Περικλή.

Από τα πρωιμότερα έργα του Φειδία είναι το άγαλμα της Αθηνάς Προμάχου και αγάλματα από το ανάθημα των Αθηναίων στους Δελφούς σε ανάμνηση της νίκης τους εναντίον των Περσών, που παριστάναν θεούς, καθώς και βασιλιάδες και ήρωες της Αττικής, μεταξύ των οποίων και τον στρατηγό του Μαραθώνα Μιλτιάδη. Τα περίφημα χάλκινα αγάλματα που βρέθηκαν στη δάλασσα του Ρηγίου (Riace) της Ιταλίας

θεωρείται από πολλούς ότι προέρχεται από αυτό το σύνταγμα των Αθηνών. Βεβαίως ο Φειδίας είναι περισσότερο γνωστός, εκτός από το χρυσελέφαντινο άγαλμα της Αθηνής Παρθένου, για το χρυσελέφαντινο άγαλμα του Διός στην Ολυμπία, που συγκαταλέγεται στα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου.

Από τα έργα του Μύρωνα με ασφάλεια γνωρίζουμε, από αντίγραφα των ρωμαϊκών χρόνων, τον Δισκοβόλο και το σύνταγμα της Αθηνάς και του Μαρσάου, που το είχε κατασκευάσει στα 450-440 π.Χ. και ήταν στήμιο στην Ακρόπολη.

Από την αρχαία παράδοση γνωρίζουμε ότι ο μεγάλος γλύπτης Πολύκλειτος από το Άργος είχε φιλοτεχνήσει τουλάχιστον 21 χάλκινα έργα, τα περισσότερα από τα οποία ήταν αγάλματα αθλητών, όλα χαμένα σήμερα. Μόνο δύο από αυτά αναγνωρίζουμε με βεβαιότητα σε ρωμαϊκά μαρμάρινα αντίγραφα: τον Δορυφόρο και τον Διαδούμνο. Στον Δορυφόρο, που παριστάνει τον Αχιλλέας, ο Πολύκλειτος απέδωσε την ιδανική μορφή του νέου άνδρα της κλασικής εποχής. Η στάση, οι αναλογίες και η δομή του σώματος αποτέλεσαν πρότυπο για πολλά έργα τόσο των σύγχρονών του καλλιτεχνών όσο και μεταγενέστερων. Για τον Άργειο γλύπτη, ο Δορυφόρος ήταν μια σπουδή στην απόδοση του ανθρωπίνου σώματος. Ονόμασε το έργο του Κανόνα και συνέγραψε και σχετικό βόκμιο με τον ίδιο τίτλο.

Για τους άλλους γλύπτες του 5ου αιώνα π.Χ. γνωρίζουμε σχετικά λίγα πράγματα και ακόμα λιγότερα για τα έργα τους. Οι δύο μαθητές του Φειδία, ο Αγοράκριτος και ο Αλκαμένης, εργάστηκαν στα γλυπτά του Παρθένου. Από τα υπόλοιπα έργα τους μας είναι γνωστό το άγαλμα της Νέμησης στον Ραμνούντα, του Αγοράκριτου, από το οποίο διατηρούνται μερικά σπαρδύματα και πολλά αντίγραφα της Ρωμαϊκής εποχής, ενώ στην περίφημη Αφροδίτη εν κήποις του Αλκαμένη δεν είναι εύκολο να αποδοθεί κάποιο από τα πολλά αγάλματα Αφροδίτης που μας είναι γνωστά από τις αντιγραφές των ρωμαϊκών χρόνων.

Με τον Φειδία και τρεις συνεργάτες του συνδέεται και ένας καλλιτεχνικός διαγωνισμός που μας παραδίδουν οι πηγές. Ο Πλάμιος συγκεκριμένα αναφέρει ότι ο διαγωνισμός έγινε για την κατασκευή μιας πληγωμένης Αμαζώνας για την Εφεσο και σε αυτόν πήραν μέρος ο Φειδίας, ο Πολύκλειτος, ο Κρησίλας και ο Φράβμιος. Κρίτες ήταν οι ίδιοι οι καλλιτέχνες. Ο καθένας έδωσε την πρώτη ψήφο στον αυτό του και τη δεύτερη στον Πολύκλειτο, ο οποίος και ανακηρύχθηκε νικητής. Τελικά φαίνεται πως στο ιερό στήθηκαν και οι τέσσερις Αμαζόνες, πολλά αντίγραφα των οποίων σώζονται από τη Ρωμαϊκή περίοδο.

Οι μαθητές του Φειδία με τις καινοτομίες τους θα προχωρήσουν σε νέους δρόμους και θα συμβάλουν στη δημιουργία του πλούσιου ρυθμού. Στο τελευταίο τέταρτο του 5ου αιώνα π.Χ. τοποθετείται η δραστηριότητα δύο μεγάλων καλλιτεχνών που είναι εκπρόσωποι του ρυθμού αυτού. Τον ενός από αυτούς, τον Παιώνιο από τη Μένδη της Χαλκιδικής, σώζεται το άγαλμα της Νίκης που αφιέρωσαν στην Ολυμπία οι Μεσσήνιοι και οι Ναυπάκτιοι μετά τη νίκη τους εναντίον των Σπαρτιατών το 424 π.Χ. Στον Καλλίμαχο, τον κατατηγέτευχο, όπως τον ονόμαζαν οι σύγχρονοί του, αποδίδονται με πιθανότητα ορισμένα αντίγραφα ρωμαϊκών χρόνων, ανάμεσα στα οποία και αυτά της Αφροδίτης του τύπου Λούβρου-Νεαπόλεως.

Ο 5ος αιώνας π.Χ. τελειώνει με τη λήξη του Πελοποννησιακού πολέμου ανάμεσα στις δύο μεγάλες δυνάμεις, την Αθήνα και τη Σπάρτη, που συμπαρέσυρε στη σύρραξη αυτή ολόκληρο σχεδόν τον ελληνικό κόσμο. Η αθηναϊκή δημοκρατία καταλύεται και οι κοινωνικές και πολιτικές μεταβολές θα σηματοδοτήσουν την αρχή του τέλους της πόλεως κράτους, του σημαντικότερου πολιτικού σχήματος της Ελλάδας των ιστορικών χρόνων.

Η Ύστερη Κλασική περίοδος καλύπτει τον 4ο αιώνα π.Χ. κατά τον οποίο η καλλιτεχνική δραστηριότητα δεν συγκεντρώνεται πλέον στα μεγάλα αστικά κέντρα όπως η Αθήνα, αλλά διαχέεται στην περιφέρεια, όπου τοπικοί ηγεμόνες προσκαλούν μεγάλους καλλιτέχνες για να εργαστούν είτε σε ιδιωτικές παραγωγές είτε σε τοπικά ιερά.

Ο απόηχος του πλούσιου ρυθμού είναι έντονος στα γλυπτά του ναού του Ασκληπιού στην Επίδαυρο, για την κατασκευή των οποίων γύρω στο 480-475 π.Χ. εργάστηκαν ο Τιμόθεος και ο Εκτορίδας, σύμφωνα με τις οικοδομικές επιγραφές. Στα αετώματα παριστάνονται η άλωση της Τροίας και Αμαζονομαχία, ενώ τα ακρωτήρια ήταν Νίκες και έφιππες Νηρηίδες. Στον Τιμόθεο αποδίδονται επίσης και ορισμένα άλλα ελεύθερα γλυπτά, όπως το άγαλμα της Υγείας από την Επίδαυρο με τη μοναδική κίνηση καθώς σκύβει να τσιπίει το φίδι, και το σύνπλεγμα της Λήδας με τον κύκνο.

Με τέσσερις από τους πιο φημισμένους γλύπτες του 4ου αιώνα π.Χ. συνδέεται ένα από τα

σημαντικότερα ιδιαιτέρως αυτής της εποχής, το Μουσείο της Αλικαρνασσού, το μνημειώδες ταφικό κτίσμα του Μαύουλου, δυνάστη της Αλικαρνασσού, το οποίο συγκρατούσε στα επτά θύματα του αρχαίου κόσμου και χρονολογείται γύρω στο 350 π.Χ. Σύμφωνα με την παράδοση σε αυτό εργάστηκαν ο Τιμόθεος, ο Σκόπας, ο Λεωχάρης και ο Βρύαξης. Η εργασία και το καλλιτεχνικό ύψος του καθενός αναγνωρίζονται εύκολα σε καθμία από τις τέσσερις πλευρές του μνημείου που περιέτριχε μια ζωφόρος με παράσταση αμαζονομαχίας. Ο Σκόπας, μετά το Μουσείο, ανέλαβε την κατασκευή του ναού της Αλέας Αθηνών στην Τεγέα της Αρκαδίας, μαζί και τον γλυπτό του δίσκου. Στα αετώματα εικονίζονται το κνήγι του Καλυδονίου κάτρου και η μάχη των Ελλήνων με τον Τήλεφο, ενώ στη ζωφόρο παριστάνονται Αμαζονομαχία. Από τα ελεύθερα γλυπτά του αναγνωρίζονται σε αντίγραφο η περίφημη Μαινάδα, ο Πόθος, ο Μελίαγρος κ.ά.

Οι δύο κορυφαίοι γλύπτες του 4ου αιώνα π.Χ. είναι ο Πραξιτέλης και ο Λύσιππος, οι οποίοι, αν και κινήθηκαν σε διαφορετικές κατευθύνσεις ως προς την καλλιτεχνική τους έκφραση, σφράγισαν και οι δύο το ίδιο καθοριστικά την τέχνη της Ύστερης Κλασικής εποχής.

Ο Πραξιτέλης, γιος του Αθηναίου γλύπτη Κηφισόδοτου, θαυμάστηκε ιδιαίτερα από τους συγχρόνους του, μερικοί από τους οποίους τον θεωρούσαν αντάξιο του Φειδία και του Πολύκλειτου. Είναι ο πρώτος που τόλμησε να απεικονίσει τη θεά Αφροδίτη ολόγυμνη στο περίφημο άγαλμα της Κυδίας, του οποίου φτάχτηκαν άπειρα αντίγραφα κατά τη Ρωμαϊκή εποχή. Από τα πρωτότυπα έργα του σώζεται μόνο ο Ερμής της Ολυμπίου, το μαρμάρινο άγαλμα του θεού που κρατά το Διόνυσο βρέφος. Στο εργαστήριο του Πραξιτέλη, πιθανότατα σε κάποιο μαθητή του, αποδίδεται το χάλκινο πρωτότυπο άγαλμα του Παιδιού που βρέθηκε στη θάλασσα του Μαραθώνα. Ένα πλήθος από μαρμάρινα αγάλματα της Ρωμαϊκής εποχής αντιγράφουν έργα του Πραξιτέλη, όπως ο ανασπαύμενος Σάτυρος, ο Απόλλων Σαυροκτόνος, ο οιοχόων Σάτυρος, η Αφροδίτη τύπου Arles και πολλά άλλα.

Η δημιουργία νέων τάσεων και καινοτομιών που θα οδηγήσουν από την κλασική τέχνη στην ελληνιστική, οφείλεται στον μέγιστο γλύπτη από τη Σικώνα, τον Λύσιππο, ευνοούμενο και προσωπικό ανδριαντοποιό του Μεγάλου Αλεξάνδρου, για τον οποίο η παράδοση αναφέρει ότι κατασκεύασε περί τα 1.500 έργα. Παρότι είχε ως πρότυπό του τον δορυφόρο του Πολυκλείτου, καθιέρωσε μια διαφορετική δομή και αναλογίες στα έργα του, κατασκευάζοντας μορφές με ψηλόλιγνα σκέλη και μικρά κεφάλια. Χαρακτηριστική είναι η κατάκτηση του χώρου με το άπλωμα των χεριών και η στήριξη του βάρους του σώματος και στα δύο σκέλη, ενώ το σκοπαδικό πάθος, με την υπερβολική ανύστα των οφθαλμών, μετριάζεται και αφομοιώνεται διαφορετικά για να αποκτήσουν τα πρόσωπα μια μεγαλειώδη και συνάνια πιο ήριμη έκφραση. Από τα πολυάριθμα έργα του αναφέρονται ο Αποξυόμενος Ηρακλής, ο Αγίας των Δελφών, ο Ερως των Θεσπιών, ο Καιρός κ.ά. Σύμφωνα με την παράδοση, ο Αλέξανδρος επέτρεψε μόνο στον Λύσιππο να φιλοτεχνήσει το πορτρέτο του και σε αυτόν ανέθεσε να κατασκευάσει τα χάλκινα αγάλματα των 25 ήπειρων εταίρων του που έπισαν στη μάχη του Γρανικού, για να στηθούν στην ιερή πόλη των Μακεδόνων, το Δίον, από όπου αργότερα τα άρπαξε και τα μετέφερε στη Ρώμη ο Καικίλιος Μέτελλος. Η τέχνη του Λύσιππου αποτελεί ορόσημο στην ιστορία της αρχαίας τέχνης καθώς σφραγίζει την Ύστερη Κλασική περίοδο και ταυτόχρονα θέτει τις βάσεις για τη διαμόρφωση της ελληνιστικής.

Η κλασική γλυπτική δεν είναι βεβαίως μόνο οι δημιουργίες των μεγάλων καλλιτεχνών που σημάδεψαν την ιστορία της τέχνης. Τη διάχυση του κλασικού σε όλα τα στρώματα και τους τομείς μπορούμε να την παρακολουθήσουμε και σε δημιουργίες μικρότερων και ανώνυμων καλλιτεχνών που εργάζονταν όχι για τα μεγάλα δημόσια κτίρια, αλλά για τους απλούς πολίτες σε παραγγελίες κυρίως για επιτύμβια μνημεία και για ανθήματα στα ιερά. Τόσο στα επιτύμβια όσο και στα ανθηματικά ανάγλυφα, κυρίως τα αττικά, είναι φανερή η επιρροή των έργων γλυπτικής των μεγάλων δασκάλων και ιδιαίτερα αυτών που εργάστηκαν στα παρενύμεια γλυπτά.

Στην Αθήνα, όπου δημιουργήθηκαν τόσα σπουδαία γλυπτά κατά την εποχή του αυστηρού ρυθμού και την Ωριμη Κλασική εποχή, υπάρχει παντελής απουσία επιτυμβίων αναγλύφων μετά την απαγόρευσή τους από τον Κλεισθένη στα τέλη του 6ου αι. π.Χ. Με την κήρυξη του Πελοποννησιακού πολέμου και τις κοινωνικές και πολιτικές ανακατατάξεις εξαιτίας αυτής της ολέθριας σύγκρουσης, τη διαφορετική ερώρηση των πραγμάτων σε θέματα θρησκευτικά μετά και το λοιμό που έπληξε την πόλη της Παλλάδας, ή ίσως επειδή η απαγόρευση αυτής πλέον στο απώτατο παρελθόν, αναβίωσε η συνήθεια της ίδρυσης μνημείων πάνω στους τάφους.

Οι πρώτες χρονολογικά επιτύμβιες στήλες του τελευταίου τετάρτου του 5ου αιώνα π.Χ. είναι στενές, αλλά όχι πολύ ψηλές, συνεχίζοντας τη μορφή των στηλών του αυστηρού ρυθμού με την απεικόνιση μίας μόνο μορφής. Στήνονται συνήθως σε τάφους γυναικών και παιδιών, ενώ στους τάφους των ανδρών τα μνημεία είναι απλά και αναγράφουν το όνομα, το πατρώνυμο και το δημοτικό, που δηλώνει το δήμο στον οποίο είχε τα πολιτικά δικαιώματα ο νεκρός. Η αττική επιτύμβια στήλη παρουσιάζει σταθερή εξέλιξη από τα τέλη του 5ου αιώνα π.Χ. ως την τελευταία εικοσαετία του 4ου αι. π.Χ., οπότε και πάλι απαγορεύτηκε η κατασκευή τους.

Σε όλη την Αρχαϊκή περίοδο και σε όλον σχεδόν τον 5ο αιώνα π.Χ., στην επιτύμβια στήλη εικονιζόταν ο νεκρός μόνος του, μακριά από τον κόσμο των ζωντανών. Γύρω στα 510 π.Χ. εμφανίζονται στήλες με δύο μορφές, από τις οποίες η μια παριστάνει τον νεκρό που αποχαιρατά συνήθως κάποιο στενό συγγενικό ή φιλικό του πρόσωπο, με μια χειραψία, τη «δεξίωση». Σταδιακά οι μορφές γίνονται τρεις ή και περισσότερες μέσα στον 4ο αιώνα π.Χ. Ο νεκρός συνήθως εικονίζεται καθιστός ενώ οι συγγενείς ή δούλοι όρθιοι να κοιτάζουν προς το προσφιλέστερο απελθόν πρόσωπο, το οποίο μερικές φορές είναι δύσκολο να προσδιορίσει κανείς, αλλά συνήθως, πέρα από το κάθισμα, διακρίνεται από το βλέμμα που είναι βυθισμένο στο άπειρο, απέκασμο, αποστασιοποιημένο από τους γύρω του.

Αττική ερυθρόμορφη αμφικλοισθής λήκυθος ζωγραφισμένη από τον Δούρι, με παράσταση ενός νέου που τον κληνών δύο Σπάρτες. Σύμφωνα με την επιγραφή, το αγγείο ανήκε στον Ασπιόδαμο. Βρέθηκε στην Αθήνα στην οδό Σταδίου. (Γύρω στο 480 π.Χ.) Αρ. ευρ. 15375

Συνίπει της παρουσίας και άλλων μορφών, αλλά και του γεγονότος ότι υπάρχουν καθίστες μορφές, ήταν η αλλαγή του σχήματος και της μορφής της στήλης, η οποία γίνεται πλατιά και χαμηλότερη, ενώ την ανθεμιωτή επίστεψη του αυστηρού ρυθμού την αντικαθιστά το αέτωμα. Η κορύφωση αυτή με ένα αρχιτεκτονικό στοιχείο απαιτούσε την ύπαρξη κάποιων φερώντων στοιχείων και έτσι προστίθενται και δύο παραστάδες στις πλαϊνές πλευρές, οι οποίες στηρίζουν το αέτωμα. Η διαμόρφωση αυτή, που στην αρχή αποδίδεται σε πολύ ρηχό ανάγλυφο, οδήγησε στη δημιουργία του ναού. Από τα μέσα του 4ου αιώνα π.Χ. ο ναός παίρνει τέτοιες διαστάσεις και μορφή που δεν μιλάμε πλέον για επιτύμβια στήλη αλλά για έναν πραγματικό ναό, μια κατασκευή στην οποία οι παραστάδες και το αέτωμα ή το επιστάλιο αποτελούνται από μεγάλα ξεχωριστά κομμάτια που χτίζονται κανονικά, ενώ οι μορφές μέσα σε αυτόν είναι σχεδόν ολόγλυφες σαν αγάλματα. Αυτά τα πολυδιάπανα μνημεία, που δεν αποτελούσαν πλέον ένα σήμα του τάφου, αλλά κατασκευές που προκαλούσαν και άγγιζαν τα όρια της ύβρεως, οδήγησαν τον Δημήτριο του Φαληρία στην έκδοση διατάγματος το 317 π.Χ., σύμφωνα με το οποίο η κατασκευή τους απαγορεύτηκε και η σήμανση του τάφου γινόταν με μια απλή ακόσμητη στήλη ή έναν κιονόσκα.

Στο πλουσιότερο και μεγαλύτερο νεκροταφείο της αρχαιότητας, αυτό του Κεραμεικού της Αθήνας, ακόμα και σήμερα εντυπωσιάζονται κανείς από τα επιβλητικά ταφικά μνημεία. Οι πλούσιες οικογένειες είχαν και οικογενειακούς τάφους, τους ταφικούς περιβόλους, όπου ήταν στημένες στήλες, ναοί ή μαρμάρινα αγγεία, τα οποία κάνουν την εμφάνισή τους ως επιτύμβια μνημεία στα τέλη του 5ου αιώνα π.Χ. στην Αττική και θα χρησιμοποιούνται παράλληλα με τις στήλες ως και τον 4ο αιώνα π.Χ. Το μέγεθός τους συνήθως κυμαίνεται από 80 εκατοστά ως ένα μέτρο, ενώ σε σπάνιες περιπτώσεις έχουμε ληκνούς το ύψος των οποίων φτάνει σχεδόν τα δύο μέτρα.

Τα επιτύμβια μαρμάρινα αγγεία είναι λήκνοι και λουτροφόροι και αποτελούν μεταφορά στο μάρμαρο των αντίστοιχων πήλινων αγγείων. Τα πρώτα, ως δοχεία ελαίων και αρωμάτων, σχετίζονται με τις νεκρικές τελέτες, γι' αυτό και αποτελούν το κατεξοχόν κτίσμα των τάφων από την εμφάνισή τους ως σχήμα, από την Αρχαϊκή εποχή και σε όλη την Κλασική. Οι λουτροφόροι, περισσότερο συνδεδεμένες με το γάμο, ως αγγείο με το οποίο μεταφέρονταν το νερό για το λουτρό της νέφης, στη μαρμάρινη έκδοχή τους τοποθετούνται σε τάφους κυρίως ανύπαντρων κοριτσιών. Το σχήμα των επιτύμβιων αυτών λήκνων αγγείων, που αποτελεί αποκλειστική συνήθεια στην Αττική, ακολουθεί την εξέλιξη των αντίστοιχων πήλινων. Διακοσμούνται με ζωγραφιστή φυτική διακόσμηση στον ώμο και στο λαιμό, ενώ στο σώμα τις περισσότερες φορές υπάρχει ένα πλαίσιο με ανάγλυφη παράσταση δεξιάς ή άλλες σκηνές, μερικές από τις οποίες είναι αξιόλογες τεχνοτροπικά, ενώ οι περισσότερες, έργα όχι σημαντικών τεχνιτών, διακρίνονται από μια πιο μαυριστική απόδοση.

Η ακτινοβολία της αττικής πλαστικής επηρέασε αναμφίβολα ολόκληρη την Ελλάδα. Επιτύμβιες στήλες με φανερή την αττική επίδραση έχουν βρεθεί σε πολλές περιοχές του ελληνικού κόσμου, ιδιαίτερα του 4ου αιώνα π.Χ., αν και καιμιά άλλη πόλη δεν έφτασε τον πλούτο παραγωγής των επιτύμβιων μνημείων της Αθήνας.

Απλοί, ανώμιοι λιθοδόμοι έχουν δημιουργήσει και τα πολυπληθή και πολύ ενδιαφέροντα αναθηματικά ανάγλυφα της Κλασικής εποχής, που ήταν αφιερώματα των απλών πιστών στα ιερά. Ενώ στην Αρχαϊκή εποχή τα αναθηματικά ανάγλυφα είναι ελάχιστα, στην Κλασική εποχή πληθαίνουν, πολύ περισσότερο στον 4ο αιώνα π.Χ., ενώ στην Ελληνιστική περίοδο σπανίζουν. Βίβαιη θα πρέπει να θεωρηθεί η κατασκευή αυτών των αφιερωματικών εικόνων από άφρατο μάρμαρο κάτω από την επίδραση των φαρτών και ιδιαίτερα ευαίσθητων ξύλινων ζωγραφιστών πινάκων, οι οποίοι προφανώς δεν εξέλπταν αλλά χρησιμοποιούνταν παράλληλα. Στιγμένα κατά κανόνα σε ψηλά βάρβα στα οποία στερεώνονταν με ένα ύβολο και στανιότερα αναρτημένα σε τοίχους ή σε φυσικές κοιλότητες των βράχων και εξυπηρετώντας διαφορετικές ανάγκες από οποιαδήποτε άλλα ανάγλυφα, παρουσιάζουν ιδιαίτερη ενδιαφέρον τόσο ως προς την εικονογραφία όσο και ως προς το σχήμα, το μέγεθος και τη μορφή τους.

Έχοντας ως πρόθεση ο δωρητής να ευχαριστήσει τη θεότητα στην οποία αναθέτει το έργο, ή να απευθύνει κάποια παράκληση, και εν πόση περιπτώσει να επικοινωνήσει για κάποιους λόγους με το θεό, είναι ο ίδιος παραγγελλοδόχος τόσο της μορφής του αναγλύφου όσο και της παράστασης που θα φιλοτεχνήσει ο καλλιτέχνης αναφορικά με το συμβολισμό, τις θεότητες και τα πιθανά άλλα πρόσωπα που θα απεικονιστούν σε αυτήν. Οι αναθέτες είναι μεμονωμένα άτομα ή οικογένειες, αλλά και επαγγελματικές ομάδες, όπως γιατροί, ηθροποιοί κ.λπ.

Η λατρεία των θεών σε διάφορα ιερά, σε διαφορετικές περιοχές και με διαφορετικές ιδιότητες σχετίζεται με τη διαφορετική κάθε φορά απεικόνισή τους. Οι θνητοί, όταν υπάρχουν στην παράσταση,

ξηχωρίζουν σαφώς από τους θεούς, καθώς βρίσκονται σε άλλο σημείο του αναγλύφου και παριστάνονται κατά κανόνα σε μικρότερη κλίμακα από αυτούς. Άλλοτε μόνον και άλλοτε περισσότεροι, είτε ως μια οικογένεια είτε ως ομάδα, υμνούν το ένα χέρι σε μια κίνηση λατρευτικού χαιρετισμού. Συχνά ο τόπος συνάντησης με τη θεότητα προσδιορίζεται από έναν βωμό που υπάρχει ανάμεσα τους, προς τον οποίο οι πιστοί οδηγούν ένα ζώο για θυσία ή μεταφέρουν άλλες προσφορές σε κάνιστρα και κίστες.

Το σχήμα των αναθηματικών αναγλύφων είναι συνήθως ορθογώνιο, με μεγαλύτερο το πλάτος από το ύψος. Αναθηματικά ανάγλυφα κατασκευάζονται σε πολλές περιοχές, όπως στη Λακωνία, τη Βοιωτία, τη Θεσσαλία και τα νησιά. Ωστόσο, το μεγαλύτερο κέντρο παραγωγής τους είναι η Αττική. Στα χρόνια της ανήγερσης των μεγάλων έργων της Ακρόπολης δεν υπάρχουν αναθηματικά ανάγλυφα, καθώς όλοι οι μαρμαροτέχνες ήταν απασχολημένοι με την κατασκευή του Παρθενώνα και των άλλων οικοδομημάτων και τη διακόσμησή τους.

Από το τελευταίο τέταρτο του 5ου αιώνα π.Χ. όμως υπάρχει μια δυναμική εμφάνιση η οποία θα αυξηθεί σημαντικά στον 4ο αιώνα π.Χ. Η πολιτική ανασφάλεια των χρόνων αυτών, η αύξηση του αστικού πληθυσμού και η εξάπλωση της λατρείας των χθόνιων θεοτήτων οδήγησαν σε γενικότερη κρίση και θρησκευτικότητα και συνεπώς σε μια ανάγκη του λαού για επικοινωνία και αναζήτηση ασφάλειας σε θεούς πιο προσιτούς, όπως οι Χθόνιοι θεοί, οι Νύμφες, ο Ηρακλής, και οι ιητήρες θεοί και ήρωες, όπως ο Ασκληπιός και ο Αμφιάραος. Από τις ανασκαφικές έρευνες σε ιερά έχει συγκεντρωθεί ένα πλήθος αναθηματικών αναγλύφων που αποτελούν συγκεκριμένες κατηγορίες, ανάλογα με τη θεότητα στην οποία ήταν αφιερωμένα. Μια μεγάλη κατηγορία αποτελούν τα ανάγλυφα του Ασκληπιού που ήταν στημένα στο Ασκληπιείο, στους νότιους πρόποδες της αθηναϊκής Ακρόπολης. Έχουν τη μορφή ναίσκου με παραστάδες που στηρίζουν επιστύλιο με γέσο και μέσα σε αυτόν απεικονίζεται ο Ασκληπιός συνοδευόμενος από μέλη της οικογένειάς του, συνήθως τον Υγεία, και πιστοί που προσέρχονται ως κίστες. Μια ιδιαίτερη μικρότερη κατηγορία αναγλύφων που σχετίζονται με τον Ασκληπιό και την ίαση, είναι αυτά που παριστάνουν σκηνές θεραπείας κατά τη διάρκεια εγκοίμησης.

Τα ανάγλυφα που έχουν βρεθεί σε στήλαια, όπως της Βάρης και της Πεντίλης, είναι αφιερώματα στη λατρεία των Νυμφών, του Ερμή και του Πάνα. Κατά κανόνα έχουν σχήμα ακανόνιστο που το πλάσιό του παριστάνει το άνοιγμα μιας σπηλιάς, ενώ η εικονογραφία συνίσταται στην απόδοση των Νυμφών που χορεύουν, άλλοτε μόνες τους κι άλλοτε με πρωτοχορευτή τον Ερμή, με τη συνοδεία της μουσικής του Πάνα που παίζει τη σύρριγγα. Άλλες γνωστές κατηγορίες αποτελούν τα ανάγλυφα του Ηρακλή, του Ήρωα Ιππέα, τα λεγόμενα «ενεκροδιδεμένα» με σκηνές συμπασιού και οι ναίσκοι της Κυβέλης.

Ο κόσμος της αρχαιότητας μας έγινε γνωστός, εκτός από τις φιλολογικές πηγές, από τα μνημεία που διατηρήθηκαν άφθαρτα από το χρόνο, τα μαρμάρια ατομεινάρια των λαμπρών οικοδομημάτων και των επιβλητικών αγαλμάτων θεών και αθλητών, όπως τα βλέπουμε και σήμερα λευκά ή με τη σκουριασμένη επιφάνεια και τη θομπάδα που άφησε πάνω τους ο χρόνος. Όμως ο κόσμος της αρχαιότητας ήταν πολύχρωμος. Το χρώμα δέσποζε παντού. Στα οικοδομήματα, στα αγάλματα, στα ανάγλυφα, αλλά και στους τοίχους όπου μεγάλοι ζωγράφοι δημιούργησαν μνημειακές ζωγραφικές συνθέσεις ή ζωγράρισαν φορητούς πίνακες. Η γραπτή παράδοση βρήκε πληροφοριών γι' αυτόν τον τομέα της τέχνης, τη ζωγραφική, από την οποία όμως ελάχιστα δείγματα έχουν διασωθεί.

Πριν από τα μέσα του 5ου αιώνα π.Χ., τρία μεγάλα ονόματα κυριαρχούν στο στερέωμα της μεγάλης ζωγραφικής: ο Μίκων, ο Πάναιος και ο Πολύγνωτος, τον οποίο ο μαθητής του Αριστοτέλη Θεόφραστος θεωρούσε «ευερέτη» της ζωγραφικής. Ο Πολύγνωτος ήταν αναμφίβολα η μεγαλύτερη μορφή στην εποχή του και με τις καινοτομίες και τις κατακτήσεις στη ζωγραφική του επηρέασε όχι μόνο τους συγχρόνους του αλλά και τις επόμενες γενιές. Από την περιγραφή και μόνο ενός έργου του, της περιλάλητης τοιχογραφίας που κοσμούσε τη λίσχη των Κνιδίων στους Δελφούς, σχηματίζει κανείς μια εικόνα για το έργο αυτού του μεγάλου ζωγράφου, που πρώτος κατάφερε να αποδώσει το τρισδιάστατο του χώρου και του βάθους στις συνθέσεις του, αυτού του «ηθογράφου» όπως τον ονομάζει ο Αριστοτέλης για το πάθος και το ήθος των μορφών του.

Στα τελευταία χρόνια του 5ου αιώνα π.Χ. τοποθετείται η δράση δύο άλλων μεγάλων ζωγράφων της αρχαιότητας, του Παρρασίου από την Εφεσό και του Ζεύξιδου. Η ζωπάνια και η φυσικότητα των ζωγραφικών παραστάσεων του Παρρασίου αποτυπώνονται σε ένα ανέκδοτο κατά το οποίο ο μεγάλος αυτός καλλιτέχνης ζωγράφισε ένα παραπέτασμα που ξεγέλασε τον ομότεχνό του Ζεύξι, ο οποίος το θεώρησε πραγματικό.

Άλλοι σημαντικοί ζωγράφοι της Κλασικής περιόδου είναι ο Αγάθαρχος ο Σάμιος και ο Απολλόδωρος ο Αθηναίος, που ονομαζόταν και «σκιαγράφος» επειδή θεωρούνταν ο ευρητής των φωτισκιάσεων στη ζωγραφική. Δυστυχώς από τις δημιουργίες αυτών των ζωγράφων, που θαυμάστηκαν και σχολιάστηκαν τόσο από τους σύγχρονους τους φιλοσόφους, όπως τον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη και τον Θεόφραστο, όσο και από μεταγενέστερους συγγραφείς, όπως τον Λουκιανό και τον Πλίνιο, δεν έχει σωθεί τίποτα. Οι ζωγραφικές τους συνθέσεις, ωστόσο, επηρέασαν άλλοτε σε μεγάλο βαθμό και άλλοτε λιγότερο, όπως και τα έργα πλαστικής, την αγγειογραφία της Κλασικής εποχής, από την οποία σώζεται ένας μεγάλος αριθμός έργων.

Στα αγγεία της Πρώιμης Κλασικής περιόδου (480-450 π.Χ.) διαπιστώνεται η επίδραση της μεγάλης ζωγραφικής στην αγγειογραφία και συχνά στις πολυπρόσωπες

συνθέσεις γίνεται απόπειρα να απεικονιστούν οι μορφές σε διάφορα επίπεδα, όπως στα αγγεία του Ζωγράφου των Νιοβιδών. Οι ζωγράφοι της περιόδου αυτής είναι μανιεριστές καθώς χρησιμοποιούν παλαιότερα στοιχεία με επιτήδευση και τυποποιημένα ως διακοσμητικά στοιχεία. Ο Ζωγράφος του Πανός είναι ο κυριότερος εκπρόσωπος του μανιερισμού, που ζωγραφίζει αγγεία διαφόρων σχημάτων, ενώ στη διακόσμηση κυλικών ξεχωρίζουν ο Ζωγράφος της Πενθίσλειας και ο Ζωγράφος του Πιστοζένιου. Στις αγγειογραφίες του πρώτου αποτυπώνεται έντονα το πάθος των μορφών, ενώ στα έργα του δεύτερου οι μορφές χαρακτηρίζονται από την ομορφιά, την ευγένεια και την ιδανική τους τελειότητα. Μαζί με αυτούς τους μεγάλους ζωγράφους, μια σειρά άλλων αξιόλογων εργάζονται στον αθηναϊκό Κεραμικό, όπως ο Ερμύνας, ο Ζωγράφος της Villa Giulia και άλλοι, ενώ ο κεραμικός Σωτάδης ειδικεύεται στην κατασκευή πλαστικών αγγείων.

Οι μνημειακές μορφές, γεμάτες πλαστικότητα με φωτισκιάσεις και σε άνετες στάσεις και κινήσεις που κερδίζουν την τρίτη διάσταση, χαρακτηρίζουν τα έργα της Ωριμής Κλασικής περιόδου (450-415 π.Χ.), τα οποία δεν θα πρέπει να μένουν

Ερυθρόμορφη αττική πελίκη με παράσταση του Διός να καταδιώκει τον νεαρό Γανυμήδη. Από το Μόδι Λοκρίδος. (470-460 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1416

ανεπηρέαστα από τις μεγάλες δημιουργίες της πλαστικής της ίδιας εποχής και από τις συνθέσεις που διακοσμούσαν τα λαμπρά μνημεία της αθηναϊκής Ακρόπολης, όπως του Παρθενώνα. Ο Ζωγράφος του Αχιλλέα, ο Ζωγράφος του Κλεοφώντος, ο Πολύγνωτος και ο Ζωγράφος της Ερίτριας είναι οι σημαντικότεροι δημιουργοί της περιόδου.

Στην εποχή του πλούσιου ρυθμού (415-390 π.Χ.) οι μορφές στις παραστάσεις χαρακτηρίζονται από καμπύλα περιγράμματα, ποικίλες θεματικές στάσεις και χαριτωμένες κινήσεις, με ενδύματα τόσο πλούσια πτυχωμένα και διακοσμημένα που μοιάζουν διάφανα. Η έντονη διακοσμητική διάθεση είναι φανερή και στη χρήση επίθετων χρωμάτων, όπως του λευκού για τη γυναικεία σάρκα, του γαλάζιου, του κίτρινου, του ρόδιου και του χρυσού για την απόδοση στεφανιών, κοσμημάτων και επίπλων. Τα περισσότερα θέματα των παραστάσεων είναι σκηνές από την καθημερινή ζωή και από τον κύκλο του Διονύσου και της Αφροδίτης. Ο σημαντικότερος εκπρόσωπος της τεχνοτροπίας αυτής είναι ο Ζωγράφος του Μειδία που δημιουργεί μεγάλες πολυπρόσωπες συνθέσεις με τις μορφές τοποθετημένες σε διάφορα επίπεδα.

Μια ιδιαίτερη κατηγορία αγγείων αποτελούν τα λεγόμενα λευκά αγγεία ή αγγεία λευκού βάζους, που παράγονταν αποκλειστικά στον αθηναϊκό Κεραμικό του 5ου αιώνα π.Χ. Το κατεξοχήν σχήμα των λευκών αγγείων είναι η λήκυθος, αγγείο για αρώματα και λάδια που σχετίζεται με ταφικά έθιμα και πρακτικές, γι' αυτό και αποτελεί το συνηθέστερο κτίρισμα των τάφων. Οι λεπτές γραμμές για τη σχεδίαση των μορφών πάνω στο λευκό φόντο, η χρήση πολλών χρωμάτων και φωτοσκιάσεων είναι στοιχεία τα οποία φέρουν τις παραστάσεις των λευκών αγγείων κοντά στη μεγάλη ζωγραφική του 5ου αι. π.Χ. Στο θεματολόγιό τους συγκαταλέγονται σκηνές από το γυναικωπύτη, επίσκεψη στον τάφο, τύμβοι και επιτύμβιες στήλες με τον νεκρό να κάθεται ή να στέκεται δίπλα τους, αλλά και δαιμονικές μορφές, όπως ο Ύπνος και ο Θάνατος ή ο Χάρων να μεταφέρει με τη βάρκα του τον νεκρό στον Αχέροντα για τον Κάτω Κόσμο. Ορισμένες από τις λευκές ληκυθήσους είναι έργα μεγάλων ζωγράφων της Κλασικής εποχής, όπως του Ζωγράφου του Αχιλλέα και του Ζωγράφου της Φιάλης.

Στην *Υστερή Κλασική εποχή* (390-320 π.Χ.) συνεχίζεται το διακοσμητικό στυλ του πλούσιου ρυθμού. Ωστόσο η αρχή της παρακμής είναι φανερή στην αττική αγγειογραφία, της οποίας το τέλος διαγράφεται καθαρά στον ορίζοντα. Η έλλειψη ανανέωσης τόσο του θεματολογίου όσο και της τεχνοτροπίας αφενός και κυρίως ο κλονισμός του εμπορίου με τη διακοπή των εξαγωγών στις πλούσιες πόλεις της Ιταλίας, όπου από τα τέλη του 5ου αιώνα π.Χ. αναπτύσσονται ντόπια εργαστήρια, αποτελούν τους βασικότερους λόγους αυτής της παρακμής. Στον 4ο αιώνα π.Χ. βρίσκεται μια διέξοδος στις αγορές των πόλεων του Εύξεινου Πόντου και δημιουργείται ο λεγόμενος ρυθμός Kertsch, που ονομάστηκε έτσι από την ομώνυμη πόλη της Κριμαίας, στη θέση του αρχαίου Παντικαπίου, όπου βρέθηκε ένας μεγάλος αριθμός τέτοιων αγγείων τα οποία, προορισμένα για τις συγκεκριμένες πόλεις, είχαν και το ανάλογο θεματολόγιο, όπως Αρμαστούς και Αμαζόνες, που είχαν

Αττική λήκυθος λευκού βάζους από την Ερίτρια του Ζωγράφου του Bowdoin. Νίκη πετά προς ένα βωμό κρατώντας φιάλες. (480-470 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1827

Αττική ερυθρόμορφη υδρία από την Αθήνα
με παράσταση της αρπαγής της Νίκης
Αιμιώνης από τον Ποσειδώνα. Του Ζωγράφου
του Αιγίσθου. (Γύρω στο 470 π.Χ.)
Αρ. υπρ. 1174α

Αττική ερυθρόμορφη υδρία
του Ζωγράφου του Πανός.
Ο Βορέας κατοδικώνει την Φριθία.
Βρέθηκε στην Αθήνα στην περιοχή
των Λισοίων. (Γύρω στο 470 π.Χ.)
Αρ. υπρ. 13119

Αττική κρητόμορφη πελίκη του Ζωγράφου του Πανός από τις Θυσιές της Βοιωτίας. Η παράσταση αφηγείται την περιπέτεια του Ηρακλή στην Αλγυπία, όπου ο βασιλιάς Βούσιρι είχε την πρόθεση να τον θυσιάσει για να απαλλαγεί η χώρα από έναν λιμό. Στη μια όψη του αγγείου ο Ηρακλής έχοντας αρπάξει από το πόδι έναν κρείττα επιτίθεται στον ίδιο τον Βούσιρι και στους κρείττα μπροστά στο βωμό. Στην άλλη όψη κρείττα και στρατιώτες τρέπονται σε φυγή.

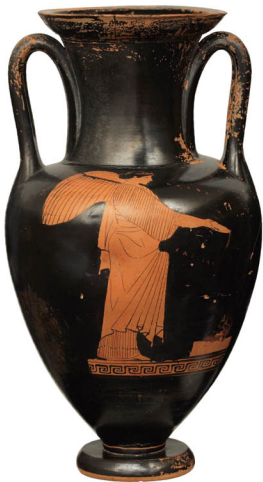

Πήλινο ερυθρόμορφο αλάβαστρο του Ζωγράφου της Καρλορούης με παράσταση Αθηνάς. (470-460 π.Χ.) Αρ. ευρ. 17917

Αττική ερυθρόμορφη τριποδική πυξίδα με πάμα του Ζωγράφου της Αμφιτρίτης. Βρέθηκε στην Αίγινα. Στο κυλινδρικό σώμα της πυξίδας παρασιτάνονται σκηνές από το επεισόδιο της καταβίωσης της Αμφιτρίτης από τον Ποσειδώνα. (470-460 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1708

Αττικός κρυθρόμορφος αμφόρας από την Κόρινθο. Στη μια όψη παρουσιάζεται φτερωτή Νίκη με φιάλη μπροστά σε βωμό και στην άλλη γενειοφόρος άνδρας. Ζωγραφισμένος με την τεχνολογία του Ζωγράφου του Χαριμίδη. (Γύρω στο 460 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1690

Αττική κρυθρόμορφη λέκυθος του Ζωγράφου των Βρυξελλών K384, από την Ερέτρια. Έρμης με χλαμύδα και πέτασο κρατεί δύο δόρατα. (460-450 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1632

Ερυθρόμορφο πηγίο του Ζωγράφου του Πισοζένου. Στη μια όψη παριστάνεται ο Ηρακλής με τον Νηρέα και στην άλλη ο Πηλέας καταβιάζει τη Θέτιδα. (Γύρω στο 465 π.Χ.) Αρ. ευρ. 2192

Χάλκινο άγαλμα που παριστάνει μάλλον τον Δία παρά τον Ποσειδώνα. Ο πατέρας των θεών και των ανθρώπων σε όλη του τη γυμνή μεγαλοπρέπεια, σε διασκελισμό, τεντώνει μπροστά το αριστερό του χέρι και με το δεξί ετοιμάζεται να ρίξει τον κεραυνό. Το θείο μεγαλείο, εκτός από το δυνατά πλασμένο κορμί, βρίσκει την πλήρη έκφρασή του στο κεφάλι με την πλούσια γενειάδα και την περίτεχνα χτενισμένη κόμη με τους κυματιστούς βουτρούχους πάνω από το μέτωπο και τις πλεξούδες που δίνονται ολόγυρα και στεφανώνουν το θείο κεφάλι. Ο τεχνίτης αυτού του αριστουργήματος της αρχαίας ελληνικής τέχνης μάς είναι άγνωστος, αλλά σίγουρα θα ήταν κάποιος από τους φημισμένους χαλκοπλάστες του αισθηρού μυθικού. Έχει υποστηριχθεί ότι μπορεί να ήταν ο Κάλκιος. Βρέθηκε στο βυθό της θάλασσας κοντά στο ακρωτήριο Αρταμίσιο της Εύβοιας. (Γύρω στο 460 π.Χ.)

Αρ. ευρ. 15161

Τμήμα μαρμάρινου δίσκου με ανάγλυφη γυναικεία προτομή σε προφίλ. Βρέθηκε στη Μήλο. Το άμορφο γυαίο χάρη πρόσωπο που στηρίζεται στον λεπτό λαβρά, καθώς του αποκαλύπτει ο σάκος στον οποίο είναι μαζωμένα τα μαλλιά, δίκαια οδήγησε στην άποψη ότι πρόκειται για απεικόνιση της ίδιας της θεάς της αμορφάς, της Αφροδίτης. (Γύρω στο 460 π.Χ.) Αρ. ευρ. 3990

Αναθηματικό ανάγλυφο με παράσταση νέου που αυτοστεφανώνεται ή κατά μια άλλη άποψη αφαιρεί το στέφανο από το κεφάλι του για να το προσφέρει. Βρέθηκε στο Σούνιο, κοντά στο ναό της Αθηνάς. (Γύρω στο 460 π.Χ.) Αρ. ευρ. 3344

Επιτύμβιο στήλη άνδρα με λύρα. Βρέθηκε στη Βόνιτσα της Ακαρνανίας. (Περ. 460 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 735

Αγαλμα Απόλλωνος, γνωστό ως «Απόλλων του Ομφαλού». Μαρμαρίνο αντίγραφο της Ρωμαϊκής περιόδου ενός χάλκινου πρωτοτύπου του αυστηρού ρυθμού, που είχε κατασκευαστεί γύρω στα 460-450 π.Χ. Από πολλούς αποδίδεται στον φημισμένο χαλκοπλάστη Κάλαμο ή στον Ονότα. Βρέθηκε στην Αθήνα, στο θέατρο του Διονύσου. Αρ. ευρ. 45

Χάλκινο αγαλμάτιο πεπλοφόρου από την περιοχή της Πίνδου.
Το περιστέρι που κρατάει στο αριστερό της χέρι και το άνθος που
θα κρατούσε στο δεξί οδηγούν στην ταύτιση της μορφής με τη θεά
Αφροδίτη. (460-450 π.Χ.) Αρ. ευρ. Καρ. 540

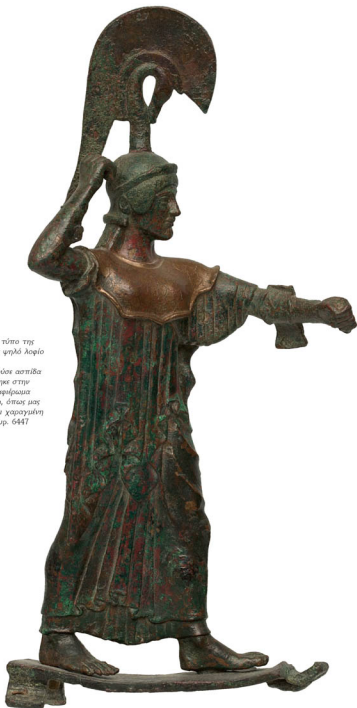

Χάλκινο ειδώλιο καθιστής θεάς, πιθανόν της Δήμητρας,
όπου φαίνεται από τους καρπούς που κρατάει στα χέρια της.
Βρέθηκε στο μέρ της Δήμητρας και της Κόρης στον Άγιο
Σώστη Αρκαδίας. (Γύρω στο 470 π.Χ.) Αρ. ευρ. 14922

Χάλκινο εἰδώλιο Διὸς Κραναίου ἀπὸ τῆς Δωδώνης. Ὁ τύπος τοῦ θεοῦ σὲ διασκελισμῷ, νὰ κρατῆ κεραιὸν στὸ δεξιὸ καὶ μὲ ἀπλωμένο τὸ ἀριστερὸ χεῖρ, εἶναι γνωστὸς τόσο ἀπὸ ἄλλα εἰδώλια, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἀγγειογραφίαν καὶ νομίσματα. (470-460 π.Χ.) Ἀρ. εἰρ. 16546

Χάλκινο αγαλμάτιο Αθηνάς στον τύπο της Πρωμάχου. Η θεά φορά κράνος με ψηλό λοφίο και στο στήθος την αιγίδα. Στο προτεταμένο αριστερό χέρι κρατείται ασπίδα και στο υψωμένο δεξιό δόρυ. Βρέθηκε στην Ακρόπολη της Αθήνας και ήταν αφιέρωμα στην Αθηνά από κάποιον Μιλησέα, όπως μας πληροφορεί η επιγραφή που είναι χαραγμένη στη βάση. (500-470 π.Χ.) Αρ. ευρ. 6447

Περίτεχνα χρυσά ενώτια από την Ερέτρια της Εύβοιας. Αποτελούνται από ρόδακες, στριμτά σύρματα που σχηματίζουν πλέτη και κρυσταλλές αλυσίδες που απολήγουν σε σχήμαδες. Το κεντρικό τμήμα των ενώτιων αποτελεί ένα σύνπλεγμα γυναικείας μορφής την οποία προσπαθεί να αρπάξει ένας άνδρας. Το λιοντάρι και τα φίδια μπροστά από τη γυναικεία μορφή οδηγούν στην ταύτασή της με τη Νηρηίδα Θέτιδα, η οποία μεταμορφωνόταν σε φωτιά, λιοντάρι, φίδι και κερό για να αποφεύγει το ερωτικό κυνήγι του Πηλέα. (Δεύτερο τέταρτο του 5ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 928

Χάλκινη λαβή υδρίας με πρόσφυση σε σχήμα λιοντοκεφαλής. Από τη Δωδώνη. (470-450 π.Χ.) Αρ. ευρ. Καρ. 378

Χάλκινο κάτοπτρο με στηρίγματα σε μορφή πεπλοφόρου κόρης που πατά σε τριποδική βάση. Από τον άνω της πετονιά δεξιά και αριστερά δύο κρωτιδάς, ενώ την περιφέρεια του δίσκου διακοσμούν σκύλοι, πετεινά και λαγεί. Αργύτικου εργαστηρίου. (Γύρω στο 455 π.Χ.) Αρ. ευρ. 7579

Αττική ερυθρόμορφη πύλη του Ζωγράφου του Ακρόγαντα με παράταση Αιαξονομαχίας. (Γύρω στο 440 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 12492

Αττική ερυθρόμορφη υδρία της Ομάδας του Πολυγνώτου από τη Βάση Αττικής. Παριστάκται η ποιήτρια Σαπφώ καθισμένη σε κλισμό να διαβάζει ίσως κάποιο ποίημά της στις φίλες της, από τις οποίες η μία κρατάει λύρα. (440-430 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 1260

Ερυθρόμορφος γαϊδικός λέβητας από την Αττική. Οι πολύμορφες παραστάσεις σχετίζονται με σκηνές από τη ζωή στο γυναικωνίτη. Ζωγραφισμένος με την τεχνιστοπία του ζωγράφου της Αριάδνης. (Γύρω στο 430 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1250

Ερυθρόμορφη αμφικλιδική λήκυθος ζωγραφισμένη από τον Πολύωνα, με παράσταση απαγωγής νέου από μια σφίγγα. Βρέθηκε στην Αθήνα. (Γύρω στο 420 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1607

Εροδορόφορος χους με σκηνή που σχετίζεται με το Ανθιστήρια. Πατέρας τοποθετεί το παιδί του σε αιάρα. Αριστερά μια γυναίκα και δεξιά καθιστή ανδρική γηροντική μορφή. Εξαιρετικό έργο του ζωγράφου της Ερίτμιας γύρω στο 430 π.Χ. Προέρχεται πιθανόν από το Κορωπί της Αττικής. Αρ. ευρ. ΒΣ 319

Αττική λευκή λήκυθος από την Εφέζα που αποδίδεται στον Ζωγράφο του Μουσέου 2335. Ο Χάρων προτρέπει μια γυναίκα που κρατά αλάβαστρο να ανέβει στη βάρκα του. (440-430 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 1927

Αττική λευκή λίκυθος από την Ερέτρια
με παράσταση επίσκεψης στον τάφο.
Του Ζωγράφου του Βοσκηπιέτ. (450-440 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 1932

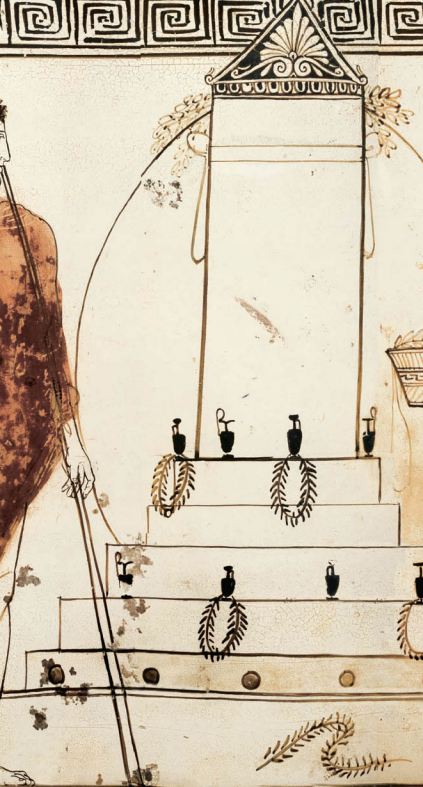
Αττική λευκή λίκυθος από την Ερέτρια
με παράσταση επίσκεψης στον τάφο.
(430-420 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1941

Αττική λευκή λήκυθος του ζωγράφου του Sabouroff. Ο Ερμής Ψυχοπομπός οδηγεί μια γυναίκα στον Χάροντα που περνάει στη λήμφο του. (440-430 π.Χ.) Αρ. υπ. 17916

Αττική λευκή λήκυθος από την Ερέτρια. Μια γυναίκα με ένα κάνιστρο πλησιάζει σε έναν τάφο που έχει ως σήμα επιτύμβια στήλη για να κάνει προσφορές. Στην άλλη άκρη ο υιός άνδρας με κόκκινη χλαμίδα είναι η μαρφή του νεκρού που παρακολουθεί τα τεκταινόμενα. Εξαιρετό έργο του ζωγράφου του Bousquet. (Γύρω στο 440 π.Χ.) Αρ. υπ. 1935

Αττική Δουκή λήκυθος από την Ερέτρια με παράσταση σκηνής αποχαιρετισμού, ένα από τα ωραότερα έργα της ελληνικής αγγειογραφίας. Αθηναία ελγυτής, καθισμένη αναπαυτικά σε έναν κλισιά, αποχαιρετά τον σύζυγό της που παραστάνεται ως πολεμιστής. Έργο του Ζωγράφου του Αχιλλέα. (Γύρω στο 440 π.Χ.)

Αγαλμα νέου διαδούμενου.
Μαρμάρινο αντίγραφο της
Ρωμαϊκής εποχής ενός χαλκίνου
πρωτοτύπου, έργου του
μεγάλου γλύπτη της Κλασικής
εποχής Πολύκλειτου από το
Αργος, του τρίτου τετάρτου του
5ου αι. π.Χ. Πρόκειται μάλλον
για αθλητή που δίνει την κοιλία
του ικετή στο κεφάλι του.
Βρέθηκε στη Δήλο σε κτίριο του
οικοδομημένου συμβολικά Οικία του
Διαδούμενου. Αρ. ευρ. 1826

Μαρμάρινο γυναικείο άγαλμα,
που πιθανόν παριστάνει Αύρα
ή την Ηβη σε έντονη κίνηση μπροστά.
Θεωρείται ότι αποτελείόσε κεντρικό
ακρωτήριο στο αίθωρα αθηναϊκού ναού,
ίσως ται ναού του Αρη στην Αγορά.
(Γύρω στο 440 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1732

Μαρμάρινο άγαλμα αθλήτριά από την Ελευσίνα. Χρονολογείται
στον 2ο αι. π.Χ. και θεωρείται ότι αποτελεί μετάπλαση ενός
πολυκελεύτου έργου γύρω στο 440 π.Χ. Αρ. ευρ. 254

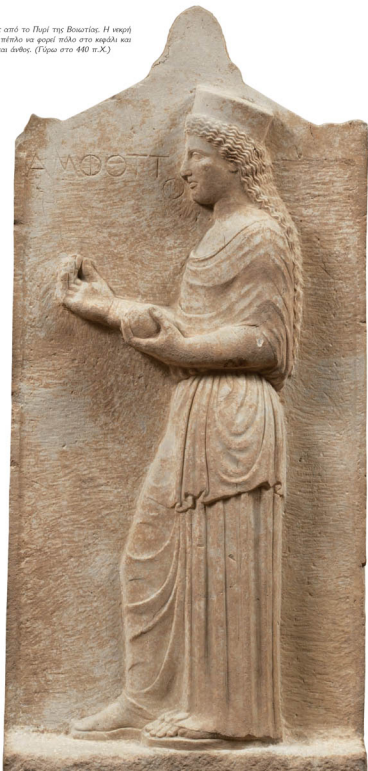
Επιτύμβια στήλη με ανθρωπιτή επίσημη που παριστάνει έναν νέο με χλαμόδα και πέτασο να κρατά με το αριστερό του χέρι καρπό και με το δεξί του ένα λαγουδάκι. Βρέθηκε στη Λάρισα. (Γύρω στα μέσα του 5ου αι. π.Χ.) Αρ. υπρ. 741

Επιτύμβια στήλη από τη Σαλαμίνα ή την Αίγινα. Παριστάνεται νέος που απλώνει το δεξί του χέρι σε ένα κλωβί, ενώ στο αριστερό κρατάει ένα πουλάκι. Πάνω σε μια στήλη κάθεται ένας σκύλος και κάτω ο μικρός δούλος περίλυτος για το χαμό του κυρίου του. Η αναφιβολα εξαιρετική εργασία στο ανάγλυφο οδήγησε πολλούς να συσχετίσουν τη στήλη με τον μεγάλο Πάριο γλύπτη και μαθητή του Φειδία, τον Αγοράκριτο. (430-420 π.Χ.) Αρ. υπρ. 715

Η επιτάφια στήλη της Αιφροτιάς από το Παρί της Βοιωτίας. Η νεκρή γυναίκα παριστάνεται ντυμένη με πέπλο να φορεί πόλο στο κεφάλι και να κρατάει στα χέρια της καρπό και άνθος. (Γύρω στο 440 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 739

Μαρμάρινη επιτάφια
λήκυθος της νεκρής Μυρρίνης
που παριστάνεται να
αδηγείται στον Κάτω Κόσμο
από τον Ερμή Ψυχοποιτό.
Βρέθηκε στην Αθήνα στην
Πλατεία Συντάγματος. (Γύρω
στο 420 π.Χ.) Αρ. ευρ. 4485

Δύο χάλκινα ειδώλια Ερμού από το μρό του Διός Λυκαίου στο όρος Λύκαιο της Αρκαδίας. (5ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 13219, 13211

ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΣΕΛΙΔΑ: Μεγάλο ανάγλυφο από την Ελευσίνα. Παριστάνονται οι Ελευσινιακοί θεότητες σε μια σκεπή μυθολογικής τέλεσης. Αριστερά η Δήμητρα ντυμένη με πέπλο και κρατώντας σκήπτρο στο αριστερό χέρι παραδίδει σε έναν νέο, πιθανότατα τον Τριπτόλεμο, τα στάχυα για να διαδώσει και να διδάξει στους ανθρώπους την καλλιέργεια των σιτηρών. Δεξιά η Κόρη με χιτώνα και μιάτσο κρατεί μια λαμπάδα στο αριστερό της χέρι, ενώ με το δεξί ευλογεί τον Τριπτόλεμο. Το μοναδικό σε εικονογραφία αλλά και σε μέγεθος και σε τέχνη ανάγλυφο έχει θεωρηθεί από πολλούς ότι δεν ήταν ανασθηματικό αλλά λατρευτικό. Η φήμη του επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι αντιγράφηκε στη Ρωσική εποχή. Ένα αντίγραφο του υπάρχει στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης. Χρονολογείται γύρω στα 440-430 π.Χ. Αρ. ευρ. 126

ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΣΕΛΙΔΑ: Δύο χάλκινα κάτοπτρα των οποίων το στήριγμα έχει τη μορφή μιας πεπλοφόρου κόρης που πατά σε τριποδική βάση. Στο πρώτο, αρχαϊκού εργαστηρίου γύρω στο 450 π.Χ., δύο Ερωτες πετούν πάνω από το κεφάλι της κόρης, ενώ στο δεύτερο, κερνησιακού εργαστηρίου του τρίτου τετάρτου του 5ου αι. π.Χ., η περιφέρεια του δίσκου διακοσμείται με πετεινό, περιστέρια και ρόδακα. Αρ. ευρ. 7576, 7575

Πήλινο ειδώλιο γυναικείας μορφής που κάθεται σε θρόνο και πατά σε υποπόδιο. Θεωρείται ότι ίσως παριστάνει την Αφροδίτη. (Γύρω στο 430 π.Χ.) Αρ. ευρ. 19367

Πήλινο ειδώλιο καθισμένης σε θρόνο γυναικείας πεπλοφόρου μορφής με στεφάνη στο κεφάλι. Αττικού εργαστηρίου. (Γύρω στα μέσα του 5ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 5807

Πήλινο ειδώλιο κρήβου που κρατάει πεπινέ, από τη Βοιωτία. Βοιωτικού εργαστηρίου. (Γύρω στα μέσα του 5ου αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. 5638. ΔΕΘΑ. Πήλινο ειδώλιο πεπλοφόρου κήρης με πάλο που πατάει ψηλή βάση. Πιθανόν να παριστάνει κάποια
θεότητα. Γύρω στο 440 π.Χ. Αρ. ευρ. 21081

Πήλινη γυναικεία προτομή
από την Τανάγρα της
Βοιωτίας. Τα κοσμήματα
που φέρει στο λαιμό και
 στους καρπούς των χεριών
 αποδίδονται ζωγραφιστά.
Βοιωτικού εργαστηρίου του
β' μισού του 5ου αι. π.Χ.
Αρ. υπ. 4762

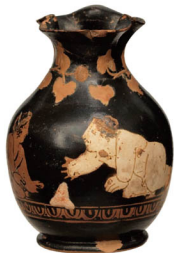

Αττικό ερυθρόμορφο επίθρητρο. Βρέθηκε στην Ερέτρια. Στις μακρές πλευρές εικονίζονται σκηνές από τον μυθικό γάμο της Αλεκστίας. Στη μια πλευρά παριστάνεται το εσωτερικό του παλατιού του πατέρα της, του βασιλιά των Φερών Αθιμήτου. Η Αλεκστία κάθεται στο υψηλό κρεβάτι και μπροστά της μέλη της οικογένειας στολίζουν τελετουργικά αγγεία. Στην άλλη πλευρά η Αφροδίτη καθισμένη σε δίφρο, περιτοχιζόμενη από την ακολουθία της, περιμετρύζει ένα περιβραίο που της προσφέρει ένας Ερωτάς. Πιο πέρα ο Ίκερος προσφέρει στην Ήβη έναν αμφορέσκο γεμάτο με άρωμα. Μπροστά, το κομπύλο τμήμα του αγγείου διακοσμείται με μια πρωτομή της Αφροδίτης ή κάποιας Νύμφης. Πίσω από την πρωτομή, σε μια ζωγραφισμένη ζώνη παριστάνονται σκηνές από το μύθο της αρπαγής της Θέτιδας από τον Πηλέα. Το εξάιοιο αυτό έργο αποδίδεται στον Ζωγράφο της Ερέτριας. (425-420 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1629

Δύο ερυθρόχρωμοι χεές των αρχών του 4ου αι. π.Χ. με παροστώσις μικρών παιδιών στις καθημερινές τους στιγμές. Ο ένας βρέθηκε στην Αθήνα και ο άλλος στον Ραιμόντα. Αρ. υπρ. 1233, 1628

Αττική ερυθρόχρωμη λουτροφόρος με ακινή γυναικεία προτομασκάκι. Η κόρη περιποιημένη από φίλες της κάθεται σε κλισιά και κοιτάζει ανεπίτητο τον Έρωτα, ο οποίος κάθεται πάνω σε ένα κβαντίδιο που βρίσκεται στα γόνατά της. Βρέθηκε στην Αθήνα, στην οδό Σταδίου. Έργο του Ζωγράφου του Λουτρού. (415-410 π.Χ.) Αρ.

Αττική ερυθρόμορφη πέλικη από την Τανόγρα της Βοιωτίας. Η παράσταση Γιγαντομαχίας με τον Άρη και τους Διόσκουρους είναι επηρεασμένη από τις συνθέσεις της μεγάλης ζωγραφικής της εποχής. Στην τεχνοτροπία του ζωγράφου του Πολυγνώτου. (Γύρω στο 400 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1333

Αττική Δυική λέκυθος από την Ερέτρια. Ένας πολεμιστής, που είναι ο νεκρός, κάθεται μπροστά από την επιτύμβια στήλη του τάφου του, πλαταμένος από τη σόζυγά του, που του κρατάει τα όπλα, και έναν νέο άνδρα. Έργο κάποιου ζωγράφου της Ομάδας των Καλαμών, (410-400 π.Χ.) Αρ. υπρ. 1816

Μαρμάρινο άγαλμα Αφροδίτης οπλισμένης με σπαθί, η θήκη του οποίου κρέμεται από μάντα περασμένο διαγώνια στο στήθος της. Αντίγραφο του 1ου αι. π.Χ. ενός πρωτοτύπου γύρω στο 400 π.Χ., καμωμένου πιθανότατα από τον δεύτερο Πολύκλειτο. Βρέθηκε στην Επίδαυρο. Αρ. ευρ. 262

Μαρμάρινο άγαλμα Ερμής κριοφόρου. Αντίγραφο του 2ου αι. μ.Χ. ενός πρωτοτύπου του τέλους του 5ου αι. π.Χ. από κίττινον γλύπτη της σχολής του Πολυκλείτου, ίσως τον Ναικίδα. Βρέθηκε στην Τροιζήνα. Αρ. ευρ. 243

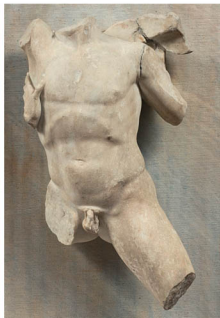

Αιοθηρατικό ανάγλυφο με παραστάσεις και στις δύο πλευρές (αμφίγλυφο). Στη μια πλευρά παραστάεται η αρπαγή της Νύμφης Βασίλης από τον ήρωα Σχέλλο και στην άλλη θεότητες και Νύμφες. Βρέθηκε στην Αθήνα, στην περιοχή του Νέου Φαλήρου. (Γύρω στο 410 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1783

Δύο ανάγλυφες μετόπες από τη διακόσμηση του ναού της Ηρας στο Αργος. Θέμα των μετοπών ήταν η Τρωική Αμαζονιομαχία. (420-400 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1573, 1572

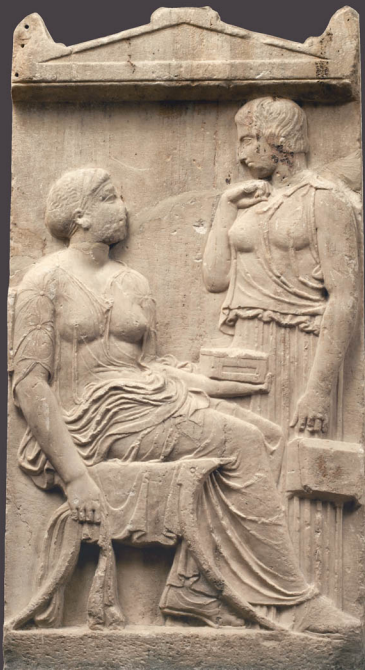

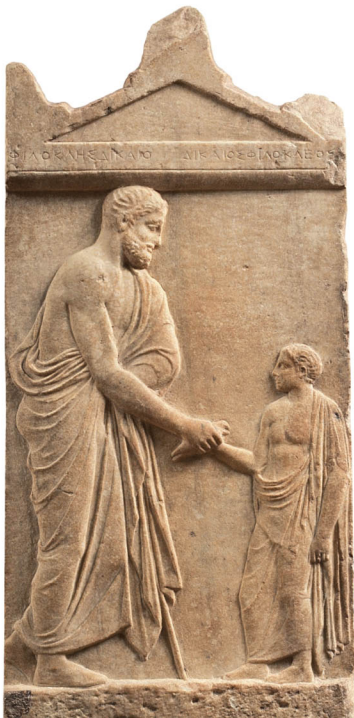
Αναθηματικό ανάγλυφο από τον Παναθήναιον στον Διώνειο από ομάδα ηθοποιών μετά από κάποια παράσταση, κατά μία άποψη των Βακχών του Ευριπίδη. (Γύρω στο 400 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1500

Αναθηματικό ανάγλυφο από το Ασκληπιείο της Αθήνας με παράσταση ενός αμαξά που προσέρχεται στον Ασκληπιό και δύο από τις κόρες του. (Τέλη 5ου-αρχές 6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 1341

Επιτύμβια στήλη από το Χαλάνδρι Αττικής. Πατέρας προσφέρει στον γιο του ένα πουλάκι. (Γύρω στο 410 π.Χ.) Αρ. ευρ. 3947

Επιτύμβια στήλη από την Αθήνα. Η νεκρή γυναίκα καθισμένη σε κλισμό κρατεί μια πυξίδα. Μπροστά της όρθια η θρασπανίδα της. (420-410 π.Χ.) Αρ. ευρ. 1822+4552

ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΣΕΛΙΔΑ:
Η περίφημη στήλη της
Ηγροίας, κόρης του
Προξένου, από το νεκρο-
ταφείο του Κιραμικού.
Παρίστη η νεκρή Ηγροία
περιγυράται ένα κόσμημα
που έχει πάρει από την
τιφλίδα που της προτείνει
η όρθια μπροστά της
Θρασπιπίδα. Εξαιρετικό
έργο του πλούσιου
ρωμικού. (410-400 π.Χ.)
Αρ. υπ. 3624

Επιτύμβια στήλη με
παρόταση διζώσης δύο
ανδρών. Ο ένας συνοδεύεται
από το σκύλο του. Βρέθηκε
στην Αθήνα κοντά στο Διπύλο.
(410-400 π.Χ.) Αρ. υπ. 2894

Παραγιοθίδα χάλκινου κράνους από τη Δωδώνη με ανάγλυφη παράσταση μάχης ανάμεσα σε δύο πολεμιστές.
(Τέλη 5ου-αρχές 4ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Καρ. 166

ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΣΕΛΙΔΑ: Τμήμα επιτύμβιας στήλης
με παράσταση γυναίκας στον τύπο της Αφροδίτης
να στηρίζεται σε λαυτοφόρο. (Γύρω στο 410 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 3891

Παναθηναϊκός αμοφορέας από την Εφύτρια, επί άρχοντος Χαρκηλείδου, 563/62 π.Χ.
Στη μια όψη η Αθηνά Πρόμαχος προς τα αριστερά και στην άλλη ακμή
από το αγώσιμα για το οποίο δόθηκε ως έπαλλο ο αμοφορέας, την πάλη.
Δεξιά του ζυγύου των παλαιστών έφείρος αθλητής, που θα παλέψει
στη συνέχεια με τον νικητή. Αριστερά μια Νίκη ετοιμάζεται να δώσει
τη νικητήρια ταινία στον νικητή. Αρ. ευρ. 20048

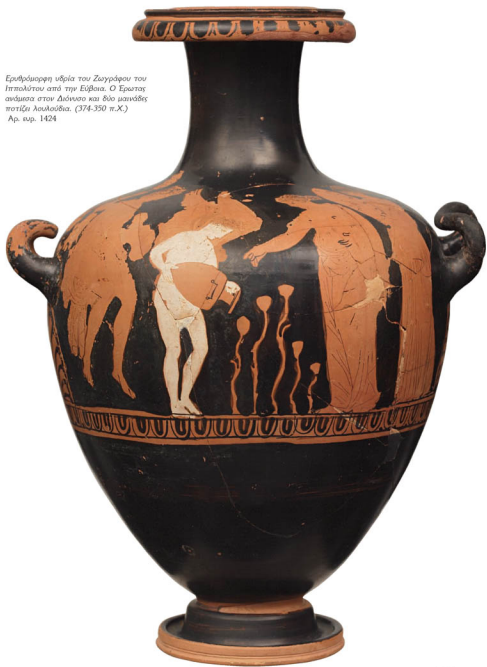

Παναθηναϊκός αμφορέας από την Ερέτρια επί άρχοντος Καλλιμαίδου, 360/59 π.Χ. Στη μια όψη η Αθηνά στον τύπο της Προμάχου, αλλά ακίνητη. Στην άλλη, σκηνή πάλης με έφεδρο αθλητή και αριστερά του κριτή-βραβέα. Αρ. ευρ. 20044

Πανθηναϊκός αμφορέας από την Ερέτρια
επί άρχοντος Καλλιμάχου, 360/59 π.Χ.
Η δεύτερη όψη του αγγείου παρουσιάζει μια
μοναδική σκηνή πάλης στα έβραφος. Πάνω από
τους παλαιστής πετά μια Νίκη, ενώ μια άλλη
στα αριστερά κρατάει το κλαδί φοίνικα του
κρητή. Δεξιά έφιδρος αθλητής. Του Ζωγράφου
των Αθηνών I2592. Αρ. ευρ. 20046

Επιθρονομένη υδρία του Ζαγγρόφου του
Ιππολότου από την Εύβοια. Ο Έρωτας
ανάμεσα στον Διόνυσο και δύο μαινίδες
ποτίζουν Λαυλοΐδια. (374-350 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 1424

Μαρμάρινο σύμπλεγμα τριών μορφών από το κέντρο της σύνθεσης του δυτικού αιώματος του ιαού του Ασκληπιού στην Επίδαυρο, που παρίσταται Αιαζονομαχία. Εφηίτη Αιαζόνα μάχεται με δύο γυμνούς Έλληνες. Ο ιαός του Ασκληπιού χτίστηκε γύρω στο 390-380 π.Χ. και μέσα σε αυτόν βρισκόταν το χρυσελεφάντινο άγαλμα του θεού, έργο του Θρασιμίδους. Τα προπλάσματα των αετωμάτων, σύμφωνα με τις πηγές, τα έφτιαξε ο μεγάλος γλύπτης του 4ου αι. π.Χ., ο Τιμόθεος. Το ανατολικό αέτωμα παρίστασε την Άλωση της Τροίας. Αρ. ευρ. 136, 151, 4757

Μαρμάρινο άγαλμα Νίκης που πετά κρατάοντας στο δεξί χέρι μια πτέρυκα, σύμβολο της θεραπευτικής ιδιότητας του Ασκληπιού. Αποτελούσε το κεντρικό ακρωτήριο του δυτικού αιώματος του ναού του Ασκληπιού στην Επίδαυρο και θεωρείται έργο του γλύπτη Τιμόθεου. (Γύρω στα 380 π.Χ.) Αρ. ευρ. 155

Μαρμάρινο άγαλμα έρπυπης Νηρηίδος ή Αΐρας που παριστάνεται να αναδύεται από τον Ωκεανό. Αποτελούσε το δεξιό
πλαινό ακρωτήριο του δυτικού αετώματος του ιαού του Ασκληπιού στην Επίδαυρο και θεωρείται έργο του Τσιόκκου.
(Γύρω στο 380 π.Χ.) Αρ. υπ. 157

Άγαλμα Υγείας από την Επίδαυρο. Η θεοπούτρα θεά, κέρη του Ασκληπιού, ιντιμνή με διάφανο χιτώνα και πλούσια πτυχωμένο μάρτιο, παριστάνεται σε μια μοναδική στάση με τολμηρή κίνηση, καθώς σκύβει για να τσιπει το φίδο. Από τους περισσότερους θεωρείται έργο του Τιμόθεου και χρονολογείται στα 480-470 π.Χ. Αρ. ευρ. 299

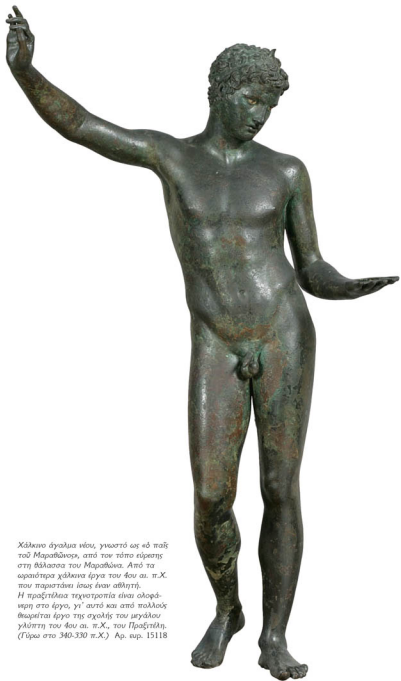

Χάλκινη κεφαλή από άγαλμα πυγμαίχου. Βρέθηκε στην Ολυμπία. Πιστεύεται ότι το άγαλμα παρίστανε τον φημισμένο πυγμαίχο Σάτυρο από την Ηλιδα, και, σύμφωνα με τον Πausanias, είχε φιλοτενηθεί από τον Αθηναίο γλύπτη Σιλανώνα, κατασκευαστή και του πορτρέτου του Πλάτωνα. (330-320 π.Χ.) Αρ. ευρ. 6439

Ο έφηβος των Αντικυθήρων. Ανασώθηκε το 1900 από το βυθό της θάλασσας των Αντικυθήρων μαζί με πολλά άλλα μαρμάρινα αγάλματα και τον περίφημο μηχανισμό. Η ταύτιση της μορφής του γυμνού νέου με κάποιο μυθικό πρόσωπο παραμένει προβληματική. Η θέση του δεξιού χεριού οδήγησε στην ταύτιση με τον Πάρι που κρατάει το μήλο ή με τον Περσέα που κρατάει το κεφάλι της Μέδουσας. Έχει διατυπωθεί και η άποψη ότι παριστάνει έναν αθλητή. Στο έργο, που μερικά το αποδίδουν στον Σικελώσιο γλύπτη Ευφρόνιορα, είναι φανερά η πολυκλείτεια παράδοση. (340-330 π.Χ.) Αρ. ευρ. 13396

Χάλκινο άγαλμα νέου, γνωστό ως «ό παις του Μαραθώνου», από τον τύπο εύρεσης στη θάλασσα του Μαραθώνα. Από τα ωραιότερα χάλκινα έργα του 4ου αι. π.Χ. που παριστάνει ίσως έναν αθλητή. Η προξέλιδα τεχνοτροπία είναι ολοφάνερη στο έργο, γι' αυτό και από πολλούς θεωρείται έργο της σχολής του μεγάλου γλύπτη του 4ου αι. π.Χ., του Πραξιτέλη. (Γύρω στο 340-330 π.Χ.) Αρ. ευρ. 15118

Επιτύμβιο γυναικείο άγαλμα από το μικροταφείο της αρχαίας Αθήνας στην περιοχή της σημερινής οδού Σταδίου. Έργο του Ιου αι. μ.Χ. που αντιγράφει ένα φημισμένο πρωτότυπο γύρω στο 320 π.Χ. Ο τύπος του αγάλματος είναι γνωστός ως «Μεγάλη Ηρακλειώτισσα» από το πρώτο αντίγραφο που βρέθηκε στο Ηerculaneum της Ιταλίας. Μερικοί το συσχετίζουν με τη σχολή του Πραξτέλη. Αρ. ευρ. 3622

ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΣΕΛΙΔΑ: Ανάγλυφος πλάσες από την επένδυση βήθρου ή βωμού. Βρήθηκαν στη Μαντίνεια της Αρκαδίας. Στη μία παριστάνεται ο μουσικός αγώνας ανάμεσα στον Απόλλωνα και τον Μαρσούα και στην άλλη Μούσες. Οι πλάσες συσχετίστηκαν από τους ερευνητές με το εργαστήριο του Πραξτέλη, καθώς ο Πουσανίας αναφέρει στη Μαντίνεια έργο του γλύπτη που παρίστανε τη Δηλική Τριάδα, στη βάση του οποίου υπήρχε παράσταση του Μαρσούα και Μούσας. (Γύρω στο 330-320 π.Χ.) Αρ. ευρ. 215-216

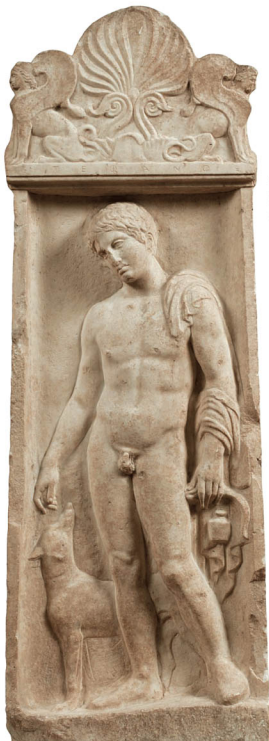
Επιτύμβιο άγαλμα Σηρήνης με λύρα από καύκαλο χελώνας. Βρέθηκε στον Κρασιακό κοντά στο Δίπλου. (Γύρω στο 370 π.Χ.) Αρ. ευρ. 774

Μεγάλο ανάγλυφο, πιθανότατα από επιτύμβιο ναόσω.

Βρέθηκε στην Αθήνα, στην κοίτη του ποταμού Ιλισού. Ο νεκρός νός, γυμνός, στηρίζεται σε έναν πεσσό με το βήμμα στο άκρο. Ο πατέρας του γυμνός θάφη κοιτάζει τη μορφή του χαμένου του γιου, ενώ κάτω ο μικρός δούλος κοιμάται. Εξαιρετικό έργο του 4ου αιώνα π.Χ. με εσωτερικό πάθος, που αποδίδεται σε κάποιον γλύπτη του κύκλου του Σκόπια. (Γύρω στο 340 π.Χ.) Αρ. ευρ. 869

Επιτύμβια στήλη του αθηναίη Στεφάνου από την Τανδύρα της Βοιωτίας. (380-370 π.Χ.) Αρ. ευρ. 2578

Αναθηματικό ανάγλυφο από τη Σπάρτη ή τη Μεγαλόπολη. Έχει σχήμα σπηλιάς μέσα στην οποία τρεις Νύμφες ή οι Ωρες χορεύουν υπό τους ήχους της μουσικής του τραγοπόδαρου Πάνα, που παίζει τη σύριγγα καθισμένος σε βράχο. (330-320 π.Χ.)
Αρ. ευρ. 1449

Αναθηματικό ανάγλυφο σε σχήμα ναϊκού από το μρό του Λυμάρου στον Ωρωπό, αφιέρωμα, σύμφωνα με την επιγραφή, κάποιου Αρχίνου στον Λυμάρου. Η ανάγλυφη παράσταση απεικονίζει τις διαδοχικές φάσεις ίασης του ασθενούς. Στην πρώτη σκηνή αριστερά ο Λακλήτιος θεραπεύει τον ασθενή αγγίζοντας τον ώμο του. Σε δεύτερο επίπεδο, δεξιά σκηνή ίασης με τη μέθοδο της «εγκοίμησης». (Πρώτο μισό του 4ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 3369

Χάλκινη υδρία από την Εφέτρα. Η πρόσφυση της κάτωτης λαβής φέρει ανάγλυφη διακόσμηση με παράσταση Διονύσου που υποβασιάζεται από Σάτυρο. Χαλκιδικό εργαστήριο. (4ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 7913

Χάλκινη υδρία από τα Φάρσαλα της Λάρισας. Στην πρόσφυση της κέντρης λαβής, ανάγλυφη παράσταση με θέμα την αρπαγή της Μριέλλας από τον βασιλιά της Θράκης Βορέα. Το αγγείο είχε χρησιμοποιηθεί για την τοποθέτηση των οστών του νεκρού, κάποιου Ασταρίου, όπως μας πληροφορεί ένα ανεπίγραφο χρυσό έλασμα που βρέθηκε μέσα. (350-340 π.Χ.) Αρ. υπ. 18775

Χάλκινο πτυκτό κάτοπτρο με δύο καλύμματα που φέρουν ανάγλυφες παραστάσεις. Στο ένα η Αφροδίτη απεικονίζεται πάνω σε κώνο και στο άλλο πάνω σε άλογο. (380-370 π.Χ.) Αρ. ευρ. 7417, 7418

Χάλκινο ειδώλιο Αρτέμιδος που τοξίζει. Βρέθηκε στο ιερό της θεάς στο όρος Παρθένο της Αρκαδίας. (4ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 7414

Πτυκτό χάλκινο κάτοπτρο με παράσταση Αφροδίτης και Έρωτα στο κάλυμμα. (390-380 π.Χ.) Αρ. ευρ. 7678

Πτυκτό χάλκινο κάτοπτρο από τη Βόντσα της Ακαρνανίας. Στο κάλυμμα ανάγλυφη παράσταση Διονύσου και Αριάδνης. (Γύρω στο 330 π.Χ.) Αρ. ευρ. 15268

Πήλινο ειδώλιο γυναίκας που στροβυλίζεται τυλιγμένη
στο αιμάζον πλούσια πτυχωμένο μιάττιο. Πιθανόν να
παριστάει χορεύτρια. (Γύρω στα μέσα του 4ου αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. 5767

Πήλινη προτομή Διονύσου από τον Εξαρχο Λοκρίδος. Ο θεός παριτάσσεται με βράτσιο που αφήνει γυμνό το στήθος, να κρατά αυγό και το χαρακτηριστικό του αγγυτί, τον κώνο. Βασιλικό εργαστήριο. (Γύρω στο 350 π.Χ.) Αρ. ευρ. 5675

Η οικουμενικότητα του ελληνικού πνεύματος

ΑΝΑΜΟΙΒΗ Η ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ αρχίζει ουσιαστικά με τον Μ. Αλέξανδρο και με τις κοσμοϊστορικές αλλαγές που επέφερε η εκστρατεία του στην Ανατολή. Θα πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί ότι τόσο η άνοδος της δύναμης των Μακεδόνων όσο και η εκστρατεία αυτή αποτέλεσαν την κορύφωση μιας κατάστασης που είχε δημιουργηθεί στα ελληνικά πράγματα ήδη από τα μέσα του 4ου αι. π.Χ.

Μετά τη μάχη της Μαντινείας το 362 π.Χ., που βύθισε τις ελληνικές πόλεις-κράτη σε μίαν απέραντη αδράνεια, επικρατεί μια σύντομη περίοδος πολιτικού χάους και κοινωνικών αντιθέσεων. Η μεγάλη ανάπτυξη του ιδιωτικού εμπορίου και των ναυτιλιακών επιχειρήσεων είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας νέας, ισχυρής οικονομικά, τάξεως εμπόρων, εφοπλιστών και τραπεζιτών, ενώ στους αντίποδες της βρισκόταν η τάξη των φτωχών πολιτών που ζητούσαν πλήρη αναδασμό της γης. Αυτοί οργανώθηκαν σε ένα «επρωλεταριάτο» και απαιτούσαν από το κράτος να τους συντηρεί. Ένα μεγάλο μέρος αυτής της μάζας βρήκε διέξοδο σε μισθοφορικούς στρατούς της εποχής εκείνης.

Ο πληθυσμός σε ολόκληρη την Ελλάδα αυξήθηκε σημαντικά και η έλλειψη καλλιεργήσιμων γαιών άρχισε να γεννά ιδέες για έναν μεγάλο αποικισμό προς την Ανατολή, προς την αχανή Περσική Αυτοκρατορία, η οποία βρισκόταν σε δυσμενή και αδύναμη κατάσταση, λόγω των επαναστάσεων και της αυτομόνησης πολλών στρατών. Και ενώ στην Αθήνα ο Ισοκράτης διατρέφει το πνευματικό μεγαλείο της πόλης του, ισχυριζόμενος ότι Έλληνα είναι μόνο εκείνος που μετέχει της αττικής παιδείας, στην Ανατολή παρατηρούνταν τα πρώτα φαινόμενα αφομοίωσης ελληνικών στοιχείων από τους άλλους λαούς ως αποτέλεσμα της διασποράς των Ελλήνων λαγίων. Μέσα σε αυτό το πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο προαναγγέλλεται η ισχύς των Μακεδόνων και προετοιμάζεται το έδαφος για τον Αλέξανδρο και τις κατακτήσεις του.

Μετά τη δολοφονία του Φιλίππου Β', ο νεαρός πρίγκιπας, με τη βοήθεια του Αντιπάτρου, φορέι το στέμμα της Μακεδονίας και διαδέχεται τον πατέρα του, με τον οποίο οι σχέσεις του δεν ήταν ιδιαίτερα στενές και αγαστές. Πολύ γρήγορα φάνηκαν στον νέο βασιλιά, τον αναθρεμμένο με τη διδασκαλία του Λαμψακηνού Αναξίμανη αρχικά και του μεγάλου φιλοσόφου της αρχαιότητας Αριστοτέλη στη συνέχεια, οι κακότητες εκείνης που θα τον έκαναν Μεγάλο και κατακτητή της Οικουμένης. Διόλου ευκαταφρόνητο ρόλο έπαιξε και η ιδιαίτερη εκείνη προασμία και ανατροφή που φρόντισε να του δώσει η δαιμονική Υπερώπιση μητέρα του, η Ολυμπιάδα, διαμορφώνοντάς του έναν ανυπότακτο, απότομο και πείσιμονα χαρακτήρα, που εκφραζόταν σε κάθε στιγμή της ζωής του. Αφού έβαλε σε «τάξη» τα πράγματα στη Νότια Ελλάδα με το σπαθί του, και αφού έλαβε τίτλους, όπως του ομοσπονδιακού αρχιστρατήγου (άρχοντος) στη Θησαυλία και του ηγεμόνα της Ελλάδας από τη Δελφική Λαμψικονία, οργάνωσε τάχιιστα την εκστρατεία στην Ανατολή, με στόχο την αυτοκρατορία των Περσών, στο θρόνο της οποίας την εποχή εκείνη είχε ανέβει ο Κοδομανός, μια μέτρια προσωπικότητα σε σύγκριση με τους ένδοξους προκατόχους του, όπως ήταν ο Κύρος και ο μεγάλος Δαρείος.

Μέσα σε έντακα χρόνια, από την ημέρα που συμβολικά έριξε το ακόντιό του στην ασιατική ακτή το 334 π.Χ. ως την ημέρα του θανάτου του στις 10 Ιουνίου του 323 π.Χ., ο Αλέξανδρος έφτασε μέχρι τον Ινδό ποταμό κατακτώντας, υποτάσσοντας, γοητεύοντας και μαγεύοντας λαούς που τον προσκύνησαν, τον θεοποίησαν και τον λάτρισαν ως κάτι πέρα από τα ανθρώπινα μέτρα, ως κάτι θεόσταλτο, ως ένα κράμα

Χρυσό κόσμημα κεφαλής με δικτυωτό από πλεγτές αλυσίδες για την εφαρμογή στην κόμη και μέταλλο με ανάγλυφη προτομή Αρτέμιδος. Από τη Θησαυλία. (3ος αι. π.Χ.) Αρ. υπρ. Στ. 369

ανθρώπου, ήρωα και θεού. Και αν η θνητή του φύση τού αρνήθηκε τη μακροζωία, η ανθρωπότητα του προσέφερε κάτι μεγαλύτερο, την θνασιάζα.

Ο θάνατος του άμυς άφησε την πέραστια αυτοκρατορία χωρίς κληρονόμο. Παρά τη συμβιβαστική λύση που δόθηκε με τη μεσολάβηση του Ευμένους, να ανακηρυχθεί διάδοχος ο δισονητικό άνιπτρος αδελφός του Αλεξάνδρου, ο Φίλιππος Αρριδιός, μαζί με το αναμενόμενο να γεννηθεί τέκνο του θανόντος από τη Ρωξάνη, τα πράγματα πολύ σύντομα θα έπαιρναν άλλη τροπή. Αφού πέρασαν δύο δεκαετίες αντίθετων απόψεων περί διατηρήσεως ή μη της ακεραιότητος της αυτοκρατορίας, το 306 π.Χ. όλοι οι διάδοχοι αυτοανακηρύσσονται βασιλείς. Κάθε προσπαθήα και έλπίδα για ένα ενιαίο βασιλείο χάνεται τελειωτικά στο πεδίο της μάχης της Ιψού το 301 π.Χ. και η οχανής αυτοκρατορία με τις απέραντες κτήσεις του Αλεξάνδρου διαμελίζεται σε μικρότερα ανεξάρτητα κράτη.

Με την ίδρυση των διαφόρων πόλεων από τον Αλεξάνδρο, παρότι αρχικά αυτές ιδρύθηκαν για στρατιωτικούς λόγους, εγκαινιάζεται οσιαστικά ο τρίτος ελληνικός αποικισμός προς την Ανατολή. Με την εγκατάσταση σε όλες τις Αλεξάνδρειες Ελλήνων μισθοφόρων, αλλά και άλλων Ελλήνων που σταδιακά έφταναν στην Ανατολή, το κυρίαρχο στοιχείο του νέου κόσμου είναι το ελληνικό, αφού οι νέοι έποικοι μετέφεραν εδώ τα ελληνικά έθιμα, την ελληνική παιδεία και τη θρησκεία, και μάλιστα με ένα πιο ελεύθερο πνεύμα από εκείνο που επικρατούσε στα μητροπολιτικά κέντρα.

Το όργανο της παγκόσμιας συνεννοήσεως και συνεργασίας είναι πλέον η ελληνική γλώσσα με τη μορφή της «Κοινής», η οποία αντικαθιστά την επικρατούσα αραμαϊκή στο βασίλειο των Αχαιμενιδών. Κοινό άμωσ πλέον είναι και το βασικό στοιχείο της παγκόσμιας οικονομίας, το νόμισμα. Σε αντίθεση με την ως τότε κρατούσα αντίληψη στους Αχαιμενιδες βασιλείς, ότι το πολύτιμο μέταλλο έπρεπε να συγκεντρώνεται ως προυσίαση του βασιλιά στο παλάτι υπό μορφή ράβδων, ο Αλεξάνδρος το έθεσε σε κυκλοφορία, με τα νομισματικά έμωσ παγκόσμια συναλλαγής. Καθιερώνοντας το αργυρό νόμισμα και εφομοζόνοντας τον αττικό νομισματικό κανόνα έβλεπε τέρας στο χόος που επικρατούσε στην Ασία και στον ελληνικό κόσμο. Πάνω σε αυτές τις βάσεις και σε αυτά τα θεμέλια που έθεσε ο ίδιος ο κατακτητής οργανώθηκαν, συγκροτήθηκαν και αναπτύχθηκαν τα ελληνιστικά βασίλεια των Σελευκιδών, των Αντιγονιδών και των Πτολεμαίων.

Η δύναμη, οικονομική και πνευματική, μετατοπίζεται τώρα στην Ανατολή, η οποία είναι το επίκεντρο, και οι ελληνικές πόλεις κατά κάποιον τρόπο μετατρέπονται σε περιφέρεια. Η διάθεση των Πτολεμαίων να προσπατήσουν και να προωθήσουν τα γράμματα και τις τέχνες μετατρέπει την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου σε πρωτεύουσα του κόσμου, καθώς εδώ συγκεντρώνονται ποιητές και λόγιοι από κάθε σημείο του ήμισου.

Ο Πτολεμαίος Α΄ ίδρύει το Μουσείον της Αλεξάνδρειας, το μεγαλύτερο και το πρώτο στην παγκόσμια ιστορία κρατικό κέντρο έρευνών, το οποίο ήταν συνδεδεμένο με τη γιγάντια βιβλιοθήκη όπου φιλοξενούνταν εκατοντάδες ρόλοι παπύρων, τον κατάλογο των οποίων είχε συντάξει ο ποιητής Καλλίμαχος ο Κυρηναίος. Στο αστροσκοπείο, στο ανατομικό εργαστήριο και στον τεράστιο ζωολογικό κήπο του Μουσείου έβρισκαν χώρο μελέτης οι σπουδαίοι σοφοί, οι οποίοι αφιερώνονταν απερίσπαστοι στην έρευνα. Κορυφαίοι ποιητές, όπως ο Καλλίμαχος ο Κυρηναίος και ο Θεόκριτος, και φιλόλογοι, όπως ο Ζηνόδοτος και ο Αριστοφάνης ο Βυζάντιος, θα συνθέσουν ποιήματα και θα εμβαθύνουν στη φιλολογική έρευνα, μέσα στην ελεπτυσμένη ατμόσφαιρα της αυλής των Πτολεμαίων.

Η ανάπτυξη των θετικών επιστημών φτάνει στον ύψιστο βαθμό. Οι μαθηματικοί υπολογισμοί και οι ανακαλύψεις στη φυσική από τον Αρχιμήδη τον Συρακούσιο εκτιμήθηκαν ιδιαίτερα από τους νεότερους μαθηματικούς. Ο Αριστάρχος ο Σάμιος θα διατυπώσει τη θεωρία περί του ηλιοκεντρικού συστήματος και θα υποστηρίξει πρώτος ότι η γη στρέφεται γύρω από τον εαυτό της και ταυτόχρονα γύρω από τον ήλιο, που κατά τον έρευνητή είναι το αμακίηκτο κέντρο του Σύμπαντος. Στην ιατρική, παράλληλα με τα θρησκευτικά ιαματικά κέντρα του Ασκληπιού στην Επίδουρο, την Αθήνα και την Κο, στην Αλεξάνδρεια των Πτολεμαίων αναπτύσσεται η ιατρική έρευνα μέσω της ανατομίας με ιδιαίτερα σημαντικά αποτελέσματα και ανακαλύψεις.

Αποτίσεται όλων αυτών των ανακαλύψεων και της ανάπτυξης γενικά των θετικών επιστημών ήζον την ανατροπή των πραγμάτων και των παραδοσιακών ισορροπιών στη θρησκεία. Οι μορφωμένοι αδειοφορούν για το Ολυμπιακό πένδιο και η θρησκεία, συμβατική πλέον, αποτελεί ανάγκη μόνο των λαϊκών στρωμάτων και της ευρύτερης μάζας. Παράλληλα νέα θεά αποκοτούν μεγάλη θέση, όπως η Τύχη, η θεά των συμπτώσεων, που σε μια εποχή αματωδών αλλαγών, κυριαρχεί και καθορίζει τη μοίρα πλούσιων και φτωχών, νέων και γερόντων, ευγενών και δούλων. Οι άνθρωποι στρέφονται επίσης σε θεότητες που σχετίζονται με μυστηριακές λατρείες, όπως η Δήμητρα και ο Διόνυσος, και η δημιουργία θρησκευτικών ενόσεων από πιστούς διαφόρων εθνικοτήτων οδηγεί στην εισαγωγή θεοτήτων ανατολικής προέλευσης, όπως η Ισις, ο Βάαλ, η Κυβέλη, η Μεγάλη Μητέρα και ο Σάραπτις, ο οποίος είναι δημιουργία των ελληνιστικών χρόνων στην Αιγύπτο του Πτολεμαίου Α΄.

Και ενώ οι απλοί άνθρωποι αναζητούσαν μάταια καταφύγιο, σκοπό και λύτρωση σε αυτό το νέο πρόσωπο της θρησκείας, όσοι είχαν λάβει μόρφωση στη φιλοσοφία έβρισκαν πίσω από τις συμπτώσεις και τις βουλήσεις των θεών έναν κόσμο γεμάτο τάξη, συνέπεια και νόημα. Στην Αθήνα, που εξακολουθεί να διατηρεί την ισχυρή της θέση στον πνευματικό βίο, διδάσκουν στον Κήφτο ο Επίκουρος, γιος Αθηναίων κληρούχων από τη Σάμο, και στη Στοά ο Ζήνων από το Κίτιο της Κύπρου, υπερκαλιζοντας τις δύο παλαιότερες μεγάλες σχολές, την Ακαδημία και τον Περίπατο. Η απτήρηση είναι περσάτια καθώς οι νέες φιλοσοφικές θεωρίες κινούνται γύρω από τα δόγματα ότι ο άνθρωπος δεν είναι «ζώον πολιτικόν» αλλά «ζώον κοινωνικόν» και ότι το άτομο δεν είναι πολίτης της πόλεως αλλά της Οικουμένης. Στην πεποίθηση ότι τον κόσμο τον κυβερνά η Πρόνοια και όχι η Τύχη βρήκαν στήριγμα χιλιάδες οπαδοί, ενώ οι απόψεις περί του τρόπου διακυβέρνησης από τον ηγεμόνα, που θα πρέπει να υπηρχειτό το κράτος και τον λαό του, επηρέασαν και ορισμένους βασιλείς, όπως τον Αντιγόνο Γουατά, ο οποίος είχε μαθητεύσει κοντά στον Ζήωνα.

Το πνεύμα της εποχής αφράζεται, όσο πουμενά αλλού, στην αρχιτεκτονική και την τέχνη. Στις νέες πόλεις που ιδρύθηκαν τόσο από τον Αλέξανδρο όσο και από τους διαδόχους του, εφαρμόζεται κατά κύριο λόγο το σύστημα που είχε μινυσειτεί και καθιερώσει στην Κλασική εποχή ο Ιππόδαμος από τη Μίλητο, κατά ορθογώνια οικοδομικά τετράγωνα που προκύπτουν μετά από έναν μελετημένο πολεοδομικό σχεδιασμό. Αντίθετα, οι παλιές πόλεις της κυρίας Ελλάδας, εκτός από ελάχιστα εξαιρέσεις, συνεχίζουν να ζουν με το πριν από τον Ιππόδαμο σύστημα και η αναδιοργάνωσή τους προσαρμόζεται στους υπάρχοντες πολεοδομικούς ιστούς.

Στους δημόσιους χώρους και στα ιερά, που κατά κανόνα βρίσκονται έξω από το σχέδιο της πόλης, χτίζονται γιγάντια, μνημειώδη και πομπώδη οικοδομήματα που δημιουργούν μια καινούργια αντίληψη περί αρχιτεκτονικών αναλογιών. Ως αποτέλεσμα της πολιτικής των προσώπων που χτίζουν ή αναθέτουν τα οικοδομήματα, αλλά και κάτω από μια κάποια επίδραση της αντίληψης της Ανατολής, το μέγεθος και η πλούσια διακόσμηση χαρακτηρίζουν τις αρχιτεκτονικές μορφές και τα στοιχεία που άλλοτε ήταν υποταγμένα στην ισορροπία του κλασικού και στη λειτουργικότητά τους. Εκεί όπου κάποτε οι ρυθμοί υπάκουαν και υποτάσσονταν σε αυστηρούς κανόνες, τώρα τα στοιχεία τους αναμειγνύονται στο ίδιο κτίριο, όποιο χαρακτήρα και αν έχει αυτό, λατρευτικό ή κοσμικό. Υπερβολικών διαστάσεων ναοί, περσώτες στοές και βωμοί με μνημειακές κλίμακες και προσόψεις, πολυτάλη μνημειακά ταρικά κτίσματα, θόλοι και θέατρα μαρτυρούν την τάση για επίδειξη δύναμης και πλούτου, αλλά και την αντίληψη και την όλη κοσμοθεωρία της εποχής.

Μεγάλες είναι και οι αλλαγές στη γλυπτική της εποχής, όχι μόνο στην τεχνολογία αλλά και στη θεματολογία, καθώς, πέρα από τις δημιουργίες με θρησκευτικό περιεχόμενο, τώρα περισσότερα

Μαρμάρινο άγαλμα στον τύπο της «Μικρής Ηρακλειώτισσας» από τη Δήλο. Αντίγραφο του 2ου αι. μ.Χ. ενός πρωτοτύπου γύρω στο 300 π.Χ. Αρ. εαρ. 1827

Αγαλμάτιο γυμνού αγοριού που κρατάει σφιχτά μια χήνα πάνω σε έναν πεσσό. Βρέθηκε στην περιοχή της αρχαίας Λιλαίας (Πολύδροσο Λαϊσίας). (3ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 2772

από ποτέ η τέχνη έχει έναν κοσμικό χαρακτήρα και οι καλλιτέχνες αλλά και οι παραγγελιοδότες στρέφονται σε θέματα από την καθημερινή ζωή, ιδιωτικού χαρακτήρα με ειδικό ή δραματικό περιεχόμενο. Τη θέση της ιδεατής ομορφιάς και της αιώνιας ιότητας στις μορφές της Κλασικής εποχής παίρνει τώρα ο ρεαλισμός και η απόδοση των ατομικών χαρακτηριστικών του ανθρώπου. Γαλάτες, Ανατολίτες, νέοι, σκλάβοι, νέγροι, γριές αποστεωμένες και καμπούρες, ψαράδες, βοσκοί, νέοι και γκροτέσκοι τύποι εισέρχονται στο θεματολόγιο των γλυπτών. Συνήθεια αυτής της ρεαλιστικής απόδοσης των μορφών είναι η ανάπτυξη της τέχνης του πορτρέτου. Τις βάσεις για την εξάδξη της γλυπτικής είχαν θέσει ήδη από τον 4ο αι. π.Χ. ο Πραξιτέλης, ο Λύσιππος, ο Λεωχάρης και ο Βρύαξας με τις κατακτήσεις τους κυρίως ως προς τη σχέση μορφής και χώρου. Τα δύο ρεύματα που δημιουργήσαν ο πρωτοπόρος Λύσιππος και ο κάπως πιο συντηρητικός Πραξιτέλης θα συνυπάρχουν σε όλη τη διάρκεια της Ελληνιστικής εποχής. Με βάση τα τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά της πλαστικής η Ελληνιστική εποχή χωρίζεται σε τρεις περιόδους.

Στα έργα της Πρώιμης Ελληνιστικής περιόδου (320-230 π.Χ.), παρότι συνεχίζουν να υπάρχουν στοιχεία της ύστερης Κλασικής εποχής, είναι φανερή η στροφή των καλλιτεχνών προς νέους δρόμους. Ωστόσο, οι μορφές αρχικά δεν ανοίγονται θεαματικά στο χώρο και παραμένουν συγκρατημένες, όπως στον ανδριάντα του Δημοσθένη, έργο του Αθηναίου γλύπτη Πολύεκτου που στήθηκε στην Αγορά των Αθηνών γύρω στο 280 π.Χ., και στο άγαλμα της Θέμιδος από τον Ραιμόντα της Αττικής, έργο του Χαιρέστρατου. Από τους μαθητές του Λυσίππου ξεχωρίζουν ο Ευτυχίδης, δημιουργός της περίφημης Τύχης της Αντιόχειας γύρω στο 280 π.Χ., και ο Χάρης από τη Λίνδο που κατασκεύασε τον Κολοσσό της Ρόδου, εκείνο το κολοσσιαίο άγαλμα του Ήλιου στην είσοδο του λιμανιού της πόλης, το οποίο θεωρήθηκε ένα από τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου. Από τα μέσα του 3ου αιώνα π.Χ. αρχίζει σταδιακά το άπλωμα των μορφών στο χώρο, όπως φαίνεται στη λουόμενη Αφροδίτη του Δοιδάλλα από τη Βιθυνία και στο κορίτσι από το Άνζιο σε μια στάση γιμνής αντιθέσεως.

Τώρα πραγματοποιείται η ωρίμαση των νέων τάσεων που προσδιορίζει τη Μέση Ελληνιστική περίοδο (230-150 π.Χ.), κατά την οποία εισάγονται νέα θέματα στο ρεπερτόριο των καλλιτεχνών, ο ρεαλισμός φτάνει στο αποκορύφωμά του και συντελείται η κατάκτηση του χώρου με πραγματικά τρισδιάστατα έργα. Σημαντικότερο κέντρο άνθησης της πλαστικής αυτή την εποχή είναι η Πέργαμος, η έβρα των Ατταλιδών βασιλέων που εφορμίζουν μια νέα

πολιτιστική πολιτική. Με πρωτοπόρο τον Φιλιππάρχο και κατόπιν τους διαδόχους του, στην αυλή της Πέργαμου συγκεντρώθηκε πλήθος καλλιτεχνών, φιλοσόφων και επιστημόνων, ενώ αρχίζει για πρώτη φορά και η συγκέντρωση κλασικών έργων και αντιγράφων τους. Ωστόσο, σε κανένα άλλο βασίλειο και πόλη της Ελληνιστικής περιόδου δεν χρησιμοποιήθηκε η τέχνη σε τέτοιο βαθμό για λόγους προπαγάνδας όσο στην Πέργαμο από τους πάτρωνες βασιλείς της. Τα αντιπροσωπευτικότερα και σπουδαιότερα γλυπτά αποτελούν παραγγελλίες και αναθήματα των Ατταλιδών για να διατρανώσουν τις νίκες τους εναντίον των Γαλατών.

Το πρώτο από τα λεγόμενα μεγάλα ατταλικά αναθήματα είναι αυτό του στρατηγού Επιγώνου στη Δήλο, αποτελούμενο από ένα σύνταγμα αγαλμάτων που στήθηκαν μπροστά στη Νότια Στά. Ο Ατταλός Α΄ αφιέρωσε στην Ακρόπολη των Αθηνών ένα σύνταγμα χάλκινων αγαλμάτων που παριστάουν συνολικά την Αμαζονομαχία, τη Γιγαντομαχία, τη μάχη των Ελλήνων κατά των Περσών των Μαραθών και της μάχης των Ατταλιδών κατά των Γαλατών. Ένα δεύτερο σύνταγμα ανέθεσε ο ίδιος στο ιερό της Αθηνάς στην Πέργαμο. Στο σύνολό τους τα έργα αυτά είναι πλέον χαμένα και μόνο ορισμένα αναγνωρίζονται σε αντίγραφα, όπως το σμήπλεγμα του Γαλάτη που σκοτώνει τη γυναίκα του, το οποίο αποτελούσε την κεντρική σύνθεση του αναθήματος του Αττάλου Α΄ στο ιερό της Αθηνάς στην Πέργαμο γύρω στα 230 π.Χ. Στο ίδιο ανάθημα θα πρέπει να ανήκει και το άγαλμα του θνήσκοντος Γαλάτη του Μουσείου του Καπιτωλίου.

Το μνημείο στο οποίο το δραματικό πάθος βρίσκεται στο ύψιστο σημείο είναι ο περίφημος Βωμός της Πέργαμου τον οποίο αφιέρωσε στον Δία και την Αθηνά Νικηφόρο ο βασιλιάς Εμμένιος Β΄, γιος του Αττάλου Α΄, για να αποθανάτισει και να διαικωνίσει τη δόξα των ικηφόρων αγώνων του κατά των Γαλατών. Δημιούργημα ενός κόσμου διαφορετικού από εκείνον της Κλασικής εποχής, ο βωμός αυτός, παράλληλα με τον θρησκευτικό του χαρακτήρα ως αφιέρωμα στις θεότητες, έχει και έναν έντονα κοσμικό και πολιτικό χαρακτήρα και προορισμό καθώς επιδιώκει να καταπλήξει τον κόσμο με το μέγεθος και τον γλυπτό του διάκοσμο.

Η μεγάλη ανάγλυφη ζωφόρος που περιτρέπει το οικοδόμημα εξωτερικά έχει μήκος 1,20 μ. και ύψος 2,30 μ. και αποτελείται από 100 περίπου πλάκες. Το θέμα της ζωφόρος είναι η Γιγαντομαχία. Ο παραλληλισμός της μάχης και της νίκης των θεών του Ολύμπου εναντίον των Γιγάντων, δυνάμεων του σκότους και της βαρβαρότητας, με τις μάχες των Ατταλιδών βασιλέων εναντίον των βαρβάρων Γαλατών είναι ολοφάνερος. Όλοι οι Ολύμπιοι θεοί επί σκηνης μάχονται άγρια, με πάθος και έντονες κινήσεις εναντίον των Γιγάντων που για πρώτη φορά στο μνημείο αυτό απεικονίζονται ως σύνθεση ανθρώπων και τεράτων με φιδίσια και φερωτά σώματα. Οι σχεδόν ολόγλυφες μορφές, με τις θεαματικές, βίαιες και τολμηρές στάσεις και κινήσεις, με τις αμειωβόμενες πτυχές των ρούχων και με τις γεμάτες πάθος εκφράσεις των προσώπων των δικαία οδηγώντας τους μελετητές της τέχνης να ονομάσουν με τον καλύτερο όρο *μπαρόκ* την τεχνολογία της Περγαμηνής σχολής. Αυτό το μνημειώδες δημιούργημα δεν μπορεί να είναι έργο ενός μόνο καλλιτέχνη, αλλά περισσότερο, οι οποίοι ωστόσο θα πρέπει να ακολουθήσαν τη σύλληψη και το σχεδιασμό μιας όξιας και δημιουργικής προσωπικότητας, το όνομα της οποίας δυστυχώς μας είναι άγνωστο.

Στους αντίποδες της θέλειας της βίας και του φόβου που νιώθει ο θεατής όταν αντικρίζει τη μεγάλη ζωφόρο, βρίσκεται η λεγόμενη μικρή ζωφόρος που περιτρέπει τον εσωτερικό τοίχο της υπερίθριας αυλής στο πάνω μέρος του κτηρίου, στο κέντρο της οποίας βρισκόταν ο πραγματικός βωμός. Κατασκευασμένη λίγο αργότερα από τη μεγάλη (γύρω στο 160 π.Χ.), η μικρή ζωφόρος διακρίνεται για την πρέια των μορφών, λόγω και του θματός της, που είναι ο μύθος με τις περιπέτειες του ήρωα και ήρωής της Περγάρου, του Τήλεφου, γιου του Ηρακλή και της Αύγης, κόρης του βασιλιά της Αρκαδίας Αλεού. Λόγω της πυκνής και λεπτομερούς απεικόνισης και παράταξης των επεισοδίων του μύθου με χρονολογική σειρά, η ζωφόρος αυτή μπορεί να θεωρηθεί το πρώτο πραγματικό αφηγηματικό ανάγλυφο.

Στο πνεύμα της Περγαμηνής σχολής κινείται και το άγαλμα του Μεινάλου που μεταφέρει τον νεκρό Πάτροκλο, γνωστό ως σμήπλεγμα Ρασιόνο, το σμήπλεγμα του Αχιλλέα και της βασίλισσας των Αμαζόνων Πενθελείας και το σύνταγμα του Σκύθη που ετοιμάζεται να γδάρει τον Μαρσύα. Ένα από τα πιο γνωστά πρωτότυπα έργα της Μίσης Ελληνιστικής εποχής είναι η περίφημη Νίκη της Σαμοθράκης, που αφιέρωσαν οι Ρόδιοι σε ανάμνηση της νίκης τους εναντίον του Αντιόχου Γ΄ το 190 π.Χ. Στην πειρατική Ελλάδα βραστηριοποιείται στην Πελοπόννησο ο Μισσηνίος γλύπτης Δαμοφών, ο οποίος κατασκεύασε στις αρχές του 2ου αι. π.Χ. το κολοσσιαίο σύνταγμα αγαλμάτων της Δέσποιας, της Δήμητρας, του Τίτωνα Ανουτου και της Αρτεμίας για το ιερό της Δέσποιας στη Λυκόσουρα της Αρκαδίας.

Κατά την Ύστερη Ελληνιστική εποχή (150-50 π.Χ.) αρχίζει να διαφαίνεται ένας κλασικισμός στα έργα της πλαστικής, στοιχείο που δεν είναι άμοιρο των ιστορικών γεγονότων και συγκεκριμένα της σταδιακής κατάρτησης του ελληνικού κόσμου από τους Ρωμαίους, οι οποίοι τρέφουν έναν βουισισμό για την τέχνη της Κλασικής εποχής.

Κλασική κεφαλή του Τιτάνα Άντουα από το περίφημο σύνταγμα στο ιαό της Δήμητρας και της Δέσπονας στη Λυκόσουρα της Αρκαδίας, έργο του Μισσηίου γλύπτη Δαμοφώντα, στο οποίο παριστάνονται καθισμένες οι κοινές θήρες η Δήμητρα και η Δέσπονα, πλαστωμένες από τον Άντωα και την Άρτωα. (Αρχές του 2ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 1736

Την περίοδο αυτή αρχίζα, παράλληλα με τις πρωτότυπες δημιουργίες, και η παραγωγή αντιγράφων και μεταπλάσεων κλασικών έργων.

Τις κλασικιστικές τάσεις τις διαπιστώνει κανείς στο περίφημο άγαλμα της Αφροδίτης της Μήλου, σήμερα στο Λούβρο, που θα πρέπει να φιλοτεχνήθηκε στο β' μισό του 2ου αι. π.Χ., καθώς και στο άγαλμα του Ποσειδώνα από τη Μήλο στο Εθνικό Μουσείο. Από τους Αθηναίους γλύπτες Ευκλείδη και Ευβουλίδη γνωρίζουμε λίγα έργα, όπως την κεφαλή του Διός από την Αιγίρα της Αχαιίας και το άγαλμα Νίκης ή Μούσας από την Αθήνα. Στη Ρώμη ζει και εργάζεται ο γλύπτης Πασιτέλης, ο οποίος από το 89 π.Χ. απέκτησε το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη. Μαθητές του ήταν ο Στέφανος και ο Μενέλαος.

Παράλληλα με τα κλασικιστικά έργα βεβαίως συνεχίζονται οι δημιουργίες κατά την παράδοση της ελληνιστικής τέχνης του 2ου αι. π.Χ., με θέματα ανάλαφρα από την καθημερινή ζωή, αλλά και από τον κόσμο κυρίως του Διόνυσου και της Αφροδίτης. Οι στάσεις των μορφών απεικονίζουν μια στιγμή της ζωής ή των μύθων με φυγόκεντρες και απλωτές κινήσεις στο χώρο. Η σύνδεση και η σχέση των μορφών στα συμπλέγματα είναι χαλαρή, όπως σε αυτό που ποριστόναι την Αφροδίτη να αποκρούει τον Πάνα που την πλησιάζει με ερωτική διάθεση την ώρα που εκείνη παίρνει το λουτρό της, ή στον Σάτυρο που επιτίθεται σε Ερμαφρόδιτο.

Στο μεταίχμιο της Μίσης και της Ύστερης Ελληνιστικής εποχής βρίσκεται το εξαιρετικό χάλκινο άγαλμα του μικρού αναβάτη από τη θάλασσα του Αρταμισίου στο Εθνικό Μουσείο, ενώ στα μέσα του 1ου αιώνα π.Χ. τοποθετείται ένα από τα πιο γνωστά πολυπρόσωπα συμπλέγματα, εκείνο που απεικονίζει την τιμωρία της Δίρκης, έργο του Απολλώνιου και του Ταυρίσκου από τις Τράλλεις της Μ. Ασίας.

Αν στη γλυπτική των τριών προχριστιανικών αιώνων εκφρόσθηκε ο μεγαλειώδης και ο μνημειακός χαρακτήρας των ελληνιστικών χρόνων, εκεί όπου ποτέ άλλοτε η τέχνη δεν είχε τέτοια πολυπληθή και συνδύαα πολυποικιλη παραγωγή ήταν η μικροτεχνία και η τοριμτική αυτής της

εποχής. Η μικρογλυπτική, που σε προηγούμενες εποχές ήταν συνδεδεμένη σχεδόν αποκλειστικά με θρησκευτικούς και λατρευτικούς σκοπούς, τώρα χρησιμοποιείται για τη διακόσμηση των ανακτόρων και των πολυτελών ιδιωτικών κατοικιών. Εύθεως ανάλογη αυτής της χρήσης είναι και η μεγάλη ζήτηση και συνεπώς και η παραγωγή τέτοιων έργων από μάρμαρο ή από χαλκό. Ειδώλια και αγαλμάτια των παραδοσιακών θεών του Δωδεκαθέου, που συχνά αντιγράφουν ή μεταπλάθουν τις μεγάλες δημιουργίες του 4ου αι. π.Χ., αλλά και των νέων ανατολικών θεών, μαζί με αυτά των ηγμένων παράγονται σε όλη τη διάρκεια της Ελληνιστικής εποχής, από τη Μακεδονία και όλη την ηπειρωτική Ελλάδα ως τη Ρόδο και την Αλεξάνδρεια.

Δείγμα του πλούτου της Αυλής και του κατεστημένου των ελληνιστικών χρόνων τα παυτός είδους και χρήσης αντικείμενα από πολύτιμα και ημιπολύτιμα υλικά κατασκευάζονται τόσο στη μητροπολιτική Ελλάδα όσο και στα πέρατα των ελληνιστικών βασιλείων, στη Νότια Ιταλία και τη Θράκη, για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες της επιδειξης χλιδής και κοινωνικής επιφάνειας των κατόχων τους. Ο χρυσός και ο άργυρος κατέχουν την πρώτη θέση στην κατασκευή περίτεχνων οικιακών σκευών και κοσμημάτων, ενώ δεν είναι καθόλου σπάνια η χρήση των πολύτιμων και ημιπολύτιμων λίθων, του ελεφαντόδοντου καθώς και του χαλκού.

Κυριότερος εκφραστής αυτού του πλούτου είναι το κόσμημα, το οποίο δηλώνει άμεσα την οικονομική και την κοινωνική θέση αυτού που το φορεί. Οι εκκενρίες να ικανοποιηθεί η γυναικεία φιλορέσκια είναι μοναδικές κατά την εποχή αυτή με τις ποικιλίες των κοσμημάτων, τα οποία στολίζουν κάθε σημείο του σώματος. Περίτεχα διαδήματα και άλλα κοσμήματα της κεφαλής και της κόμης, περιβέραια εξαιρετικής τέχνης, βαρύτιμα ενώτια και ζώνες, ψέλια για τους καρπούς των χεριών και τους βραχίονες και χρυσά δοχτυλίδια με μεγάλους ημιπολύτιμους λίθους συγκροτούν το πολυτιμότερο είδος καλλωπισμού όλων των εποχών. Μια τεράστια ποικιλία θεμάτων που αντλούνται από τον κόσμο της φύσης, όπως κλαδιά, άνθη, βλαστάσπειρες, ρόδακες και καρποί, λεοντοκεφαλές, δελφίνια, αντιλόπτες, φίδια, βοσκράνια και πτηνά, αλλά και από τον κόσμο της μυθολογίας, όπως οι μορφές του Έρωτα, της Αφροδίτης, της Νίκης και του κύκλου του Διούσου, καθώς και το *ἡρόκλειον ἄμμα* (ο κόμπος του Ηρακλή), συνδυάζονται με ποικίλους τρόπους και με φαντασία από τους τεχνίτες που δημιουργούν πραγματικά αριστουργήματα. Οι ημιπολύτιμοι λίθοι που κυκλοφορούν στον κόσμο των ελληνιστικών βασιλείων με σχετική αφθονία, όπως ο αχάτης, ο χαλκηδόνιος, ο αμέθυστος, ο σαρδόνυχας, η ορεία κρύσταλλος, ο γρανάτης και τα σμαράγδια, χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία διάλιθων κοσμημάτων που αποκτούν πολυχρωμία και μεγαλύτερη πολυτέλεια.

Τα σκεύη για τις καθημερινές ανάγκες των πλουσίων και των αρχόντων είναι χάλκινα, χρυσά και αργυρά. Μεγάλοι κρατήρες, αράταινες, σκύφοι, κάνθαροι, φιάλες και κάλυκες ευφραίνουν τους συνδαιτυμένες στα πολυδάπανα δείπνα και τα συμπόσια των βασιλείων και των αστών.

Μέσα σε αυτήν την ξεψαφή και τη δίψα για πολυτέλεια και εκζήτηση εντάσσεται και η χρήση γυάλινων σκευών που μισούντα στο σχήμα και τη μορφή αντίστοιχα πηλίνα ή μεταλλικά. Διάφανα, χρωματιστά ή πολύχρωμα, άλλοτε χρυσοποικίλα ή με ένθετες ψηφίδες, τα γυάλινα σκεύη είναι πραγματικά αριστουργήματα και χαρακτηριστικά δείγματα της κλιπέπυσης της τέχνης των ελληνιστικών χρόνων, αλλά και προηγμένων τεχνικών.

Τμήμα του ματιού της Διόποινας από το σύνταγμα της Λυκόσουρας πλοίατα διακοσμημένο με ανάγλυφες παραστάσεις κλαδών, αστεών, θαλάσσιου θιάσου, δαιμονικές και ανθρώπινες μορφές με προσωπεία και μια Νίκη με θυμιάτριο. (Αρχές του 2ου αι. π.Χ.) Αρ. υπρ. 1737

Αγαλμα του Ποσειδώνια από τη Μήλο σε μεγαλοπρεπή ηρωϊκική στάση με το δίδυμο δίπλο του. Στο υψωμένο δεξί χέρι κρατούσε την τρίλινα. (Τέλευταίο τέταρτο του 2ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 235

Αντίθετα, τα πήλινα αγγεία δεν έχουν καμιά σχέση ως προς την ποιότητα με τους προγόνους τους των κλασικών χρόνων. Απλά μελαμβραφή ή με διακόσμηση από αραιωμένο πηλό, καμιά φορά επίχρυσο, και με μοτίβα φυτικά ή γεωμετρικά, επιβεβαιώνουν ότι ο πηλός έχει ικκηθεί από το χρυσό, τον άργυρο, το χαλκό και το γυαλί και αποτελείού σκέυη δεύτερης κατηγορίας για στρώματα που ζουν μακριά από τον κόσμο της Αιλης και της ανώτερης τάξης.

Με την ανάπτυξη πολλών εργαστηρίων σε διαφορετικές περιοχές των βασιλείων και της ηπειρωτικής Ελλάδας αναπτύχθηκαν και διαφορετικές τεχνότητες που ονομάστηκαν συμβατικά από τις περιοχές όπου βρέθηκαν τα πρώτα ή τα περισσότερα δείγματα, όπως αγγεία τύπου Δυτικής Κλιτύς, Gnathia, Hadra, περγαμηνά κ.ά. Ως σχήματα, εκτός από εκείνα που μιμούνται τα μεταλλικά αγγεία, επικρατούν οι λάγυνοι, τα μυροδοχεία, οι οινοχόες, οι διάφορες ποικιλίες σκύφων, με πιο χαρακτηριστικό είδος εκείνο των λεγόμενων «μεγαρικών» σκύφων, με ανάγλυφη διακόσμηση. Χαρακτηριστικές για την εποχή είναι και οι υδρίες τύπου Hadra με φυτική διακόσμηση, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν κυρίως ως τεφοδόχα αγγεία.

Η κοροπλαστική των ελληνοιστικών χρόνων παρουσιάζει μεγάλη παραγωγή. Τα εργαστήρια είναι πολλά και ανθούν σε διάφορες περιοχές. Το θυματολόγιο, ανάλογο της γλυπτικής και της μικροτεχνίας της εποχής, είναι εμπλουτισμένο με ποικίλους τύπους. Ερωτες, Νικές, Αφροδίτες, διάφοροι αγαλματικοί τύποι, φιγούρες από τον κόσμο του θεάτρου και της μουσικής, μας μεταφέρουν σε μια ατμόσφαιρα χαλάρωσης, ξηνοιστίας και διασκέδασης, αλλά ταυτόχρονα αντιπροσωπεύουν και έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται από τη σχεδόν ολοκληρωτική παράδοση στο εφήμερο και την προσωπική ευδαιμονία, στοιχεία τα οποία δεν είναι άσχετα με τη δημιουργία των προϋποθέσεων για τα γεγονότα που θα ακολουθήσουν. Αυτός ο εύθραυστος κόσμος της ματαιοδοξίας, της χαλάρωσης, του ατομικού πλούτου και της πολυτέλειας θα παραδοθεί σταδιακά, και σχετικά εύκολα, στις ρωμαϊκές λεγεώνες του Αμιλίου Παύλου, του Λεύκιου Μόμιου, του Σύλλα και του Οκταβιανού Αυγούστου.

Επιτύμβια στήλη από τη Ρήνιο. Εικονίζεται η νεκρή Λάμπρον, όπως μας πληροφορεί η επιγραφή, μαζί με τη θρασηνίδα της. (Τελευταίο τέταρτο του 2ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 1156

Ανάγλυφη πλάκα με παράσταση πομπής Ερώτων που κρατούν φιάλες, θυματήρια και οινοχόες. Βρέθηκε μαζί με μια άλλη παρόμοια και το θραύσμα μιας τρίτης στη βόρεια κλιτύ της Ακρόπολης. Θα πρέπει να προέρχονται κατά πάσα πιθανότητα από τον περίβολο του κρού της Αφροδίτης και του Έρωτα που βρισκόταν στην περιοχή αυτή. (Δεύτερο μισό του 2ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 1451

Ανάγλυφη πλάκα με παράσταση στο κέντρο του θεού Διονύσου μαζί με έναν οινοχόη που πλαισιώνονται από Νίκη οι οποίες οδηγούν ταύρους για θυσία. Βρέθηκε στην Αθήνα στην οδό Ρηγίλλης μαζί με άλλες δύο που έχουν παραστάσεις από τον Διονυσιακό κύκλο και θα πρέπει να αποτελούσαν επένδυση βωμού ή βάθρου αγάλματος. (Τέλη του 2ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 3496

Σύνθεγμα Αφροδίτης, Έρωτα και Πάνου από τη Δίψη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του ελληνιστικού ροκοκώ με το ανέκδοτο θέμα της ερωτικής παρένόχλησης της θεάς του έρωτα από τον τραγοκέφαλο θεό. (Γύρω στο 100 π.Χ.) Αρ. υπ. 3335

Χάλκινο άγαλμα αλόγου σε καλλιπασιμό με μικρό αναβάτη. Βρέθηκε στο βυθό της θάλασσας κοντά στο ακρωτήριο Αρτεμίσιο της Εύβοιας. (Γύρω στο 140 π.Χ.) Αρ. ευρ. 15177

Χάλκινη εικονιστική κεφαλή αθλητή από τη Δήλο. (Αρχές του 1ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 14612

Μαρμάρινο άγαλμα γυμνού άντρα, πιθανότατα
αθλητή. Βρέθηκε στη Δήλο, στη Λεγίδανη οικία
του Διαδομένου. (Άρχές του Ιου αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. 1828

*Αγαλμα Γαλάτη πολεμιστή σε στάση άμυνας.
Βρέθηκε στη Δήλο στην αγορά των Ιταλών.
(Γύρω στο 100 π.Χ.) Αρ. υπ. 247*

Αγαλμάτιο αγοριού με κάπα και κουκούλα που κρατάει ένα σκυλάκι. Το έργο, γνωστό ως «το μικρό πρόσφυγάκι», βρέθηκε στο Γρανιτικό της Νύσσης στη Μ. Ασία. (1ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 3485

Καθιδρόσημος κρατήρας, αμφορέας με
στριφτές λαβές και υβρία με διακόσμηση
τύπου «λυτικής Κλιτύρας». (3ος αι. π.Χ.)
Αρ. υπ. 2260, 2335, 2547

Δύο υδρίες τύπου *Hydra* με διακόσμηση γυφλαντών, βοσκρών και βελανιδιών. Κρητικού εργαστηρίου. (7ος αι. π.Χ.) Αρ. υπ. 2284, 2576

Μεγαρικός σκύφος από την Κεραλλημία με ανάγλυφες παραστάσεις από τον τρωικό κύκλο (μονομαχία Μενελάου και Πάρι, αριστεία Διομήδη, θυσία Πολυξήνη). (Πρώτο μισό του 2ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 14624

Μεγαρικός σκύφος από τα Μέγαρα με ανάγλυφη διακόσμηση από τρίποδες, αγάλματα της Αθηνάς και στο μέταλλο κεφαλή Αλεξάνδρου-Ηρακλή. (Τέλη 3ου-αρχές 2ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 2099

Λάγυλος με διακόσμηση σφραγισμένων και σύργγας από μάρμο και καστανά χρώμα σε υπόλευκο βάζο. (Γύρω στο 100 π.Χ.)
Δωρεά του Χ. Τρακούπη. Αρ. ευρ. 2373

Λάγυλος με διακόσμηση από κλαδιά ελιάς.
Από τη Μήλο. (150-100 π.Χ.) Αρ. ευρ. 2354

Λάγυλος διακοσμημένη με στερφάνια στον ώμο.
Βρέθηκε στην Ερέτρια. (Γύρω στο 100 π.Χ.) Αρ. ευρ. 2397

Κάλυμμα χάλκινου πτυκτού κατόπτρου με ανάγλυφη παράσταση Αφροδίτης και άνδρα που κάθονται σε βράχο. Ανάμωστος ερμαϊκή στήλη στην οποία στέκεται ένας ερωτιδίας. (Αρχές του 3ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 12074. ΚΑΤΩ: Χάλκινο πτυκτό κατόπτρο με ανάγλυφη παράσταση στο κάλυμμα. Νίκη φρονεί ταύρο. (290-280 π.Χ.) Αρ. ευρ. 16115

Χάλκινο ειδώλιο πυγμάχου από τη Δαδώνη. (2ος-1ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Καρ. 546

Χάλκινο ειδώλιο στρατηγού από τη Δαδώνη. Το μοντικό ήπαρ που κρατάει στο δεξί του χέρι οδηγεί στην πιθανή ταύτιση της μορφής με τον φιλόσοφο Κινά, σύμβουλο του βασιλιά Πύρρου. (Τέλη 4ου-αρχές 3ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 16727

Χάλκινο ειδώλιο Σκύλλας από την περιοχή της Καρδίτσας Θεσσαλίας. Το μυθικό τέρας στο ειδώλιο έχει τη μορφή γυναίκας που από τη μέση και κάτω αποσπάγεται σε τρία κεφάλια σκύλων και έχει σιγά δρόκοντα. (Τέλη 4ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 21084

Χάλκινο αγαλμάτιο Διονύσου από τη Χάχλια Ευρυτανίας.
(Μέσα του 2ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 15209

Χάλκινη λύρα. Βρέθηκε
στο κατάγιο των Αντικυθήρων.
(3ος-2ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 15104

Χάλκινοι σταυροειδείς κάδοι με κινητές λαβές που απολήγουν
σε σφόνδες. Η μία με ανάγλυφη κεφαλή Αθηνάς και η άλλη
με σκεπή σε σχήμα λουτροκεφαλής. Βρέθηκε στο Τσοτύλι Κοζάνης.
(Τέλη του 4ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 15246

Χάλκινο αγαλμάτιο Αφρικανού παιδαγωγού που επιδεικνύει τη δεξιότητά του με σφαιρίδια, Αλεξανδρινού εργαστηρίου. Βρέθηκε στην Αθήνα στην περιοχή των Αιμυλοκήπων. (Πρώτο μισό του 2ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 16787

Χάλκινο ειδώλιο διακοβόλου, αντίγραφο του περίφημου αγάλματος του Διακοβόλου του γλύπτη Μύρωνα. Βρέθηκε στην Αθήνα, στην περιοχή των Λιμελοκήπων. (1ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 16781

Πήλινο ειδώλιο Έρωτα εφήβου
από τη Μόρινα της Λήμνου.
(Γύρω στο 200 π.Χ.) Αρ. ευρ. 4947

Χάλκινο ειδώλιο γυμνής κρονοφόρου ανδρικής
μορφής, κατά μία άποψη του Αχιλλέα ή του θεού Άρη,
στον τύπο του Δορυφόρου του Πολυκλείτου. Βρέθηκε
στην Αθήνα, στην περιοχή των Λυσιπείων.
(1ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 16785

Πήλινο ειδώλιο γυναίκας με σκαόδιο που κρατάει ριπίδιο. Βοιωτικού εργαστηρίου. Από την Τανόγγρα. (330-300 π.Χ.) Αρ. ευρ. 4700

Πήλινο ειδώλιο γυναίκας με σκαόδιο από την Τανόγγρα. (Δεύτερο μισό του 3ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 4589

Πήλινα ειδώλια Νικωών από τη Μύρωνα της Αίγινας. (2ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 5102, 5098, 5085

Πήλινο ειδώλιο ηθοποιού της Νέας Κωμωδίας από τη Μύρνα. Πιθανότατα απεικονίζει τη μαρφή του νέου «Κόλακα» που παίζει κύμβαλα. (2ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 5060

Πήλινο ειδώλιο ηθοποιού της Νέας Κωμωδίας που υποδύεται τον δούλο (ίσως τον «Επίσηστο Ηγεμόνα»). Από τη Μύρνα. (2ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 5048

Πήλινο προσωπίό νεαρού σπαύρου. (1ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 13622

Πήλινο ειδώλιο γυναικείας μορφής
καθισμένης σε βράχο. (2ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. 4914

Γυάλινη κυλιθροεικής ποξίδα από την Αθήνα.
(Τέλη του 4ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 12523

Κάδος από διαφανές γυαλί. Στις τρύπες κάτω από
το χείλος ήταν στερεωμένες λαβές, πιθανόν από ασήμι.
(Τέλη του 4ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 12297

Δύο μεγάλα οξυπόθημα αγγεία
με πόδια από πολύχρωμο γυαλί.
Βρέθηκαν σε τάφο στο Παλαϊκόαστρο
της Θεσσαλίας. (2ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. 14261, 14262Α

Τρία γυάλινα πολύχρωμα σκευάρια από το ναυάγιο των Αντικυθήρων. Το ένα ανήκει στην κατηγορία του μωσαϊκού, ενώ στα άλλα δύο συνδυάζεται ο τύπος millefiori με αυτόν του μωσαϊκού. (Πρώιμος 1ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. 23719, 23718, 23723

Σκύφος από γαλαζοπράσινο γυαλί.
(2ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 14465

Γυάλινος σκύφος από τη Μήλο.
(Τέλη 2ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 2691

Φιάλη από γαλάζιο γυαλί με ραβδώσεις.
(1ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 12522

Γυάλινος σκύφος από το ναυάγιο των
Αντικυθήρων. (Πρώιμος 1ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. 23713

Σκύφος από γαλαζοπράσινο γυαλί με ανάγλυφη διακόσμηση
κλάδων ελιές που βγαίνουν από αγγείο. Από το ναυάγιο
των Αντικυθήρων. (Πρώιμος 1ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 23712

Σκύφος από μολύβι γυαλί από τη Μήλο.
(Πρώιμος 1ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 2692

Βραχιόλια με μορφή φιδιού διακοσμημένα με έψήτους σάφειους.
 Ιως από τη Θεσσαλία. (Τέλη 3ου-αρχές 4ου αι. π.Χ.)
 Αρ. ευρ. Στ. 346, 359, 365, 367, 368

Χρυσό δαχτυλίδι σε σχήμα σπείρας που απολήγει σε κεφαλή και ουρά φιδιού
 με έψήτους σάφειους. (Τέλη 3ου-αρχές 2ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Στ. 354

Χρυσό στέφανο με φύλλα κισσού από το Καστελλόριζο. (Τέλη του 4ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 1058

Χρυσό στέφανο βελανιδιάς από τη Θεσσαλία. (2ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 1142

Χρυσό δακτυλίδι με μεγάλη ελλειψοειδή σφενδάνη. Στον ένθετο δακτυλιόλοβο από κορυβαλίνη έγγλυφη παράσταση γυναικείας μορφής με γυναικεία οπίσθια που στηρίζεται σε κιοίσκο και κρατάει προσωπίείο. Ίσως πρόκειται για κάποια Μούσα. Από τη Γαβαλού Αιτωλίας. (Γύρω στο 200 π.Χ.)
Αρ. ευρ. Χρ. 801

Χρυσή περόνη με κεφαλή σε σχήμα κούκικρανου πάνω στο οποίο στέκεται ημίγυμη Αφροδίτη. (2ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Στ. 347

Χρυσό περιδέραιο από πλεχτή αλυσίδα από την οποία κρέμονται λογχόσχημα φυλλάρια.
Από την Κόρινθο. (330-320 π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 1050

Χρυσό διάδημα από βλαστόσπιρες, ηρόκλειο κόμβο, κραισστά ρόδια και Ερωτα. Πιθανόν από τη Θεσσαλία. (Τελευταίο τέταρτο του 4ου αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Στ. 339

Χρυσό διάδημα με έντυπη διακόσμηση βλαστόσπιρας και στο κέντρο παράσταση Πάνα και Μούσας. Από την Ερέτρια. (Τέλη του 4ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 737

Χρυσό κόσμημα από μακριά ταινία σε μορφή πλεχτής αλυσίδας και ηρόκλειο κόμβο με ένθετη υαλόμοζα. Πιθανότατα προοριζόταν να φορέται διαγώνια στο στήθος. Ίσως από τη Θεσσαλία. (Τέλη 3ου-αρχές 2ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Στ. 353

Χρυσή ζώνη με περίτεχνη διακόσμηση κυρίως από ρόδιας με ένθετους ημιπαλότερους λίθους. (Τέλη 3ου-αρχές 2ου αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Στ. 362

Δύο χρυσά περιβέραια με μορφή αλιούδας που απολήγει στο ένα σε δελφίνα και στο άλλο σε κεφαλή κάπρου. Από τη Βιάντια και την Ερέτρια Ευβοίας. (3ος-2ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Χρ. 780, Χρ. 11

Χρυσό περιδέραιο από σφαιρικές χάντρες και
δικατέσσερα εξαρτήματα διαφόρων σχημάτων με
ένθετους γρανίτες και κοραλλίνη. Από τη Βάννα
Ευβοίας. (2ος-1ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 781

Ζεύγος χρυσών ενωτίων με τη μορφή
πιστοτερών διακοσμημένα με ένθετους
γρανίτες και σμαράγδια. Από την Ερέτρια.
(2ος αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 613

Ζεύξος χρυσών βραχιολαίων από το Παλαιόαστρο
Θεσσαλίας, με περίτμητα φύλλα, βλαστάστειρες και
ένθους γρανίτης, ομήθους και ομάλτο. (1ος αι. π.Χ.)
Αρ. ευρ. Χρ. 939

Χρυσός ναϊσκος διακοσμημένος με ένθους ημιπολύ-
τιμους λίθους και ανάγλυφη παράσταση Σιατύρου
και Διονύσου με πίνθηρα. Βρέθηκε στη Θεσσαλία.
(Τέλη του 3ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Στ. 379

Ο ελληνισμός υπό τη ρωμαϊκή κυριαρχία

ΠΡΟΤΙ ΩΣ ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ θεωρείται γενικά το έτος 31 π.Χ. με την κρίσιμη και αποφασιστικής σημασίας ναυμαχία στο Ακτιο της Ακαρνανίας, μεταξύ των στρατευμάτων του Οκταβιανού Αυγούστου από τη μια και των δύο συμμάχων-εραστών, του Μάρκου Αντωνίου και της θρυλικής βασίλισσας των Πτολεμαίων Κλεοπάτρας, από την άλλη, η διείσδυση της Ρώμης στον ελληνιστικό κόσμο είχε αρχίσει πολύ ωρύτερα. Ο θρόνος για την εφαρμογή της επεκτατικής και ιμπεριαλιστικής πολιτικής των Ρωμαίων άνοιξε ουσιαστικά με τη μάχη κοντά στη Ζάμα, το 202 π.Χ., όπου ο Ρωμαίος στρατηγός Σκίπιων, ο επονομαζόμενος Αφρικανός, κατατρόπωσε τον ως τότε αήττητο Ανίβα και ανάγκασε την περήφανη και παύσχυρη Καρχηδόνα να υποκύψει ταπεινωτικά στη Ρώμη.

Στην Ανατολική Μεσόγειο τα πράγματα ήταν πιο εύκολα για τους Ρωμαίους, αφού οι μεταξύ των ελληνιστικών βασιλείων, αλλά και των ελληνικών πόλεων της κυρίας Ελλάδας συρράξεις και διαμάχες, ίδιαν στη Ρώμη τη δυνατότητα να παίζει φαινομενικά το ρόλο του διαμεσολαβητή και του διαιτητή, ενώ στην πραγματικότητα βαθμιαία διέλυε το σύστημα των ελληνιστικών κρατών και έχτιζε αριστοτεχνικά τη ρωμαϊκή ηγεμονία στην Ανατολή. Οι προσπάθειες αναδίπλωσης, αναδιοργάνωσης και τήρησης ισορροπιών σε όλο τον περίγυρο του Αιγαίου από τα δύο ισχυρά βασίλεια, της Μακεδονίας υπό τον Φίλιππο Ε' και των Σελευκιδών υπό τον Αντίοχο Γ', ανέστειλαν προσωρινά τον πόλεμο με τους Ρωμαίους.

Η προσπάθεια του νεαρού διαδόχου και γιου του Φιλίππου Ε', του Περσέα, να οργανώσει έναν αντιρωμαϊκό συνασπισμό απέβη άκαρπη και η σύγκρουση του φιλετικά συμπαγούς κράτους της Μακεδονίας με τη Ρώμη ήταν αναπόφευκτη, από τη στιγμή μάλιστα που ο τελευταίος αυτός Αντιγονίδης ικδηλώςε φανερά το μίσος του για τη ρωμαϊκή κυριαρχία και τις ταπεινώσεις που δεχόταν το ένδοξο βασίλειο της Μακεδονίας τις τελευταίες δεκαετίες. Η ύστατη αυτή προσπάθεια, ωστόσο, δεν είχε θετικά αποτελέσματα για τους Μακεδόνες και στην αποφασιστική μάχη της Πύδνας, στις 22 Ιουνίου του 168 π.Χ., ο Λ. Αιμίλιος Παύλος θα δώσει το τελειωτικό χτύπημα στη φάλαγγα του Περσέα. Η σύλληψη του Μακεδόνα βασιλιά στο Καβέριο της Σαμοθράκης, όπου είχε καταφύγει φυγιάς και μεταμφιεσμένος, καταρράκωσε ακόμα περισσότερο το ηθικό των Μακεδόνων, που έπλευσαν να δηλώσουν υποταγή στους Ρωμαίους. Οι φιλομακεδόνες Αχαιοί, Αιτωλοί και Ηπειρώτες έτυχαν σκληρότατης αντιμετώπισης από τον Αιμίλιο Παύλο. Χιλιάδες Αχαιοί, ανάμεσά τους και ο ιστορικός Πολύβιος, εκπατρίστηκαν στην Ιταλία, ενώ στην Ηπειρο καταστράφηκαν εβδομήντα πόλεις και 150.000 ελεύθεροι πολίτες πουλήθηκαν ως δούλοι. Ο τελευταίος Μακεδόνας βασιλιάς, ο ταπεινωμένος Περσέας, αποτέλεσε το κεντρικό κόσμημα στο θρίαμβο του, κατά τα άλλα «φιλέλληνα» και εμποτισμένου με την ελληνική παιδεία, Αιμίλιου Παύλου στη Ρώμη.

Η Μακεδονία κηρύχθηκε «ελεύθερη», το ίδιο και η Ιλλυρία. Όμως μετά την επανάσταση που οργάνωσε ο τυχοδιώκτης Ανδρίσκος, ο οποίος εμφανίστηκε ως γιος του Περσέα, και την ήττα του από τον Κοικίλιο Μέτελλο το 148 π.Χ., η Μακεδονία κηρύσσεται πλέον ρωμαϊκή επαρχία. Ακολούθησε η ήττα της Αχαϊκής Συμπολιτείας και η καταστροφή της Κορίνθου από τον Λ. Μόμμο το 146 π.Χ. και πολύ αργότερα η καταστροφή της Αθήνας από τον Σύλλα, το 86 π.Χ. Και ενώ το ένα μετά το άλλο τα υπόλοιπα κράτη παραδίδονται στους Ρωμαίους, το ισχυρό και πλούσιο κράτος των Πτολεμαίων της Αιγύπτου αντιστέκταν και ήταν αυτό που έγραφε τις τελευταίες σελίδες του ελληνιστικού κόσμου.

Αναμφίβολα οι όποιες προσπάθειες της «Νέας Ισίδος», όπως αποκαλούσαν την Κλεοπάτρα, μέσα από τις σχέσεις της με τον Καίσαρα αρχικά, με τον οποίο ονειρεύονταν τη δημιουργία ενός οικομινεικού κράτους που θα συνέωνε Ανατολή και Δύση, και με τον στρατηγό Μάρκο Αντώνιο αργότερα, που την ανασήκωσε «Βασίλισσα των Βασιλείων», δεν ήταν παρά το τελευταίο κεφάλαιο της ιστορίας του Πτολεμαϊκού Βασιλείου

και του ελληνισμού και μάλιστα με μια χροιά ερωτικού δράματος. Ο Οκταβιανός, με το πρόσημα του εθνικού πολέμου του Ρωμαίου εναντίον της Κλεοπάτρας, ουσιαστικά εξουθετώνει τον αντίπαλό του Μ. Αντώνιο, τον ώς τότε διοικητή των ανατολικών επαρχιών, και έδωσε στην τελευταία βασίλισσα της Αιγύπτου τη δυνατότητα να πεθάνει τουλάχιστον ένοχα, με το ακούσιο δώγμα του φιδιού, που κατά την παράδοση του Αιγυπτιακού θα της χάριζε την αθανασία, την οποία εν τέλει και κέρδισε. Εδώ σφραγίστηκε μια ένοχη για τον ελληνισμό εποχή και άρχισε μια νέα τάξη πραγμάτων για ολόκληρο τον κόσμο, το Imperium Romanum.

Η διασφάλιση του ρωμαϊκού κράτους από τους εχθρούς στη Δύση και η επέκτασή του προς την Ανατολή συντελέστηκε με μακροχρόνιους πολέμους κατά την περίοδο της Δημοκρατίας, από τους οποίους αναδείχθηκαν μεγάλες στρατιωτικές μορφές της ρωμαϊκής ιστορίας, όπως ο Σκιπίων ο Αφρικανός, ο Τίτος Σεμπρόνιος Γράκχος, ο Σκιπίων ο Αιμιλιανός, ο Γναιός Δομίτιος Αηνόβαρβος, ο Καϊκίλιος Μέτελλος, ο Σύλλας, ο Ιούλιος Καίσαρ κ.ά.

Εως τη στιγμή της κατάρτησης της Αιγύπτου, η Ρώμη βρισκόταν σε έναν διαρκή αγώνα επέκτασης των συνόρων και της επικράτειάς της. Ο Αύγουστος, με την εγκαθίδρυση της μονοκρατορίας, έβλεπε τίμημα στους πολέμους για ένα μεγάλο διάστημα, παρά την ύπαρξη σοβαρών απειλών των συνόρων από εχθρούς όπως οι Πάρθοι στα ανατολικά. Ασχολούμενος πλέον με την οργάνωση του κράτους και την επιβολή της ρωμαϊκής κυριαρχίας στη Μεσόγειο, διακηρύσσει τη γενική ειρήνη, η οποία εκφράστηκε σε ένα από τα νημεία που ο ίδιος ίδρυσε στη Ρώμη, τον περίφημο Βωμό της Ειρήνης Σεβαστής (Ara Pacis Augustae). Στο εξής η εξουσία συγκεντρώνεται στο πρόσωπο του αυτοκράτορα και το κυρίαρχο όργανο της ρωμαϊκής πολιτείας, η Σύγκλητος, χάνει τη δύναμή της και, παρότι εξακολουθεί να υφίσταται, διαδραματίζει ρόλο περισσότερο τυπικό παρά ουσιαστικό, επικυρώνοντας τις αποφάσεις του αυτοκράτορα, ο οποίος προκύπτει κληρονομικό δικαίωμα μέσα από την οικογένεια.

Η Ελλάδα πλήρως ακριβή το γεγονός ότι επί αιώνες κυριαρχούσε στον τότε γνωστό κόσμο όχι μόνο στρατιωτικά και οικονομικά, αλλά κυρίως πνευματικά. Η δόξα της και τα επιτεύγματά της ζειγόχωναν θύελλες μίσους και φθόνου, σε βαθμό που οι κατακτητές να προβαίνουν σε ενέργειες πρωτοφανούς βαρβαρότητας σε όλη τη διάρκεια της ρωμαϊκής κυριαρχίας. Και ενώ οι Ρωμαίοι στρατηγικοί λεηλατούσαν τους θησαυρούς των ελληνικών ιερών απογυμνώνοντας τα από αναρίθμητα καλλιτεχνήματα και οδηγούσαν στη δουλεία πλήθος πολιτών, αυτό που δεν κατάφερε να δημιουργήσει η Ρώμη με το πνεύμα το βρήκε στην ελληνική παιδεία, τη βαθιά ριζωμένη σε ολόκληρη την οικουμένη.

Οι Ρωμαίοι κατακτητές βρήκαν στις ελληνικές κοινωνίες μια βαθιά πολιτιστική παράδοση και γρήγορα υποτάχτηκαν σε αυτήν. Από τα πρώτα κιόλας χρόνια της κατάρτησης της Ελλάδας ολόκληροι νέοι της ρωμαϊκής αριστοκρατίας, αργότερα και αυτοκράτορες, γοητευμένοι από τα ιδανικά της ελληνικής παιδείας, όδευαν προς τα ανατολικά για να φοιτήσουν σε κάποιες από τις φιλοσοφικές σχολές του ελληνισμού, μαθαίνοντας μάλιστα και την ελληνική γλώσσα, αναγκαία για την απόκτηση αυτής της ανώτερης παιδείας. Από την άλλη πλευρά, οι Έλληνες λόγιοι, παραμένοντας μακριά από τα πολιτικά προβλήματα, καθώς η Ρώμη είχε αναλάβει να παίξει το ρόλο του τηρητή της σταθερότητας και της ισορροπίας σε ολόκληρη τη Μεσόγειο, ήταν αναγκασμένοι να δεχτούν την πραγματικότητα και να συμβιβαστούν με τη νέα κατάσταση πραγμάτων, όπως διακήρυξε πρώτος ο Πολύβιος ήδη από τον 2ο αι. π.Χ. Και ενώ τα ιστορικά γεγονότα και οι υποταγές καταπιονούσαν τις ελληνικές ψυχές, καθώς έχαναν την πολύτιμη ελευθερία, αντίθετα, το πνεύμα το σφυρηλατημένο από την κλασική και την ελληνοιστική παράδοση καρποφορούσε και γονιμοποιούσε τη νέα κοινωνία προσφέροντας πολλά σε όλους τους τομείς. Η φιλοσοφική σκέψη και ο στοχασμός εκφράζονται μέσα από τη Στωϊκή φιλοσοφία, με κύριους εκπαιδευτές τον Επίκτητο και τον αυτοκράτορα Μάρκο Αυρήλιο, κυρίως όμως από ένα νέο, και το τελευταίο ελληνικό φιλοσοφικό ρεύμα, το Νεοπλατωνισμό, το απόσταγμα των φιλοσοφικών σκέψεων του παραδόχου, που εκπροσωπεί ο Πλωτίνος, από τη Λυκόπολη της Αιγύπτου. Η σημαντικότερη ωστόσο έκφραση του πνευματικού βίου της εποχής της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας είναι το κίνημα της δεύτερης σοφιστικής.

Κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης από τους αυτοκράτορες της δυναστείας των Ιουλιανών-Κλαυδιανών (31 π.Χ.-68 μ.Χ.) οι πόλεις της κυρίως Ελλάδας βρίσκονται σε μια μάλλον δυσμενή κατάσταση καθώς ο χώρος αυτός ήταν το πεδίο μαχών στα χρόνια του Αυγούστου, ο οποίος από τη θέση του μονάρχη τη μεταχειρίστηκε ανάλογα με τη στάση που εκείνος είχαν κρατήσει κατά τη σύγκρουσή του με τον Αντώνιο. Η ψυχρή στάση του αυτοκράτορα απέναντι στην Αθήνα, που είχε ταχθεί με το μέρος του αντιπάλου του, δεν κάμφθηκε ποτέ παρά τις προσπάθειες της πόλης να τον εξευμενίσει, φτάνοντας μάλιστα στο σημείο να οικοδομήσει ναό στον ιερό βράχο της Ακρόπολης προς τιμήν του ιδίου και της Ρώμης. Αντίθετα, η Σπάρτη

Χάλκινο άγαλμα του αυτοκράτορα Οκταβιανού Αυγαύστου που τον παρίστανε έφηβο σε ώριμη ηλικία. Βρέθηκε στη θάλασσα στην περιοχή μεταξύ Αγίου Ευστατίου και Εύβοιας. (Γύρω στο 10 π.Χ.) Αρ. ευρ. X 23322

Μαρμάρινη εικονοστατική κεφαλή του αυτοκράτορα Οκταβιανού Αυγούστου (27 π.Χ.-14 μ.Χ.). Αποτέλει ελεύθερη απόμνηση του τύπου Prima Porta. Βρέθηκε στην Αθήνα κοντά στη Ρωμαϊκή Αγορά. (Γύρω στο 20 π.Χ.) Αρ. ευρ. 3758

Μαρμάρινη εικονοστατική κεφαλή της Αλφίας (58 π.Χ.-29 μ.Χ.), συζύγου του Αυγούστου. Προέρχεται από την Κρήτη. (Γύρω στο 20 π.Χ.) Αρ. ευρ. 355

τυγχάνει ευνοϊκής μεταχείρισης και αρχίζει να παρουσιάζει σημαντική ανάπτυξη, καθώς ο άρχοντας της Ευρυκλής πολέμησε στο πλευρό του Αυγούστου. Σε αντίθεση με τη μητροπολιτική Ελλάδα, οι πόλεις των παραλίων της Μ. Ασίας, ιδιαίτερα η Έφεσος, η Πέργαμος και η Σμύρνη, δέχονται την ευεργεσία του, ενώ στο εσωτερικό της χώρας ιδρύονται νέες πόλεις. Ελληνικής ιδίης και σχήματα αρχίζουν να διασθύνουν στην αυτοκρατορική αυλή κατά την εποχή του Καλιγούλα, του Κλαυδίου και κυρίως του ελληνομαανός τελευταίου αυτοκράτορα της Ιουλίας-Κλαυδίας γενεάς, του Νέρωνος. Η πολιτική των Φλαβίων (69-98 μ.Χ.), των οποίων το ενδιαφέρον στράφηκε περισσότερο στη ρωμαϊκή Δύση παρά στην ελληνική Ανατολή, δημιούργησε το πρώτο μεγάλο ρεύμα αντίστασης και αντίδρασης των φιλοσοφικών κύκλων κατά της απολυταρχικής και σκληρής διακυβέρνησής τους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Δίωνος, διακεκριμένου φιλοσόφου και ρήτορα, ο οποίος επί Δομιτιανού έζησε εξόριστος για πολλά χρόνια.

Η υλική και πνευματική αναγέννηση του ελληνισμού, τόσο στη μητροπολιτική Ελλάδα όσο και στην Ανατολή, αρχίζει με τους λεγόμενους υιοθετημένους αυτοκράτορες και ιδιαίτερα με τον Αδριανό (117-138 μ.Χ.), για τον οποίο η ελληνική παιδεία είχε θεωρηθεί το κύριο συστατικό της αυτοκρατορίας. Για την Αθήνα κυρίως, που είναι η αγαπημένη του πόλη, αρχίζει μια νέα περίοδος ακμής. Το μεγαλόπνοο οικοδομικό πρόγραμμα του αυτοκράτορα προσδίδει στην πόλη ιδιαίτερη αίγλη, καθώς αυτή επεκτείνεται, ανοικοδομείται ο ναός του Ολυμπίου Διός, και ανεγείρονται νέα οικοδομήματα, όπως η στοά με τη βιβλιοθήκη, το γυμνάσιο, το υδραγωγείο κ.ά. Αλλά και οι πόλεις της Ανατολικής Ελλάδας δεν ήταν άμοιρες της ευεργεσίας και του φιλελληνισμού του αυτοκράτορα, όπως η Σμύρνη και η Έφεσος, καθώς και η Αίγυπτος, στην οποία ίδρυσε και την Αντινόπολη προς τιμήν του πρόφωρα χαμένου ελνοούμενου του, του νέου από τη Βιβνία, του Αντίνου, που πνίγηκε στον Νείλο το 130 π.Χ.

Η κορύφωση στην ανάπτυξη και αναγέννηση του ελληνικού πνευματικού βίου και πολιτισμού επέρχεται κατά την εποχή της δυναστείας των Αντωνίων (138-180 μ.Χ.). Την εποχή αυτή φτάνει στην ύψιστη ακμή της η δεύτερη σοφιστική με τον Ηρώδη Αττικό (101-177 μ.Χ.) από την Αθήνα και τον μαθητή του Αίλιο Αριστέδη (117-189 μ.Χ.) από τις Αδριανού Όχθες της Μυσίας. Σε καμιά άλλη περίοδο των αυτοκρατορικών χρόνων δεν είχε εκμηδυνθεί και αναγνωρισθεί σε τέτοιο βαθμό η πνευματική αξία του ελληνισμού όσο στην περίοδο των Αντωνίων και ιδιαίτερα του φιλοσόφου αυτοκράτορα, μαθητή του στωικού Επίκτητου, του Μάρκου Αυρηλιανού (161-180

μ.Χ.). Η ρητορική αποκτά μοναδική ποιότητα και εκλέπτυνση, έτσι ώστε ανταγωνίζεται την αξία των λόγων του Ισοκράτη και του Δημοσθένη, η φιλοσοφία είναι στοιχείο της συνετής διακυβέρνησης, η ιστορία με τον Αρριανό γράφεται με κριτικό πνεύμα και η περιήγηση με τον Παιουσία είναι δηλωτική του πραγματικού ενδιαφέροντος για το έθνος παρελθόν.

Από τον Κόμοδο, τον γιο του Μ. Αυρηλίου, αρχίζει η παρακμή της αυτοκρατορίας, που εντείνεται μετά τη δυναστεία των Σεβήρων, οι οποίοι, παρά την εκδήλωση μιας πολιτιστικής αναλαμπής επί των ημερών τους, χαρακτηρίζονται από σκληρή και καταπιεστική διακυβέρνηση. Γενικά ο 3ος αιώνας μ.Χ. θεωρείται η περίοδος των ταραχών και της αναρχίας, με αυτοκράτορες να καταλαμβάνουν πρακτικοπραγματικά το θρόνο, με επιδρομές βορείων φύλων, όπως των Γότθων, Οστρογότθων κ.ά., να απειλούν την επικράτεια της αυτοκρατορίας, ενώ οι Ερούλοι καταστρέφουν στο πέρασμά τους πόλεις και ιερά στον ελλαδικό χώρο καθώς φτάνουν μέχρι την Πελοπόννησο. Μέσα σε αυτούς τους χαλεπούς καιρούς η μόνη αναλαμπή του πνεύματος και μια σύντομη στροφή στον κλασικισμό παρατηρείται κατά την εποχή του αυτοκράτορα Γαλιηνού (259-268 μ.Χ.), υπό τη σκέπη του οποίου ο Πλωτίνος δημιούργησε το τελευταίο φιλοσοφικό ρεύμα της αρχαιότητας, το Νεοπλατωνισμό.

Με τον Διοκλητιανό (284-305 μ.Χ.) και το νέο σύστημα διακυβέρνησης που καθιέρωσε, την Τετραρχία, οι ταραχές κοπάζουν αλλά οι πόλεις χάνουν την αυτονομία τους, η αυτοκρατορία παίρνει μια άλλη μορφή, ενώ λίγο αργότερα με τον Κωνσταντίνο και τη σταδιακή επικράτηση του Χριστιανισμού αρχίζει μια νέα περίοδος και τίθενται τα θεμέλια για τη δημιουργία του βυζαντινού κράτους.

Οι σκληρές διακυβερνήσεις, οι διώξεις, η ανασφάλεια των ανθρώπων και η κατάπτωση των ηθών από τη ρωμαϊκή κατάκτηση είχαν τον ανάλογο αντίκτυπο σε όλους τους τομείς του πνευματικού βίου, αλλά και της θρησκείας. Οι παλαιές λατρείες του ολυμπιακού Δωδεκαθέου χάνουν την αίγλη και τη σημασία τους, μεταλλάσσονται και προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα, από τη στιγμή που οι Ρωμαίοι αναμειγνύονται στην επιλογή του ιερατικού, αλλά και στα καθήκοντά του και στον τρόπο λειτουργίας των ιερών. Σημαντικές αλλαγές βεβαίως είχαν ήδη γίνει στη θρησκεία κατά την Ελληνιστική εποχή, με την ενίσχυση της λατρείας ορισμένων νέων θεοτήτων. Στους αυτοκρατορικούς χρόνους όμως τα πράγματα έχουν αλλάξει σε μεγάλο βαθμό στην αχανή αυτοκρατορία, καθώς η θρησκεία δεν αποτελεί στοιχείο μιας φιλετικής ομάδας, όπως στην αρχαία Ελλάδα ή και στη Ρώμη των προχριστιανικών χρόνων. Από την πανευρωπαϊκή του κράτους που απλώνεται από τη Βρετανία, τη Γαλατία και την Ισπανία ως τη Μεσοποταμία και την Κασπία θάλασσα, προκύπτουν πρωτοφανείς συγκρητισμοί θρησκειών και τη θέση του πατροπαράδοτου θεών λαμβάνουν θεοί κυρίως ανατολικής προελεύσεως. Ενισχύεται η λατρεία των αιγυπτιακών θεών, της Ισιδας και του Όσιρι, της φρυγικής Μεγάλης Θεάς και του Άττεως, του σημιτικού θεού Βάαλ, της Συριας Θεάς κ.ά. Η σημαντικότερη ωστόσο «νέα» λατρεία ήταν αυτή του ιρανικής προελεύσεως θεού, του Μίθρα, η οποία εξαπλώθηκε αρχικά στις περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου, αλλά σταδιακά έφτασε ως τα ανώτερα κοινωνικά και πολιτικά στρώματα της Ρώμης. Στη λατρεία του μύηθηκαν και αυτοκράτορες, όπως ο Νέρων, ο Κόμοδος και ο Σεπτίμιος Σεβήρος. Ως υπέρτατη θεότητα σχετιζόμενη με τον Ήλιο από τον οποίο πηγάζει η ζωή, ο Μίθρας γρήγορα ταυτίστηκε με τον Δία, για να προκύψει μια μορφή που είχε τις ιδιότητες όλων αυτών, ενώ παράλληλα συνοδεύεται από τον Απόλλωνα, τον Ερμή και τον Διόνισο. Με τη λατρεία του Μίθρα, που συνδέεται με τη θεωρία του Ζωροαστρισμού, είναι φανερό ότι οι μονοθεϊστικές τάσεις κερδίζουν όλο και περισσότερο έδαφος στην ανθρώπινη ψυχή. Τόσο ο Μιθραϊσμός όσο και άλλα μονοθεϊστικά θρησκευτικά κινήματα με φιλοσοφικό περιεχόμενο, όπως ο Νεοορφισμός, ο Ερημητισμός και ο Νεοπλατωνισμός, προημιούν στην επικράτηση του ενός και μόνου θεού, μέσω του Χριστιανισμού.

Ανάλυση προς τα γεγονότα, τις αντιλήψεις, τις αλλαγές, αλλά και την πνευματικότητα των αυτοκρατόρων του Imperium Romanum ήταν και η πορεία, η ανάπτυξη και η μορφή της τέχνης κατά την περίοδο της ρωμαϊκής κυριαρχίας και εν προκειμένω της ελληνικής τέχνης, η οποία όχι μόνο συνέχισε να υφίσταται, αλλά και επηρέασε βαθύτατα και την τέχνη της πρωτεύουσας της αυτοκρατορίας και της περιοχής της Ιταλίας. Είναι γνωστό ότι πολύ πριν από τη συγκρότηση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, στην περιοχή της Ρώμης όχι μόνο έφταναν έργα από την Ελλάδα και τις ελληνικές αποικίες στη Νότια Ιταλία, αλλά και Έλληνες καλλιτέχνες μεταοικούσαν σε αυτήν. Βεβαίως η μεγάλη εισροή ελληνικών έργων στη Ρώμη συντελέστηκε κατά την περίοδο των δύο προχριστιανικών αιώνων, κατά τους οποίους οι κατακτητές ξεγυμνώσαν τις ελληνικές πόλεις και τα ιερά από τους θησαυρούς και τα αναθήματα.

Ως μέσον έκφρασης της κεντρικής εξουσίας και των πολιτικών προγραμμάτων της, η επίσημη κρατική τέχνη αποκτά ανάλογο περιεχόμενο και μορφή κατά τους αυτοκρατορικούς χρόνους. Στην αρχιτεκτονική, εκτός από τους μεγάλους ναούς που χτίζονται και ακολουθούν το στην τυπική μορφή που έχουν

πάντα αυτά τα λατρευτικά κτίσματα, ιδιαίτερη βαρύτητα αποκτούν άλλοι είδους οικοδομήματα που εξυπηρετούν διαφορετικές ανάγκες, όπως βιβλιοθήκες, θέατρα και αμφιθέατρα, θέμεις, υδραγωγεία, μνημεία και βεβαίως ανακτορικά συγκροτήματα και πολυτελείς επαύλεις. Στη γλυπτική των αυτοκρατορικών χρόνων την πρώτη θέση, ως δημιουργία, κατέχει το πορτρέτο.

Το αυτοκρατορικό πορτρέτο, ανδριάντας ή προτομή, πρωτίστως αποσκοπεί στο να αποδοθεί η εικόνα του αυτοκράτορα έτσι ώστε αυτή να αντανάσκα κυρίως το πολιτικό του πρόγραμμα και όχι τόσο τα ατομικά του χαρακτηριστικά. Ως έργα στην υπηρεσία της αυτοκρατορικής αυλής, οι δημιουργίες αυτές εκφράζουν ποικίλους συμβολισμούς καθώς η παραγωγή τους υπαγορεύεται συνήθως από κάποιο συγκεκριμένο γεγονός του δημόσιου ή ιδιωτικού βίου του μέλους της αυτοκρατορικής οικογένειας, όπως η άνοδος στο θρόνο, η νίκη σε έναν πόλεμο, η επίσκεψη σε μια πόλη, ο γάμος, αλλά και ο εορτασμός επετείων κάποιων χρόνων στην εξουσία. Η εικόνα του αυτοκράτορα ως ανώτατου στρατιωτικού άρχοντος εκφράζεται με τους θαρραλούς ανδριάντες, ως αρχιέρεις με την τήβεννο που καλύπτει το κεφάλι, ενώ η θεϊκή του υπόσταση δηλώνεται με το σχήμα και το σύμβολο κάποιου θεού και η παιδεία του με το τυπικό ελληνικό ένδυμα, το ιμάτιο.

Στα χρόνια της Ιουλιοκλαυδιανής δυναστείας τα πορτρέτα φέρουν τη σφραγίδα του κλασικισμού που εισάγεται στην τέχνη με τον Αύγουστο, αλλά χαρακτηρίζονται επίσης και από την τάση για υπερβολή και επίδειξη πλούτου, ιδιαίτερα από τον Κλαύδιο και μετά, στην προσπάθεια να αποκτήσουν οι μορφές θεϊκή υπόσταση. Στην εποχή των Φλαβίων και του Τροϊανού επικρατούν πιο ρεαλιστικές τάσεις, ενώ με τον Αδριανό, που καθιερώνει το γένη στην εμφάνισή του, είναι φανερή η στροφή προς τον κλασικισμό. Την εποχή του Αδριανού η κόρη του ματιού αποδίδεται με χάροξη και η ίριδα με μια μικρή βόθρυν, μια τεχνική λεπτομέρεια που στο εξής θα συνεχίσει να υπάρχει σε όλα τα πορτρέτα. Η πλούσια γεισιάδα και η κόμη γίνονται αντικείμενο ιδιαίτερης προσοχής από τους γλύπτες στην περίοδο των Αντωνίων. Οι έντονοι φωτισμοί στην προσπάθεια να αποδοθεί φυσικότητα επιτυγχάνονται με την ευρεία χρήση του τρυπανιού. Στον 3ο αιώνα, παρότι συνεχίζεται η παράδοση της ανωνυμίας τεχντροπίας ως προς την απόδοση των χαρακτηριστικών του προσώπου, οι βόστρυχοι των μαλλιών δεν έχουν την ανησυχία και τις φωτισμοί του 2ου αιώνα, αλλά αποδίδονται με χάροξη.

Παράλληλα με τα επίσημα αυτοκρατορικά πορτρέτα, μεγάλη άνθηση παρουσιάζουν και τα ιδιωτικά, τα οποία ακολουθούν τους ίδιους τεχντροπικούς κανόνες. Οι κομμώσεις των μελών της δυναστείας γίνονται κάθε φορά μόδα που την ακολουθούν και οι άλλοι θνητοί. Μια ιδιαίτερη κατηγορία πορτρέτων αποτελούν εκείνα των κοσμητών που βρέθηκαν στην Αθήνα ενταχισμένα στο βαλκανικό τείχος και θεωρείται ότι προέρχονται από το Διογέειο Γυμνάσιο. Τα πορτρέτα των κοσμητών βρίσκονται στο πάνω μέρος μιας ψηλής ορθογώνιας παραλληλεπίπεδης ερμαϊκής στήλης, στην οποία χαράσσονταν επιγραφές από τους νέους, οι οποίοι άλλωστε ήταν εκείνοι που αναλάμβαναν να ιδρύσουν τη στήλη για να τιμήσουν τον κοσμητή τους. Οι κοσμητές ήταν οι επικεφαλής του Γυμνασίου, φρόντιζαν για την καλή λειτουργία του καθώς και για τη σωστή διαπαιδαγώγηση των νέων. Για το λόγο αυτό θεωρούνταν εξέχοντα πρόσωπα της αθηναϊκής κοινωνίας. Με την αναγραφή του ονόματος του επωνύμου άρχοντος στη στήλη, και συνεπώς την ακριβή χρονολόγησή τους, οι εικονιστικές κεφαλές των κοσμητών αποκτούν ιδιαίτερη αξία για τη μελέτη του είδους.

Στον δεύτερο αιώνα μ.Χ. ανθή η κατασκευή μορμάρινων σαρκοφάγων στην Αθήνα και στα παράλια της Μ. Ασίας. Το πολυτελές και θαυμάσιο αυτό είδος μνημείου αποτελεί σημαντικό στοιχείο για τη μελέτη του αναγλύφου καθώς συχνά στις τίσσερις πλευρές του, εκτός από τα κινώματα, τους πλοχμούς και τα άλλα διακοσμητικά στοιχεία, φέρει ανάγλυφες παραστάσεις, συχνά μυθολογικές. Ορισμένες φορές στο κάλυμμα της σαρκοφάγου απεικονίζεται ολόσωμος ο νεκρός ή και ζεύγη, στον τύπο των ανακλιμμένων μορφών. Οι επιτύμβιες στήλες συνεχίζουν να παράγονται ιδιαίτερα στην Αττική με τη μακρά παράδοση στο είδος αυτό αλλά και στη γλυπτική γενικότερα. Έχουν σχήμα νάσκου που φέρει συνήθως αίτωμα και στανιώτερα οριζόντιο γέσο, και οι μορφές, άλλοτε ένα και άλλοτε περισσότερα μέλη μιας οικογένειας, εικονίζονται κατά κανόνα μετωπικά και αποδίδονται κατά τους αγαλαματικούς τύπους της εκάστοτε εποχής.

Αναμφίβολα στον τομέα των περιόπτων γλυπτών, εκτός από τους ανδριάντες και τις πρωτότυπες δημιουργίες, ένα μεγάλο μέρος της παραγωγής καλύπτουν τα αντίγραφα έργων της Κλασικής εποχής.

Άγαθα Ερμή που κρατούσε κηρύκειο και βολάντιο (πουγκύ). Έργο της εποχής του Αυγούστου, πιθανότατα επιτύμβιο, εμπνευσμένο από Λαοίτιμα πρότυπα. Βρέθηκε στο Αίγιο της Αχαΐας. Αρ. υπ. 241

Ιδιαίτερη άνηση της πλαστικής παρατηρείται, όπως είναι φυσικό, στις περιόδους του κλασικισμού, όπως είναι η εποχή του Αυγούστου, του Αδριανού και κυρίως των Αυτωνίων. Πλήθος αντιγράφων ή μεταπλάσεων φημισμένων κλασικών έργων παράγονται στις πόλεις της Μ. Ασίας, στη Ρώμη, όπου είχαν ήδη μεταφερθεί έργα από τα ελληνικά ιερά, ιδιαίτερα όμως στην Αθήνα, όπου τα εργαστήρια των έμπειρων λιθοξόνων δεν δίκωσαν ποτέ τη δραστηριότητα και την παραγωγή τους. Η γνώση μας για τη γλυπτική της κλασικής Αθήνας θα ήταν ελλιπέστατη αν δεν υπήρχαν όλα αυτά τα αντίγραφα τα οποία, άλλοτε πολύ και άλλοτε λιγότερο πιστά, μας βοηθούν στην ανασυγκρότηση του έργου των μεγάλων καλλιτεχνών του 5ου και του 4ου αιώνα π.Χ.

Εκτός όμως από την αντιγραφή των κλασικών έργων, υπάρχει και η παραγωγή των κλασικιστικών δημιουργιών και μάλιστα στην πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας. Έλληνες καλλιτέχνες, όπως ο Διοτύσιος, ο Πολυκλής, ο Αρκεσίλαος και ο Πασιτέλης, μεταβαίνουν στην Ιταλία και αναλαμβάνουν παραγγελίες από την υψηλή κοινωνία της Ρώμης. Ο Πασιτέλης, ο πιο γνωστός και πιο δραστήριος όλων, εγκαταστάθηκε στη Ρώμη και οργάνωσε μεγάλο εργαστήριο γλυπτικής στο οποίο μολήθυσαν οι γλύπτες Στέφανος και Μενέλαος.

Η επίδραση της ελληνικής τέχνης είναι φανερή και στη ζωγραφική της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Τα σημαντικότερα δείγματα της βρίσκονται στην Πομπηία, οι οικίες της οποίας καλύφθηκαν από την τέφρα του ηφαιστείου του Βεζούβιου. Στις τοιχογραφίες των πομπηιανών σπιτιών μπορούμε να παρακολουθήσουμε την εξέλιξη της μεγάλης ζωγραφικής από τα μέσα του δεύτερου αι. π.Χ. ως το 79 μ.Χ., έτος της έκρηξης του ηφαιστείου και της καταστροφής της πόλης. Από την απλή ζωγραφική μίμηση μαρμάρινου τοίχου με ορθοστάτες του πρώτου πομπηιανού στυλ ως τις μυθολογικές παραστάσεις που μισούνται κλασικούς ελληνικούς πίνακες και ως τα φανταστικά και ονειρικά τοπία και αρχιτεκτονήματα του τέταρτου πομπηιανού στυλ, διαπιστώνουμε εύκολα τις ελληνικές καταβολές, όπως μαρτυρούνται στα στίπια της Δήλου και της Πέλλας, ή και στους μακεδονικούς τάφους, αλλά συνάμα και την υψηλή ποιότητα της ζωγραφικής των αυτοκρατορικών χρόνων.

Η τέχνη του ψηφιδωτού, που είχε ακμάσει κατά την ελληνιστική περίοδο, παρουσιάζει την ίδια πορεία και στη Ρωμαϊκή εποχή, καθώς χρησιμοποιείται σε ευρεία κλίμακα για την επίστρωση των διαπέδων πολυτελών κατοικιών και επαύλων, παράλληλα με τη χρήση του μαρμαροβημάτιου. Εκτός από τα συνήθη γεωμετρικά θέματα, τα ψηφιδωτά της εποχής διακοσμούνται με μυθολογικές παραστάσεις από τον κύκλο του Διούσιου, της Αφροδίτης και του Ηρακλή, με προσωποποιήσεις που περιβάλλονται από γιρλάντες με ζώα, πτηνά και ερωτίδες. Πλην της Πομπηίας, αξιόλογα ψηφιδωτά έχουν βρεθεί και σε άλλες πόλεις της Ιταλίας, της Β. Αφρικής, στη Συρία, αλλά και στον ελλαδικό χώρο, όπως τα ψηφιδωτά που αποκαλύφθηκαν σε έπαυλη στη Μυτιλήνη καθώς και στη Σπάρτη, η οποία, όπως δείχνουν τα ευρήματα ανασκαφών των τελευταίων ετών, υπήρξε μεγάλο κέντρο παραγωγής ψηφιδωτών κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο. Εξαιρετικά τέλος είναι τα δείγματα ψηφιδωτών που ανακαλύφθηκαν στη Λουκού Κυνουρίας, στη λεγόμενη έπαυλη του Ηρώδη Αττικού.

Η κεραμική δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο καλλιτεχνικό ενδιαφέρον, καθώς τα αγγεία που παράγονται είναι άβασα ή στην καλύτερη περίπτωση είναι βαμμένα με κόκκινο χρώμα, η δε παραγωγή τους είναι πλέον βιοτεχνική για καθαρά χρηστικούς λόγους. Συνεχίζεται βέβαια η κατασκευή γυάλινων και χάλκινων σκευών, όπως και στην Ελληνιστική περίοδο, καθώς και κοσμημάτων από χρυσό, στα οποία γίνεται ευρεία χρήση των πολύτιμων και ημιπολύτιμων λίθων. Η κατεργασία των πολύτιμων λίθων παρουσιάζει μεγάλη άνηση στους αυτοκρατορικούς χρόνους με την κατασκευή σφραγιδολίθων και κειμηλιών λίθων (camel), στους οποίους παριστάνονται μυθολογικές σκηνές, νίκες των αυτοκρατόρων και πορτρέτα των ίδιων ή μελών της αυτοκρατορικής οικογένειας.

Αγαλιώτιο νέου με δίδες. Αποτελεί σύγχρονη ή λίγο μεταγενέστερη επανάληψη της μασ από τις δύο μορφές του γνωστού συμπλέγματος του San Ildefonso της Μαδρίτης, που θεωρείται δημιουργία της σχολής του Πασιτέλη και χρονολογείται στα τέλη του 1ου αι. π.Χ. Αρ. ευρ. 3631

Μαριόφινη ανάγλυφη πλάκα με γυναίκα με μορφή σε έντονη κίνηση τυλιγμένη στο ιμάτιό της. Μαζί με μια άλλη που βρίσκεται στο μουσείο και μια τρίτη που δεν βρέθηκε θα πρέπει να αποτελούσαν την επένδυση τρίτουρου βήθρου αναθηματικού τρίτοδο. Οι μορφές ταυτίζονται με τις Ώρες, τις κόρες του Διός και της Θέτιδας. Βρέθηκαν στην Αθήνα, στο Διονυσιακό θέατρο. (Τέλη του Ιου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. 260

Εικονιστική κεφαλή της Αγριππίνας της Νιότερας (15-59 μ.Χ.), συζύγου του αυτοκράτορα Κλαυδίου και μητέρας του Νέρωνα. Βρέθηκε στην Αθήνα, στη δυτική κλιτύ της Ακρόπολης. Αρ. ευρ. 3554

Εικονιστική κεφαλή του αυτοκράτορα Κλαυδίου (41-54 μ.Χ.) με στεφάνι από φύλλα και καρπούς βελανιδιάς. Αρ. ευρ. 430

Μαρμάρινη προτομή του Αντιόχου, του κενού Έλληνα από τη Βιθυνία της Μ. Ασίας, ευνουσίενου του αυτοκράτορα Αδριανού, που θεοποιήθηκε μετά τον πρόωγο θάνατό του από πνιγμό στον Νείλο. Βρέθηκε στην Πάτρα. (130-138 μ.Χ.). Αρ. ευρ. 417

Μαρμάρινη προτομή του αυτοκράτορα Αδριανού (117-138 μ.Χ.), που παριστάνεται με ιδεαλιστικά χαρακτηριστικά και με ματίδιο στον ώμο ως φιλόσοφος. Βρέθηκε στην Αθήνα, στο Ολυμπείο. Αρ. ευρ. 249

Εικονιστική κεφαλή του φιλοσόφου αυτοκράτορα Μάρκου Αυρηλίου (161-180 μ.Χ.), του σημαντικότερου αυτοκράτορα της δυναστείας των Αντωνίων. Από την Αθήνα. Αρ. ευρ. 572

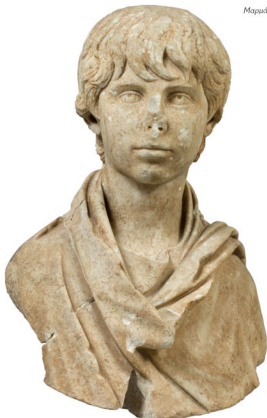
ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΣΕΛΙΔΑ: Δύο φρυσικές στήλες των κοσμητών Σωπαστράτου (141/2 μ.Χ.) και Ηλιοδώρου (100-110 μ.Χ.) από το Διογέσιο Γινάσιο της Αθήνας. Αρ. ευρ. 385, 384

Εικονιστική κεφαλή του Λούκιου Βέρου (161-169 μ.Χ.). Βρέθηκε στην Αθήνα. Αρ. ευρ. 3740

Μαρμάρινη προτομή του Πολυδελκίωνα, ευνουσίμου του Ηρώδη του Αττικού. Βρέθηκε στην Κηφισιά και θα ήταν στημένη στην πολυτελή έπαυλη του Ηρώδη που βρακόταν εκεί. (Γύρω στα μέσα του 2ου αι. μ.Χ.) Αρ. ευρ. 4811

Μαρμάρινη προτομή του ευεργέτη της Αθήνας και ενός από τους σημαντικότερους εκπαιδευτές της δεύτερης σοφιστικής, του Ηρώδη Αττικού. Βρέθηκε στην Κηφισιά. (Γύρω στα μέσα του 2ου αι. μ.Χ.) Αρ. ευρ. 4810

Εικαστική γυναικεία προτομή που παριστάει πιθανότατα τη Φαυστίνα τη Νεότερη, σύζυγο του αυτοκράτορα Μ. Αυρηλίου (161-180 μ.Χ.). Αρ. ευρ. 4536

Επιτάφια στήλη του νεκρού Αρτεμιδαρου, που παριστάνεται να κινηγά έναν κάπρο σε ορεινό δασώδες τοπίο. Βρέθηκε στην Αθήνα, στο Ολυμπείο. (160-180 μ.Χ.)
Αρ. ευρ. 1192

Μαρμάρινο περίτεχνο τραπέζοδρο (στήριγμα μονόποδου τραπέζιου) με τη μορφή Διονύσου, του Πάνα και σατύρου. Προϊόν μικρασιατικού εργαστηρίου. (Γύρω στο 170 μ.Χ.) Αρ. ευρ. 5706

Μαρμάρινη σαρκοφόρος αττικού τύπου με σαρματώδη κάλυμμα. Στο κιβώτιο της σαρκοφόρου υπάρχουν ανάγλυφες παραστάσεις από το μυθικό κινήσι του Καλυδονίου Κάπρου με την Αταλάντη και τον Μελάαργο. Βρέθηκε στην Πάτρα. (150-170 μ.Χ.) Αρ. ευρ. 1186

Εικονιστική κεφαλή που ήταν ένθετη στον κορμό κλασικού αγάλματος το οποίο ίσως απεικονίζει τον Σεπτίμιο Σεβήρο (193-211 μ.Χ.). Βρέθηκε στην Αθήνα κοντά στην Εννεάκρουνο. Αρ. ευρ. 3563

Ανδρική εικονιστική κεφαλή. Βρέθηκε στο Βάτρο του Διονύσου στην Αθήνα. (Τέλη του 2ου αι. μ.Χ.) Αρ. ευρ. 419

Επιτύμβια στήλη της Αλεξάνδρας που παριστάνεται με το χαρακτηριστικό ένδυμα της Ισιδας, με τον κόμπο στο στήθος και με κάθε στο αριστερό χέρι. Βρέθηκε στην Αθήνα και χρονολογείται στην εποχή του Αδριανού. (Δεύτερο τέταρτο του 2ου αι. μ.Χ.) Αρ. ευρ. 1193

Μαρμάρινη προτομή νέου
από την Ελευσίνα. (Πρώτο τέταρτο
του 3ου αι. μ.Χ.) Αρ. ευρ. 2350

Εικονιστική κεφαλή νέου. Βρέθηκε στην Αθήνα, νότια της Ακρόπολης.
Της εποχής των Σεβήρων. (230-240 μ.Χ.) Αρ. ευρ. 330

ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΣΕΛΙΔΑ: Επιτύφια στήλη με ανάγλυφη παράσταση Ζηγυαριού από την Αθήνα. Χρονολογείται στην εποχή του αυτοκράτορα Γαλλιμίου (253-268 μ.Χ.).
Αρ. ευρ. 3669

Εικονιστική κεφαλή κέρα ή αυτοκράτορα. Βρέθηκε στην Αθήνα.
Κατά μια άποψη εικονίζεται ο Ιουλιανός ο Παραβάτης.
(Τέλη του 4ου αι. μ.Χ.) Αρ. ευρ. 2006

Εικονιστική προτομή ώριμου άνδρα με χιτώνα και μιάττι.
Βρέθηκε στην Αθήνα. (350-360 μ.Χ.) Αρ. ευρ. 423

Χάλκινο σείστρο, αντικείμενο σχετικό με τη λατρεία της θεάς Ισιδας. Η λαβή του έχει τη μορφή του θεού Μπεσ με κεφάλι Αθώρ. (1ος αι. π.Χ.-1ος αι. μ.Χ.) Αρ. ευρ. Χ7480

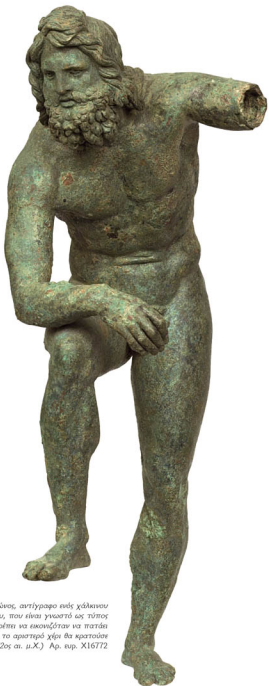

Χάλκινη προτομή Σαρπίτιδος. Βρέθηκε στην Αθήνα, στην περιοχή των Αυπελοκήτων. (2ος αι. μ.Χ.) Αρ. ευρ. Χ16775

Χάλκινος αμφορέας με λαβές σε μορφή δελφινιών και συνάρσεις σε σχήμα λύρας. Από το Τσιτσάλι Κοζάνης. (1ος αι. μ.Χ.) Αρ. ευρ. Χ15235

Χάλκινο αγαλμάτιο Ποσειδώνας, αντίγραφο ενός χάλκινου πρωτοτύπου, έργο του Λυσίππου, που είναι γνωστό ως τύπος Ποσειδώνας του Λατερανού. Θα πρέπει να εικονίζονταν να πατάει σε βράχο ή δελφίνι ή πλοίο και με το αριστερό χέρι θα κρατούσε την τρίαινα. (2ος αι. μ.Χ.) Αρ. υπ. Χ16772

Λωτος σφύρος από κίανόχρωμο γυαλί.
Βρέθηκε στα Μίγαρα. (Γύρω στα μέσα
του 1ου αι. μ.Χ.) Αρ. ευρ. 9741

Γυάλινος αμφορέϊκος από τη Θήβα. (1ος αι. μ.Χ.) Αρ. ευρ. 2701

ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΜΗ ΣΣΑΙΔΑ: Γυάλινη κώλα από τη Σίρνο με ανδύλωτες
προστασίες ερωτιδέντων πάνω σε Τρίτωνες. (1ος αι. μ.Χ.)
Αρ. ευρ. 16275

Φιάλη από γαλαζοπράσινο γυαλί. Βρέθηκε στη Βουαγία. (1ος αι. μ.Χ.)
Αρ. ευρ. 2850

Γυάλινη τεφροδόχος κάλτις με διπλές λαβές και πώμα. (1ος-2ος αι. μ.Χ.) Αρ. ευρ. 23727

Γιάλινα μυροδοχεία του 2ου και του 3ου αι. μ.Χ. Αρ. ευρ. 14738, 10875, 11698, 11699

Δύο ζεύγη χρυσών βραχιολιών και ζεύγος ενωτίων από ταφή σε μαρμάρινη σαρκοφάγο που βρέθηκε στον Κρασιακό της Αθήνας.
 Τα βραχιολία στο πρώτο ζεύγος φέρουν εξωτερικά άνθητους σφραγιδόλιθους, μερικά από τους οποίους έχουν ανάγλυφες παραστάσεις. Τα βραχιολία του δεύτερου ζευγαριού αποτελούνται από διήτρητα ορθογώνια στα οποία εγγράφονται τα γράμματα που σχηματίζουν το όνομα της νεκρής ΦΩΝΗΤΕΡΑ ΑΜΗΤΩΡΗΣ (Πρώτο τέταρτο του 3ου αι. μ.Χ.)
 Αρ. ευρ. Χρ. 4, 5, 71, 78

Χρυσό περιδέραιο από αλιείδα και μέταλλο με ανάγλυφη κεφαλή Μέδουσας. (2ος αι. μ.Χ.) Από τη Συλλογή Δημητρίου. Αρ. ευρ. Δημ. 1557

Χρυσό βραχιόλι με σμαράγδια, από τον Πειραιά. (3ος αι. μ.Χ.) Αρ. ευρ. Στ. 507

Χρυσό περιδέραιο με ψήφους από υρανίτες και σμαράγδια.
Βρέθηκε στην Αθήνα, στην Ακαδημία Πλάτωνος Αρ. ευρ. Χρ. 1074

Ανάγλυφη πλάκα από την επένδυση βάρου. Βρέθηκε μαζί με άλλες δύο (βλ. σελ. 347) στη Μαντίνεια της Αρκαδίας. Παριστάνονται τρεις Μούσες. Η πλάκα συσχετίστηκε από τους ερευνητές με το εργαστήριο του Πραξιτέλη. (Γύρω στο 320 π.Χ.) Αρ. ευρ. 217

- π.Χ.**
- 6800-3300** • **ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ.** Χαρακτηριστικά της εποχής η μόνη εγκατάσταση, η εξήλωση ζώων, η καλλιέργεια δημητριακών και η εκτετατή χρήση του λίθου.
- 3300-2000** • **ΠΡΩΙΜΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ-ΠΡΟΤΟΚΥΚΛΑΔΙΚΗ-ΠΡΟΤΟΜΙΝΩΙΚΗ.** Είναι η περίοδος εξόρυξης, καταργείται και ευρείας διάδοσης των μετάλλων, εμφανίζονται πρώτοι αστικοί πυρήνες, αναπτύσσεται η ναυσιπλοΐα. Προς το τέλος της περιόδου έχουμε και μετακινήσεις πληθυσμών. Εποχή ακμής του Κυκλαδικού πολιτισμού που χαρακτηρίζεται από σημαντική ανάπτυξη της μεταλλουργίας και της λιθοτεχνίας, ιδιαίτερα της μαρμαρολειτουργίας. Η Κρήτη αναπτύσσεται σε ιδιαίτερα πολιτιστικά κέντρα. Δημιουργούνται σημαντικά πολιτιστικά κέντρα στο ΒΑ Αιγαίο (Πολύχνη, Τροία κ.λπ.).
- 2000-1600** • **ΜΕΣΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ-ΜΕΣΟΚΥΚΛΑΔΙΚΗ-ΜΕΣΟΜΙΝΩΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.** Στην κεντρική Ελλάδα αναπτύσσονται μικρά εργαστήρια χαλκοουργίας, δημιουργείται τάξη πολιτιστών και αναπτύσσονται τα πρώτα κέντρα. Στις Κυκλάδες αναπτύσσονται σημαντικά λιμάνια (Φυλακωπή Μήλου, Αγ. Ειρήνη Κίος, Ακρωτήρι Θήρας), επεκτείνεται η επικοινωνία και οι αυτοκρατορίες με την Κρήτη και την ηπειρωτική Ελλάδα. Αναγειρούνται τα παλαιά και νέα ανάκτορα στην Κρήτη, περί το 1900 (αργότερο 1600). Περίοδο που τοποθετείται η είσοδος των Ινδοευρωπαίων στην Ελλάδα.
- 1600-1100** • **ΥΣΤΕΡΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ (ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ).** Τα κέντρα δύναμης εντοπίζονται στην Πελοπόννησο (Μυκήνες, Πύλος, Μυθήνη, Τίρυνθα, κ.λπ.), εμφανίζεται η άρχουσα τάξη και είναι και η περίοδος των Τορκικών Κύκλων Α και Β των Μυκηνών που ίδρυσαν εντυπωσιακό κληροπια. Στις Κυκλάδες καταγράφονται αρχαία οι Γραμμική γραφή Α, τεκνίζονται οικισμοί στους οποίους εμφανίζονται κεντρικά θρησκευτικά κτίρια. Η Κρήτη ασκεί έντονη επιρροή, Εργάζονται το ηρώατο της Θήρας, οι Μυκηναίοι κυριαρχούν στην Κρήτη. Χρησιμοποιείται η Γραμμική γραφή Β, σε μικροκλίμα ακραίες έχουμε κυκλώπιες οχυρώσεις. Είναι η εποχή της «Μυκηναϊκής Κοινή» στον ελλαδικό χώρο. Στο τέλος της περιόδου καταρρέει το συγκρατημένο ανακτορικό σύστημα. Μετακινήσεις των ελαών της ξηράς και της θάλασσας στη Μεσόγειο.
- Περ. 1200** • Καταστροφή της Τροίας VIIA. Κατάρρευση του Χαλκτικού βασιλείου στη Μ. Ασία. Πίση υπόπιση πληθυσμών προς Νότο.
- Τέλη 12ου αι.** • Ίδρύεται το Μεσοασιατικό βασίλειο και το Φρυγικό κράτος. Αναπτύσσεται ο φοινικικός πόλεμος.
- 1125-1050** • **ΥΠΟΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.** Παραιτείται πολιτιστικά και οικονομικά υποχώρηση.
- 1250-1050** • Κατάρρεη η πολιτική και οικονομική οργάνωση των μυκηναϊκών ανακτορών. Σηματοδοτεί νέες μετακινήσεις πληθυσμών προς τις παραρτές του μεσογειακού κόσμου, ιδιαίτερα προς την Κρήτη και την Κύπρο. Επικρατούν Αιγαίο αποικισμένοι οικισμοί με τοπικά άρχοντα και σταδιακά η εξουσία περνάει σε ομάδες ελεγγύων. Το τέλος της εποχής σηματοδοτεί την έναρξη της Εποχής του Σιδήρου στην Ελλάδα.
- Περ. 1000 (±)** • Οι πρώτες ομάδες των Τρωάκων φτάνουν στην Ιταλία και όπως φαίνεται από τις πρόσφατες ανασκαφές δημιουργούν έναν επιποδοίο πολιτισμό.
- Προ του 1050-950** • Ελληνική μέση της Αττικής και του Αιγαίου μετακινούνται προς τη μικρασιατική παραλία. Δημιουργείται πολιτιστική και γλωσσική ενότητα των Ιώνων.
- 1050/1025-900** • Ξεκινά η ΠΡΩΤΟΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ, η οποία ονομάζεται έτσι από τα γεωμετρικά διακοσμητικά θέματα που εμφανίζονται στα πήλινα αγγεία. Λίγα αρχαιολογικά κατάλοιπα πρωτογεωμετρικών οικισμών αποτυπώνονται στην Αθήνα, το Άργος, την Ιθάκη, την Ιαλλωύ, την Κωσό, το Λαμναίτι κ.λπ. Χαρακτηριστικά των οικισμών της εποχής είναι τα μικρά χωριά, οι «κώμεις», κατά κανόνα απείχεται με διά του νεκροταφείου.
- 10ος ή 9ος αι.** • Οι Έλληνες αρχίζουν να χρησιμοποιούν τροποποιημένο το φοινικικό αλφάβητο.
- 900-700** • Γεωμετρική περίοδος. Χαρακτηρίζεται από αληθινή αναγέννηση και ταχύτατη αύξηση πληθυσμού. Αυξάνονται οι εγκαταστάσεις και γίνεται ευκολότερη και συχνότερη η επικοινωνία.
- 900-850** • ΠΡΩΙΜΗ ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ. Το μεγαλύτερο μέρος της επιρροής των αγγείων καλύπτεται από μαύρο γλάυκο. Στη ρόση αυτή, στα αγγεία εγκαταλείπονται τα σχέδια με διαβήτη και προτιμούνται συνθέσεις με ζυγκ ζυγκ, καυτίλες γραμμές και ισομήτριες.
- 850-760** • ΜΕΣΗ ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ. Τα γεωμετρικά σχήματα απλώνονται σε ολόκληρη την επιρροή του αγγείου. Αρχίζει η απεικόνιση ανθρώπινων μορφών και ζώων. Χαρακτηριστική, η απορριψία τεχνική ορτότητα της κεραιωτής, η κομψή χρήση γραμμικών κοσμημάτων.
- 814/13** • Ίδρύεται στα παράλια της Βόρειας Αφρικής η Καρχηδόνα από τους Φοίνικες.
- 8ος αι.** • Εντυπωσιακή ανάπτυξη της μεταλλουργίας, ανάπτυξη του εμπόρου και των επαφών με άλλους λαούς. Εμφανίζεται η πόλες ως κέντρο εκτέλεσης πολιτισμού, θεματικής νέου, ως χαρακτηριστικά στην πολιτική ανεξαρτησία και ενότητα γύρω από την πληθρότητα και τη θρησκευτική ενότητα (κοινή λατρεία, πρόνοια δέος πόλεως κ.λπ.). Ολοκληρώνεται η απονομή της Αττικής και δημιουργείται η θεσσαλική τετραρχία.
- 776** • Ο Ηάιος βασιλεύς Ιερός, μετά από χρησμό του Μαντείου προφρονάται και πάλι από νεκροταφείο, πολλά από αυτά είναι τεραστίνων διαστάσεων και έχουν χρησιμοποιήσει ως επιτύλιξη μνημεία. Οι οικονομικές παραστάσεις βελτιώνονται σε όλο και μεγαλύτερο τμήμα της επιρροής του αγγείου, εκποτίζοντας σταδιακά τα παραπληρωματικά κοσμήματα.
- 754/3** • Σύμφωνα με την παράδοση ιδρύεται η Ρώμη.
- Μέση 8ου αι.** • Ξεκινά ο μεγάλος ελληνικός αποικισμός. Ίδρύεται η Κύπρος στην Κωνσταντία, η Σινώπη και η Τραπεζούντα στον Πόντο. Λιβάι η μουσική τέχνη, διαμορφώνεται η μνημειακή αρχιτεκτονική, Ο Όμηρος συνθέτει το έπη, την Ιλιάδα και την Οδύσσεια.
- 750** • Ίδρυση της Κύπης.
- 734** • Ίδρυση των Συρακοσών.
- 725-640** • Πρωτοκορινθιακή αγγειογραφία. Καθέρωση του μελανόμορφου ριψού. Γύρω στο 660 εμφανίζεται και ο «Πολύχρωμος ριψός» που χρησιμοποιείται στη διακόσμηση των αγγείων το ανοιχτό κοστούμι, το λευκό και το πορφυρό χρώμα.
- Τέλη 8ου αι.** • Πρώτος Μεσοηραϊκός πόλεμος μεταξύ Μισσηνίων και Σπαρτιατών κατά τον οποίο οι Μισσηνίοι υποδουλώνονται ως ειλύτες στους Σπαρτιάτες.
- 706** • Ίδρυση του Τάραντος. Εποχή του ζών και δημιουργούν ο

ποιητής Ηρόδοτος από την Άσκρα της Βοιωτίας (Θεωγόνι, Έργα και Ημέρα), ο λιρικός ποιητής και επιμαυστής που καθιέρωσε μέτρον Αρχαίος και ο σπουδαίος ελεγειακός ποιητής Τυρταίος.

700-625 • **ΑΝΑΤΟΛΙΖΟΥΣΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.** Ο ελληνισμός με τους αποικισμούς και τις εμπορικές δραστηριότητες έρχεται σε επαφή με άλλους λαούς, ιδιαίτερα της Ανατολικής Μεσογείου, και υιοθετεί στοιχεία από αυτούς που αποτυπώνονται στην τέχνη της εποχής.

700-600 • Πρωτασιακή περίοδος στην αγγειογραφία. Ο Αττικός αγγειογράφος, συντηρητικός στην αρχή, μεταφέρει στα Λεγόνα πρωτασιακά αγγεία σκηνές από το μύθο επηρεασμένες από άλλα τοπικά εργαστήρια, κυρίως της Κορίνθου που κυριαρχεί αυτή την εποχή λόγω γεωγραφικής θέσης και εμπορίου.

Το 7ο αι. • Οίονες κοινοί και πολιτικοί αλλαγών, αλλά και πολεμικών συγκρούσεων. Οι ευγενει/αριστοκρατές ανταγωνίζονται για την εξουσία. Διαμορφώνονται νέα κοινωνικά στρώματα από το εμπόριο και τη ναυτική. Ο β' αποικισμός διαρκεί ολόκληρο τον 7ο αι. Οι πρώτοι νομιστές. Ενδυνάμωση του θεσμού της πόλης-κράτους. Οι Μοκιδόνες καταβάνουν από τις ορεινές όβρες τους στην πεδιάδα του Αλικιάνου (Γρίβικα, Α.). Διαμόρφωση του ιωνικού και δωρικού ρεύματος στην αρχαϊστική. Η πρώτη φάση της μεταρρυθμής πλαστικής («δωδοική»), που χαρακτηρίζεται από αυστηρή μετροπαθεία και κείμενα δωσαυλογία των μερών του σώματος. Αναπτύσσεται η μεταλλοτεχνία, ενώ χρησιμοποιείται η ψήτρα για την κατασκευή πέλων και ειδώλων.

Α' μισό 7ου αι. • Αναπτύσσεται το Λυδικό βασίλειο από τους Μερμιάδες (Γύγης).

690 • Ίδρύεται η Πίλα από τους Ροδίους.

680 περ. • Συντάσσεται ο επικός μύθος της Θάσου από τους Παρίους.

675-673 • Ο Τίρταβρος, από τους σημαντικότερους ποιητές και μουσικούς με καταγωγή από την Άντισσα της Λέβρου, νικά σε μουσικούς αγώνες στη Σπάρτη.

Περί το 675 • Οι Κιμωροί σεβάλλουν στην Φρυγία και αργότερα στη Λυδία και καταλαμβάνουν τις Σάρεις το 652.

Περί το 660 • Γίνεται η πρώτη ναυτική σύγκρουση μεταξύ Ελλήνων, της Κορίνθου με την Κέρκυρα.

Από το 650 περ. • Εμφανίζεται η Τυραννία. Ο Κύβελος, πρώτος τύραννος της Κορίνθου, κυβερνά επί τριάντα χρόνια την πόλη ενωσέντας τις κατώτερες τάξεις. Κατά τη διάρκεια της ηγεμονίας του, η πόλη αναπτύσσεται το εμπόριο και ιδρύει νέες αποικίες. Ευρήματα ελληνικής κεραικής αντιστοιχούν στο Δίλτα του Νείλου.

Μέσα 7ου αι. • Δυτέρος Μεσοηθιακός πόλεμος μετά την εξήγηση των Μεσοηθίων κιλώτων.

640 • Γέννηση του μεγάλου σοφού, ποιητή και πολιτικού μεταρρυθμιστή της Αθήνας Σόλωνα.

630-570 • Οι Αθηναίοι αγγειογράφοι υιοθετούν τις διακοσμητικές του μελανόμορφου ρεύματος. Δημιουργούν μεγαλόπνοιας σφρηγματικές σκηνές με θέματα επιτυχημένα από το πρώτο παρθενό, την καθήμενη ζωή, τις τελετουργίες, τα αγωνίσματα και άλλα. Γνωστόι καλλιτέχνες της περιόδου ο Ζωγράφος του Νείλου, ο Κλειτίας, ο Νίραρχος, ο Σοφίος κ.ά.

Περί το 630 • Ίδρύεται η Κυρήνη στην Αφρική από αποίκους της Θήρας. Κτίζεται ναός της Αθηνάς Παλλάδος στην Ακρόπολη, γνωστός ως αρχαίος ναός. Ο αρχαίος αυτός ναός καταστράφηκε από τους Πέρσις το 480.

628 • Ίδρύεται ο Σάλλιος.

624 • Η νομοθεσία του Δράκοντος, που είναι μια κωδικοποίηση των προϋφιστάμενων νόμων, περιορίζει την αυθαιρεσία των πλουσίων εν βάρος των φτωχών.

620-480 • **ΑΡΧΑΙΚΗ ΕΠΟΧΗ.** Η ακμή της πόλης-κράτους.

620-580/70 • **ΠΡΩΗΝ ΑΡΧΑΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.** Ο τύπος του «Κούρου» και της «Κόρης» χαρακτηρίζει την πλαστική.

625-535 • Στην κορινθιακή αγγειογραφία κυριαρχούν οι σφρηγματικές σκηνές απλουστατίες και χωρίς ιδιαίτερη φροντίδα: τα φυτά και τα ζώα βρίσκονται σε δευτερεύουσα θέση.

610 • Η Λυρική ποίηση βρίσκεται στο απόγειό της με τους σπουδαιούς ποιητές από τη Λέσβο, τον Αλκαιο και τη Σαπφώ.

610-546 • Ο προσωκρατικός φιλόσοφος Θαλής ο Μιλήσιος δραστηριοποιείται στη Μίλητο. Η παράδοση του κατατάσσει μεταξύ των επίτ σοφών. Η προβληματική του για την αρχή του κόσμου και η αγγειογρ/ πλαστικών φαινομένων σε μία απόρριψη, μονοδική ή ανία αρχή είναι τα χαρακτηριστικά της σκέψης του. Μαθητής του ο Αναξίμανδρος.

Περί το 600 • Ίδρύεται η Μασσαλία από τους Φωκαείς. Ο Περσίβρος, γιος του Κύβελου, γνωστός για τη σκληρότητά του, γίνεται τύραννος της Κορίνθου.

594/3 • Ο Σόλων, άρχων της Αθήνας, θεσπίζει σημαντικές νομιστικές ρυθμίσεις με τη εισαγωγή, δηλαδή την απαλλοθέρωση των χρεών των χωρικών που είχαν σκλαβωθεί στους γαιοκτήμονες, τη διαίρεση των πολιτών σε πέντε τάξεις ανάλογες του εισοδήματός τους και την ισότιμη εκπροσώπηση τους στη Βουλή τον 400. Ίδρύει το δικαστήριο της Ηλιαίας, βίοντας δικαστικό δικαστήριο σε όλους τους Αθηναίους άνω των 30 ετών.

Γύρω στο 590/580 • Επινόηση του κερματωφόρου νομίσματος από τους Λυβούς και τους Έλληνες της Μ. Ασίας.

590 • Καθιερώνονται τα Πύθια, παναλλήνια αγώνες στους Δελφούς προς τιμήν του Απόλλωνα.

582 • Καθιερώνονται τα Ισθμια, παναλλήνια αγώνες στο ιερό του Ποσειδώνα.

580/70-530 • **ΠΡΩΗΝ ΑΡΧΑΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.**

573 • Καθιερώνονται τα Νημια, παναλλήνια αγώνες αφιερωμένοι στον Δία.

566 • Καθιερώνονται τα Μεγάλια Πανθηναία, κερμαία γιορτή της Αθήνας που τελέσσεται κάθε πέντε χρόνια προς τιμήν της πολιορκού προστάντας θιάς της πόλης, της Αθηνάς. Κατά τη διάρκεια των τελετών λαμβάνει αθλητικοί αγώνες.

566/565 • Τοποθετούνται συμβατικά τα εργαλεία των αρχαϊκών Παρθένων. Πρόκειται για τον πρώτο μεγάλο ολόκληρο ναό της Αθηνάς, που είναι γνωστός με το συμβατικό όνομα Εκκληστήριος επειδή είχε έκταση εκατό πόδες.

561-560 • Ο Πεισιπύρτος αναλαμβάνει την εξουσία στην Αθήνα για πρώτη φορά.

560-530 • Η 4η αιώνας περίοδος του μελανόμορφου ρεύματος εξελίσσεται τον Λυδών, τον Ζωγράφο του Λωισαί και τον Ερμίο.

559-530 • Ίδρύεται η αυτοκρατορία των Περσών από τον Αχαιμένηδη Κύρο, ο οποίος επέκτεινε το κράτος του από τον Ινδύ ποταμό έως και τα παράλια της Ιωνίας.

556-469 • Ο Μυρικός ποιητής Σμασθίδης από την Κία συνθέτει ελεγίεις, χυρικό ποίημα, επιμωσες ύμνους, διδακτικούς, παθίμους, θρήνους και επιγράμματα, ενώ άριστο θεωρείται το ποίημά του για τους πεόντες των Θερμοπυλών και του Μαραθώνα.

547 • Σηματοδοτείται το τέλος του Λυδικού βασιλείου με την πτώση των Σάρδων. Ο Κροισός αιχμαλωτίζεται από τον Δαρείο Β'.

546-527 • Ανάληψη της εξουσίας από τον Πεισιπύρτο για δεύτερη φορά. Εξασφαλίζει την ιδρύωση της αθηναϊκής παρουσίας στο κεντρικό Αγαιο και τη σύμφωνη των σχέσεων με άλλες ισχυρές πόλεις της Ελλάδος. Φροντίζει να συγκεντρωθούν και να καταγορευτούν τα έπη του Ομήρου και να ιδρυθούν βιβλιοθήκες. Στον Πεισιπύρτο αποδίδεται η ενίσχυση των Πανθηναίων και των Ελευσινίων μυστηρίων καθώς και η ίδρυση των μεγάλων ή εν άστε διανοσιών.

- 545-527 ◦ Οι πρώτες αθηναϊκές κοινότητες, κατά τη δεύτερη ήπειρα, γίνονται στα χρόνια του Πεισίστρατου.
- 544 ◦ Ο Ηράκλειτος, Έλληνας φιλόσοφος, γεννιέται στην Εφέσο. Η φιλοσοφία του αντιμετωπίζει κριτικά τις αξίες της εποχής του. Ο κόσμος δεν είναι αποτέλεσμα δημιουργίας ή γέννησης, αλλά προσφάξει προαιώνια και περιγράφεται ως ζωντανή φωτιά, η οποία ανάλλεται δυναμικά και εξισώνει, χωρίς ποτέ να εφθάνει εντάξει.
- 534 ◦ Αρχή του ελληνικού δράματος με τον Θύσιππο. Ο Θύσιππος το 536 καθιερώνει τον πρώτο υποκριτή (ηθοποιό) σε παράσταση, ο οποίος συνομιλεί με το χορό και υποδύεται πολλά πρόσωπα.
- 530-490/80 ◦ ΣΥΣΤΗΡ ΑΡΧΑΪΚΟΥ ΠΟΙΗΤΟΣ.
- 530 ◦ Ο μεγάλος Έλληνας μαθηματικός και φιλόσοφος Πυθαγόρας συστήνει τον Πυθαγόρειο πίνακα των αντίθετων, τον πα αόριστο πίνακα μαθηματικών, δηλαδή την άριστη του γινόμενου των πρώτων ανά τα μεσογέμια αριθμών. Επίσης, πρότεινε το Πυθαγόρειο Θέωρημα, σύμφωνα με το οποίο κάθε τρίδα (χ,ψ,ζ) αριθμών που επαληθεύει τη σχέση χ²+ψ²= ζ² (υποτίθεται= πρώτη πλευρά² + δεύτερη πλευρά²), αποτελείται πλήρως ορθογώνιου τριγώνου.
- 530-522 ◦ Ο γιος του Αχαιμειδή Κύρου, ο Καμβύσης, συμπληρώνει το έργο του πατέρα του κατακτώντας τη φοινικική Αίγυπτο.
- 528/27 ◦ Ο Πεισίστρατος παίρνει και την εξουσία στην Αθήνα αναλαμβάνοντας οι γιοι του Ιππίας και Ιππαρχος, οι οποίοι ακολουθούν στυγνή και βίαιη πολιτική.
- 527 ◦ Γεννιέται ο Αθηναίος πολιτικός και στρατηγός Θιμιστοκλής, μέγιστος νικητής της ναυμαχίας της Σαλαμίνας (480).
- 525/24 ◦ Γέννηση του δραματικού ποιητή Αισχύλου στην Ελευσίνα. Μετέπει στη μάχη κατά των Περσών και το έργο του απηχά ακριβώς την ιστορική στιγμή. Γνωστή τραγωδία οι: *Αγαμέμνων, Χορηφία, Εumenides, Πέρσες, Επτά επί Θήβας, Προμηθέας Δεσμώτης, Ικέτες*.
- 522-486 ◦ Ο Δαρείος ο Α', βασιλιάς των Περσών, οργανώνει μια αρχική αυτοκρατορία και την αναδεικνύει στην πλέον κρατικά δύναμη της Ανατολικής Μεσογείου.
- 522 ◦ Γεννιέται ο Πίνδαρος (522-443), ένας μεγαλύτερος λυρικός ποιητής της Αρχαίας Ελλάδας. Σύνταξε μνημειακές οdes για διάφορες αριστοκρατικές προσωπικότητες, όπως για τον Αλέξανδρο Α' της Μακεδονίας. Συνέθετε ύμνους, παιάνες, διθυράμβους, εγκώμια, επικές οdes κ.ά.
- 530-500 ◦ Ο μελανόφυρος ρυθός φτάνει στο απόγειό του εξαιτίας όλες τις τεχνικές δυνατότητες του. Επιπροσθέτως οι Αθηναίοι αγγαγορούν από τα επιτεύγματα της μάχης Ζωγράφους, όπως στη φυσιογνωμία απόδοση του ανθρώπινου σώματος και της πτυχολογίας, πικρών τον ερυθρόφυρο ρυθμό με την απεικόνιση του μελανόφυρου.
- Τέλη 6ου - αρχές 5ου αι. ◦ Ο φιλόσοφος-ποιητής Ξενοφάνης από την Κολοφώνα ασεί κριτική στον θρησκευτικό αθεϊσμοφορμισμό του Ομήρου και του Ηοιδου και αρνείται την πολυθεία.
- 515 ◦ Γέννηση του φιλοσόφου Παρμενίδη, ιδρυτή της Ελεατικής σχολής στη Νότια Ιταλία. Θεωρείται η πλέον πρωτότυπη μορφή της προσοκρατικής σκέψης. Δεν αναζητά την ενότητα του κόσμου σε μια φυσική ουσία, αλλά στην ίδια την ενότητα του προγράμματος.
- Γόρως στο 515 ◦ Αρχίζει να κτίεται ένας μνημειώδης ναός γνωστός ως ναός του Ολυμπίου Διός, που δεν ολοκληρώνεται λόγω της πτώσης της τυραννίας. Το έργο επιχειρεί να το συνεχίσει πολύ αργότερα ο βασιλιάς της Συρίας Αντίοχος Δ' ο Επιδάριος, το 174, αλλά τελικά αποπερατώνεται από τον αυτοκράτορα Αδριανό το 124/125 μ.Χ.
- 514 ◦ Δολοφονείται στην Αθήνα ο γιος του Πεισίστρατου Ιππαρχος κατά τα Μεγάλα Πανθήνια. Οι Αθηναίοι τιμούν τους τυραννοκτονείς Αριόδο και Αριστογέτονα με αγώνισμα, έργα του γλύπτη Αντήνορα, τα οποία στήνονται στην Αγορά.
- 510 ◦ Πτώση του δεύτερου γιου του Πεισίστρατου, του Ιππία.
- Μετά το 510 ◦ Αρχίζει να κτίεται ο ιστορογραφικός Παρθενώνας στη θέση του αρχαίου Παρθενώνα. Από το ναό αυτό κατασκευάζεται μόνο το γιγάντιο θωάλο (στερεοβάτης). Ο ναός δεν ολοκληρώνεται εξαιτίας της εσθλαής των Περσών το 490.
- 508/7 ◦ Ο Αλκιμανθίδης Κλεισθένης, ως άρχων, προβαίνει σε μεταρρυθμίσεις και θεσπίζει θεμελιώδεις του δημοκρατικού πολιτεύματος στην Αθήνα. Οργάνωση του πληθυσμού σε 10 φυλές, ίδρυση της Βουλής των 500, τα μέλη της οποίας ελέγχονται με κλήρο από όλες τις φυλές, και εφαρμογή της τυραννίας.
- 500-475 ◦ Εποχή του ΔΡΗΜΟΥ ΑΡΧΑΪΚΟΥ ΕΡΓΟΦΟΡΟΜΟΥ ΠΡΟΜΩΜΟΥ όπου δρουν σημαντικοί αγγαγοροί, όπως ο Ζωγράφος του Κλεισθέδη, ο Ζωγράφος του Βερουλίου, ο Ζωγράφος του Βρύσου, ο Μάρκιος και ο Δοσίρις.
- 499 ◦ Μια από τις αιτίες της ελληνοπερσικής σύγκρουσης είναι η εξήγηση των ελλήνων πόλεμοι της Μικράς Ασίας, της Κέρειας και της Κύπρου κατά της περσικής κυριαρχίας, η γνωστή ως Ιωνική επανάσταση, κατά την οποία ζήτηται βοήθεια από την Αθήνα και τη Σπάρτη.
- 498 ◦ Οι Ιωνείς καταλαμβάνουν τις Σάρδιες.
- 497/6 ◦ Γεννιέται ο μεγάλος τραγικός ποιητής Σοφοκλής, πολύ δημοφιλής στους Αθηναίους, λέγεται και των πολιτικών και θρησκευτικών δραστηριοτήτων του. Ο Σοφοκλής συνέγραψε 123 τραγωδίες, όμως έχουν διασωθεί μόνο 7: *Αντιγόνη, Ηλέκτρα, Τραχινίαι, Οιδίπους Τύραννος, Αίας, Φιλοκτήτης, Οιδίπους επί Κολωνώ*. Στο επίκεντρο των έργων του Σοφοκλή βρίσκεται το άτομο, το οποίο έρχεται σε αναπόφευκτη, τραγική και ίσχυη σύγκρουση με την τάξη που εκπροσωπών οι θεοί.
- 494 ◦ Ο Σπαρτιάτης βασιλιάς Κλεισθέης Α' συνιέρπει τους Αργείους στη μάχη της Σπίλας, εδρανοώντας τις κτήσεις της Σπάρτης στην Ανατολική Πελοπόννησο.
- 493 ◦ Ο Θιμιστοκλής γίνεται άρχων της Αθήνας. Δημιουργεί το ναυτικό της Αθήνας και μετατρέπει την πόλη ουσιαστικά σε υπερβασίλειο της εποχής. Την σκηνών με τα Μακρά Τείχη που τμήματα τους ορίζονται έως τις μέρες μας.
- 492 ◦ Ο Μαρδόνιος εκστρατεύει στη Θράκη και τη Μακεδονία, με σκοπό την αποκατάσταση της περσικής κυριαρχίας και σε αυτές τις περιοχές.
- 490 ◦ Ο Δάτιος και ο Αρταβάνης εκστρατεύουν δια θαλάσσης κατά της Ερέρτης και των Αθηνών και της Κασπαρίας. Οι Έλληνες κινούν την υπεράσπιση παρειακή δύναμη στον Μαραθώνα χόρση στον Μιλτιάδη, τον ιδρυτή Αθηναίου στρατιωτικού αρχηγού, και στη γενναϊότητα και αυτοθυσία των Αθηνών, των Πλαταιών οπλιτών και των απεικονισμένων Βολεών τους, που πολεμούν στο πλευρό τους.
- 490 ◦ Γεννιέται ο Φειδίας (490-430), ένας από τους γνωστότερους γλύπτες της ελληνικής αρχαιότητας, ο επόπτης της μεγάλης ομάδας γλυπτών, λιθοβόλων και αρχιτεκτόνων που έκτισαν τον Παρθενώνα. Από τα πιο γνωστά του έργα είναι τα κολοσσιακά χρυσελφάντινα αγάλματα της Αθήνας Παρθένου για τον Παρθενώνα και του Δία για το ναό του θεού στην Ολυμπία.
- 490 ◦ Γεννιέται ο κορυφαίος Αθηναίος πολιτικός της Κλασικής εποχής Περικλής.
- Μετά το 490 ◦ Πάνω στον γιγάντιο στερεοβάτη του ιστορογραφικού Παρθενώνα αρχίζουν να οικοδομούν το ναό της Αθήνας. Είναι ο πρώτος μαρμαρινός ναός της Αθήνας, γνωστός ως Προπαρθενώνας. Ο Προπαρθενώνας, πριν ακόμη ολοκληρωθεί, καταστρέφεται από τους Πέρσες το 480, όπως και τα άλλα μνημεία της Ακρόπολης.
- 488 (±) ◦ Πιθανό ο Σπαρτιάτης βασιλιάς Κλεισθέης Α' και τον διοδίζει ο Λεωνίδας.

- 487/85** → Στην Αθήνα συντάσσεται πολιτειακή μεταρρύθμιση. Οι άρχοντες εκλέγονται με κλήρο και αναπτύσσεται η αρχή των στρατηγών.
- 487** → Κατά τη διάρκεια της εορτής των Μεγάλων Διονυσίων διδάσκονται η πρώτη κομωδία στην Αθήνα.
- 486** → Ο βασιλιάς των Περσών Δαρείος Α΄ πεθαίνει και τον διαδέχεται ο γιος του ο Ξέρξης.
- 480** → Γέννηση του ιστορικού και γεωγράφου Ηρόδοτου (480-430/2) στην Αλικαρνασσό. Γνωστός ως «πατέρας της Ιστορίας», ο Ηρόδοτος γράφει για τους Περσικούς Πολέμους, καθώς και για διάφορα μέρη και πρόσωπα που συναντά στα πολυέθνια ταξίδια του.
- 480** → Γέννηση του Πρωταγόρα στα Αθήνα της Θράκης, του μεγαλύτερου σοφιστή και από τους μεγαλύτερους φιλοσόφους της αρχαιότητας. Βασικό χαρακτηριστικό των πεποθέσεων του είναι ότι η γνώση δεν προσδιορίζεται αντικειμενικά, αλλά με τις αισθήσεις.
- Από 483** → Ο Ξέρξης προετοιμάζεται για την εκστρατεία στην Ελλάδα.
- 482** → Έναρξη ναυπηγήσεως αθηναϊκού στόλου κατά το σχέδιο του στρατηγού Θεμιστοκλή.
- 480-450** → ΠΡΩΙΜΗ ΚΛΑΣΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ. Η τέχνη σημειώνει σημαντικές αλλαγές, ενώ η περίοδος του «Αυστηρού Ρυθμού». Οι μάρμαροι παρουσιάζονται βαριές, σχεδόν αυστηρές, και οι επιφάνειές τους γίνονται πιο απλοποιημένες. Γνωστότεροι γλύπτες ο Κρητίτος, ο Νησιώτης, ο Πυθαγόρας, ο Κάλμας και ο Μύρων.
- 480 (Ψήφος)** → Ανομήτρητο Ελλήνων και Περσών στη μάχη των Θερμοπύλων, όπου πολυμύριας γυναικιά, μαζί με άλλους Έλληνες, πέφτουν ηρωικά μαχόμενοι 300 Σπαρτιάτες υπό την ηγεσία του βασιλιά Λεωνίδα.
- 480 (ϑηνώματα)** → Η Αθήνα οκτανώνεται και οι Πέρσις προλαύνουν καταλαμβάνοντας και λεηλατώντας την Ακρόπολη και όλη την πόλη. Η μεγαλύτερης στρατηγική του Θεμιστοκλή και η αποφασιστικότητα των Ελλήνων οδηγεί στην ήττα των Περσών, στη ναυμαχία της Σαλαμίνας και υποχρεώνει τον Περση βασιλιά να επιστρέψει ταπεινωμένος στις Σάρδεις.
- 479/78** → Ο Μαρδόνιος ενθάλπει στην Αττική και αοκονήρουν την καταστροφή του Ξέρξη. Στη μάχη, που γίνεται προς τα τέλη Αυγούστου βόρεια των Πλαταιών, οι Πέρσις καταστρέφονται από τη σπαρτιατική φάλαγγα και ο Μαρδόνιος σκοτώνεται. Ο Κίμων εκλέγεται στρατηγός.
- 478** → Ο Περσισμός εκστρατεία στην Κύπρο και στο Βυζάντιο.
- 478/77** → Στα πρώτα πενήτα χρόνια που ακολουθούν μετά τη νίκη των Ελλήνων στους Περσικούς πολέμους, η Αθήνα αποκτά μεγάλη ηγετική θέση ιδρύοντας μια μεγάλη συμμαχία, γνωστή ως Α΄ Αθηναϊκή Συμμαχία, στην οποία ενώνεται 300 πόλεις. Η συμμαχία αποσκοπεί στην εξασφάλιση συνεχούς προστασίας από τον περσικό κίνδυνο, κυρίως στις πόλεις της Ιωνίας, του Ελλαπόντου και των νησιών του Αιγαίου.
- 475-450** → ΠΡΩΙΜΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΕΡΥΘΡΟΜΟΡΦΟΣ ΡΥΘΜΟΣ στην αοιγογραφία. Πιο ελεύθερη απόδοση μορμών-ανθρώπων. Ζωγράφος Πενθέλιος, Ζωγράφος του Πανός και Ζωγράφος των Νιοβιδών.
- 472** → Παρανοιάζεται για πρώτη φορά επίσημα στην πολιτική ζωή της Αθήνας ο Περικλής ως χορηγός της τραγωδίας Πέρσις του Ασχύλου.
- 470-456** → Κρίζεται ο ναός του Διός, ο μεγαλύτερος ναός της Πελοποννήσου, αφιερωμα στο Ιερό από τα λείψανα των Ηλείων εναντίον των Πισατών. Θεωρείται η τέλεια έκφραση, εκ κώνων της διαρκούς ναοδομίας. Τα γλυπτά των αοιωμάτων και οι ανάγλυφοι μετόπες του ναού αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα γλυπτικής του αοιστηρού ρυθμού.
- 469** → Γέννηση του Σωκράτη στην Αθήνα, ενός από τους μεγαλύτερους φιλοσόφους της αρχαίας Ελλάδας και
- αλόκληρου του κόσμου. Δίνει νέα μορφή στη φιλοσοφία καθιερώντας υποκειμένο της του ανθρώπου και βάση τη γνώση των πραγμάτων. Ο Σωκράτης υπήρξε ο ιδρυτής της Ηθικής φιλοσοφίας και η επίδρασή του στους μεταγενέστερους είναι πολύ μεγάλη.
- 468** → Οι Πέρσις συγκεντρώνουν στρατό και στόλο στην Παμφυλία με σκοπό να κινήσουν προς τη Μικρά Ασία και το Αιγαίο. Ο Κίμων, αρχηγός της ελληνικής εκστρατείας με 300 σωμαχικές τριήρεις (200 αθηναϊκές και 5.000 σπάρτες, στις οποίες τον ποταμού Ευραμόντα, μετά από ναυμαχία και πλοιομαχία, διαλύει τις περσικές δυνάμεις. Πέθαινο ο Αρσάβης.
- 467** → Διδάσκονται η τραγωδία του Ασχύλου *Επτά επί Θήβας*.
- 465** → Οι Αθηναίοι αποφασίζουν να στείλουν 10.000 αοιωκούς, Αθηναίους και συμμαχούς, στη Θράκη προκειμένου να αρχίσουν την αποτάλωση των πελοποννησιακών πηγών της Η Θάσος, Βλέποντας τα συμπεράσματα της απειλήστας, αποσπεί. Ο Κίμων επιβάλλει την τάξη μετά από τριετή πολιορκία.
- 465-455** → Έναρξη του 3ου Μεσοπαικού πολέμου με τους Μεσοπαιούς πάλι ξεσηκώνοντας ενάντια στους Σπαρτιάτες, οι οποίοι τους νικούν εκ νέου και αναγκάζουν πολλούς να καταφύγουν στην Ναύακτο.
- 462** → Ο Κίμων αποτυγχάνει στην επίχειρηση κατά των ειλώνων της Σπάρτης και ακολουθεί ο οστρακισμός του.
- 462/1** → Ο Περικλής αναλαμβάνει την ηγεσία της Αθήνας και σε συνεργασία με τον Εφιάλτη του Σερφισίου και τον Αρχιστρατο, στους οποίους οφείλεται και η εγκαθίδρυση της δημοκρατίας, επιφέρει σημαντικές πολιτειακές μεταρρυθμίσεις. Υπό την ηγεσία του η Αθήνα αναδεικνύεται σε δεσπόζουσα στρατιωτική, πολιτική και πολιτιστική δύναμη.
- 460** → Γέννηση του ιατρού Ιπποκράτη στην Κο, και πρώτης ταξινόμησης συστηματικά την ιατρική και επιχείρησε μεθευαμίνης θεραπεία των νοσημάτων. Γέννηση του ιστορικού Θουκυλίδη, ο οποίος γίνεται γνωστός για τη συγγραφή της Ιστορίας του Πελοποννησιακού πολέμου, της σύγκρουσης μεταξύ της Αθήνας και της Σπάρτης (431-404).
- 460** → Περίοδος μάχη της αργολικής Οινός στην οποία διασώζεται το αήτητο των Λακεδαιμονίων από τους εναντίους Αργείους και Αθηναίους.
- 460/459** → Οι Αθηναίοι εκστρατεύουν στην Αίγυπτο και καταλαμβάνουν τη Μέμφις. Ο Θεμιστοκλής εξορίζεται και πεθαίνει.
- 459-445** → Η βιοποικτική αύξηση της δύναμης των Αθηναίων μοιραία την οδηγεί σε σύγκρουση με τη Σπάρτη. Αφορμή είναι η συμμαχία της Αθήνας με το Αργος που βρισκόταν σε πόλεμο με τη Σπάρτη. Ο πόλεμος που ακολουθεί είναι γνωστός ως Α΄ Πελοποννησιακός.
- 459** → Αποκλεισμός της Αίγινας από τις αθηναϊκές δυνάμεις. Γεννάται στη Συρακούσες ένας από τους σημαντικότερους ρήτορες της αρχαιότητας, ο Λυσίας. Έγραψε περίπου 200 δικαστικούς λόγους, από τους οποίους μόνο 30 έχουν σωθεί. Ο κυριότερος: Κατά Ερατοστράτη, Υπέρ αδύνατου, Επίτομος, Κατά Διογένους κ.ά.
- 458** → Διδάσκονται η τραγωδία του Ασχύλου *Ορέστια*.
- 457/56** → Ο Λυσιγένης αποσπεί το δικαίωμα να εκλέγονται άρχοντες.
- 457** → Γεννάται η μάχη της Τανάγρας, η μεγαλύτερη μέχρι τότε χειριστή σύγκρουση μεταξύ Ελλήνων, που αναδεικνύει κυνής τους Σπαρτιάτες και τους συμμαχούς τους.
- 456** → Παράδοση της Αίγινας, ήττα και πολιορκία των Αθηναίων και των Αιγυπτιακών πλοίων στη νησίδα Προσημνή του Νάξου από τον Περση Μεγάλο. Πέθαινο ο ποιητής Αισχύλος.
- 454** → Το συμμαχικό ταμείο μεταφέρεται από τη Δίλο στην Αθήνα.
- 451** → Κηρύσσεται πενήταρις αναπαχή των πελοποννησικών συγχρο-

σων ανάσσει στην Αθήνα και τη Σπάρτη.

- 450-425 • ΟΡΙΜΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ της κλασικής γλυπτικής, την οποία χαρακτηρίζουν κινήσει πρωτόφαντες και στάσεις απελευθερωμένες. Τρεις γλύπτες πρωτοστατούν στην ανάπτυξη της κλασικής τέχνης: ο Φειδίας από την Αθήνα, ο Μύρων από τις Επιδόρες και ο Πολύκλειτος από το Άργος.
- 450-420 • ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ο ΕΡΑΙΟΣ ΡΥΘΜΟΣ της αττικής ερυθρόχρωμης αγγειογραφίας. Οι υφάρδι αποδίδονται με μεγαλύτερη ένταση, πιο διάφορη. Αναζητεί η ζωγραφική σγγείον σε λευκό βάθος, κυρίως για για ηρώτους. Ζωγράφος του Αχχάλλα, Πολύκλειτος, Ζωγράφος του Κικέρωντα, Ζωγράφος του Δίνου, Ζωγράφος της Ερίστρας.
- 450-440 • Οικουμενιστά ο ναός του Ποσειδώνα στο Σούνιο, ένα από τα σημαντικότερα μετά της Αττικής. Ο ναός έφερε γλυπτό δίσκομα. Η ζωφόρος της ανατολικής πλευράς απεικονίζει Κεταυρομαχία και το ανατολικό αίστωμα ποταύεται πως απεικονίζει τη διαμάχη του Ποσειδώνα και της Αθηνάς για τη κατοχή της αττικής γης.
- 450 • Οι Αθηναίοι νικούν τους Πέρσις στη Σαλαμίνα της Κύπρου. Η πρώτη καταγραφή του ρωμαϊκού δικαίου, η λεγόμενη Δικαιοδοκός.
- 449 • Συνάπτεται συνθήκη ειρήνης μεταξύ Αθηναίων και Περσών, γνωστή ως Ειρήνη του Καλλία. Πέθανε ο Αθηναίος στρατηγός Κίμων. Η Αθήνα με ψήφισμά της απαγορεύει την έξοδη άργύρου στις σύμαχες πόλεις, επιβάλλοντας την κυκλοφορία του δικού της νομισμάτος και την εφαρμογή των δικών της μέτρων και σταθμών.
- 449 • Κτιζείται το καλύτερο σωζόμενο μνημείο της Αγοράς, ο ναός του Ηραίου του πεδοπέου στο άδφο του Αγοραίου Κοιλιώτου. Ήταν αφιερωμένος στη λατρεία του Ηραίου και της Αθηνάς, των οποίων υπήρχαν χάλκινα αγάλματα.
- Περ. 448 • Γέννηση του κερραίου κομωμικού ποιητή Αριστοφάνη. Σωζόμενα έργα του: *Ιππείς, Αχαρνίς, Ειρήνη, Θησμοφροιάζουσες, Βάτραχος, Λυσιστράτη, Εκκλησιάζουσες, Πλούτος, Ορνίθες* κ.λπ.
- 448 • Οι Αθηναίοι κυριαρχούν στα ελληνικά πράγματα και ξεκινούν την οικοδόμηση λαμπρών ιερών και δημόσιων κτιρίων.
- 447-432 • Οικουμενιστά ο Παρθινώνας, το κερραίο μνημείο του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού στην αθηναϊκή Ακρόπολη. Ήταν αφιερωμένος στην Αθηνά Παρθένω. Επισκοπεί δόου του έργου ήταν ο κερραίος γλύπτης Φειδίας, με αρχιτέκτονες τον Νέκτα και τον Καλλικράτη. Στο ισομετρικό του υαού, του σπείδ, ήταν στόμφο το χρυσαλευρόνιο άγαλμα της Αθηνάς (ένα του Φειδία). Έφερε πλούσιο γλυπτό δίσκομα, με τις 92 μετόπισ να απεικονίζουν τη Γιγαντομαχία, την Αμωζονομαχία, την Κεταυρομαχία και τον Τρωικό πόλεμο. Η περίμετρο Ζωφόρος απεικονίζει την πομπή του Παρθινώνα, την πιο μεγάλη θρησκευτική γιορτή των αρχαίων Αθηνών.
- 446 • Ο Περικλής αναλαμβάνει πρωτοβουλία για σύγκληση πανελληνίου συνέδριου στην Αθήνα. Οι Αθηναίοι ηττώνται στην Κορώνη της Βοιωτίας.
- 446 • Σύναψη συνθήκης ειρήνης μεταξύ Αθηναίων και Σπαρτιατών για τριάντα χρόνια, οι γνωστές Έτρακομαούτες Σπονδαί.
- 444/43 • Ιβρώται η αποικία των Θουριών στην Κάτω Ιταλία.
- 442 • Διδάσκειται η τραγωδία του Σοφοκλή *Αιχμηρός*.
- 441-439 • Η Σάμος αποστασι, αποκρίεται και καταλαμβάνεται από τους Αθηναίους.

Περί το γ' πέταρο του Σου αι. • Ο Αργίσιος γλύπτης Πολύκλειτος γράφει τον Κανόνα, πιθανώς την πρώτη επιγραφωμιακή γραμματεια για τη γλυπτική, στην οποία αποτυπώνεται η ιδέα της συμμετρίας και την ανάπτυξη ενός ιδανικού τύπου για το ανθρώπινο σώμα.

438 • Διδάσκειται η τραγωδία του Ευριπίδη *Άλκωντες*.

436 • Γέννηση του μέρτορα λοκαφτή που έζησε και έγραψε την περίοδο του Πιλοπονησιακού πολέμου, και της μετάβασής της αθηναϊκής πόλης-κράτους στην περίοδο της παρακμής.

- Πίστωση και διακρίμνεται ότι η Ελλάδα ενωμένη σφείλει να εσπάρτατο εναντίον του προώσου αντιπάλου της, των Περσών.
- 435 • Οι Κορώνιοι ηττώνται από τους Κερραίους στη ναυμαχία της Λακωνίας. Το γεγονός αποτελεί μία από τις σφοδρές του Πιλοπονησιακού πολέμου.
- 434 • Διδάσκειται Ανασάγορα. Ο υους είναι το σημείο-κλειδί της φιλοσοφίας του.
- 432 • Οι Αθηναίοι απαγορεύουν την είσοδο των μερακίων πλοίων στα λιμένα των πόλεων της αθηναϊκής ανατολικής. Η Ποτειάδα αποκρίεται από τους Αθηναίους.
- 431 • Ξανά η πρώτη φάση του Πιλοπονησιακού πολέμου, ο Αρ-χιδάμος πλομας. Πρώτη εισβολή των Σπαρτιατών υπό τον βασιλιά Αρχίλομο στην Αττική. Διδάσκειται η τραγωδία του Ευριπίδη *Μήδεια*.
- 430 • Η Αθήνα υαστείται από τον φοβερό λοιμό, κατακρίεται ο Περικλής και πέθανε ο μεγάλος γλυπτής Φειδίας.
- 429 • Παραδίδεται η Ποτειάδα. Ο Περικλής επιστρέφεται στην ερζουσία και πεθαίνει.
- 428 • Η Αλφειός αποστασι από την Αθήνα. Γεννείται ο Πλάτων (428-347), ο μεγαλύτερος μετασοκρατικός φιλόσοφος, ο οποίος το 387 ίδρύει τη σχολή του που την ονόμασε Ακαδημία, η οποία λειτουργεί συνεχώς περίπου χίλια χρόνια. Ο Πλάτων διακρίνει τον υλικό κόσμο και τον υλο, τον κόσμο των ιδεών. Γνωστά έργα του: *Πολιτεία, Νόμος, Συμπόσια, Πρωταγόρας, Απολογία, Γοργίας* κ.λπ.
- 427 • Ο Λόγγος αποστέλλεται με στόλο στη Σικελία. Περύτω την ίδια περίοδο γεννιέται ο γνωστός Αθηναίος ιστορικός και φιλόσοφος Ξενοφάν, ο οποίος υπήρξε στρατηγός, μισθοφόρος και μαθητής του Σωκράτους. Από τα πιο γνωστά σωζόμενα έργα του η Κύρου Ανάβασις.
- 425/4 • Η μεγαλύτερη επιτυχία των Αθηναίων στην α' φάση του Πιλοπονησιακού πολέμου είναι η υίκη που πύτευσε κατά των Πιλοπονησιακών στον κόλπο της Πύλου και στο ηνθάκι της Σφακτηρίας.
- 425-380 • Περίοδος πλούσιου ρυθμού στην πλαστική. Έντονες και θεματικές κινήσει, ενδύματα που κολλούν πάνω στο κορμί, πλούσια πτυχωμένα χιτώνας και υαία που αναυλίζουν τοληρπά. Διακρίνονται ο Αγοράκροτος ο Πάριος, ο Αλκαίμης ο Αθηναίος, ο Κερσίλαος ο Κυδωνίος, ο Καλλιστοχός και προς τις αρχές του 4ου αι. ο Κηρισόδοτος και ο Τυμόδαμος.
- 425 • Διδάσκειται η κωμωδία του Αριστοφάνη *Αχαρνίς*.
- 424 • Αναδιάρθρωση των φορολογικών καταλόγων της αθηναϊκής ηγεμονίας από τον Κλέωνα (Κλεόνειος αποτυχητής), κατάληψη του Κυθήρων από τον Νικίο, εισβολή του Βρασιέα στην Αμφίπολη της Θράκης, ήττα των Αθηναίων από τους Βοιωτούς στο Δήλο.
- 422 • Ο Κλέων και ο Βρασιόδωτος στην Αμφίπολη.
- 421 • Η Αθήνα και η Σπάρτη τερματίζουν την α' φάση του Πιλοπονησιακού πολέμου με τη σύναψη Πεντηκονταετούς ειρήνης, γνωστής ως Νικίσιος ειρήνης. Διδάσκειται η κωμωδία του Αριστοφάνη *Ειρήνη*.
- 420 • Αμνητική συμφωνία των Αθηναίων με το Άργος, τη Μορτινία και την Ήλιδα, εολογή η του Αλκιβιάδη στο αίστωμα του στρατηγού.
- 420-390 • Πλούσιος ρυθμός της αγγειογραφίας. Φιγούρες ανάφορες, τυνιμές με καταστάλιστα ρούχα διαφανή, πολύπτυχα που κολλούν στο σώμα, οι επιθηρωμένες στάσεις. Κύριοι κερραίοι του ρυθμού ο Ζωγράφος του Μελία. Γνωστόι και ο Ζεύξις, ο Ζωγράφος του Πρηνόμου, ο Ζωγράφος του Τάλλου και ο Ζωγράφος των καλαμών.
- Γύρω στο 420 • Οικουμενιστά ο ναός του Απόλλωνου στις Βάσσες της Αρκαδίας. Είναι ο πρώτος σχεδόν όρτια διατηρημένος ναός στον οποίο αντιπροσωπεύονται για πρώτη φορά και οι τρεις αρχαιολογικοί ρυθμοί της αρχαιότητας: ιωνικός, δωρικός, κορινθιακός. Το ναό κοσμούσε μαρμαρίνη,

- ανάγλυφη ζωφόρος με παράσταση Αιαζονουαχίας και Κευταρομαχίας.
- 418 • Στο μεσοδιάστημα των δύο περιόδων η Σπάρτη αποδεικνύει με τη μεγάλη μάχη της Μαντινείας (έτος 418) ότι παραμένει κυρίαρχη της Πελοποννήσου: με συμμάχους τους Τεγείς και τους Μανταλούς Αρκάδες νικά τον συμμαχησά Αργείοι, Μαντινέας και Αθηναίους.
- 417 • Ο Νίκιος εκστρατεύει στη Θράκη.
- 416 • Η Μήλος καταστράφηκε από τους Αθηναίους.
- 415-413 • Εκκλιναίει στρατηγός ο Αλκιβιάδης. Αναχώρηση αθηναϊκού στόλου υπό τον Νίκιο, τον Λύαχο και τον Αλκιβιάδη για τη Σικελική εκστρατεία, η αποτυχία της οποίας αποβαίνει μοιραία για το μέλλον του Πελοποννησιακού πολέμου. Διδάσκεται η τραγωδία του Ευριπίδη *Τρωάδες*.
- 414 • Έναρξη της β' φάσης του Πελοποννησιακού πολέμου, γνωστή ως Δακελιαία και Ιωνική πολέμου. Ο Αλκιβιάδης καταφεύγει στη Σπάρτη.
- 413 • Καταλαμβάνεται η Δακελία από τους Σπαρτιάτες υπό τον Αγί.
- 411 • Η Σικελική καταστροφή έχει αντίκτυπο και στην ίδια την πόλη, με την κατάργηση της αθηναϊκής δημοκρατίας και την εγκαθίδρυση της ολιγαρχικού καθεστώτος. Οι Αθηναίοι υπό τον Θρασυβουλο νικούν τους Σπαρτιάτες στο Κωϊκό Σήμα, κοντά στην Αρβύδα.
- 410 • Ο Αλκιβιάδης κυριεύει το σύνολο του πελοποννησιακού στόλου κατά τη νικηφόρα ναυμαχία στην Κόζινο.
- 409 • Διδάσκεται η τραγωδία του Σοφοκλή *Φιλακτήης*.
- 408 • Διδάσκεται η τραγωδία του Ευριπίδη *Ορέστης*.
- 407 • Ο Λύσανδρος νικά τους Αθηναίους παρά το Νότιο. Πτώση του Αλκιβιάδη.
- 406 • Οι Λακεδαιμόνιοι υπό τον Καλλικρατίδα ηττώνται στη μεγάλη ναυμαχία των Αργινουσών.
- 405 • Οι Πελοποννήσιοι, υπό την ηγεσία του Λυσάνδρου και με υποστήριξη των Περσών, καταφέρνουν να ανατρέψουν την κατάσταση και να ανατρέψουν ολοκληρωτικά τον αθηναϊκό στόλο στους Αγιός Πόταμους.
- 404 • Η Αθήνα τολμά ηττάται από τον Σπαρτιάτη, στους οποίους παραδίδεται. Εγκαθίσταται η αρχή των Τριάντα στην Αθήνα από τον Λυσάνδρο.
- 403 • Ο Θρασυβούλος νικά τους ολιγαρχικούς στη μάχη της Μουνηχίας, μπαίνει θριαμβευτής στην Αθήνα και καταλύει το τυραννικό καθεστώς των Τριάντα.
- 403/402 • Στην Αθήνα υιοθετείται το ιωνικό αλφάβητο. Ο συνδυασμός της αττικής διαλεκτού και του ιωνικού αλφάβητου θα οδηγήσει στη διαμόρφωση της κοινής ελληνικής γλώσσας που θα επικρατήσει αργότερα σε όλο τον μεσογειακό χώρο.
- 401 • Έλληνας μοφοφόροι που συμμετείχαν στις στρατιωτικές επιχειρήσεις του Κύρου Β' εναντίον του Αρταξέρξη, προσπαθούν να επιστρέψουν στην πατρίδα, προσπαθία γνωστή ως «έκδοδος των Μιρλιακ». Η πορεία αυτή περιγράφεται με τα πιο ζωντανά χρώματα από τον Ξενοφώντα.
- Α' μισό του 4ου αι. • Ονομαζείται το Ιερό του ναού της Αίθρας Αθήνας. Τη γλυπτική και αρχιτεκτονική του διαδόχηση έκαν ο Παρθενών γλυπτικής ο Παρθένος, ο οποίος κτιστούμενη χρησιμοποιώντας συγχρόνως και τους τρεις ρυθμούς, δωρικό, κορινθιακό και ιωνικό, για να λαμπύρει το εσωτερικό και την είσοδο του ναού.
- 399 • Καταδικάζεται και πνέθαι πίνοντας κώνειο ο φιλόσοφος Σωκράτης.
- Περ. 395 • Γέννηση του γλύπτη Προξένη που θεωρείται ότι εισήγαγε τον αισθησιασμό στην αρχαία ελληνική γλυπτική. Τα χαρακτηριστικά της τεχνοτροπίας του γλύπτη αποτυπώνονται κυρίως στην Αρροδίτη της Κίβου. Αρχίζει ο Κορινθιακός πόλεμος.
- 395 • Η Αθήνα, στην προσπάθειά της να ανακτήσει τη δύναμή της, συμμετείχε στον αντιλακεδαιμόνιο συνασπισμό, τον οποίο σχημάτισαν πολλές πόλεις διασπασμένες από την πολιτική της Σπάρτης. Ο πόλεμος που ακολουθεί έινε γνωστός ως Κορινθιακός πόλεμος, λόγω του ότι οι περισσότερες χερσαίες επιχειρήσεις διεξήχθησαν κοντά στην Κόρινθο.
- 394 • Ο Σπαρτιάτης Αγησίλαος νικά τους Αργείους, τους Θηβαίους και τους Αθηναίους στη μάχη της Κορώνειας. Κατά τη ναυμαχία της Κίβου καταστράφηκε ο στρατιωτικός στόλος από τον ενάμιον αθηναϊκό-περσικό υπό τον Κόνιανο.
- 392 • Ο Κόνιος στην Αθήνα χρίζει πάλι τα αθηναϊκά τέλη-επιπέσο διαπραγματούμενος ειρήνη ανάμεσα σε Αθήνα και Σπάρτη. Διδάσκονται οι *Εκκλησιαστικόν* του Αριστοφάνη.
- 390 • Γεννιέται στη Σικωμία ο γλύπτης Λύσιππος. Εισάγει καινοτομίες στις αναλογίες του ανθρώπινου σώματος και στην κίνηση και διάταξη του στα χέρια. Υπέφερε ο προσωπικός αδριαντοποιός του Μεγάλου Αλεξάνδρου.
- 390-320 • Η τελευταία φάση της αττικής εμφύλορσης αγνηγογραφίας που χαρακτηρίζεται από καταρράση πτώση στην ποσότητα και την απειθήση του σχεδίου, αλλά και από εσωική επί μακροχρόνια επώδυνη των ίδιων θεμάτων.
- 386 • Υπογράφεται η «Ειρήνη του Ασταλκίδα» που εξασφάλισε ειρήνη ανάμεσα στους Λακεδαιμόνιους και τους Πέρτες.
- 384 • Γεννιέται ο περίφημος ρήτορας και πολιτικός της αρχαίας Αθήνας Δημοσθένης. Έγινε γνωστός για τους πολιτικούς λόγους του ανάμεσα στην πολιτική του Φίλιππου Β' της Μακεδονίας.
- 384 • Γεννιέται ο κορυφαίος φιλόσοφος Αριστοτέλης, δημιουργός της Λογικής και ο σημαντικότερος από τους διαλεκτικούς της αρχαιότητας. Από τα πιο γνωστά διασωθέντα έργα του: *Αθηναίων Πολιτεία*, *Ηθικά*, *Πολιτικά*, κ.λπ.
- 382 • Γεννιέται ο Φίλιππος Β' της Μακεδονίας, ο οποίος βασιλεύει στην Μακεδονία ισχυρό κράτος και ένωσε υπό την ηγεμονία του τα υπόλοιπα ελληνικά κράτη.
- 380-325 • Ύστερη Κλασική περίοδος. Κορυφαίοι γλύπτες, όπως ο Προξένης, ο Βρόδοι, ο Σέππος, ο Λυσίππος, κατακτούν πλήρως την τρίτη διάσταση.
- 380-370 • Ονομαζείται ο δωρικός ναός του Ασκληπιού στην Επίδαυρο, ένα από τα καλύτερα δείγματα σύνθεσης της γλυπτικής με την αρχιτεκτονική. Το αίσμα της ανατολικής πλευράς είχε ως θέμα την άλωση της Τροίας ενώ της δυτικής πλευράς τη μάχη Ελλήνων και Αιαζόντων. Τα ακρωτήρια του δυτικού αιώνατος το φιλοτέλεθησαν οι γνωστοί γλύπτες Τιμόθεος και Εκτοβός.
- 378/77 • Ισχύει η δεύτερη Αθηναϊκή Συμμαχία με βάση την ισονομία και ελευθρία των συμμάχων.
- 376 • Ναυτική νίκη των Αθηναίων, με στρατηγό τον Χαθρία, κατά των Πελοποννησίων στη Νάξο.
- 374/73 • Καταστράφηκε οι Πλαταις από τους Θηβαίους.
- 371 • Ο Σπαρτιάτης Αγησίλαος ηττάται από τον Θηβαίο Επαμεινώνδα στη μάχη στα Λύκτρα και αρχίζει η ηγεμονία των Θηβαίων.
- 370 • Ισχύει η Αρκαδική Ομοσπονδία. Ο Θηβαίος βασιλεύς Επαμεινώνδας πραγματοποιεί την πρώτη του εκστρατεία στην Πελοπόννησο.
- 370 • Ξεκινά η ανοικοδόμηση του ναού του Απόλλωνα στους Δελφούς. Στο ανατολικό αίσμα παρατηρούνται η άφιξη του Απόλλωνα στους Δελφούς πάνω στο τέθριππο όρμα του. Παράσταση της Γιγαντομαχίας κοσμεί το δυτικό αίσμα.
- 369 • Δημοουργείται ανεξάρτητο Μισσηνικό κράτος από τον Επαμεινώνδα, ο οποίος ίδρύει τη Μισσηνή ως πρωτεύουσα του κράτους.
- 367/66 • Έχουμε την πρώτη μινια της Αιτωλικής Συμπολιτείας με

- κέντρο το Θήρα.
- Μεταξύ 365 και 335** • Οικουμενείται η Θάλας του Αιγαίου και της Επιδαύρου που έχει ως σύμφορο τη φύση του τελευταίου κυκλικού οικουδωμάτος στην ιστορία της αρχαίας ελληνικής αρχιτεκτονικής.
- 362/61** • Κατά τη μάχη της Μαντινείας 33.000 Θηβαίοι και σύμμαχοι τους πολέμου εναντίον 22.000 Σπαρτιατών και Αθηναίων. Και οι δύο πλευρές στήνουν τρώαση. Εδώ σκοτώνεται ο Επαμεινώνδας και μαζί του τέλεινα η ηγεμονία των Θηβών. Η Ελλάδα πλέον περιέρχεται σε γενική κατάσταση. Κοινή ειρήνη μεταξύ των ελληνικών πόλεων χωρίς τη συμμετοχή της Σπέρτης.
- 357-355** • Πόλεμος των συμμαχικών πόλεων εναντίον της Αθήνας κατά τον οποίο η Αθήνα νικάει και οι επαναστατημένες πόλεις αναπολεί την αυτονομία τους.
- 357** • Ο Φίλιππος Β΄ κυριεύει την Αμφίπολη και την Πύδνα.
- 356** • Γεννιέται ο Μέγας Αλέξανδρος.
- 354** • Ο Εύβοιος γίνεται τσάμης των θεωρικών χρημάτων στην Αθήνα και υπολείται γρια τον αυστηρότερο έλεγχο της διαχείρισης των οικονομικών υποθέσεων της πόλης.
- 352/51** • Αποσκοδίσεται η οθωνική κυριαρχία στη Θρακική χερσόνησο από τον στρατηγό Χάρη.
- 352** • Οικουμενείται το περίφημο Μασσαλιό της Αλικαρνασσού, το οποίο φιλοχρησών, με μοναδική γλυπτική συνθήκη, οι γλυπτές Τιμόθεος, Σάπτος, Αλεξάνδρος και ο Βρύσις.
- Μεσα του 4ου αι.** • Οικουμενείται ένα από τα πιο γνωστά θέατρα της αρχαιότητας, το Θέατρο της Επιδαύρου, χωρητικότητας 13.000-14.000 θεατών.
- 350** • Διδασκαλία του Διαγόρη και των Κυκναίων φιλοσόφων που πρόβλεψαν ότι η αρνητική αποκλίση με τη σκληραγωγία, την αυτοπειθαρχία και τον Αιό τρόπο ζωής.
- 349** • Εμφωνείται ο πρώτος Φιλιππικός και τρεις Ολυμπιακοί λόγοι του Δημοσθένους.
- 348** • Ο Φίλιππος Β΄ κυριεύει και καταστρέφει την Ολυμπία της Χαλκιδικής.
- 347** • Πθαίνει ο Πλάτων.
- 346** • Η πολιτική του Φιλίππου Β΄, που στα Βορρά έβραίνονε την ισχύ του και στο Νότο επιδιώκει τη συμμαχία και τη συνπέρνηση, ασκεί μεγάλη πίση και τολικά αποδείξει, οδηγώντας στη λεγόμενη Φιλοκράτεια ειρήνη.
- 343** • Ο Αριστοτέλης εγκαθίσταται στην Μακεδονική Αυλή ως δασκαλος του Μεγάλου Αλεξάνδρου.
- 342** • Γεννιέται ο Μίνωνδος, σπουδαίος συγγραφέας πάνω από 100 θεωρικών έργων. Το βασικό του μέλημα ήταν να δώσει μέσω της κωμωδίας μια ρεαλιστικότερη αναπαράσταση της ανθρώπινης ζωής.
- 341** • Γεννιέται στη Σάμο ο φιλόσοφος Επίκουρος, ιδρυτής του Επικούρεισμού, μιας από τις πιο γνωστές σχολές της ελληνιστικής φιλοσοφίας.
- 340** • Δημιουργία ελληνικής συμμαχίας με πρωτοβουλία του Δημοσθένους για την αντιμετώπιση του Φιλίππου Β΄. Η Αθήνα κηρύσσει τον πόλεμο εναντίον του Φιλίππου.
- 338** • Στη μάχη της Χαϊρώνεος ο Φίλιππος, μαζί με τον Αλέξανδρο, αντιμετώπιζει το συνσπισμό Αθηναίων, Θηβαίων και όλων σχεδόν των υπότιων Ελλήνων, τους οποίους και νικά. Ύστερα, στο συνέδριο της Κορίνθου, ενώνει τους Έλληνες και πολιτικά, εκτός από τη Σπέρτη που μετέλαβε την απομείωση και τη συνεχή αναπαράθεση με τους Μακεδόνες, καθώς και την ουδέτερη Κρήτη.
- 338** • Ενοσωμάτωση του Λυτρίου η κυριαρχία της Ρώμης επεκτείνεται προς την Καυκασία.
- 337** • Οι Έλληνες συμφωνούν για κοινή εκστρατεία κατά των Περσών με αρχηγό τον Φίλιππο Β΄.
- 336** • Ο βασιλιάς Φίλιππος δολοφονείται στο θέατρο των Αγίων.
- 336-323** • Εποχή της βασιλείας του Μ. Αλεξάνδρου και μετάβαση από την Ομηρή Κλασική στην Ελληνιστική περίοδο.
- 335** • Ο Αλέξανδρος εκστρατεύει στον κάτω του Δουναβίου. Καταστρέφονται οι Θήβες.
- 334** • Ο Αλέξανδρος νικά τους Πέρσες στον Γρανικό ποτάμι.
- 333** • Ο Αλέξανδρος νικά τους Πέρσες στη μάχη στην Ισού.
- 331** • Ιβρύονται η Αλεξάνδρεια. Ο Αλέξανδρος νικά τους Πέρσες στη μάχη στα Γαυγυμίλια.
- 327-325** • Ο Αλέξανδρος εκστρατεύει στη Ινδία, περνά τον Ινδό ποτάμι και προχωρά στην κοιλάδα του Γάγγη.
- Περί το 325-265** • Ο Έλληνας μαθηματικός Ευκλείδης, γνωστός ως «πατέρας της Γεωμετρίας», βιβλίου στην Αλεξάνδρεια της Αγγύτου. Το πιο γνωστό έργο του είναι τα Στοιχεία.
- 325-300** • Ο Πυθαγόρας από τη Μασσαλία περιπλανά τη Βρετανία.
- 323** • Πθαίνει ο Αριστοτέλης και ο Αλέξανδρος. Αυτοκτονεί ο Δημοσθένης.
- 323/22** • Ξεκινά ο Λαμιακός πόλεμος. Με την ειρήνη αμένει τον θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου και αφέρουν της συνεχίζουσας παραμονής του Αντιπάτρου στην διοίκηση, ως στρατηγού αυτοκράτορα του ελληνικού χώρου, οι ελληνικές πόλεις αρχίζουν να επαναστατούν. Σε μάχη στην Κρανίονα της Θεσσαλίας ηττώνται τελικά οι Αθηναίοι.
- 323-320** • Ο Περδίκκας ως αντιβασιλείς προσπαθεί να διατηρήσει την ενότητα της αυτοκρατορίας, αλλά σκοτώνεται στην Αγγύτα.
- 320-305** • Ο Ευστάσιος ο Αβδηρταίος γράφει την ιστορία του πολιτισμού της ελληνιστικής Αγγύτου.
- Γύρω στο 320** • Η αττική ιερόδωρος αγρογεωγραφία φθάνει πλέον στο τέλος της, έχοντας εξαντλήσει όλες τις δυνατές έκφρασεις της Κυριαρχία η μονόχρωμη απλότητα κεραική.
- 318-316** • Ο Εμίλιος γίνεται στρατηγός της αυτοκρατορίας στην Ασία.
- 317-307** • Ο Δημήτριος Φαληραίος, φιλόσοφος, σπαθός της αριστοτελικής σκέψης και πολιτικός, αναλαμβάνει τη διοίκηση των Αθηνών. Διαβροχάζει σημαντικά ρόλο στην ίδρυση του Μουσείου και της Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας.
- 315-311** • Ξεκινά ο πρώτος πόλεμος μεταξύ των Διαδόχων του Μεγάλου Αλεξάνδρου.
- 312** • Ο Σέλλκος καταλαμβάνει τη Βαβυλώνα. Αρχή της κυριαρχίας του Σελευκιδών.
- 312-272** • Γεννιέται ο Πύρρος, βασιλιάς των Μολοσσών, ελληνικού φύλου της Ηπείρου, που θα αναδειχθεί σε έναν από τους σπουδαιότερους ηγέτες της Πρώτης Ελληνιστικής περιόδου και έναν από τους κύριους αντιπάλους των Ρωμαίων.
- 311** • Η ειρήνη μεταξύ των διαδόχων αναγορεύει και' αυτών τη διοίκηση της επικράτειας του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην Ασία παραχωρείται στον Αντίγονο Μανιφθαλά, η Μακεδονία / Ελλάδα στον Κάσσανδρο, η Θράκη στον Λυσίμαχο, η Αγγύτου στον Πτολεμαίο και οι ανατολικές επαρχίες στον Σέλλκο.
- 310** • Ο Ζήνων ο Κτιώος ιδρύει τη στωική σχολή στη Παικίλη Στοά των Αθηνών. Ρωμαϊκή επίθεση στην Ετροπρία.
- 307** • Ο Δημήτριος ο Πολιορκητής, γιος του Αντιγόνου, που μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου κυβέρνησε τη Φρυγία, την Λυκία και την Παμφιλία, πολιορκεί και καταλαμβάνει την Αθήνα απειληθρονομάτας την και διενεργεί τις πάλι το παλιό τη πολιτεία. Ο Επίκουρος ιδρύει τη φιλοσοφική σχολή του στην Αθήνα.
- 305-304** • Πολιορκία της Ρόδου από τον Δημήτριο.
- 301** • Οι διάδοχοι στρατηγού του Αλεξάνδρου αναμετρώνται στη μάχη στην Ιμώ της Φρυγίας και μοιράζονται την απέραντη αυτοκρατορία που είχε δημιουργήσει, ιδρύοντας ανεξάρτητα βασίλεια που τα κυβερνήσαν οι ίδιοι και οι διάδοχοί τους, γνωστοί ως εθιόνιοι. Καταστροφή των στρατευμάτων του Αντιγόνου και του Δημητρίου. Θάνατος του Αντιγόνου.

- π.Χ. 300 ◦ Ίδρύεται η Αντίρροια για να διεχτεί Μακεδόνες επίσκοποι και γίνεται πρωτεύουσα του κράτους των Σαλευκιδών. Ο Πτολεμαίος Α΄ ιδρύει το Μουσείο της Αλεξάνδρειας με παράρτημα του Δημητρίου του Φαληρέα. Ο Ζηρόδοτος, ο βασιλικός παιδαγωγός, διορίζεται πρώτος διευθυντής της Βιβλιοθήκης.
- 300-230 ◦ Πρώμη Ελληνιστική περίοδος. Μιγάλες αλλαγές και νέες τάσεις στην πλαστική, βασισμένες στις καινοτομίες του Λυσίππου και του Πραξιτέλη. Από τους σπουδαιότερους γλύπτες ο Παλλύμαχος ο Αθηναίος, ο Ευτυχίδης από τη Σικωτία, ο Κάρης από τη Λύδια κ.ά.
- 295-290 ◦ Γεννιέται ο ποιητής Απολλώνιος ο Ρόδιος στην Αλεξάνδρεια. Έργοναυτοί οι Αβρονουκίδες ένα έπος που περιγράφει την εκστρατεία του Ιάσονα και των Αργοναυτών στον Εξέλινο Πόντο για να πάρουν το χρυσόβαλλο έβρος.
- 290 ◦ Αναγίγεται ο Κολοσσός της Ρόδου.
- 287-212 ◦ Γεννιέται ο μεγάλος μαθηματικός Αρχιμήδης από τη Συρακούσες. Συνδέει το άνωμά του με τη γήινη επιφάνεια στην αρχαία Ελλάδα και με τη λύση περίφημων μαθηματικών προβλημάτων, καθώς και με εφευρέσεις πολυαιώνων μηχανών.
- 280-257 ◦ Οι Γαλάτες προβαίνουν στην Μακεδονία. Πόλεμος και νίκη των Ρωμαίων επί του βασιλιά της Ηπείρου Πύρρου, ο οποίος διασχίζει τη νότια Ιταλία για να βοηθήσει τις ελληνικές πόλεις εναντίον της Ρώμης· πρώτη ρωμαϊκή νωματισκοπία.
- 281 ◦ Ίδρυση της Αχαϊκής Συμμαχίας με κορυφαία φυσιογνομία τον Αρατο, που προσπαθεί να ενώσει πολιτικά την Πελοπόννησο εναντίον των Μακεδόνων.
- 279 ◦ Οι Γαλάτες εισβάλλουν στη Μακεδονία και την Ελλάδα.
- 277 ◦ Ο Αντίγονος Γονατάς νικά τους Γαλάτες στη Λυσίμαχη της Θράκης και τους εκδιώκει από το ελληνικό έθνος.
- 276 ◦ Γεννιέται ο Έλληνας μαθηματικός, γεωγράφος και αστρονόμος Ερατοσθένης. Θεωρείται ο πρώτος που υπολόγισε το μέγεθος της Γης και κατασκεύασε ένα σύστημα συντεταγμένων με παράλληλους και μεσημβρινούς.
- 276 ◦ Ο Αντίγονος Γονατάς, γιος του Δημητρίου Πολιορκητή, γίνεται βασιλιάς των Μακεδόνων.
- 272 ◦ Κατάληψη και παράδοση του Τάραντα στους Ρωμαίους· η Ρώμη συνάπτει σύμμαχια με τις ελληνικές πόλεις της Κάτω Ιταλίας.
- 270 ◦ Ο Αρίσταρχος ο Σάμιος προτείνει την ηλιοκεντρική θεωρία του σύμπαντος.
- 267 ◦ Ο τύραννος των Συρακουσών Ίβρων γίνεται σύμμαχος της Ρώμης.
- 266-263 ◦ Νέα προσπάθεια ελληνικών πόλεων εναντίον της Μακεδονίας γνωστή ως Χρωμαίνειος πόλεμος. Ο Πτολεμαίος Β΄, ο Σπαρτιάτης Αρέας και η Αθήνα εναντίον του Αντιγόνου Γονατά, που τελικά νικά και καταλαμβάνει την Αθήνα.
- 264-241 ◦ Α΄ Καρχηδονικός πόλεμος. Αρχίζει με την εισβολή των Ρωμαίων στη Σικελία, προκειμένου να βοηθήσουν τους Μαρκετίους εναντίον της Καρχηδόνας.
- 263 ◦ Ίδρύεται το βασίλειο της Περγάμου. Η Πέργαμος ερχορίζεται για την καλλιτεχνική και πνευματική κίνηση που δημιουργεί, με κορυφαία την ανάπτυξη της γλυπτικής.
- 260 ◦ Ο Ερασιστράτος ο Κόιος, διάσημος ιατρός, διατυπώνει μία θεωρία περί φυσιολογίας και θεωρείται ένας από τους θεμελιωτές της ανατομίας.
- 230-150 ◦ Μείση Ελληνιστική περίοδος. Ανθούν σπουδαία καλλιτεχνικά κέντρα, όπως η Ρόδος, η Αλεξάνδρεια, πόλεις της Μ. Ασίας και φυσικά η Σχολή της Περγάμου. Ο μεγάλος βούδας που αφιέρωσε στον Δία ο Εμίλιος Β΄ είναι το μεγαλύτερο και αντιπροσωπευτικότερο μνημείο της ελληνιστικής αρχιτεκτονικής. Από τους γνωστότερους γλύπτες ο Διομήδης από τη Μεσσηνία.
- 245 ◦ Ο Άγιος γίνεται βασιλιάς των Σπαρτιατών και προσπαθεί να δώσει νέα ώθηση στην πόλη. Ο Κλαυδίους Γ΄ θα συνεχίσει το έργο του.
- 240 ◦ Γράφεται η πρώτη τραγωδία στα Λατινικά από τον Λίβιο Ανδρόνικο, τον παλαιότερο Ρωμαίο ποιητή και δραματουργό.
- 239 ◦ Πεθαίνει ο Αντίγονος Γονατάς.
- 237 ◦ Ρωμαϊκή κατοχή της Καραϊκής και της Σαρδηνίας.
- 228-223 ◦ Πρόσφακη εξέλιξη του Αντίλλου Α΄ στη Μ. Ασία.
- 227 ◦ Η Σικελία και η Σαρδηνία γίνονται οι πρώτες ρωμαϊκές επαρχίες.
- 222 ◦ Ο Σπαρτιάτης βασιλιάς Κλαυδίους ηττάται στη μάχη της Σάλλασας από τους Μακεδόνες, οι οποίοι αναπτύχθηκαν στην πόλη μακεδονική φρουρά. Ο Φίλιππος Ε΄, βασιλιάς της Μακεδονίας, αναθεοργονείται το κράτος του.
- 219-202 ◦ Β΄ Καρχηδονικός πόλεμος. Αρχηγός των Καρχηδονίων είναι ο Αννίβας.
- 216 ◦ Ο Καρχηδόνιος βασιλιάς Αννίβας συντρίβει τον ρωμαϊκό στρατό στις Κάνες.
- 214-219 ◦ Γεννιέται στην Κυρήνη της Β. Αφρικής ο αγωματικιστής φιλόσοφος Καρνεάδης, ο οποίος θα αναπτύξει τη διδασκαλία περί πεποιτήτων.
- 212-205 ◦ Ο Α΄ Μακεδονικός πόλεμος των Ρωμαίων ενάντια στον Μακεδόνα βασιλιά Φίλιππο Ε΄.
- Περ. 203-120 ◦ Γεννιέται στη Μεγαλόαση ο ιστορικός Πολύβιος, ο οποίος γράφει για τα πολιτικά και στρατιωτικά γεγονότα από το 204 ώς το 146. Έγινε διάσημος για το βιβλίο του σχετικά με τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και για τις πολιτικές του απόψεις όσον αφορά την ιδεοκρατία των έθνων.
- 202 ◦ Ο Σικελίος ο Αφρικανός νικά τον Αννίβα στη μάχη της Ζάμης, η οποία και σηματοδοτεί την τερματισμό του πολέμου· η Καρχηδόνα γίνεται υποτελής της Ρώμης· ο Φλάβιος Πιπτιορ γράφει την πρώτη ιστορία της Ρώμης σε περί 150.000.
- 200 ◦ Επανά ο Β΄ Μακεδονικός πόλεμος. Οι Ρωμαίοι εμπλέκονται ως ρηθιματίες στα ελληνικά πράγματα.
- 197 ◦ Ο Αντίοχος Γ΄ εκστρατεύει εναντίον των ελληνικών πόλεων της Μερκής Ασίας και της Θέτις υπό την ηγεσία του Αντιόχου Γ΄ του Ρωμαίου υιού του βασιλιά Φίλιππο Ε΄ στη Κιλικία Καραλής της Θεσσαλίας υπό τον όπαστο Τίτο Κάντιο Φλαμίνιο.
- 196 ◦ Ο Φλαμίνιος διακυρώνει στο στάδιο της Καρίθου την αυτονομία και την ελευθρία των ελληνικών πόλεων.
- 192-188 ◦ Ο Αντίοχος Γ΄ αρχίζει την εκστρατεία του στην Ελλάδα. Πόλεμος των Βουαίων εναντίον του Αντιόχου Γ΄ της Συρίας και νίκη των πρώτων στις Θερμοπύλες.
- 189 ◦ Ο Ρωμαίος Μάρκος Φούλβιος Νηβόριανος μεταφέρει στη Ρώμη 785 χίλινα και 230 μωρμύρια αγάλματα από ελληνικά μέρη.
- 181-159 ◦ Οικοδομείται ο βουός της Αθήνας και του Δία στην Πέργαμο που φαίνεται να τον πιο εύλαστο τρόπο την αγάπη της υπημερίας κατασκευής.
- 179 ◦ Ο Περσός γίνεται βασιλιάς των Μακεδόνων.
- 171 ◦ Ο Περσός ξεκινά τον Γ΄ Μακεδονικό πόλεμο εναντίον των Ρωμαίων.
- 170/160-130 ◦ Οικοδομείται ο καινός ναός της Λευκοερμητής Αρτέμιδος στη Μαγνησία, έργο του διάσημου αρχιτέκτονα της εποχής Ερασιμάχου, που υπηρέτησε και ο μεγάλος θεωρητικός του καινού ρυθμού.
- 168 ◦ Ο τελευταίος Αντιγονίδης βασιλιάς της Μακεδονίας Περσείας ηττάται στη μάχη της Πύδνας από τον Ρωμαίο Αυλίλο Παύλο.
- 166 ◦ Η Δέλος ανακηρύσσεται ελεύθερο λιμάνι.
- Περ. 190-105 ◦ Γεννιέται ο Ίπσαρχος, Έλληνας μαθηματικός, γεωγράφος και αστρονόμος. Θεωρείται ο «πατέρας της Αστρονομίας».

- 150 ◦ Οικονομείται στην αρχαία αγορά της Αθήνας η Στά του Αττάλου, ως βύρο του βασιλιά της Περγάμου Αττάλου Β'.
- 150-50 ◦ Ύστερη Ελληνιστική περίοδος. Στροφή των καλλιτεχνιών προς την κλασική τέχνη. Πλήθος μεταπλάσεων και αντιγράφων παιδαίοντων έργων τέχνης.
- 149-148 ◦ Ο Ανδρόκομος προσπαθεί να ξεπικώσει τους Μακεδόνες εναντίον των Ρωμαίων. Τελικά ηττάται από τον Καίκο Μιτλήλο. Η Μακεδονία γίνεται ρωμαϊκή επαρχία.
- 149-146 ◦ Γ' Καρχηδονικός πόλεμος. Καταλήγει στην καταστροφή της Καρχηδόνας η Αφρική γίνεται ρωμαϊκή επαρχία.
- 146 ◦ Ήττα της Χαχιάεις Συμπολιτείας στη Λευκήπετρα της Κορίνθου από τους Ρωμαίους με επικεφαλής τον Μόμοιο. Εξάλειψη της ρωμαϊκής κυριαρχίας στην Πελοπόννησο, τη Χαλκίδα, τη Βοιωτία, τη Φωκίδα, τη Λοκρίδα κ.λπ.
- 145/44 ◦ Διωγμός των Ελλήνων επιστημόνων και λογίων από την Αλεξάνδρεια.
- 133 ◦ Αγροτικές μεταρρυθμίσεις των αδελφών Γράκχων (Τίτου και Γόϊου) στη Ρώμη. Ο βασιλιάς της Περγάμου Αττάλος Γ' κληροδοτεί το βασίλειό του στη Ρώμη.
- 129 ◦ Τα εδάφη του βασιλείου της Περγάμου οργανώνονται ως ρωμαϊκή επαρχία με το όνομα Asia.
- Γύρω στο 105 ◦ Γεννιέται στη Νικαυβία της Μ. Ασίας ο ιστορικός, φιλόσοφος, γεωγράφος και πολιτικός Αρριανός. Από τα ιστορικά του έργα το σπουδαιότερο είναι η Αλεξάνδρου Ανάβασις, όπου περιγράφει την εκστρατεία του Αλεξάνδρου.
- 106 ◦ Γέννηση του Μάρκου Τύλλιου Κικέρωνα (106-43). Θεωρείται κυρίως ένας από τους μεγαλύτερους ρήτορες και συγγραφείς στη λατινική γλώσσα.
- Γύρω στα 100 ◦ Το παλιό Πτολεμαϊκό βασίλειο χωρίζεται σε τρία κράτη: την Αίγυπτο, την Κύπρο και την Κυπριακή.
- 1ος αιώνας ◦ Έλληνες καλλιτέχνες εγκαθίστανται στη Ρώμη. Από τους σημαντικότερους γλύπτες στη Ρώμη ο Αρκεσίλαος και ο Πασιτέλιος, ο Αθηνάιος Δωγόντης, ο Ζηρόδωρος, ο Τιμαρχίδης κ.ά. Σημαντικότερος τομέας της πλαστικής είναι το πορτρέτο.
- 91-88 ◦ Ξεσπά ο Σιμακτικός πόλεμος, ο πόλεμος των Ιταλών σιμακών εναντίον της Ρώμης. Οι Ρωμαίοι ικανοί και παραχωρούν την ιδιότητα του Ρωμαίου πολίτη σε όλους τους κατοίκους της ιταλικής χερσονήσου.
- 88-85 ◦ Α' Μιθριδατικός πόλεμος. Ξεκινά με την εκτόπιση των Ρωμαίων πολιτών που κατοικούσαν σε πόλεις της Ασίας από τον βασιλιά του Πόντου Μιθριδάτη Στ'.
- 86 ◦ Γέννηση του Γάϊου Σαλλούστιαου Κρίστου (86-35 π.Χ.), φίλου και σπουδού του Ιουλιού Καίσαρα. Έχει έντονη συμμετοχή στα πολιτικά και στρατιωτικά πράγματα της εποχής του ως τη στιγμή που, ισαετλημένος και απογοητευμένος, αποσύρεται από την ενεργό δράση και αφιερώνεται στη συγγραφή ιστορίας.
- 86 ◦ Ο Σύλλας ληλητάει την Αθήνα, γεγονός που αποτελεί ίσως το μεγαλύτερο πλήγμα που βέχθηκε η πόλη σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας της.
- 83-82 ◦ Β' Μιθριδατικός πόλεμος.
- 80 ◦ Γεννιέται ο ιστορικός και συγγραφέας Διόδωρος ο Σικελιώτης, ο οποίος στο έργο του πραγματεύεται την παγκόσμια ιστορία από τη δημιουργία μέχρι το 60/59.
- 74-67 ◦ Δημιουργία της επαρχίας Κρήτης-Κυπριακής.
- 74-63 ◦ Γ' Μιθριδατικός πόλεμος. Λήγει με την οριστική ήττα του Μιθριδάτη Στ' από τον Ρωμαίο στρατηγό Πουμπήιο.
- 73-71 ◦ Εξέγερση του Σπάρτακου και κατάπνιξη της από τον Πουμπήιο.
- 70 ◦ Γεννιέται ο Λατίνος ποιητής Πόπλιος Βιργίλιος Μάρων (70-19 π.Χ.), γνωστός ως Βιργίλιος. Το σημαντικότερο έργο του, η Αeneida, θεωρείται το κορυφαίο έπος της ρωμαϊκής λογοτεχνίας.
- 67-49 ◦ Είναι περίοδος ερήνης για τον ελληνικό κόσμο.
- 64/63 ◦ Ο Πουμπήιος μετατρέπει το βασίλειο των Σελευκιδών σε ρωμαϊκή επαρχία, με το όνομα Syria.
- 64/63 ◦ Γεννιέται ο Στράβων, που συνήγαγε ιστορικά και γεωγραφικά έργα, με γνωστότερο τη Γεωγραφία.
- 63 ◦ Ο Πουμπήιος νικά τον Μιθριδάτη· συνισμάει τον Καππάδοκον στη Ρώμη.
- 60 ◦ Στα πολιτικά πράγματα της Ρώμης διασφαρίζεται ως σύστημα διακυβέρνησης η πρώτη Τριανδρία, που σχηματίζεται από τον Πουμπήιο, τον Κράσο και τον Καίσαρα.
- 60-30 ◦ Ο Διόδωρος Σικελιώτης συνθέτει την Ιστορική Βιβλιοθήκη.
- 59 π.Χ. - 17 μ.Χ. ◦ Ο Τίτος Λίβιος γράφει τη ρωμαϊκή ιστορία από την ίδρυση της Ρώμης ως το έτος 9 μ.Χ.
- 48 ◦ Ο Πουμπήιος ηττάται στα Φέρσαλα. Ο Καίσαρας παίρνει την εξουσία στη Ρώμη.
- 44 ◦ Δολοφονείται ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Γάιος Ιούλιος Καίσαρας.
- 42 ◦ Οι Δολοφόνες του Καίσαρα Βρούτος και Κάσσιος, ασημάτωτοι με τον Αντώνιο και τον Οκταβιανό, ηττώνται στη μάχη των Φιλίππων.
- 41-32 ◦ Ο Μάρκος Αντώνιος στην Ανατολή.
- 31 π.Χ. - 14 μ.Χ. ◦ Η εποχή της αυτοκρατορίας του Οκταβιανού Αυγούστου χαρακτηρίζεται ως περίοδος μετάβασης από την Ελληνιστική στη Ρωμαϊκή περίοδο.
- 31-30 ◦ Κατά τη μάχη στο Ακτιόν της Ακρωναίας η Αίγυπτος υποτάσσεται στη Ρώμη, γεγονός που σημαίνει το τέλος του Βασιλείου των Πτολεμαίων. Πέθαινε η βασίλισσα Κλεοπάτρα.
- 29 ◦ Φθινόπωρο του Οκταβιανού στη Ρώμη: αφιέρωση ναού στον αποθανόντα Καίσαρα· κατασκευή του πρώτου αμφιθέατρου στη Ρώμη, της πρώτης σφιδας θέρμανσης και του Μαιουαλείου του Αυγούστου.
- 27 ◦ Η Ελλάδα γίνεται ρωμαϊκή επαρχία. Αποκατάσταση της «ελεύθερης πολιτείας» από τον Οκταβιανό, ο οποίος λαμβάνει τον τίτλο του Σεβαστού (Augustus). Οι επαρχίες διακρίνονται σε συγχλητικές και αυτοκρατορικές.
- 6 ◦ Η Ιουδαία γίνεται ρωμαϊκή επαρχία.
- 14 ◦ Πέθαινε ο Αύγουστος· ο Τιβέριος γίνεται αυτοκράτορας
- 37 ◦ Πέθαινε ο Τιβέριος και του διαδέχεται ο Γάιος Καλιγούλας.
- 41 ◦ Δολοφονείται ο Καλιγούλας και γίνεται αυτοκράτορας ο Κλαύδιος.
- Περ. 45 ◦ Γεννιέται ο ιστορικός, δοκιμογράφος και φιλόσοφος Πλούταρχος. Το πιο γνωστό του έργο είναι ο Βίος παράλληλος, μια σειρά βιογραφιών διάσημων Ελλήνων και Ρωμαίων.
- 45/46 ◦ Δημιουργείται η επαρχία της Θράκης.
- 54 ◦ Πέθαινε ο Κλαύδιος· ο Νέρων γίνεται αυτοκράτορας εκδίωξη των Ιουδαίων από τη Ρώμη.
- Μίσα Ιου α. ◦ Γέννηση του στωικού φιλόσοφου Επίκτητου. Επικεντρώει της φιλοσοφίας του είναι ο άνθρωπος και η εκπαιδευτική αγωγή του.
- 67-68 ◦ Ο Νέρων επισκέπτεται την Ελλάδα και συμμετέχει σε πολλούς πανελληνίους αγώνες· διακρίνεται από τον αυτοκράτορα της ελευθερίας των ελληνικών πόλεων στον Ιερό της Κορίνθου.
- 69-96 ◦ Εποχή της Δυναστείας των Φλαβίων.
- 70 ◦ Η Ιερουσαλήμ καταλαμβάνεται από τους Ρωμαίους, οι οποίοι καταστρέφουν τον Ιουδαϊκό ναό.
- 74 ◦ Οι αστρολόγοι και οι φιλόσοφοι κεδώνονται από τη Ρώμη.
- 81 ◦ Πέθαινε ο Τίτος· ο αδελφός του Δομνιανός γίνεται αυτοκράτορας.
- 98-138 ◦ Η εποχή των Λεγώνων εκτείνεται στην αυτοκρατορία.
- 98 ◦ Πέθαινε ο Νέρβος· ο Τραϊανός γίνεται αυτοκράτορας.

- 101-107 ◊ Εποχή του Α' και Β' Δακικού πολέμου μεταξύ Ρωμαίων και Δακών (κατοίκων της σημερινής Ρουμανίας). Ο Τροισανός κατακτά τελικά τη Δακία και τη μετατρέπει σε ρωμαϊκή επαρχία.
- 112 ◊ Κατασκευάζεται στη Ρώμη το forum του Τροισανού.
- 114-117 ◊ Ο Τροισανός αναλαμβάνει εκστρατεία εναντίον των Πάρθων.
- 117-138 ◊ Ο Αδριανός διαδέχεται τον Τροισανό. Οργανώνει μεγαλεπήβολο οικοδομικό πρόγραμμα για την αποκατάσταση των ζημιών στην Αθήνα και την ανέγερση μεγαλοπρεπών οικοδομημάτων. Ιδρύει την Αδριανέου βιβλιοθήκη και το Αδριανέο υδραγωγείο. Επεκτείνει την πόλη έως το Στάδιο και ανεγείρει την Πύλη του Αδριανού.
- 125-150 περίπου ◊ Ο ιστορικός Αππιανός, ο σατιρικός ποιητής Λουκιανός και ο αστρονόμος Πτολεμαίος αποτελούν σημαντικές μορφές του ελληνιστικού πολιτισμού.
- 138-192 ◊ Εποχή της Δυναστείας των Αντωνίων, με πρώτο αυτοκράτορα τον Αντωνίνο τον Ευσεβή.
- 150 ◊ Ο Πασανίσις, Έλληνας περιηγητής και γειωγράφος του 2ου αι., ταξιδεύει στην Ελλάδα. Είναι διάσημος για το Έλλας Περιήγησις, ένα εκτενές σύγγραμμα στο οποίο περιγράφει τις πόλεις και τα αρά της αρχαίας Ελλάδας.
- 161 ◊ Αναλαμβάνει την εξουσία ο Μάρκος Αυρηλιός, γνωστός και ως «ελευθερός αυτοκράτορας». Υπήρξε πολύ δημοφιλής προσωπικότητα, με γρήη φιλολογική και φιλοσοφική μόρφωση, λάτρης των ελληνικών γραμμάτων.
- 101/2-177/8 ◊ Ο Ηρόδης Αττικός, σημαντική προσωπικότητα που επιδόθηκε στην κατασκευή πολλών κοινωφελών έργων. Από τα πιο γνωστά είναι το Ωδείο στη νότια κλιτύ της Ακρόπολης που φέρει το όνομά του. Ο σπουδαιότερος εκπρόσωπος της δεύτερης σοφιστικής.
- 193 ◊ Ο Σεπτίμιος Σεβήρος γίνεται αυτοκράτορας. Αρχή της Δυναστείας των Σεβήρων (193-235 μ.Χ.)
- 3ος αι. ◊ Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία εισέρχεται σε κρίση και απειλείται από Γότθους, Γερμανούς, Πάρθους και το ιερατικό βασίλειο των Σασσανιδών. Η εποχή χαρακτηρίζεται από βίαιες αλλαγές αυτοκρατοριών, συμμαχίες, εμφύλιους πολέμους, ενώ επηρεάζει οικονομικά μαρτυρίες.
- 3ος αι. ◊ Εμφάνιση του Νεοπλατωνισμού. Πρόκειται για ελληνική φιλοσοφική κίνηση στην Αλεξάνδρεια από τον φιλόσοφο Λαμναιά. Υπεράσπιση αιτιολογική αρχή είναι το «ενα (το μοναδικό) και ηθικές προαιρέσεις του ανθρώπου είναι η ένωση της ψυχής στο αρχικό «ενα». Την περαιτέρω ανάπτυξη και διδασχία της κίνησης αυτής την πραγματοποιήσε ο σοφιστής του Πλωτίνου.
- 200-254 ◊ Εποχή βράσης του χριστιανού φιλοσόφου Γρηγόρη που συγκαταλέγεται στις σημαντικότερες μορφές των πρωτοχριστιανικών χρόνων.
- 212 ◊ Εκδίδεται το διάταγμα του Καρακάλλα (*Constitutio antoniniana*), σύμφωνα με το οποίο όλοι οι ελεύθεροι υπήκοοι της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας αποσούν το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη.
- 249-251 ◊ Οι χριστιανοί διώκονται από τον Δέλιο.
- 253-268 ◊ Σημειώνεται η τελευταία στροφή προς τον κλασικισμό.

σμό επί της βασιλείας του φιλότχμου αυτοκράτορα Γαλιηριού.

- 267 • Η Αθήνα καταστρέφεται από τους Ερούλους.
- 284-305 • Βασιλεία του αυτοκράτορος Διοκλητιανού. Τελευταία λοιπή φάση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Γίνεται προσπάθεια για αναδιοργάνωση της αυτοκρατορίας και εφαρμογή του συστήματος της Τετραρχίας.
- 303-305 • Εποχή μεγάλων διωγμών των χριστιανών.
- 306-337 • Ο Μίγας Κωνσταντίνος γίνεται μοναρχάτορας.
- 313 • Ο Μ. Κωνσταντίνος μαζί με τον Λυκίνο εκδίδουν το «Διάταγμα των Μεδιολάνων» που επιτρέπει καθιερωμένη ανεξέπληση σε όλη την αυτοκρατορία και ανοίγει το δρόμο στην εξάπλωση του χριστιανισμού.
- 324 • Ίσχύει η Κωνσταντινούπολη από τον Μ. Κωνσταντίνο.
- 330 • Ο Μ. Κωνσταντίνος μεταφέρει την έβρα της αυτοκρατορίας στην Κωνσταντινούπολη.
- 393 • Γίνονται οι τελευταίοι Ολυμπιακοί αγώνες.
- 395 • Ο Μίγας Θεοδόσιος πεθαίνει και ορίζει στη διαθήκη του να χωριστεί στο δύο η αυτοκρατορία.
- 395-396 • Γίνονται καταστροφές στην Ελλάδα από τον Γότθο βασιλιά Αλάριχο.
- 450 • Ο Αττίλας, αρχηγός των Ούννων, εισβάλλει στην Ιταλία και καταβύθεται προς τη Ρώμη.
- 455 • Οι Βάνδαλοι, με αρχηγό τον Γίζριχο, καταλαμβάνουν και λεηλατούν τη Ρώμη.
- 476 • Καταλύεται οριστικά το δυτικό μέρος της αυτοκρατορίας.
- 529 • Ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός κλείνει τις φιλοσοφικές σχολές των Αθηνών.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΛΤΣΑΣ

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΛΟΚΥΡΗΣ

ΣΧΕΔΙΟΠΟΙΗΣΗ : ΡΑΛΛΟΥ ΜΕΛΕΤΗ
ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΦΙΛΜ : Δ. ΠΛΕΣΣΑΣ ΕΠΕ
ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΚΟΝΩΝ : ΝΙΚΟΣ ΛΑΓΟΣ, ΕΛΙΖΑ ΚΟΚΚΙΝΗ
ΕΚΤΥΠΩΣΗ : ΦΩΤΟΛΙΟ & ΤΥΡΙΣΟΝ ΑΕ
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : Κ. ΣΤΑΜΟΥΣ & ΣΙΑ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΟΡΘΩΣΗ : ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΜΠΟΥΚΑΛΑΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ
ΕΙΡΗΝΗ ΛΟΥΒΡΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΑΥΤΟ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΕ ΧΑΡΤΙ HANNOART SILK 170 ΓΡ. ΣΕ 22.400 ΑΝΤΙΤΥΠΑ
ΤΟΝ ΟΚΤΩΒΡΙΟ ΤΟΥ 2007 ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

